

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALĂ DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 343.14 (043.2)

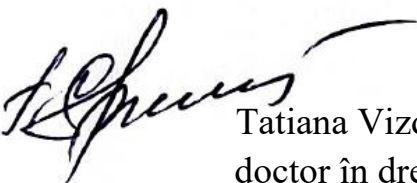
LUPAȘCO LILIA

APRECIEREA PROBELOR LA ADOPTAREA SOLUȚIILOR
INSTANȚEI DE FOND

SPECIALITATEA: 554.03 – DREPT PROCESUAL PENAL

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

Tatiana Vizdoagă,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autor:

CHIȘINĂU, 2025

© LUPAŞCO Lilia, 2025

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, rusă și engleză).....	4
LISTA ABREVIERILOR.....	7
INTRODUCERE.....	8
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE A INSTITUȚIEI APRECIERII PROBELOR ÎN INSTANȚA DE FOND	
1.1. Analiza publicațiilor privind aprecierea probelor la adoptarea soluțiilor în instanța de fond, editate în Republica Moldova și în România.....	15
1.2. Analiza publicațiilor științifice la tema tezei, editate în alte țări.....	28
1.3. Concluzii la Capitolul 1.....	38
2. PROBATORIUL PENAL: CONȚINUTUL ȘI PARTICULARITĂȚILE LUI	
2.1 Standardul probei dincolo de orice dubiu rezonabil.....	40
2.2 Esența și conținutul probatoriului	48
2.3 Noțiuni generale privind probele și importanța lor.....	57
2.4 Invalidarea probelor obținute nelegal.....	82
2.5 Concluzii la Capitolul 2.....	107
3. FACTORII CARE INFLUENȚEAZĂ APRECIEREA PROBELOR DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ	
3.1 Aprecierea probelor în temeiul legii.....	110
3.2 Aprecierea probelor în cadrul unui proces contradictorial.....	119
3.3 Convingerea intimă a judecătorului.....	130
3.4 Concluzii la Capitolul 3.....	143
4. FORMA PROCESUALĂ ȘI REZULTATUL APRECIERII PROBELOR DE CĂTRE INSTANȚA DE FOND	
4.1 Aprecierea probelor la etapa de pregătire a cauzei pentru judecare.....	146
4.2 Rolul cercetării judecătorești în procesul de apreciere a probelor	154
4.3 Sentința judecătorească – actul final al aprecierii probelor.....	165
4.5 Concluzii la Capitolul 4.....	181
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	184
BIBLIOGRAFIE.....	191
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	215
CV-UL AUTORULUI.....	216

ADNOTARE

**LUPAȘCO Lilia, „Aprecierea probelor la adoptarea soluțiilor instanței de fond”,
teză de doctor în drept, Chișinău, 2025**

Structura tezei: introducere, patru capitole, 190 pagini text de bază, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 171 de titluri. Rezultatele obținute sunt publicate în 10 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: *probe, apreciere, instanță de judecată, judecare în fond, sentință, deliberare.*

Scopul lucrării: Studiul de față își propune o analiză detaliată a instituției aprecierii probelor în cauzele penale, realizată de instanța de judecată în faza judecării în fond, având ca obiectiv identificarea aspectelor relevante ce pot contribui atât la perfecționarea legislației procesual-penale, cât și la aprofundarea cunoștințelor teoretice și practice ale specialiștilor din domeniul juridic.

Obiectivele cercetării: analiza materialelor științifice referitoare la aprecierea probelor la judecarea cauzelor penale în fond; identificarea esenței și conținutului probatoriului în cauzele penale; determinarea importanței probelor și a conceptului general; cercetarea invalidării probelor obținute în mod nelegal în cauzele penale; identificarea și determinarea factorilor care influențează aprecierea probelor și a mecanismelor de apreciere a probelor de către instanța de judecată; relevarea conceptului propriu convingeri a judecătorului la aprecierea probelor în cauzele penale; cercetarea practicii judiciare naționale și internaționale în domeniul aprecierii probelor la judecarea cauzelor penale în fond; analiza particularităților de apreciere a probelor la etapa de pregătire a cauzei spre judecare; relevarea particularităților de apreciere a probelor la cercetarea judecătorească; determinarea actului final al aprecierii probelor în instanța de fond; identificarea curenților și lacunelor în domeniul ce vizează aprecierea probelor și formularea propunerilor *de lege ferenda*.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în faptul că au fost examinate aspectele teoretice și științifico-practice ale aprecierii probelor la adoptarea soluțiilor de către instanța de fond. Examinarea esenței și a tuturor aspectelor acestui subiect pertinent, deocamdată relativ puțin studiat, a permis formularea unor concluzii, care, în mare măsură, sunt caracterizate de noutate și originalitate, având o importanță semnificativă pentru îmbunătățirea activității practice a organelor judiciare, precum și pentru dezvoltarea legislației procesual penale. Astfel, cercetarea realizată răspunde cerințelor de noutate și originalitate științifică.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în conceptualizarea instituției aprecierii probelor la adoptarea soluțiilor în instanța de fond, fapt care a condus la precizarea pentru teoreticienii și practicienii din domeniu a condițiilor de apreciere a probelor în instanța de fond, în vederea raționalizării doctrinei procesual-penale privind acest subiect prin formularea și argumentarea recomandărilor și a propunerilor *de lege ferenda*.

Semnificația teoretică se manifestă în faptul că prezenta lucrare de doctorat constituie o cercetare monografică, consacrată aprecierii probelor în instanța de fond.

Valoarea aplicativă: propunerile formulate de autor sunt menite să contribuie la perfecționarea legislației procesual-penale, iar recomandările practice, susținute prin argumente temeinice, vor fi de folos practicienilor, în vederea aplicării corecte a normelor legale și în scopul uniformizării practicii judiciare. În plus, conținutul tezei de doctorat poate fi utilizat ca material didactic în cadrul procesului de formare inițială și continuă a specialiștilor din domeniul dreptului, oferind o bază solidă pentru aprofundarea cunoștințelor în acest sector al dreptului procesual penal.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele științifice ale tezei de doctorat au fost diseminate în articole științifice, comunicări în cadrul conferințelor și al altor foruri, precum și în activitatea de judecător în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.

АННОТАЦИЯ

ЛУПАШКО Лилия, «Оценка доказательств при принятии решений суда первой инстанции», докторская диссертация, Кишинев, 2025 г.

Структура диссертации: введение, четыре главы, 190 страницы основного текста, общие выводы и рекомендации, библиография из 171 источников. Полученные результаты опубликованы в 10 научных статьях.

Ключевые слова: *доказательства, оценка, судебная инстанция, рассмотрение по существу, приговор, обсуждение.*

Цель работы: заключается в детальном анализе института оценки доказательств в уголовных делах, проводимой судом на стадии рассмотрения дела по существу, с целью выявления актуальных аспектов, которые могут способствовать совершенствованию процессуально-уголовного законодательства и углублению теоретических и практических знаний специалистов в этой области.

Задачи исследования: включают анализ научных материалов, касающихся оценки доказательств при рассмотрении уголовных дел по существу; выявление сущности и содержания доказательств в уголовных делах; определение значимости доказательств и общего понятия; исследование недопустимости доказательств, полученных незаконным путем, в уголовных делах; выявление и определение факторов, влияющих на оценку доказательств, а также механизмов оценки доказательств судом; раскрытие концепции личного убеждения судьи при оценке доказательств в уголовных делах; исследование судебной практики как на национальном, так и на международном уровне в области оценки доказательств при рассмотрении уголовных дел по существу; анализ особенностей оценки доказательств на этапе подготовки дела к рассмотрению; выявление особенностей оценки доказательств на судебном разбирательстве; определение окончательного акта оценки доказательств на первой инстанции; выявление недостатков и пробелов в области оценки доказательств и выработка предложений по усовершенствованию законодательства.

Новизна и научная оригинальность работы: заключаются в том, что были изучены теоретические и научно-практические аспекты оценки доказательств при принятии решений судом первой инстанции. Исследование сущности и всех аспектов этой темы, которая, на наш взгляд, еще недостаточно изучена, позволило сделать выводы, которые, в значительной степени, характеризуются новизной и оригинальностью и имеют большое значение для улучшения практической работы судебных органов, а также для развития процессуально-уголовного законодательства. Таким образом, проведенное исследование отвечает требованиям научной новизны и оригинальности.

Полученные результаты, которые способствуют решению важной научной проблемы: заключаются в концептуализации института оценки доказательств при принятии решений судом первой инстанции, что привело к уточнению для теоретиков и практиков области условий оценки доказательств в суде первой инстанции, с целью рационализации процессуальной доктрины в этой области через формулировку и аргументацию рекомендаций и предложений по улучшению законодательства.

Теоретическое значение: диссертация представляет собой уникальное исследование, посвященное оценке доказательств в суде первой инстанции.

Практическая ценность: предложения автора направлены на совершенствование процессуально-уголовного законодательства, а практические рекомендации, обоснованные твердыми аргументами, будут полезны практикам для правильного применения юридических норм и унификации судебной практики. Кроме того, содержание диссертации может быть использовано как учебный материал в процессе первоначальной и непрерывной подготовки специалистов в области права, обеспечивая прочную основу для углубления знаний в этой сфере процессуального уголовного права.

Реализация научных результатов: Научные результаты диссертации были распространены в виде научных статей, докладов на конференциях и других форумах, а также в деятельности судьи в рамках Чишиневского суда, Буюкканского района.

ANNOTATION

**LUPAȘCO Lilia, "Evaluation of the evidence when adopting the solutions of the trial court",
Doctor of Law thesis, Chisinau, 2025**

Thesis structure: introduction, four chapters, 190 pages of main text, general conclusions and recommendations, bibliography consisting of 171 titles. The results obtained are published in 10 scientific papers.

Keywords: *evidence, evaluation, court, trial on the merits, judgment, deliberation.*

Purpose of the work: is to analyze in detail the institution of evidence evaluation in criminal cases, carried out by the court at the trial on the merits stage, with the aim of identifying relevant aspects that can contribute to the improvement of procedural-criminal legislation and the deepening of theoretical and practical knowledge of specialists in the field.

Research objectives: consist of analyzing scientific materials regarding the evaluation of evidence in criminal cases during the trial on the merits; identifying the essence and content of evidence in criminal cases; determining the importance of evidence and the general concept; researching the inadmissibility of evidence obtained illegally in criminal cases; identifying and determining the factors influencing evidence evaluation and the mechanisms of evidence evaluation by the court; highlighting the concept of the judge's personal conviction in evaluating evidence in criminal cases; examining national and international judicial practice in the field of evidence evaluation in criminal cases during the trial on the merits; analyzing the peculiarities of evidence evaluation at the stage of case preparation for trial; highlighting the peculiarities of evidence evaluation at the judicial investigation stage; determining the final act of evidence evaluation at the trial court level; identifying deficiencies and gaps in the field of evidence evaluation and formulating proposals for legislative improvements.

Scientific novelty and originality of the work: consists in the fact that both the theoretical and scientific-practical aspects of evidence evaluation in decision-making by the trial court have been examined. The examination of the essence and all aspects of this topic, which is still relatively under-researched, allowed for the formulation of conclusions that, to a large extent, are characterized by novelty and originality and have significant importance for improving the practical activity of judicial bodies, as well as for the development of procedural-criminal legislation. Thus, the research conducted meets the requirements for scientific novelty and originality.

The results obtained, which contribute to solving an important scientific problem: lie in the conceptualization of the institution of evidence evaluation in decision-making by the trial court, which led to the clarification for theorists and practitioners in the field of the conditions for evaluating evidence in the trial court, with the aim of rationalizing the procedural-criminal doctrine in this area through the formulation and argumentation of recommendations and proposals for legislative improvements.

Theoretical significance: the doctoral thesis represents a unique research dedicated to evidence evaluation in the trial court.

Practical value: the proposals made by the author are intended to contribute to the improvement of procedural-criminal legislation, and the practical recommendations, supported by solid arguments, will be useful for practitioners in correctly applying legal norms and for the unification of judicial practice. Furthermore, the content of the doctoral thesis can be used as teaching material in the process of initial and continuous training of legal professionals, providing a solid foundation for deepening knowledge in this area of procedural criminal law.

Implementation of scientific results: The scientific results of the doctoral thesis have been disseminated through scientific articles, presentations at conferences and other forums, as well as in the judge's activity within the Chișinău Court, Buiucani headquarters.

LISTA ABREVIERILOR

R.M.	Republica Moldova
UE	Uniunea Europeană
CE	Consiliul Europei
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CoEDO	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
Cpp RM	Codul de procedură penală al Republicii Moldova
Cp RM	Codul penal al Republicii Moldova
H.G.	Hotărâre de Guvern
HPCSJ	Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție
M.O.	Monitorul Oficial al Republicii Moldova
etc.	și celelalte
alin.	alineat
art.	articol
ex	fost
lit.	literă
mun.	municipiu
nr.	număr
op.cit.	opera citată
pct.	punct
pag.	pagină
ș.a.	și alții, și altele
vs.	versus
vol.	volum

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. De-a lungul timpului, probele și probatoriul în procesul penal au fost subiecte ale unor dezbateri ample și complexe, având un rol esențial în asigurarea unui proces judiciar corect. Aprecierea probelor în faza judecării cauzei în fond reprezintă un moment crucial în cadrul procesului penal, având un impact determinant asupra soluției finale. Astfel, aprecierea probelor în procesul penal reprezintă „tema centrală” pe care participanții la proces o abordează pe parcursul întregii proceduri. După analiza și valorificarea acestora, judecătorul emite o soluție bazată atât pe convingerea proprie, cât și pe respectarea normelor legale și a principiilor morale, având grijă, în același timp, să protejeze drepturile și interesele celor implicați în proces.

Lucrarea de față tratează un subiect deosebit de important și mereu actual, având o relevanță continuă în domeniul procesului penal. Contribuția cercetării constă în realizarea unei analize detaliate a conceptului de *apreciere a probelor* în instanța de fond, bazate pe o înțelegere aprofundată a procedurii penale în contextul investigat, luând în considerare aspectele comparative, doctrinare și jurisprudențiale. În plus, problemele legate de aprecierea probelor au suscitat interesul teoreticienilor și practicienilor de-a lungul timpului, fiind abordate în diverse lucrări monografice și publicații științifice. Cu toate acestea, în urma cercetării doctrinei existente, nu se poate concluziona categoric că aspectele din domeniul complex al aprecierii probelor au fost analizate și clarificate pe deplin, mai ales în contextul evoluției legislației procesuale penale, inclusiv în raport cu modificările legislative recente.

Încadrarea temei în preocupările internaționale. Declarația Universală a Drepturilor Omului include prevederi referitoare la egalitatea tuturor în fața legii, inviolabilitatea persoanei, prezumția de nevinovăție ș.a. În conformitate cu art. 10 din Declarație, „orice persoană beneficiază de dreptul de a fi audiată în mod echitabil și public, în deplină egalitate, de către un tribunal independent și imparțial, care va soluționa fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații penale formulate împotriva sa”. Mai mult, art. 10 prevede: „Orice persoană acuzată de săvârșirea unui act cu caracter penal are dreptul de a fi considerată nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal, într-un proces public, în care i se vor garanta toate condițiile necesare pentru apărarea sa.”

Convenția Europeană a Drepturilor Omului a fost încorporată în sistemul juridic național începând cu 12 septembrie 1997 și garantează dreptul la un proces echitabil. Astfel, potrivit articolului 6 din CoEDO, se asigură dreptul la un proces echitabil pentru soluționarea disputelor legate de drepturile și obligațiile de natură civilă ale unei persoane sau în legătură cu validitatea

oricărei acuzații penale aduse acesteia.

O cerință procedurală derivată din art. 6 al Convenției, consacrată în jurisprudența Curții Europene, este angajamentul de motivare a soluțiilor adoptate de instanțe și de administrare a probelor. Astfel, deși instanțele naționale dispun de libertatea aprecierii și admiterii probelor, acestea trebuie să-și motiveze deciziile adoptate. În ceea ce privește administrarea probelor, din jurisprudența Curții Europene rezultă că, deși Convenția nu reglementează explicit regimul probelor, caracterul echitabil al procedurii este evaluat în contextul întregii proceduri. În acest sens, trebuie să se asigure că mijloacele de probă au fost prezentate într-un mod care să garanteze desfășurarea unui proces echitabil. Nu mai puțin important este că din art. 6 alin. (1) din CoEDO rezultă și faptul că instanțele naționale trebuie să efectueze o examinare efectivă și eficientă a probelor propuse de către părți.

Astfel, prin ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, statul nostru s-a angajat, pe de o parte, să garanteze drepturile și libertățile prevăzute de Convenție fiecărei persoane aflate sub jurisdicția sa, iar pe de altă parte, să accepte exercitarea controlului juridic internațional prin intermediul Curții Europene a Drepturilor Omului privind modul în care acestea sunt respectate. În consecință, Republica Moldova a recunoscut dreptul la un proces echitabil prevăzut de CoEDO, precum și jurisprudența obligatorie a CtEDO, aplicabile atât instanțelor judecătorești, cât și autorităților publice naționale.

Mai mult, în baza angajamentelor asumate de Republica Moldova la momentul aderării la Consiliul Europei, precum și a obligațiilor ce decurg din prevederile constituționale, cadrul legislativ național a fost și continuă să fie supus unui proces de perfecționare constantă, ceea ce a condus, de asemenea, la implementarea unor reforme legislative și instituționale în conformitate cu standardele europene.

Ulterior, pe 27 iunie 2014, la Bruxelles, a fost semnat Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană, Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Acordul a fost implementat provizoriu, începând cu 1 septembrie 2014, și a intrat în vigoare la 1 iulie 2016. Acordul a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova la 2 iulie 2014, iar de Parlamentul European – la 13 noiembrie 2014.

Astfel, conform Agendei de Asociere, care reprezintă instrumentul principal de implementare a Acordului de Asociere, Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a colabora în domeniul independenței sistemului judiciar, în prevenirea și combaterea fraudei și corupției, în asigurarea recuperării activelor, precum și în ceea ce privește poliția/autoritățile de aplicare a legii și cooperarea juridică.

În mod special, se urmărește consolidarea aplicării corespunzătoare a conceptului de

independență a sistemului judiciar, pentru a preveni orice imixtiune externă nejustificată în cauze individuale. De asemenea, se are în vedere implementarea normelor privind imunitatea funcțională a judecătorilor, în conformitate cu standardele europene și cu cele mai bune practici internaționale. Un alt obiectiv important este dezvoltarea continuă a formării juridice ca tip de educație multidisciplinară și practică, complementară educației juridice, având ca scop transmiterea tehnicilor și valorilor profesionale, cu un accent deosebit pe profesia de judecător, printre altele.

Încadrarea temei în preocupările naționale și zonale. În doctrina de specialitate, aspectele legate de aprecierea probelor în instanța de judecată s-au aflat constant în atenția cercetătorilor, fiind abordate atât în mod general, cât și în detaliu, în special de către: I. Dolea, T. Vizdoagă, A. Airapetean, D. Roman, I. Sedlețchi, T. Osoianu, S. Țoncu ș.a. (Republica Moldova); I. Neagu, M. Udrioiu, A. Crișu, A. Negru, M. Damaschin, G. Theodoru, Gh. Mateuț, E. Toma, Gh. Alecu, S. Barbu, V. Coman, C. Balan, C. Bîrsan, I. Butoi, V. Dongoroz, C. Ghigheci, N. Giurgiu, L. Lefterache ș.a. (România); Belkin A.R., Bîkov V.M., Vilkova T.Iu., Nasonov S.A., Galusko A.F., Golovko L.V., Lazareva V.A., Ivanov V.V., Pivovarova A.A., Makeeva I. V., Pijuk A.V. ș.a. (Federația Rusă), Antonov K. V., Sachko O. V., Tertishnik V. M., Uvarov V. G. ș.a. (Ucraina), Vincent M., Pradel J., Verges. E. ș.a. (Franța)

Totodată, cercetările realizate și lucrările publicate în domeniul investigat nu au epuizat actualitatea analizei conținutului și specificului aprecierii probelor de către instanța de fond. Acest fapt relevă, în mod general, problema aprecierii probelor de către instanța de fond, subliniind imperativitatea îmbunătățirii legislației procesual-penale în ceea ce privește conținutul, esența și garanțiile implementării liberei aprecieri a probelor.

Scopul lucrării. Studiul de față își propune o analiză detaliată a instituției aprecierii probelor în cauzele penale, realizată de instanța de judecată în faza judecării în fond, având ca obiectiv identificarea aspectelor relevante ce pot contribui atât la perfecționarea legislației procesual-penale, cât și la aprofundarea cunoștințelor teoretice și practice ale specialiștilor din domeniul juridic.

Obiectivele cercetării constau în:

- analiza materialelor științifice referitoare la aprecierea probelor la judecarea cauzelor penale în fond;
- identificarea esenței și conținutului probatoriului în cauzele penale;
- analiza conceptului de probe și importanța lor în procesul penal;
- cercetarea invalidării probelor obținute în mod nelegal în cauzele penale;
- identificarea și determinarea factorilor care influențează aprecierea probelor și a mecanismelor de apreciere a probelor de către instanța de judecată;

- relevarea conceptului propriei convingeri a judecătorului la aprecierea probelor în cauzele penale;
- cercetarea practicii judiciare naționale și internaționale în domeniul aprecierii probelor la judecarea cauzelor penale în fond;
- analiza particularităților de apreciere a probelor la etapa de pregătire a cauzei spre judecare;
- relevarea particularităților de apreciere a probelor la cercetarea judecătorească;
- determinarea actului final al aprecierii probelor în instanța de fond;
- identificarea curențelor și lacunelor în domeniul ce vizează aprecierea probelor, și formularea propunerilor *de lege ferenda*.

Ipoteza de cercetare. Se pornește de la presupunerea că procesul de apreciere a probelor în cauzele penale, desfășurat de instanțele de fond, nu este unul strict mecanic sau formal, ci implică o complexă interacțiune între cadrul normativ reglementat de Codul de procedură penală și elemente subiective, legate de percepția și convingerea intimă a judecătorului. Această convingere se formează în urma evaluării aspectelor precum legalitatea administrării probelor, relevanța și suficiența acestora față de obiectul cauzei, precum și coerența și credibilitatea materialului probator. Totodată, se presupune că factori externi, cum ar fi presiunea mediatică, socială sau chiar politică, pot influența – chiar și inconștient – modul în care instanța interpretează și apreciază probele. În acest context, invalidarea sau excluderea probelor obținute cu încălcarea drepturilor fundamentale ale acuzatului reprezintă un mecanism esențial de protecție a dreptului la un proces echitabil. Astfel, se consideră că o înțelegere aprofundată a tuturor acestor factori ar putea contribui la perfecționarea cadrului normativ procesual-penal și la promovarea unei practici judiciare unitare și echitabile.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. În cadrul acestei lucrări, metodologia de cercetare aplicată se bazează pe utilizarea unei combinații de metode științifice, atât generale, cât și particulare, pentru a asigura o abordare completă și profundă a subiectului aprecierii probelor în instanța de fond. Astfel, a fost utilizată metoda dialectico-științifică generală, care permite înțelegerea procesului de evaluare a probelor în contextul dinamic al dreptului procesual-penal. Pe lângă aceasta, au fost aplicate și metode particulare, precum: *metoda istorică*, ce a permis analiza evoluției reglementărilor legale în domeniu, identificând modificările și tendințele din legislația procesual-penală; *metoda logico-juridică*, folosită pentru a clarifica raționamentele logice și principiile fundamentale în procesul de apreciere a probelor; *metoda comparativ-juridică*, utilizată pentru a compara reglementările din Republica Moldova cu cele din alte state, evidențiind similitudinile și diferențele în tratamentul probelor în instanțele de

judecată; *metoda gramaticală*, care a facilitat interpretarea corectă a termenilor și a dispozițiilor legale; *metoda sistemică*, ce a permis analiza întregului sistem procesual-penal, în care aprecierile probelor reprezintă o componentă esențială.

Concluziile și recomandările lucrării se bazează, în mod essential, pe prevederile actelor internaționale în domeniul drepturilor omului, în special pe Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și pe Constituția Republicii Moldova și legislația procesual-penală națională. De asemenea, au fost luate în considerare hotărârile Curții Constituționale și hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, pentru a asigura o aplicare corectă a normelor în practica judiciară.

Baza normativă a cercetării cuprinde prevederile legislației procesual-penale, ale dreptului penal și ale altor ramuri de drept relevante pentru domeniul studiului. În plus, au fost analizate reglementările procesual-penale din alte state, pentru a oferi o perspectivă comparativă asupra aprecierii probelor în instanțele de fond.

Baza teoretică a cercetării este constituită din lucrările doctrinarilor dreptului, care au abordat, din perspective diferite, problematica aprecierii probelor în instanța de fond, contribuind, astfel, la fundamentarea teoretică a cercetării.

Baza empirică a cercetării este formată din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în special cauzele contra Republicii Moldova), din sentințele și deciziile instanțelor judecătorești naționale, care au fost analizate pentru a înțelege aplicarea practică a normelor privind aprecierea probelor în cadrul proceselor penale.

Sumarul capitolelor tezei. Volumul și structura lucrării au fost determinate de conținutul obiectivelor cercetării, de scopul, ipoteza și sarcinile propuse, fiind constituită din *Introducere*, patru capitole, *concluzii generale și recomandări* și *bibliografie*.

În *Introducerea* lucrării este relevată problema și relevanța cercetării, este argumentată actualitatea și importanța temei. Subsecvent, sunt formulate scopul, obiectivele, ipoteza și sinteza metodologiei de cercetare, fiind evidențiate valoarea teoretică și practică a lucrării, implementarea rezultatelor științifice etc.

Capitolul 1, intitulat *Analiza situației în domeniul de cercetare a instituției aprecierii probelor în instanța de fond*, include o analiză detaliată și aprofundată a materialelor științifice dedicate aprecierii probelor în instanța de fond și publicate atât în Republica Moldova (I. Dolea, T. Vizdoagă, D. Roman, I. Sedlețchi, S. Țoncu ș.a.), cât și în alte țări: România (I. Neagu, M. Udroi, A. Crișu, A. Negru, M. Damaschin, G. Theodoru, Gh. Mateuț, E. Toma, Gh. Alecu, S. Barbu, V. Coman, C. Balan, C. Bîrsan), Rusia (Belkin A.R., Bîkov V.M., Vilkova T.Iu., Nasonov S.A., Galusko A.F., Golovko L.V., Lazareva V.A., Ivanov V.V., Pivovarova A.A., Makeeva I. V.,

Pijuk A.V. ș.a.), Ucraina (Antonov K. V., Sachko O. V., Tertishnik V. M., Uvarov V. G. ș.a.), Franța (Vincent M., Pradel J., Verges. E. ș.a.).

Pe cale de consecință, s-a evaluat gradul de cercetare a temei și contribuția științifică a studiilor existente în domeniul aprecierii probelor în instanța de fond, fiind, astfel, formulată problema științifică ce urmează a fi soluționată. De asemenea, au fost stabilite direcțiile de analiză și obiectivele propuse.

Au fost subliniate pozițiile contradictorii cu privire la instituția aprecierii probelor, oferind o imagine clară asupra divergențelor doctrinare existente. O atenție deosebită a fost acordată lucrărilor recente referitoare la subiectul cercetat. Materialele științifice selectate și analizate, provenind de la prestigioși doctrinari și practicieni ai procesului penal, au oferit o bază solidă pentru procesarea complexă a tuturor particularităților caracteristice instituției aprecierii probelor.

Capitolul 2, cu genericul ***Probatoriul penal: conținutul și particularitățile***, identifică esența, locul și rolul probatoriului în procesul penal. În această secțiune au fost supuse unei analize temeinice probele în procesul penal. Probele și cerințele lor reprezintă fundamentul conceptului de *apreciere a probelor*, deoarece ele furnizează informațiile factuale necesare stabilirii circumstanțelor în care a avut loc fapta. În acest context, un rol important îl joacă triada noțiunilor *probă*, *mijloc de probă* și *procedeu probatoriu*. Respectarea normelor legale în desfășurarea acțiunilor procesuale prin care se obțin probele este esențială. Încălcarea cerințelor de admisibilitate poate duce la nulitatea probei. Deși poate exista *de facto*, ea nu poate fi folosită ca bază pentru adoptarea unei sentințe. Invalidarea probelor este, astfel, o consecință a sancțiunilor aplicate pentru nerespectarea normelor legale de administrare.

Capitolul 3, intitulat ***Factorii care influențează aprecierea probelor de către instanța de judecată***, ia în discuție principalii factori identificați, care influențează aprecierea probelor de către instanța de judecată: aprecierea probelor în temeiul legii, aprecierea probelor în cadrul unui proces contradictorial și convingerea intimă a judecătorului. Aici au fost evidențiate condițiile impuse de legiuitor pentru ca aprecierea probelor de către instanță să fie considerată legală, asigurându-se respectarea reglementărilor procesual-penale și a principiilor fundamentale ale procesului penal. Principiul contradictorialității a fost analizat din multiple perspective. Analiza a început cu clarificarea noțiunii de *contradictorialitate* și poziționarea acesteia în contextul dreptului la un proces echitabil, văzut prin prisma dreptului la apărare. Un aspect semnificativ l-a reprezentat studierea rolurilor părții acuzării și părții apărării în cadrul procesului penal, fiind evidențiate atribuțiile fiecărei părți în cadrul acestui proces.

Cercetarea principală a vizat rolul instanței în cadrul procesului penal contradictoriu, precum și modul în care aceasta apreciază probele, ținând cont de același principiu al

contradictorialității.

În final, au fost prezentate opinii doctrinare referitoare la influența intimei convingeri a judecătorului în procesul de apreciere a probelor și în adoptarea sentinței.

Capitolul 4, cu titlul ***Forma procesuală și rezultatul aprecierii probelor de către instanța de fond***, scoate în prim-plan particularitățile aprecierii probelor la diferite etape ale cercetării judecătorești, precum și în diferite proceduri judiciare – generală și specială.

Sub aspectul procedurilor speciale, au fost examinate procedura de examinare a cauzei în baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art.364¹ Cpp), unde am concretizat că, deși aceasta nu este inclusă în secțiunea procedurilor speciale, fiind, de fapt, una abreviată, specificul examinării ei este unul actual și necesar a fi analizat anume sub acest aspect.

În contextul modificărilor esențiale ale Codului de procedură penală din această perioadă, a fost examinată, sub aspect comparativ, procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, evidențiind competențele instanței de judecată în vederea aprecierii probelor.

De asemenea, au fost delimitate cazurile în care aprecierea probelor poate fi materializată în diferite acte judecătorești (încheiere, sentință), punându-se un accent deosebit pe actul final al examinării unei cauze penale – sentința judecătorească.

Acest capitol conține probleme identificate în practica judiciară, analiza lor detaliată și propuneri de redresare a situației. Au fost prezentate exemple din practica judiciară care ilustrează aplicarea neuniformă a legii procesual-penale în domeniul cercetat, evidențiind, astfel, necesitatea unei clarificări și uniformizări în aplicarea normelor legale.

Concluziile generale și recomandările prezintă principalele rezultate științifice obținute în urma cercetărilor privind aprecierea probelor la adoptarea soluțiilor de către instanța de fond. Acestea sintetizează descoperirile esențiale și le materializează în propunerea unor măsuri pentru îmbunătățirea reglementărilor și a practicii judiciare în acest domeniu.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE A INSTITUȚIEI APRECIERII PROBELOR ÎN INSTANȚA DE FOND

1.1. Analiza publicațiilor privind aprecierea probelor la adoptarea soluțiilor instanței de fond în Republica Moldova și în România

Printre cercetările efectuate pe marginea temei abordate în prezenta teză este relevant studiul semnat de I. Dolea, D. Roman, I. Sedlețchi, T. Vizdoagă, V. Rotaru, A. Cerbu, S. Ursu și intitulat *Drept procesual penal*¹.

În capitolul 1 al acestei lucrări, autorii subliniază că principiul liberei aprecieri a probelor în procesul penal este strâns legat de regula cercetării complete și obiective a tuturor circumstanțelor cauzei și a probelor. Aprecierea probelor „reprezintă activitatea rațională desfășurată de organul de urmărire penală, procuror și instanța de judecată, în vederea determinării admisibilității, pertinentei, concludenței, veridicității și utilității probelor existente într-o cauză penală.”²

Se mai menționează că principiul aprecierii probelor „într-o măsură majoră determină forma procesului penal și calea spre atingerea scopurilor procesului penal. Procesul penal al Republicii Moldova aparține formei procesului penal mixt, care își are originea în Revoluția Franceză de la 1789 și în care domină principiul liberei aprecieri a probelor în baza întimei convingeri”³.

Astfel, în opinia autorilor, „aplicarea principiului liberei aprecieri a probelor conduce la asigurarea cu mijloace procesuale a independenței judecătorilor, la supunerea lor numai legii în cadrul îndeplinirii justiției și la formarea condițiilor garantate de lege ale independenței judecătorului [...]. Aprecierea liberă a probelor se constituie într-o garanție a realizării drepturilor și libertăților persoanei și, într-un final, determină atitudinea instanței de judecată vizând vinovăția sau nevinovăția inculpatului în aplicarea pedepsei penale și eliberarea de această pedeapsă.”

Se accentuează că „obiectul cercetării judecătorești cuprinde examinarea probelor atât în acuzare, cât și în apărare, precum și a celor care agravează sau atenuează răspunderea inculpatului. Drept urmare, scopurile se văd în cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă a probelor administrate și formarea unei convingeri intime a judecătorilor în chestiunile care urmează a fi soluționate”⁴.

¹ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T., ROTARU, V., CERBU, A., URSU, S. *Drept procesual penal*. Ediția a III-a, revizuită și completată. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. ISBN 978-9975-78-833-5.

² *Ibidem*, p. 98.

³ *Ibidem*, p. 98.

⁴ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 551.

În lucrarea *Codul de Procedură Penală. Comentariu*, elaborată de către autorii Dolea I., Vîzdoagă T., Sedlețchi I. ș.a.⁵, se menționează că „aprecierea probelor ocupă locul central al probatoriului. Aprecierea probelor se face pe baza convingerii intime a reprezentantului organului de urmărire penală și a judecătorului. Convingerea intimă se întemeiază pe examinarea tuturor probelor în ansamblu, sub toate aspectele, complet și obiectiv”⁶.

Se afirmă întemeiat că aprecierea probelor reprezintă un proces continuu, în care regulile de evaluare a admisibilității, concludenței, utilității și veridicității probelor rămân constante pe întreaga durată a procesului penal. Conceptul de *convingere intimă* reflectă atitudinea imparțială și independentă a organului de urmărire penală și a judecătorului, care nu sunt influențați de prejudecăți față de o probă sau alta. De asemenea, nu pot exista indicații care să impună recunoașterea unei probe ca fiind veridică sau care să stabilească în mod obligatoriu concluziile ce trebuie trase într-o cauză. Aceasta reflectă una dintre regulile fundamentale ale aprecierii probelor, și anume că nicio probă nu are o valoare prestabilită. Astfel, susțin autorii, „un raport de expertiză, declarațiile învinuitului sau alte probe nu pot duce la concluzii definitive în cazurile în care aceste probe sunt în contradicție cu restul materialului probatoriu. Deși în anumite cazuri expertiza poate fi obligatorie, aceasta nu prevalează asupra celorlalte probe, iar rezultatele ei nu pot impune o concluzie obligatorie”.

În aceeași ordine de idei, autorii au remarcat importanța motivării soluțiilor adoptate: „Motivarea se exprimă și prin faptul că, la admiterea unor probe și respingerea altora, trebuie să se indice motivele unei asemenea atitudini a organului de urmărire sau a instanței”⁷.

O altă lucrare valoroasă în materia dreptului procesual penal actual este semnată de autorii M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vizdoagă etc. și intitulată *Manualul judecătorului pentru cauze penale*⁸. În această lucrare, autorii M. Poalelungi și D. Sîrcu au remarcat că „accesul la justiție în materie penală constituie o garanție fundamentală a unui proces echitabil, care presupune că fiecare individ are dreptul la examinarea acuzațiilor în materie penală, orientate împotriva sa de către un magistrat investit de lege cu atribuții speciale în acest sens. Dreptul individului de acces la justiție constituie un aspect fundamental al dreptului la tribunal, alteleori denumit ca fiind și dreptul la judecător.”⁹

⁵ DOLEA I., VÎZDOAGĂ T., SEDLEȚCHI I. et. al. *Codul de Procedură Penală. Comentariu*. Chișinău, 2005. p. 119. ISBN 9975-79-342-8.

⁶ *Ibidem*, p. 119.

⁷ *Ibidem*, p. 119.

⁸ POALELUNGI, M., DOLEA, I., VIZDOAGĂ, T. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. / Asociația judecătorilor din Moldova. Chișinău, 2013. ISBN 978-9975-53-231-0.

⁹ POALELUNGI M., SÎRCU D. Garanțiile juridice ale unui proces echitabil. Accesul la justiție. In: *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Op.cit., p. 23-33.

O altă lucrare de referință aparține cercetătorului I. Dolea și este intitulată *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*¹⁰. Autorul I. Dolea este de părere că „probatoriul se caracterizează ca un fascicul de acte procesuale, constituit în procesul de invocare și propunere de probe, de admitere și administrare a lor. În aceeași opinie, este recunoscută existența a cel puțin trei aspecte mari care se implică în probatoriul realizat în procesul penal, acestea răspunzând, în principiu, la următoarele întrebări: – Ce se cere într-un proces pentru a se putea soluționa cauza? Cine trebuie să aducă aceste dovezi? Cum urmează a se proceda pentru ca aspectele factice cuprinse în probă să producă efectele juridice corespunzătoare, în urma reținerii lor ca adevărate?”¹¹

Printre altele, profesorul I. Dolea afirmă că „problema stabilirii adevărului în procesul penal determină și analiza instituției aprecierii probelor ca un element component al probatoriului penal. După cum se menționează în art.101 alin.(1) C.proc.pen., criteriile de apreciere ale probei sunt relevanța, concludența, utilitatea și veridicitatea, coroborarea constituind un criteriu de confirmare reciprocă”¹².

Esența instituției aprecierii probelor, în opinia autorului I. Dolea, „rămâne a fi obiectul preocupărilor în doctrina juridică analizând probatoriul penal și apreciind importanța regimului de libertate absolută a probelor, adică a principiului libertății probelor, menționează că instanțele sunt în drept de a acorda valoarea pe care o vor crede de cuviință fiecărei probe administrate”¹³.

Autorul relevă că „probele, chiar când evidența lor este indiscutabilă, nu ne pot da imaginea fidelă, completă și precisă a realității, ci doar certitudinea că realitatea nu a putut fi alta decât cea pe care probele o dezvăluie. Libertatea de convingere nu înseamnă libertatea de a pedepsi, de aceea convingerea trebuie să se sprijine pe un conținut compatibil cu ideea de justiție și de pedeapsă. Acest conținut este certitudinea”¹⁴.

Analizând excepțiile de la regula intimei convingeri a judecătorului, autorul I. Dolea susține existența acestora „în art.97 C.proc.pen., unde se enumeră circumstanțe ca: decesul, gradul leziunilor corporale, incapacitatea persoanei de a-și da seama de acțiunile sau inacțiunile sale ș.a., care se constată prin anumite mijloace de probă, acestea, în cele mai multe cazuri, fiind rapoartele de expertiză”¹⁵.

¹⁰ DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. p. 82-83. ISBN 978-9975-9927-7-0.

¹¹ *Ibidem*, p. 82.

¹² *Ibidem*, p. 103.

¹³ *Ibidem*, p. 104-105.

¹⁴ *Ibidem*, p. 105.

¹⁵ DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Op.cit., p. 107.

Totodată, autorul observă că „în procedura penală națională se regăsesc unele reguli care au tangență cu teoria engleză a probelor, oferind ca exemplu prevederile legislative conform cărora, dacă administrarea probelor a fost efectuată cu respectarea dispozițiilor Codului de procedură penală, argumentarea inadmisibilității probelor se face de către partea care cere respingerea lor, iar în caz contrar, obligația de a argumenta admiterea lor revine părții care le-a administrat sau părții în favoarea căreia au fost administrate probele”¹⁶.

Autorul conchide că „practica judecătorească a decis că neaprecierea de către instanța de judecată din punctul de vedere al pertinentei, concludenței, utilității, iar în ansamblu, și al coroborării tuturor probelor administrate, ceea ce se consideră o încălcare a prevederilor art. 101 C.proc.pen., și calificarea incorectă a faptei de tâlhărie ca dobândire a bunurilor, despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală, a dus la anularea hotărârilor judecătorești. Deci aprecierea veridicității este o condiție obligatorie a aprecierii probelor. Art.27 C.proc.pen. stabilește că judecătorul și persoana care efectuează urmărirea penală apreciază probele în conformitate cu propria lor convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate”¹⁷.

Într-un final, propria convingere se formează pe baza veridicității, care, din punct de vedere etimologic, înseamnă ceea ce corespunde adevărului.

În context, în sens juridic, s-a afirmat că veridicitatea este „un asemenea cumul de probabilități ce derivă din probele prezentate în instanță, care pot forma intima convingere a judecătorului, ce se reflectă într-o hotărâre judecătorească”¹⁸.

Raționamentele expuse în lucrare sunt pertinente, subliniind că, de fapt, „convingerea intimă (intimate conviction) nu reprezintă o convingere abstractă, instinctivă sau arbitrară, ci una fundamentată pe circumstanțele concrete ale cauzei, susținută de conștientizarea faptului că decizia judecătorului a fost influențată exclusiv de valoarea probatorie a datelor prezentate de părți. De asemenea, este esențial de menționat că sarcina probei și dreptul părților de a prezenta probe sunt instituții distincte; partea care dispune de forță, precum procurorul și organul de urmărire penală, se află într-o poziție avantajoasă față de apărare. Este evident că procesul penal, în esența sa, rămâne unul public, iar dezechilibrul între apărare și acuzare va persista constant. Totuși dezvoltarea activismului părților în etapa probatoriului reprezintă un imperativ de perspectivă pentru procedura penală”¹⁹.

¹⁶ *Ibidem*, p. 96.

¹⁷ *Ibidem*, p. 96.

¹⁸ *Ibidem*, p. 96.

¹⁹ DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Op.cit., p. 97.

O altă sursă bibliografică este realizată de autorii T. Vîzdoagă și N. Oboroceanu, cu titlul *Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CoEDO, obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului*²⁰. Tratănd problema prin prisma ingerinței în drepturile garantate de art. 8 din CoEDO și a atitudinii CtEDO față de probele căpătate cu încălcarea acestor condiții, autorii au remarcat că „în cauza *Schenk contra Elveției*, Curtea a subliniat că instanțele naționale au avut posibilitatea să evalueze măsura în care admiterea acestei probe poate afecta echitatea procesului penal, iar în cazul în care exista riscul încălcării dreptului la un proces echitabil au avut o vastă marjă de apreciere despre necesitatea excluderii unei asemenea probe în baza legii naționale”²¹.

Subsecvent, autorii au evidențiat că „apare întrebarea privitor la măsura în care CtEDO admite folosirea în cadrul unui proces penal a probelor obținute prin îngrădirea art. 8 din CoEDO și dacă sunt în drept instanțele naționale să pună la baza sentințelor probe obținute cu încălcarea acestor drepturi. Răspunsul va fi categoric negativ, în sensul că probele obținute cu încălcarea drepturilor garantate de art.8 din CoEDO nu vor putea niciodată să fie admise în cadrul unui proces penal, iar instanțele de judecată nu vor putea pune la baza sentințelor astfel de probe”²².

O altă lucrare cu valoare științifică și aplicativă este elaborată de către I. Dolea și se intitulează *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*²³. Autorul opinează că „propria convingere se formează în urma examinării tuturor probelor în ansamblu, sub toate aspectele, complet și obiectiv. Aprecierea trebuie să se bazeze pe prevederile legale – relevanța, concludența și utilitatea acestora. De menționat că proba trebuie apreciată și după veridicitatea ei. Veridicitatea este însușirea, caracterul a ceea ce este veridic, adică ceea ce este conform adevărului, adevărat, real. Veridicitatea probelor poate fi caracterizată ca o corespundere a datei de fapt, examinate de către organul de urmărire penală sau instanță, cu realitatea pe care o probează această dată. Toate problemele în ansamblu lor sunt apreciate din punct de vedere al coroborării lor”²⁴.

În publicația *Esența și conținutul conceptului de apreciere a probelor în procesul penal*, autoarea E. Buguța relevă că „aprecierea probelor este unul din cele mai importante momente ale procesului penal, deoarece întregul volum de muncă, depusă de către organele de urmărire penală,

²⁰ VÎZDOAGĂ, T., OBOROCEANU, N. Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1 (48), 2019, p. 22-29.

²¹ *Ibidem*, p. 25.

²² *Ibidem*, p. 25.

²³ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Comentariu aplicativ*. Ediția a 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. ISBN 978-9975-3418-0-6.

²⁴ *Ibidem*, p. 352.

de instanțele judecătorești, precum și de către părțile din proces se concretizează în soluția ce va fi dată în urma acestei activități”²⁵.

Analizând evoluția principiului liberei aprecieri a probelor în procesul penal, autoarea afirmă că istoria cunoaște diferite sisteme de apreciere a probelor, care, în esență, au determinat dezvoltarea procesului penal. Astfel, „în procesul penal acuzatorial, recunoscându-se că adevărul este divin, aprecierea probelor în confirmarea sau negarea esenței învinuirii nu se accepta. Aprecierea se limita la examinarea chestiunilor care confirmau respectarea procedurii exterioare. Teoria formală sau legală a încercat să stabilească criteriile de suficiență a probelor pentru constatarea adevărului. Teoria actuală de apreciere a probelor după intima convingere a apărut odată cu instituirea Curților cu jurați și, de la bun început, a fost ajustată la condițiile de activitate a acestor instanțe”²⁶.

Recunoscând relevanța principiului liberei aprecieri a probelor, obiectiviștii indicau asupra faptului că orice „convingere intimă trebuie să fie obiectivă, argumentată, din aceste considerente, după părerea lor, trebuie mărit sectorul material al procesului penal, cum ar fi corpurile delict, documentele, rapoartele de expertiză, și elaborate unele criterii obiective de apreciere a probelor care să fie obligatorii pentru judecători, cu utilizarea datelor științei și tehnicii”²⁷.

În articolul științific, intitulat *Aprecierea probelor de către instanța de judecată la examinarea cauzelor penale* și semnat de autoarea M. Chiperi²⁸, se afirmă că „libertatea de convingere nu poate fi înțeleasă pe deplin decât atunci când are ca efect transformarea magistratului dintr-un mecanism de aplicat litera legii într-un om care înțelege că are de-a face cu oameni și că rolul său este de a le apăra interesele și a le rezolva conflictele în cel mai adecvat mod cu putință. Firește, toate acestea cer timp, dedicație și o anumită încredere în statutul de judecător, dar, mai precis, o conștientizare a faptului că reprezintă o putere separată, independentă în stat și că tocmai de aceea i s-a dat această putere independentă și libertate în aprecieri: pentru a găsi soluții și pentru a și le asuma, dacă este convins că astfel își îndeplinește cel mai bine sarcina sa nobilă – atâta timp cât se păstrează în limitele cadrului legal”²⁹.

²⁵ BUGUȚA, E., CUCIURCĂ, A. Esența și conținutul conceptului de apreciere a probelor în procesul penal. În: *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și a Ucrainei la legislația Uniunii Europene/* Materialele conferinței. Chișinău, 2019., p.200-206. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/200-206_3.pdf

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ CHIPERI, M. Aprecierea probelor de către instanța de judecată la examinarea cauzelor penale. În: *Revista națională de drept* Nr. 10-12, Chișinău, 2009.

²⁹ CHIPERI, M. Aprecierea probelor de către instanța de judecată la examinarea cauzelor penale. *Op.cit.*, p. 161-162.

Autoarea consideră, pe bună dreptate, că „aprecierea probelor reprezintă procesul mintal de evaluare și comparare a probelor, pentru a desprinde o concluzie asupra valorii lor în ceea ce privește stabilirea faptelor și împrejurărilor supuse probațiunii”³⁰.

De altfel, deducem din publicație că „formarea convingerii este rezultatul unui proces psihic, prin care probele administrate, ca element obiectiv, se reflectă complet și exact în conștiința magistraților și le produce un sentiment de certitudine despre existența sau inexistența faptei dovedite. Dacă există îndoială, nu se poate vorbi de convingere, căci cele două noțiuni sunt incompatibile”³¹. Mai mult, scopul final al administrării probelor în procesul penal presupune constatarea fără echivoc a faptei infracționale, a vinovăției făptuitorului și a pasibilității atragerii la răspundere penală și a aplicării pedepsei.

Potrivit opiniei autoarei, „sistemul probator din dreptul nostru procesual-penal, având la bază principiul liberei aprecieri a probelor, acordă posibilitate organelor judiciare de a le examina și a le estima forța lor probantă și apoi a le evalua contribuția la formarea convingerii acestor organe; astfel, probele vor fi apreciate după valoarea lor reală, și nu după o valoare prestabilită de lege”³².

De altfel se susține că „aprecierea după intima convingere nu trebuie confundată cu aprecierea arbitrară a judecătorului. Convingerea intimă trebuie formată din circumstanțele prezentate instanței și verificate în cadrul ședinței de judecată. Datele luate din sursele care nu au fost examinate în cadrul ședinței nu pot fi acceptate ca probe”³³.

În contextul cercetării noastre, este relevantă lucrarea autorului I. Neagu, intitulată *Tratat de drept procesual penal, Partea generală* (2004)³⁴.

Profesorul I. Neagu consideră că aprecierea probelor este însoțită de mai multe trăsături specifice, care permit elucidarea esenței acestora, definirea și diferențierea sa de alte noțiuni, categorii sau instituții juridice. Printre aceste trăsături se numără: „procesul de apreciere a probelor este o acțiune dinamică, evolutivă, care se manifestă foarte complex. În cadrul lui au loc un șir de activități, acțiuni mai restrânse. Fiecare dintre ele are menirea să propulseze procesul aprecierii probelor spre atingerea scopului său; procesul respectiv este o activitate strict reglementată de lege. Toată activitatea de apreciere a probelor în ansamblu și realizatorii sunt reglementate în cele mai stricte limite ale legii; aprecierea probelor este desfășurată într-o cauză penală; procesul de apreciere a probelor este o activitate desfășurată numai de organele specializate de stat. Acestea

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ NEAGU, I. *Tratat de drept procesual penal, Partea generală*. București: Global Lex, 2004.

sunt, potrivit legii, organele de urmărire penală și instanțele de judecată. Scopul aprecierii probelor este determinarea autenticității și relevanței probelor, ca parte a scopului de protejare a persoanei, a societății și a statului de infracțiuni, precum și de acțiuni abuzive din partea organelor judiciare, legate de cercetarea infracțiunilor presupuse sau comise, astfel încât orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită conform vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată”³⁵.

Un alt studiu, relevant pentru tema abordată este intitulat *Aspecte din practica judiciară cu privire la aprecierea probelor puse la baza sentinței*³⁶ și aparține autorului S. Furdui. Potrivit acestuia, „aprecierea probelor puse la baza sentinței este o activitate importantă în cadrul procesului judiciar și, prin urmare, ea nu trebuie să existe doar enunțativ, ci trebuie realizată prin recunoașterea și acordarea tuturor drepturilor procesuale ale părților, mai ales, față de inculpat, în momentul în care procurorul și-a încheiat misiunea de prezentare în ședința de judecată a probelor în sprijinul învinuirii și formulează concluzii de natură a răsturna prezumția de nevinovăție – principiu fundamental ce guvernează întregul proces penal. Pe această linie de idei, instanța de judecată este obligată să acorde importanță majoră acestui moment procesual, neexistând un motiv în baza căruia poate să refuze confruntarea directă a părților din proces în aprecierea actelor și probelor aflate la dosar”³⁷. Autorul mai menționează că „judecătorul este subiectul care apreciază definitiv probele”³⁸.

O altă cercetare, semnată de A.Sava, este *Aprecierea probelor în procesul penal*³⁹. Aici autorul a elucidat aprecierea probelor, analizând aspectele ce țin de: probatoriul în procesul penal, conceptele de *probe* și *mijloace de probe*, conceptul de *apreciere a probelor*, precum și principiile generale de apreciere a probelor. Or, acesta consideră că „probatoriul ocupă un loc central. Pentru a lua o hotărâre care va influența viața unor persoane, magistratul trebuie să cunoască pe deplin realitatea tuturor împrejurărilor cauzei și să fie convins că soluția pe care o adoptă este singura corectă”⁴⁰.

A. Sava menționează că „*aprecierea admisibilității probelor* ca noțiune distinctă față de conceptul de *apreciere a probelor* are loc întotdeauna înainte de administrarea propriu-zisă a probelor, fiind condiția pe care judecătorul trebuie s-o îndeplinească, pentru a putea decide dacă se poate trece (sau nu) la respectiva administrare. Cât privește aprecierea probelor, ea nu poate

³⁵ NEAGU, I. *Tratat de drept procesual penal, Partea generală*. Op.cit., p. 347.

³⁶ FURDUI, S. *Aspecte din practica judiciară cu privire la aprecierea probelor puse la baza sentinței*. In: *Avocatul poporului*, 2005, nr.9.

³⁷ *Ibidem*, p. 162.

³⁸ *Ibidem*, p.162.

³⁹ SAVA, Al., *Aprecierea probelor în procesul penal*, Iași: Junimea, 2002. ISBN 9733707341.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 42.

avea loc decât după operațiunea administrării. Aprecierea admisibilității probelor, odată ce acestea au fost găsite de către autoritatea judiciară – de-a lungul întregului proces – rezidă, bineînțeles, în verificarea faptului dacă sunt îndeplinite cele trei cerințe: relevanța, concludența și utilitatea fiecărei probe în parte. Aceste două tipuri de apreciere se află în strânsă interdependență: nu va putea fi apreciată decât proba admisă, dar nu se justifică aprecierea admisibilității decât prin ideea că, ulterior, va avea loc o „cântărire” a întregului material probator”⁴¹.

Totodată, în viziunea autorului A. Sava, putem vorbi de o apreciere a admisibilității probei de către magistrat, „practic, pe tot parcursul procesului penal, pe de o parte, iar pe de altă parte, de aprecierea probelor care au fost deja administrate, operațiune care are loc, de regulă, la finalul judecății, în cadrul activității specifice de deliberare. În realitate, și această din urmă activitate se desfășoară pe tot parcursul procesului penal, în diferitele sale faze. La finalul urmăririi penale, procurorul, pentru a decide trimiterea în judecată a inculpatului, va trebui să facă o evaluare finală a probelor – în acuzare și în apărare – aflate la dosarul de urmărire penală. La rândul său, judecătorul apreciază probele administrate și situația de fapt încă pe parcursul cercetării judecătorești, atunci când se pronunță (prin încheiere) asupra diferitor cereri formulate de către părțile din proces”⁴².

Un rol important în doctrina de specialitate îl are și studiul autorului Grigore Gr. Theodoru, intitulat *Tratat de drept procesual penal*⁴³. În lucrare se stabilește că „prin aprecierea probelor, ca operație finală a probatoriului, organele de urmărire și instanța de judecată determină măsura în care probele le formează încrederea că sunt în concordanță cu adevărul, în sensul că faptele și împrejurările de fapt la care se referă au avut sau nu loc în realitatea obiectivă. Prin aprecierea tuturor probelor administrate, în ansamblul lor, se formează concluzia organului de urmărire penală sau a instanței de judecată cu privire la temeinicia sau netemeinicia învinuirii, concluzie care trebuie să reflecte adevărul”⁴⁴.

De o reală valoare științifică este lucrarea autorului M. Udriș, intitulată *Procedura penală, partea generală*⁴⁵. În opinia lui M. Udriș, „principiul aflării adevărului este principiul fundamental al procesului penal, potrivit căruia organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire

⁴¹ SAVA, Al., *Aprecierea probelor în procesul penal*, Op.cit., p. 13.

⁴² *Ibidem*, p. 8.

⁴³ THEODORU, Gr. Gr., *Tratat de drept procesual penal*. / Ediția a 3-a. București: Editura Hamangiu, 2013. ISBN 978-606-522-441-4.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 298.

⁴⁵ UDRIȘ, M. *Procedura penală, partea generală*. Vol.I. / Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019. ISBN, 978-606-18-0897-7.

la persoana suspectului sau inculpatului”⁴⁶. Autorul mai menționează că „adevărul stabilit în procesul penal este cel care rezultă din probele administrate; în cadrul procesului penal, adevărul dobândește valențe judiciare și este intim legat de prezumția de nevinovăție, de noțiunea de *probă* – obiect al probei, sarcina probei și aprecierea probelor de către judecător, având o funcție declaratorie sau recognitivă prin reconstrucția trecutului în limitele în care a fost sesizată instanța; situația de fapt se stabilește în procesul penal pe baza probelor legal și loial administrate, astfel că adevărul judiciar se înfățișează a fi o funcție a probelor administrate în cursul procesului penal”⁴⁷.

Subscent, în viziunea lui M.Udroiu, „instanța de judecată soluționează cauza dedată judecății, cu garantarea respectării drepturilor subiecților procesuali și asigurarea administrării probelor pentru lămurirea completă a împrejurărilor cauzei, în scopul aflării adevărului, cu respectarea deplină a legii”⁴⁸.

Nu mai puțin importantă este și constatarea autorului că „aprecierea probelor reprezintă ansamblul proceselor intelective de evaluare a tuturor probelor administrate de organele judiciare, în vederea aflării adevărului într-o cauză penală, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să lămurească sub toate aspectele cauza penală, pe bază de probe legal administrate, în vederea aflării adevărului”⁴⁹.

Concluzia care se impune este că aprecierea probelor este guvernată de principiul liberei aprecieri, conform căruia instanța de judecată are libertatea de a evalua în mod autonom atât importanța fiecărui mijloc de probă administrat legal (în raport cu celelalte), indiferent de faza procesuală în care au fost prezentate, cât și credibilitatea acestora. Probele nu beneficiază de o valoare aprioric stabilită de legiuitor, importanța lor fiind determinată în urma evaluării realizate de instanța de judecată prin analiza întregului material probator, administrat legal și în mod loial pe parcursul cauzei.

De o relevanță aparte este și lucrarea *Drept procesual penal, partea generală conform noului Cod de procedură penală*, avându-l drept autor pe A.Crișu⁵⁰.

În respectivul studiu, se relevă că „aprecierea probelor constituie etapa finală a probatoriului, prin intermediul căreia organele judiciare apreciază măsura în care probele administrate le creează convingerea că sunt în concordanță cu realitatea”⁵¹.

În aceeași ordine de idei, se insistă că „libera apreciere a probelor este pe deplin compatibilă

⁴⁶ *Ibidem*, p. 30

⁴⁷ *Ibidem*, p. 31

⁴⁸ *Ibidem*, p. 32.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 410 – 411.

⁵⁰ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. / Ediția a 2-a, revizuită și actualizată. București: Editura Hamangiu, 2017. ISBN 978-606-27-0783-5.

⁵¹ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., p. 296.

cu principiul liberei sau intimei convingeri a judecătorului cauzei. Dacă aprecierea probelor este liberă și nu este supusă unor restricții, atunci cel mai potrivit este ca și decizia judecătorului să nu fie condiționată, s-o poată adopta liber, potrivit încrederii pe care o produce proba de a reflecta adevărul în cauza pe care o soluționează [...]. Convingerea celui care soluționează cauza penală nu trebuie să fie una sentimentală, bazată pe instinct, ci una rezonabilă, care să ofere o certitudine rațională cu privire la faptă, făptuitor și vinovăție. Dacă probele nu duc la această convingere, fapta nu este dovedită sau nu este în totalitate dovedită. De aceea judecătorul trebuie să-și motiveze convingerea sa rezonabilă, formată din probe administrate, susținând că adevărul corespunde hotărârii sale”⁵².

O altă lucrare de interes deosebit pentru cercetarea noastră este intitulată *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*, realizată de Anca Ioana Negru⁵³. Conform autoarei, „aprecierea probelor este o operație finală a probatoriului, prin care organele judiciare determină măsura în care probele le formează încrederea că sunt în concordanță cu adevărul, în sensul că împrejurările de fapt la care se referă au avut sau nu loc. Ca urmare a aprecierii probelor, se formează concluzia organelor judiciare cu privire la temeinicia sau netemeinicia acuzației”⁵⁴.

Cu privire la aprecierea probelor, autoarea A. I. Negru relevă că aceasta „este identică soluționării acțiunii penale și acțiunii civile și se face în conformitate cu principiul liberei aprecieri a probelor și cu principiul aflării adevărului”⁵⁵. Astfel, consideră autoarea, „în procesul deliberativ, instanța trebuie să stabilească, într-un demers analitic și sintetic, elementele de fapt ce rezultă din fiecare mijloc de probă, apoi să le confrunte între ele și, în final, să-și fundamenteze hotărârea doar pe acele mijloace de probă care coroborează între ele, urmând să le înlăture pe celelalte”⁵⁶.

Mai mult, se menționează că, „deși aprecierea probelor este specifică procesului deliberativ, instanța face o apreciere a probelor în faza de judecată înainte de deliberare, respectiv cu ocazia verificării admisibilității probelor și în timpul administrării lor. Așa fiind, judecătorul face o apreciere a probelor în situația în care, analizând propunerea de probe, constată că în cauză au fost administrate suficiente mijloace de probă pentru dovedirea elementului de fapt [...]. Aceasta presupune o evaluare a suficienței probelor din perspectiva cantitativă, judecătorul urmând a constata că proba este inutilă, datorită suficienței mijloacelor de probă administrate până la acel moment”⁵⁷.

⁵² *Ibidem*, p. 298.

⁵³ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. București: Universul Juridic., 2022. ISBN 978-606-39-0827-9.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 413.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 414.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 414.

⁵⁷ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 414.

O altă lucrare de referiță pentru studiul nostru este semnată de I. Neagu și M. Damaschin și intitulată *Tratat de procedură penală, partea generală, în lumina noului Cod de procedură penală*⁵⁸. În opinia autorilor, „cea mai importantă garanție a libertății acordate judecătorului în aprecierea probelor o reprezintă faptul că probele nu au o valoare dinainte stabilită. În aceste condiții, în lipsa unor prevederi prin care să fie instituită o valoare probatorie preferențială pentru anumite probe, judecătorul are libertatea de a aprecia întregul ansamblu probator conform convingerii sale”⁵⁹.

Analizând aprecierea probelor, autorii I. Neagu și M. Damaschin invocă faptul că aceasta reprezintă „una dintre cele mai importante activități în procesul de înfăptuire a justiției penale, deoarece organele judiciare pot dispune anumite măsuri pe parcursul procesului penal sau pot soluționa cauza penală doar analizând probele administrate și stabilind relevanța acestora cu privire la existența infracțiunii, la persoana care a săvârșit-o și la vinovăția acesteia”⁶⁰.

În opinia autorilor, „libera apreciere a probelor de către organele judiciare nu poate fi delimitată de formarea unei convingeri personale cu privire la relevanța probelor, care sunt prezumate a nu avea o valoare dinainte stabilită. Probele în materie penală, fiind apreciate în mod liber, sunt susceptibile să conducă la formarea unor concluzii diferite, tocmai datorită faptului că sunt determinate de nașterea unor convingeri personale. Procesul de apreciere a probelor fiind de natură subiectivă, nu se poate face abstracție de intima convingere a magistratului judecător”⁶¹.

În articolul autorului Gheorghiță Mateuț, intitulat *Libertatea aprecierii probelor. Limitele*⁶², autorul face referire la aprecierea probelor, considerând că aceasta este „o operațiune finală a activității de probațiune, organele judiciare concluzionând în ce măsură faptele și împrejurările relevate de probe se reflectă în realitatea obiectivă. Codul de procedură penală al României consacră principiul libertății de apreciere a probelor, ceea ce înseamnă că organele judiciare au deplina libertate să acorde o valoare probatorie superioară sau, dimpotrivă, nerelevantă diferitor probe administrate în cadrul procesului penal. Acest principiu al liberei aprecieri a probelor de către organele judiciare se completează cu principiul intimei convingeri”⁶³.

Intima convingere, în opinia autorului Gh. Mateuț, „nu constituie o intuiție pur subiectivă, ci un sentiment de certitudine fermă despre existența sau inexistența unei fapte. Spre deosebire de

⁵⁸ NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, partea generală, în lumina noului Cod de procedură penală*. București: Universul juridic, 2014. ISBN 978-606-673-371-7.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 435.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 435-436.

⁶¹ *Ibidem*, p. 438.

⁶² MATEUȚ, Gh. Libertatea aprecierii probelor. Limite. In: *Revista de drept penal*. Nr.3, Iulie - Septembrie, București, 2004, p. 40, 47.

⁶³ MATEUȚ, Gh. Libertatea aprecierii probelor. Limite. *Op.cit.*, p. 40, 47.

intuiție, convingerea se întemeiază pe raționament, putând fi susținută și demonstrată pe baza unor argumente logice. Codul de procedură penală al României revine la tradiția principiului intimei convingeri, instituită de Codul de procedură penală anterior, adoptat prin Legea nr.29/1968, care statua că aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală și de instanța de judecată potrivit convingerii lor, formate în urma examinării tuturor probelor administrate și conducându-se după conștiința lor juridică socialistă”⁶⁴. Suntem, astfel, în deplin acord cu profesorul Gheorghiță Mateuț, care menționează că „în aprecierea probelor este inevitabil ca judecătorul să facă apel la convingerea sa”⁶⁵.

O altă lucrare, importantă pentru doctrină și practică, aparține lui Gheorghe Mateuț, cu titlul *Tratat de procedură penală. Partea Generală*⁶⁶, în care autorul este de părerea că „dreptul la probă este remarcat în materie penală și se compune din numeroase principii care formează arhitectura teoriei generale a probei, printre care libertatea și legalitatea probei, loialitatea, interdicția de preconstituire a unei probe etc., precum și din reguli destinate să rezolve problema stabilirii adevărului faptelor litigioase, având, în egală măsură, o natură substanțială și procesuală”⁶⁷. Totodată, în viziunea autorului, aprecierea probelor reprezintă, „în general, operația finală a activității de administrare a probelor și determină în ce măsură acestea le formează organelor judiciare convingerea certă că faptele și împrejurările la care se referă corespund sau nu realității”⁶⁸.

Prin aprecierea probelor, susține Gh. Mateuț, se are în vedere „concluzia cu privire la temeinicia sau netemeinicia învinuirii. În acest fel, aprecierea are ca rezultat o valoare asociată probei, care reflectă contribuția probei respective la lămurirea cauzei și care se exprimă prin attribute ce desemnează fie forța ei probantă, unele probe fiind mai mult sau mai puțin relevante, fie potențialul ei contributiv la aflarea adevărului, unele având potențialul de a contribui la lămurirea cauzei în întregul ei, iar altele – doar a unui aspect al acesteia”⁶⁹.

Dat fiind faptul că tema abordată de noi a fost și este una actuală, aceasta a fost analizată și în lucrările științifice de doctor ale mai multor autori. În lucrarea autorului V. G. Teliceanu, intitulată *Tradiție și modernitate în procesul de probațiune*⁷⁰, autorul menționează că „abordarea instituției probațiunii în procesul penal este una de actualitate, abordare ce implică cu necesitate atât o dimensiune teoretică, dar și una practică. Evident că adoptarea unui nou Cod de procedură

⁶⁴ *Ibidem*, p. 40, 47.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 44-45.

⁶⁶ MATEUȚ, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Vol. II. București: C. H. BECK, 2012.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 2.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 2.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 60 – 61.

⁷⁰ TELICEANU, V. G. *Tradiție și modernitate în procesul de probațiune*. Tz. de doc. în drept, București, 2018.

penală al României este un moment de efervescență a jurisprudenței și literaturii de specialitate, însă putem afirma, ca o trăsătură generală, faptul că se observă o ușoară timiditate în abordări critice ale instituțiilor procesual penale, ale principiilor și conceptelor, deși legislația comportă îmbunătățiri semnificative”⁷¹.

1.2. Analiza publicațiilor științifice la tema tezei, editate în alte țări

O lucrare deosebită din punct de vedere științific și practic este realizată de autorul M. A. Celțov-Bebutov, intitulată *Курс советского уголовного процессуального права*⁷². Autorul realizează o cercetare a procesului penal din Rusia, inclusiv din punct de vedere al evoluției puterii judecătorești și al reglementărilor în domeniu, din timpuri străvechi până în 1917. În special, el evidențiază că reforma judecătorească a eliminat influența judecătorească a proprietarilor asupra țăranilor și a instanțelor speciale pentru fiecare clasă, a proclamat separarea puterii judecătorești de puterea legislativă și executivă, a statuat independența și inamovabilitatea judecătorilor.

În legătură cu soluțiile adoptate, autorul relevă că „sentința se pronunță după verificarea probelor în cadrul ședințelor de judecată, administrate la faza prejudiciară”⁷³. Totodată, mai menționează că „teoria probei bazată pe formalitatea acestora este abolită. Regula privind forța probelor servește doar ca un ghid în stabilirea vinovăției sau nevinovăției inculpaților, conform aprecierii intime a judecătorilor, pe baza totalității circumstanțelor descoperite în timpul anchetei. Sentința poate să fie doar de condamnare sau de achitare. Orice dubiu nu se admite”⁷⁴.

Lucrarea conține aprecieri pertinente referitoare la reforma judecătorească din anul 1864, indicând asupra separării puterii judecătorești, a interzicerii imixtiunii puterii administrative, legislative în propunțarea hotărârii judecătorești, precum și a declarării aprecierii intime a probelor de către judecători.

Un alt studiu important este semnat de B. B. Zolotîh, cu titlul *Проверка достоверности данных в уголовном процессе*⁷⁵. Din lucrarea prenotată constatăm că reglementările în materia probelor consacră dispoziții de o importanță fundamentală în ceea ce privește mijloacele care pot fi utilizate pentru îndeplinirea obiectivelor procedurilor penale. Aceste norme sunt esențiale pentru realizarea scopului principal al procesului penal, care vizează protejarea individului, a drepturilor și libertăților acestuia, precum și a intereselor societății și a statului împotriva infracțiunilor. În

⁷¹ *Ibidem*, p. 8.

⁷² ЧЕЛЫЦОВ-БЕБУТОВ, М.А. *Курс советского уголовного процессуального права*. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1957, p. 751.

⁷³ *Ibidem*, p. 751.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 751.

⁷⁵ ЗОЛОТЫХ, В. В. *Проверка допустимости доказательств в уголовном процессе*. Москва: АСТ.- Ростов н/Д. 1999, ISBN 5-222-00580-1.

același timp, aceste reglementări trebuie să asigure protecția împotriva acuzațiilor și a condamnărilor nejustificate, prevenind orice restrângere ilegală a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

În vederea îndeplinirii acestor sarcini, legea de procedură penală reglementează detaliat modul în care pot fi obținute probele, stabilind cine are dreptul de a le aduna, sursele de unde pot fi obținute, precum și procedurile specifice de obținere și de asigurare a acestora în cadrul unei cauze penale. Astfel, legislația „definește subiecții autorizați să colecteze probe, enumera sursele de probă recunoscute de lege și detaliază pașii procesuali necesari, pentru a garanta legalitatea și eficiența obținerii probelor, în scopul de a stabili în mod corect circumstanțele cazului”⁷⁶.

În teza de doctorat susținută de Sevastianov A. și intitulată *Пределы судебного усмотрения при назначении наказания*, autorul analizează faptul că, „în cazul sentințelor, normele stricte, stabilite de lege, sunt aproape întotdeauna combinate cu o măsură de discreție judiciară. Problema centrală constă în stabilirea limitelor în care judecătorul poate exercita această putere discreționară, în special în alegerea tipului și a cuantumului pedepsei aplicate. Necesitatea de a examina oportunitatea restrângerii acestor limite discreționare în cadrul condamnării face relevantă studierea practicii actuale de stabilire a tipului și cuantumului pedepsei, care, în multe cazuri, se bazează pe aprecierea judiciară. De asemenea, o problemă importantă o reprezintă modul în care această practică respectă cerințele moderne ale justiției și asigură aplicarea unei pedepse corecte și proporționale”⁷⁷.

Un alt studiu este realizat de către Pivovarova A.A., cu titlul *Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания*⁷⁸. În context, autoarea menționează că „legiuitorul, în stabilirea regulilor privind aplicarea pedepsei penale, utilizează atât sancțiuni prestabilite, cât și opțiunea acordată judecătorului de a exercita o apreciere individuală în stabilirea pedepsei. Aprecieria judecătorului reprezintă dreptul conferit de lege acestuia de a alege una dintre sancțiunile prevăzute de lege, în concordanță cu propria sa convingere. Intima convingere se constituie, astfel, într-un element esențial al convingerii juridice a judecătorului. În acest context, atât regulile de stabilire a pedepsei, cât și convingerea judecătorului, ce include nu doar cunoștințele juridice și asimilarea procedurilor de judecată, ci și factorii psihologici și emoționali, sunt componente fundamentale ale procesului decizional referitor la pedeapsa aplicabilă. În lumina celor menționate, are importanță respectarea regulilor

⁷⁶ *Ibidem*, p. 5.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 5.

⁷⁸ ПИВОВАРОВА, А. А. *Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания*. Тз. de doc. în drept. Samara, 2009.

de etică judiciară la stabilirea pedepsei, considerate esențiale pentru asigurarea unei judecăți echitabile”⁷⁹.

O altă analiză a conceptului de *apreciere a probelor* în corespundere cu modificarea legislației este întreprinsă de autoarea S. Shevchenko în articolul intitulat *Принципы оценки доказательств в уголовном судопроизводстве*⁸⁰. Aici se susține că „art.71 din Codul de procedură penală al Federației Ruse stabilește că aprecierea probelor se desfășurează de către instanță, procuror, anchetator și persoana care efectuează cercetarea penală, în baza convingerii intime bazate pe o cercetare completă și obiectivă a tuturor circumstanțelor cauzei în totalitatea lor, fiind ghidați de lege”⁸¹.

În publicația intitulată *Оцінка доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування* și semnată de A. Каліновська⁸², analizând sorginta conceptului de *convingere intimă* în cadrul procedurilor penale, autoarea relevă că acesta „a început să se formeze pe baza teoriei liberei aprecieri a probelor la mijlocul secolului al XIX-lea. Acest concept a făcut obiectul unei atenții deosebite în timpul elaborării și a primei experiențe de aplicare a Statutului de procedură penală din 1864. Astfel, literatura juridică pre-revoluționară sublinia cu fermitate faptul că aprecierea probelor în conformitate cu convingerea și conștiința intimă nu reprezintă o soluție în cauză în funcție de propriile sentimente sau la propria discreție. [...] Pentru a împiedica transformarea convingerii intime în arbitrar personal, legea, fără a limita judecătorul la normele juridice, are grijă de formarea convingerii sale, oferind anumite condiții și o procedură în care orice persoană rezonabilă, în aceleași condiții și circumstanțe, va ajunge la aceleași concluzii ca și judecătorul. Regulile acestor condiții și procedura sunt importante, deoarece ele stabilesc limita dintre libertatea judecătorului și arbitrariul judiciar. Este necesar să se țină cont de faptul că majoritatea procesualiștilor din acea perioadă insistau asupra faptului că aprecierea probelor de către subiectul competent trebuie să fie liberă, dar nu arbitrară”⁸³.

Referindu-se la opiniile cercetătorilor procesualiști, autoarea reiterează clasificarea regulilor a căror aplicare ar împiedica transformarea convingerii intime în arbitrar, în special:

- 1) „la baza sentinței trebuie să stea exclusiv datele prezentate instanței și verificate în ședință;

⁷⁹ ПИВОВАРОВА, А. А. Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания. *Op.cit.*, p. 71.

⁸⁰ ШЕВЧЕНКО, С. *Принципы оценки доказательств в уголовном судопроизводстве*. [online]. [citat: 01.06.2019] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsiipy-otsenki-dokazatelstv-v-ugolovnom-sudoproizvodstve>.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² КАЛІНОВСЬКА, А. Оцінка доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. В: *Кримінальний процес*, №11, 2019., с.323-328. [online] [citat: 01.06.2019]. Disponibil: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/56.pdf>.

⁸³ КАЛІНОВСЬКА, А. Оцінка доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Op.cit.*, p. 324.

2) sentința este considerată corectă, numai dacă se bazează pe toate circumstanțele cauzei, adică nicio probă nu poate fi lăsată fără examinare; 3) fiecare probă trebuie să fie apreciată în funcție de conținutul sau, precum și de proximitatea sa față de fapta cunoscută care urmează să fie dovedită și de legătura sa cu aceasta din urmă”⁸⁴.

Aprecierea probelor în faza judecării cauzei în fond reprezintă o activitate conștientă, desfășurată pe parcursul întregului proces, care implică o activitate rațională și psihologică a judecătorului. Acesta, ghidat de lege, analizează atât fiecare probă în parte, cât și totalitatea probatoriului, apreciindu-le din perspectiva admisibilității și pertinentei. În plus, se examinează suficiența probelor, pentru a adopta o soluție procedurală corectă și legală.⁸⁵

Un alt studiu notabil este *Теорія доказів* al autorilor K. V. Antonov, O. V. Sachko, V. M. Tertishnik și V. G. Uvarov⁸⁶. Analizând teoria probelor, printre alte aspecte importante, autorii menționează că, „atunci când se face distincția între elementele probatoriului, cum ar fi colectarea, examinarea, verificarea, aprecierea și utilizarea probelor, trebuie remarcat faptul că acestea nu sunt etape specifice ale procesului de obținere a probelor, ci se îmbină organic unele cu altele. Pentru a fi mai preciși, acești termeni denotă accente distincte ale probatoriului [...]. Culegerea, verificarea și aprecierea probelor sunt adesea componente integrale ale unui singur act de activitate cognitivă și de investigație și, în unitatea lor, formează adesea conținutul acțiunilor individuale de investigație”⁸⁷.

Autorii mai precizează că aprecierea probelor constituie un proces logic, care conduce la convingerea că fiecare probă este admisibilă, pertinentă, utilă și concludentă pentru a stabili circumstanțele cauzei. [...] În conformitate cu art. 94 din Codul de procedură penală al Ucrainei, anchetatorul, procurorul, judecătorul de instrucție, instanța de judecată, potrivit propriei convingeri, urmare a cercetării sub toate aspectele, complet și obiectiv a tuturor circumstanțelor cauzei, conducându-se de lege, apreciază fiecare probă în ceea ce privește admisibilitatea, relevanța, credibilitatea, precum și totalitatea probelor colectate în ceea ce privește suficiența, pentru a adopta o soluție legală și temeinică. Nicio probă nu are valoare prestabilită. Aprecierea probelor se materializează în actele procedurale, în discursurile susținute în cadrul dezbaterilor judiciare și în hotărârile judecătorești. Probele sunt, de asemenea, apreciate și de către părțile la procesul contradictoriu – inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă

⁸⁴ *Ibidem*, p. 324.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 327.

⁸⁶ АНТОНОВ, К. В., САЧКО, О. В., ТЕРТИШНИК, В. М., УВАРОВ, В. Г. *Теорія доказів*. Kiev, 2015. [online]. [citat: 10.06.2019]. Disponibil:

http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2019/1/Tertishnik_Teoriya_dokaziv_150430_avt.pdf

⁸⁷ *Ibidem*, p.74.

și reprezentanții acestora. Aprecierea probelor de către respectivii subiecți poate fi reflectată prin declarații, cereri, obiecții, discursuri, pledoarii și ultimul cuvânt al inculpatului. Aprecierea probelor are loc în conformitate cu normele legale și legitățile logicii. Aceasta include elemente precum analiza, sinteza și comparația. Cu ocazia aprecierii probelor, se capătă „o modelare cognitivă a circumstanțelor care fac obiectul cercetării și a coraportului cauză - efect”⁸⁸.

Efectuând o analiză a legislației Ucrainei, autorii au conchis că există o serie de reguli referitoare la aprecierea probelor, aplicabile tuturor subiecților probatoriului: „a) instanța, procurorul, anchetatorul și persoana care efectuează cercetarea penală au libertatea de a aprecia probele. Nicio probă nu are putere prestabilită. Libera apreciere a probelor este garantată prin lege (independența, secretul deliberării jucătorești etc. ;b) probele sunt apreciate potrivit convingerii intime; atunci când apreciază probele, instanța nu este legată de concluziile formulate în rechizitoriu; c) aprecierea probelor trebuie să se bazeze pe cercetarea sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei; d) la aprecierea probelor subiectul se conduce de lege și de conștiința juridică”⁸⁹.

În studiul *О праве защитника собирать доказательства*, autorul E. Kurziner⁹⁰ arată că apărătorul nu este înzestrat cu dreptul verificării probelor, deoarece verificarea, aprecierea probelor este efectuată de către reprezentantul organului de urmărire penală, de procuror, de către instanța de judecată prin compararea, contrapunerea acestora cu alte probe în cauza penală, prin stabilirea surselor de obținere a lor, prin obținerea altor probe, care confirmă sau infirmă proba verificată.

În lucrarea *Уголовный процесс России*, semnată de autorul V. T. Bezlepkin⁹¹, se susține că „teoria probelor pornește de la premisa că aprecierea probelor de către un organ de urmărire penală nu este obligatorie pentru procuror sau instanță”⁹². În această ordine de idei, în opinia autorului, „la aprecierea probelor, este inadmisibil să le împărțim *a priori* în mai mult sau mai puțin folositoare, în funcție de sursa din care provin și de orice alte circumstanțe. De exemplu, opinia unui expert autorizat nu poate fi considerată cea mai bună dintre toate probele, deși acest tip de informații, spre deosebire de altele, se bazează pe constatările științei. Opinia unui expert nu este obligatorie, dar dezacordul trebuie să fie motivat”⁹³.

⁸⁸ АНТОНОВ, К. В., САЧКО, О. В., ТЕРТИШНИК, В. М., УВАРОВ. В. Г. *Теория доказів*. Op.cit., p. 80.

⁸⁹ *Ibidem*, p.80.

⁹⁰ КУРЗИНЕР, Е.С. О праве защитника собирать доказательства. В: *Вестник ЮУрГУ*, №6, 2009, с. 30.

⁹¹ БЕЗЛЕПКИН, В.Т. *Уголовный процесс России*. Москва: Проспект, 2004. ISBN 5-98032-366-х.

⁹² *Ibidem*, p. 46.

⁹³ БЕЗЛЕПКИН, В.Т. *Уголовный процесс России*. Op.cit., p. 46.

Într-un final, autorul conchide că „a aprecia probele în conformitate cu propria convingere înseamnă nu numai a subordona o astfel de evaluare conștiinței juridice profesionale, ci și a o pune sub autocontrol moral, bazat pe valori, pe ideile de bine și rău, justiție și decență, a acționa în așa fel, încât rezultatul să conducă la confort psihic și respect de sine”⁹⁴.

O altă sursă pertinentă este *Уголовный процесс*, semnată de V. K. Bobrov, V. P. Bojiev, S. V. Borodin ș.a.⁹⁵ Autorii consideră că „aprecierea probelor reprezintă o etapă esențială a probatoriului, fiind un proces de gândire rațională și corespunzătoare stadiului avansat al cunoașterii. La această etapă, pe baza totalității probelor colectate și verificate, se formulează o concluzie referitoare la faptele și circumstanțele ce fac obiectul probatoriului, contribuind, astfel, la stabilirea adevărului în cauză”⁹⁶. În opinia lor, „aprecierea probelor este cea mai complexă parte a probatoriului. Ea se realizează atunci când, pe baza totalității probelor colectate și verificate, instanța, în procedura prevăzută de lege, obține cunoștințe cu privire la faptele care trebuie dovedite în cauza penală cu privire la măsura de pedeapsă ce urmează să fie stabilită”⁹⁷. Subsecvent, conchid autorii, „aprecierea probelor este determinată de anumite principii”⁹⁸.

Analizând metodele de apreciere a probelor, autorii susțin că metoda fundamentală este convingerea intimă a celor implicați în procesul penal, respectiv a anchetatorului, procurorului și judecătorului. Aceasta se bazează pe evaluarea rațională și subiectivă a probelor, având în vedere ansamblul acestora și contextul în care sunt prezentate, pentru a ajunge la o concluzie pertinentă și obiectivă cu privire la faptele și circumstanțele cauzei. În acest sens, s-a arătat: „probele trebuie să fie apreciate în mod liber pe baza convingerii interne a anchetatorului, a judecătorilor. Totuși, acest lucru nu înseamnă că ele pot fi apreciate în mod arbitrar. Fără a stabili în prealabil valoarea și importanța anumitor mijloace de probă, legea reglementează, în același timp, în termeni generali, cerințele care trebuie să ghideze anchetatorul, procurorul și judecătorul la aprecierea probelor. În mod firesc, aceștia sunt ghidați și de conștiința lor juridică; convingerea intimă, ca metodă și rezultat al aprecierii probelor, ar trebui să se bazeze pe totalitatea probelor administrate în cauză; rezultatul aprecierii probelor trebuie să se materializeze în formele prevăzute de lege sub formă de ordonanțe, rechizitorii, încheieri, sentințe, decizii”⁹⁹. Pe cale de consecință, autorii

⁹⁴ *Ibidem*, p. 47.

⁹⁵ БОБРОВ, В. К., БОЖИЕВ, В. П., БОРОДИН С. В. и др. *Уголовный процесс*. Москва: Спарк, 2002. ISBN 5-88914-222-4.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 177.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 178.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 178.

⁹⁹ БОБРОВ, В. К., БОЖИЕВ, В. П., БОРОДИН С. В. и др. *Уголовный процесс*. Op.cit., p. 178-179.

concluzionează că „orice dubii de neînlăturat cu privire la vinovăția acuzatului sunt interpretate în favoarea acestuia”¹⁰⁰.

În lucrarea *Уголовный процесс*, semnată de A.V. Smirnov și K.B. Kalinovskii¹⁰¹, se menționează că „principiul independenței judecătorului constituie temelia constituirii și dezvoltării conceptului de libera apreciere a probelor”¹⁰². Totodată, expunându-se asupra libertății de apreciere a probelor, autorii consideră că, de fapt, „convingerea intimă reprezintă încrederea deplină a subiectului aprecierii probelor în ceea ce privește veridicitatea concluziilor obținute. Cu toate acestea, ea nu ar trebui să se bazeze pe o opinie abstractă, ci pe aprecierea fiecărei probe și a tuturor probelor în coroborare”¹⁰³.

O altă publicație aparține cercetătorilor G. A. Pechnikov, A.P. Rezvan, A.P. Blinkov și este intitulată *Принцип свободы оценки доказательств по УПК России*¹⁰⁴. Autorii menționează: „Practica reprezintă un criteriu obiectiv al adevărului, în sensul că aceasta reflectă realitatea în mod concret, în cadrul normelor și procedurilor stabilite. Deși activitatea umană este inevitabil influențată de conștiința subiectivă, trebuie subliniat că practica umană este guvernată de legi obiective ale dezvoltării dialectice, care transcend discreția individuală. Astfel, chiar și atunci când instanțele greșesc, condamnând un nevinovat, această eroare devine o „practică”, în sensul că reflectă o aplicare greșită a normelor și principiilor legale. Totuși, această practică este vicioasă și nu poate constitui un exemplu valid pentru întregul sistem juridic. În acest context, este esențial să evaluăm întreaga practică judiciară în ansamblul său, având în vedere obiectivitatea și completitudinea acesteia. Rezultatul real al aplicării corecte a teoriei cunoașterii în hotărârile judiciare nu se bazează pe exemple izolate, ci pe o practică unitară și conformă cu principiile teoretice și legale”¹⁰⁵.

În articolul științific al autoarei I. V. Makeeva, intitulat *Правила и принципы оценки доказательств в уголовном судопроизводстве*¹⁰⁶, sunt analizate regulile și principiile aprecierii probelor în procesul penal. Printre altele, cercetătoarea examinează particularitatea principiului liberei aprecieri a probelor, considerându-l element constitutiv. Studiul prezintă diverse abordări pentru înțelegerea libertății de apreciere a probei ca principiu al procedurii penale.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 179.

¹⁰¹ СМЕРНОВ, А. В., КАЛИНОВСКИЙ, К. Б. *Уголовный процесс*, Москва, 2022. ISBN 978-5-04-122498-1.

¹⁰² *Ibidem*, p. 57-58.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 58.

¹⁰⁴ ПЕЧНИКОВ, Г. А., РЕЗВАН, А. П., БЛИНКОВ, А. П. *Принцип свободы оценки доказательств по УПК России*. [online]. [citat: 25.05.2019]. Disponibil: https://issuu.com/euroasiascience/docs/euroasia_21_p4_noz_phiz-math_filol.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ МАКЕЕВА, И. В. *Правила и принципы оценки доказательств в уголовном судопроизводстве*. В: *Экономика. Право. Общество*. Т. 7, № 4 (32), 2022, p. 100.

O publicație importantă pentru studiul nostru este cea a autorului Balashkin V. S., intitulată *Принцип свободы оценки доказательств в системе принципов российского уголовного судопроизводства*¹⁰⁷. Potrivit lui Balashkin V. S, o serie de autori subliniază că legiuitorul garantează independența subiecților implicați în aprecierea probelor, „asigurându-i de influențele din sfera politică. Aceștia menționează că aprecierea probelor se bazează pe convingerile proprii ale judecătorilor. Alți autori remarcă prezența a patru principii esențiale în prevederile art. 17 Cpp FR, care reglementează aprecierea probelor, printre care: aprecierea probelor conform propriei convingeri, cercetarea sub toate aspecte și completă, respectarea legii și a conștiinței juridice și nicio probă nu are o valoare juridică prestabilită”¹⁰⁸.

Analizând conceptul de apreciere a probelor în baza intimei convingeri, autorul afirmă că esența normei în cauză constă în convingerea subiectului care apreciază proba, având două dimensiuni esențiale: cognitivă și psihologică. Din perspectiva cognitivă, convingerea celui care apreciază proba poate fi definită ca acumularea unui set de cunoștințe suficiente, pentru a dezvolta o convingere fermă privind rezultatul aprecierii. Astfel, din punct de vedere cognitiv, subiectul aprecierii nu are nicio îndoială cu privire la conformitatea probei cu cerințele esențiale prevăzute de lege, la prezența sau lipsa circumstanțelor de fapt, care se cer stabilite în cauză, precum și la demonstrarea sau neconfirmarea vinovăției acuzatului. Sub aspect psihologic, această convingere se exprimă printr-un sentiment de încredere în certitudinea propriei evaluări. În acest context, convingerea intimă reprezintă nu doar metoda de apreciere a probelor, ci și rezultatul procesului de apreciere, iar acest rezultat poate varia atât în ceea ce privește consecințele, cât și conținutul său, fiind reflectat în acțiunile întreprinse, deciziile luate și motivațiile acestora”¹⁰⁹.

În publicația intitulată *Свобода оценки доказательств в уголовном процессе*, semnată de Fileajushkina D.A.,¹¹⁰ autoarea, referindu-se la principiul liberei aprecieri a probelor, conchide că acesta include mai multe reguli, printre care: „aprecierea probelor bazată pe convingerea intimă; aprecierea bazată pe lege și în conformitate cu convingerea intimă; aprecierea fiecărei probe în parte și a tuturor probelor în coroborare; aprecierea în baza cercetării complete și sub toate aspectele a tuturor probelor disponibile; nicio probă nu are valoare prestabilită”¹¹¹.

Sunt valoroase constatările autoarei Zaharcenko O.V., expuse în publicația *Понятие и*

¹⁰⁷ БАЛАКШИН В. С. Принцип свободы оценки доказательств в системе принципов российского уголовного судопроизводства. В: *Вестник Удмуртского университета*. 2015. Т. 25. Вып. 4. p. 75-83.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 80.

¹¹⁰ ФИЛЯЮШКИНА, Д. А. Свобода оценки доказательств в уголовном процессе. В: *Проблемы науки*, №4(28), 2018. [online] [citat: 25.05.2019]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/svoboda-otsenki-dokazatelstv-v-ugolovnom-protsesse>

¹¹¹ ФИЛЯЮШКИНА, Д. А. Свобода оценки доказательств в уголовном процессе. *Op.cit.*, p. 124.

сущность внутреннего убеждения судьи в уголовном производстве Украины¹¹². Potrivit autoarei, „profesia de judecător presupune responsabilitatea de a lua decizii fundamentale, care influențează soarta indivizilor, stabilindu-le vinovăția sau nevinovăția în legătură cu faptele penale. În acest context, un aspect esențial al procesului de judecată este legat de problema convingerii intime a judecătorului, care reprezintă un factor psihologic central în luarea deciziilor. După aprecierea tuturor probelor, convingerea intimă devine un factor determinant în adoptarea unei anumite soluții. Acesta trebuie să se asigure că aprecierea probelor se bazează pe o analiză exhaustivă, completă și obiectivă a tuturor datelor prezentate de părți, respectând, în același timp, cadrul legal aplicabil”¹¹³.

Atunci când se analizează conceptul de *convingere intimă a judecătorului*, este crucial să ne concentrăm asupra aspectului subiectiv, având în vedere că activitatea mentală a judecătorului este strâns legată de conștiința umană, care facilitează procesul de cunoaștere și apreciere. Convingerea intimă permite judecătorului să analizeze în mod critic probele prezentate. Rezultatul acestui proces mental subiectiv este convingerea intimă, care se referă în mod direct la aprecierea probelor și la adoptarea unor soluții legale și temeinice. Spre deosebire de convingerea ca element al conștiinței juridice, ce depășește cadrul procedurilor penale și reflectă opiniile și ideile generale ale judecătorului, convingerea intimă, în contextul penal, este o componentă esențială a procesului decizional în realizarea justiției, ghidând judecătorul în adoptarea unei soluții echitabile și conforme cu legea”¹¹⁴.

Autorul J. Pradel subliniază că, deși convingerea intimă a judecătorului provine dintr-un proces psihic, aceasta trebuie să fie rațională și să se bazeze pe probe obiective, capabile să convingă orice persoană că faptele în cauză sunt adevărate. Această condiție se impune datorită cerinței de a motiva hotărârea, explicând modul în care au fost reținute faptele și probele care le susțin, motivare ce trebuie să justifice certitudinea cu privire la faptele cauzei. În contextul liberei aprecieri a probelor, se susține că „judecătorii nu pot întemeia convingerea lor pe probe obținute nelegal sau pe probe care nu au fost administrate în ședință, în contradictoriu, garantând astfel respectarea principiilor fundamentale ale procesului penal”¹¹⁵.

Cercetătorul E. Vergès, în lucrarea *La catégorie juridique des principes directeurs du*

¹¹² ЗАХАРЧЕНКО, О. В. Понятие и сущность внутреннего убеждения судьи в уголовном производстве Украины. В: *Современные проблемы прикладной юридической психологии*. / Электронный ресурс: материалы I Междунар. науч.-практ. интернет-конф., Минск, 23 нояб. 2017 г. [online]. [цитат: 25.05.2019]. Disponibil pe: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/191163/1/Захарченко%20О.%20В.%20Понятие%20и%20сущность%20внутреннего%20убеждения%20судьи%20в%20уголовном%20производстве%20Украины%20.pdf>

¹¹³ *Ibidem*, p. 34.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 34.

¹¹⁵ PRADEL, J. Rapport général sur le preuves en procédure pénale comparée. In: *RIDP*, nr.1-2/1992, p. 29-31.

*procès judiciaire, thèse*¹¹⁶, menționează: „Administrarea probelor reprezintă o activitate complexă, care implică nu doar organele judiciare, ci și părțile, ale căror roluri devin tot mai active în cadrul procesului penal. Această implicare activă a părților conduce, în mod firesc, la constituirea unui dosar probator, în care fiecare probă este prezentată și evaluată pentru a susține sau a infirma acuzațiile sau apărarea”.

Autorul Vincent Mermoz, în studiul *Les indices en procédure pénale*¹¹⁷, analizând probele în procesul penal, constată faptul că „apariția probelor libere a rezultat din dorința de a reda judecătorului plenitudinea puterii sale de interpretare, iar apariția probei morale răstoarnă dictatele juridice care guvernează stabilirea probelor penale. [...] Acest sistem probatoriu oferă judecătorului libertatea de a-și forma o convingere personală cu privire la realitatea infracțiunii comise. Mai mult, legiuitorul francez subliniază caracterul progresiv al raționamentului interpretativ, esențial pentru formarea metodică a unei convingeri ferme”¹¹⁸.

În continuarea ideii sale, autorul subliniază că libertatea judecătorului de a-și forma o convingere personală este „instituită ca unul dintre principiile fundamentale ale procedurii penale, iar libertatea probelor reînnoiește procesul probatoriu în ansamblul său. Curtea de Casație recunoaște, fără echivoc, forța principiului conform căruia judecătorul apreciază în mod discreționar valoarea probelor prezentate în mod regulat în fața instanței și pe care se fundamentează condamnarea sa”¹¹⁹.

Subsecvent, autorul consideră că „apariția probei morale conferă judecătorului competența exclusivă de a ridica la nivelul de probă elementele probatorii care l-au convins de realitatea infracțiunii. În acest proces, fiecare probă este comparată cu un indiciu, care poate, în mod simplu, să facă posibilă infracțiunea. Judecătorul generează probele, iar indiciul îi alimentează convingerea. Într-un sistem în care probele sunt determinate de convingerea personală a judecătorului, interesul pentru probe se traduce, de fapt, într-un interes pentru toate elementele probatorii. Totuși, probele trebuie să posede caracteristicile corespunzătoare, care le conferă capacitatea de a „face posibilă” infracțiunea”¹²⁰.

¹¹⁶ VERGES, E. *La catégorie juridique des principes directeurs du procès judiciaire.* / Thèse. Aix-en-Provence, 2000, p. 885-887.

¹¹⁷ MERMOZ, V. *Les indices en procédure pénale.* / Tz. de doc. în drept. Paris, 2019. [online]. [citat: 01.10.2020]. Disponibil: <https://theses.hal.science/tel-02161918/document>

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 7.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 7.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 105.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

Baza teoretico-științifică a lucrării elaborate este asigurată, în mare parte, de lucrările semnate atât de autori din Republica Moldova, cât și din alte țări, precum România, Federația Rusă, Franța etc. Viziunile și concepțiile acestor autori se regăsesc în cuprinsul tezei noastre de doctor, contribuind, astfel, la realizarea unei cercetări temeinice și multiaspectuale în domeniul aprecierii probelor la adoptarea soluțiilor instanței de fond, în special, în situația în care pretendem că avem un proces echitabil.

În special, au fost abordate și analizate lucrările autorilor autohtoni: I. Dolea, T. Vîzdoagă, I. Sedlețchi, T. Osoianu, S. Furdui ș.a.; ale autorilor români: I. Neagu, M. Damaschin, M. Udrioiu, A.-M. Negru, A. Sava, Gh. Mateuț, I. Neagu, M. Damaschin ș.a.; ale cercetătorilor din Federația Rusă: Pivovarov A.A., Shevchenko S. V., Sevastianov A. P. ș.a.; ale autorilor din Ucraina: Antonov K. V., Sachko O. V., Tertishnik V. M., Uvarov V. G. ș.a.; ale autorilor francezi V. Mermoz, J. Pradel, E. Verges și alții.

Scopul lucrării este de a analiza în mod detaliat instituția aprecierii probelor în cauzele penale, efectuate de instanța de judecată la faza judecării în fond, având ca obiectiv identificarea aspectelor relevante care pot contribui la perfecționarea legislației procesual-penale și la aprofundarea cunoștințelor teoretice și practice ale specialiștilor din domeniu.

Obiectivele cercetării constau în: analiza materialelor științifice referitoare la aprecierea probelor la judecarea cauzelor penale în fond; identificarea esenței și conținutului probatoriului în cauzele penale; determinarea importanței probelor și a conceptului general; cercetarea invalidării probelor obținute în mod nelegal în cauzele penale; identificarea și determinarea factorilor care influențează aprecierea probelor și a mecanismelor de apreciere a probelor de către instanța de judecată; relevarea conceptului propriei convingeri a judecătorului la aprecierea probelor în cauzele penale; cercetarea practicii judiciare naționale și internaționale în domeniul aprecierii probelor la judecarea cauzelor penale în fond; analiza particularităților de apreciere a probelor la etapa de pregătire a cauzei spre judecare; relevarea particularităților de apreciere a probelor la cercetarea judecătorească; determinarea actului final al aprecierii probelor în instanța de fond; identificarea curenților și lacunelor în domeniul ce vizează aprecierea probelor și formularea propunerilor *de lege ferenda*.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare rezidă în conceptualizarea instituției aprecierii probelor la adoptarea soluțiilor în instanța de fond, fapt care a condus la precizarea pentru teoreticienii și practicienii din domeniu a condițiilor de apreciere a probelor în instanța de fond, în vederea raționalizării doctrinei procesual-penale în acest domeniu prin formularea și argumentarea recomandărilor și a propunerilor *de lege ferenda*.

Aprecierea probelor în cadrul judecării cauzei în fond reprezintă un moment esențial al procesului penal, având un impact semnificativ asupra rezultatelor acestuia. Aceasta se află în centrul activității judiciare, întrucât toate eforturile depuse de organul de urmărire penală, inclusiv cercetările și probele adunate de ofițerii de urmărire penală, se reflectă în soluția finală pronunțată de instanța de judecată.

În esență, aprecierea probelor constituie „materia principală” a procesului penal, activitatea subiecților implicați desfășurându-se pe toată durata derulării acestuia. În urma evaluării probelor, judecătorul va pronunța o decizie bazată pe convingerea sa internă, fundamentată atât pe norme de drept, cât și pe principii morale, astfel încât soluția adoptată să fie corectă și justă în raport cu circumstanțele cauzei.

Mai mult, libera apreciere a probelor, bazată pe convingerea intimă a judecătorului, constituie o condiție esențială pentru asigurarea independenței acestuia în cadrul procedurii judiciare. Această independență permite judecătorului să adopte decizii obiective și imparțiale, fără a fi influențat de factori externi, asigurând, astfel, un proces echitabil și respectarea drepturilor fundamentale ale părților implicate în cauză.

2. PROBATORIUL PENAL: CONȚINUTUL ȘI PARTICULARITĂȚILE LUI

2.1 Standardul probei dincolo de orice dubiu rezonabil

În doctrină se constată că „procesul dovedirii acuzației în materie penală, dincolo de orice îndoială rezonabilă, este unul complex, ce presupune realizarea de către instanțele de judecată a unei atente și detaliate analize a probelor administrate în dosarul cauzei, precum și excluderea dintre acestea a probelor obținute în mod nelegal, proces care trebuie finalizat prin pronunțarea unei soluții”¹²¹.

Standardul probei reprezintă un principiu esențial în cadrul oricărui sistem penal, definind nivelul de convingere necesar pentru a stabili vinovăția unei persoane acuzate. Acest concept este crucial pentru asigurarea unui proces echitabil și pentru prevenirea erorilor judiciare. În contextul proceselor penale, standardul probatoriu *dincolo de orice dubiu rezonabil* este utilizat pentru a proteja drepturile fundamentale ale acuzatului și pentru a asigura că doar cei cu adevărat vinovați sunt condamnați.

În Hotărârea nr. 18 din 22.05.2017 a Curții Constituționale, se reamintește că, în procesul de apreciere a probelor, în jurisprudența Curții Europene s-a conturat standardul „dincolo de orice dubiu rezonabil” (beyond reasonable doubt), care presupune că, pentru a putea fi pronunțată o soluție de condamnare, acuzația trebuie dovedită dincolo de orice dubiu rezonabil. Existența unor probe dincolo de orice dubiu rezonabil constituie o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil și instituie în sarcina acuzării obligația de a proba toate elementele vinovăției într-o manieră aptă să înlăture dubiul”¹²².

Există mai multe tipuri de standarde de probă, fiecare corespunzând unui nivel diferit de convingere necesară pentru a susține o anumită afirmație sau decizie într-un proces. Aceste standarde variază în funcție de natura procesului și de gravitatea situației legale implicate. De exemplu, în dreptul penal, standardul de probă este de „dincolo de orice dubiu (îndoială) rezonabil”, ceea ce presupune un grad înalt de certitudine pentru a dovedi vinovăția unei persoane. În schimb, în dreptul civil, standardul poate fi „preponderența probelor”, ceea ce înseamnă că partea care prezintă probe convingătoare și mai credibile va câștiga cazul. Astfel, diferite standarde de probă sunt folosite pentru a determina în mod corespunzător nivelul de încredere necesar în

¹²¹ UDROIU, M. *Procedura penală, partea generală*. Vol.I. Op.cit., p. 418.

¹²² Hotărârea nr. 18 din 22.05.2017 a Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului). [online]. [citat: 20.10.24]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=617>

fiecare situație procesuală.

Dincolo de orice dubiu rezonabil este standardul probei utilizat în procesele penale. Este cel mai înalt nivel de certitudine, necesar pentru a asigura protecția maximă a drepturilor fundamentale ale acuzatului. Astfel, conform principiului prezumției de nevinovăție, orice îndoială rezonabilă trebuie să conducă la achitarea persoanei acuzate.

În doctrină se constată că „procesul dovedirii acuzației în materie penală, dincolo de orice îndoială rezonabilă, este unul complex, ce presupune realizarea de către instanțele de judecată a unei atente și detalitate analize a probelor administrate în dosarul cauzei, precum și excluderea dintre acestea a probelor obținute în mod nelegal, proces care trebuie finalizat prin pronunțarea unei soluții”¹²³.

În cauza *Boicenco vs. Moldova*, CtEDO a statuat că „standardul de probă dincolo de orice dubiu rezonabil permite deducerea sa și din coexistența unor concluzii suficient întemeiate, clare și concordante sau a unor similare prezumții incontestabile ale faptelor”¹²⁴.

Principiul prezumției de nevinovăție este esențial în contextul acestui standard, consolidând faptul că oricine este acuzat de o infracțiune este considerat nevinovat până la proba contrarie.

Teoreticianul rus G.P. Tolschenko subliniază că standardul „dincolo de orice îndoială rezonabilă” reprezintă un principiu fundamental în procesul penal, având un rol esențial în protecția drepturilor omului și în prevenirea condamnărilor eronate. Potrivit cercetătorului, importanța acestui standard constă în faptul că justiția nu trebuie să se limiteze doar la pedepsirea vinovaților, ci trebuie să asigure și protecția celor nevinovați, prevenind, astfel, erorile judiciare care ar putea duce la condamnarea unor persoane nevinovate. Respectarea acestui standard contribuie la consolidarea încrederii în sistemul de justiție și la asigurarea unei judecăți echitabile.

Ion Neagu afirmă că standardul „dincolo de orice îndoială rezonabilă” este esențial pentru asigurarea unui proces penal echitabil și pentru protecția drepturilor fundamentale ale individului. El subliniază că acest standard joacă un rol crucial în prevenirea erorilor judiciare, explicând că „acuzarea trebuie să demonstreze vinovăția inculpatului cu claritate, fără a lăsa loc pentru îndoială”. În acest sens, I. Neagu evidențiază importanța acestui standard în garantarea unei justiții corecte, care protejează nu doar drepturile victimei, dar și integritatea și drepturile fundamentale ale inculpatului”¹²⁵.

¹²³ UDROIU, M. *Procedura penală, partea generală*. Vol.I. *Op.cit.*, p. 418.

¹²⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Boicenco contra Moldovei* din 11.07.2006, par. 104. Hotărâre definitivă la 11.10.2006. [online] [cit 09.09.2019]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-76295%22%7D>

¹²⁵ NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală: În lumina Noului Cod de procedură penală. Partea specială*. Vol.2, București: Universul Juridic, 2015. 676 p. ISBN 978-606-673-385-4.

Având în vedere scopul și esența acestui standard, este apreciabilă utilizarea sa în practica judiciară a instanțelor naționale, deoarece garantează un echilibru între protecția drepturilor persoanei acuzate și interesul public de a sancționa infracțiunile.

Într-o speță, inculpatul acuzat de tâlhărie agravată a fost achitat, deoarece probele acuzării au lăsat loc pentru îndoieli rezonabile privind vinovăția inculpatului. În acest caz, instanța de judecată a explicat că „... stabilirea vinovăției pentru o infracțiune gravă implică prezența unui probatoriu rigid, cu probe directe care să confirme dincolo de orice dubiu rezonabil vinovăția persoanei învinuite, care, la caz, nu a fost prezentat instanței spre examinare. Partea apărării, prin declarațiile inculpatului și ale martorului audiat, a prezentat instanței versiunea sa a acțiunilor care au avut loc la data de 05.03.2016, iar partea acuzării nu și-a onorat obligația de a răsturna versiunea prezentată, prin probe admisibile, care ar demonstra, dincolo de orice dubiu rezonabil, vinovăția persoanei inculpate. Or, este de obligația acuzării de a demonstra vinovăția persoanei, în timp ce nicio persoană nu este obligată să-și demonstreze nevinovăția sa.”¹²⁶

Un alt standard al probei, utilizat preponderent în cauzele civile, este standardul *preponderenței* (*preponderance of the evidence*), care presupune că o revendicare este considerată mai probabilă decât contrarevendicarea acesteia, având o probabilitate de peste 50%. În acest context, partea care aduce cele mai convingătoare probe prevalează în fața instanței. Spre deosebire de standardul „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, aplicat în procedura penală, standardul „preponderenței probelor” este mai puțin strict, deoarece nu implică sancțiuni de o asemenea gravitate și nu sunt în joc drepturi fundamentale precum libertatea. Astfel, în cauzele civile, acest standard asigură un echilibru echitabil între părți, fără a impune un nivel extrem de certitudine, ceea ce este potrivit pentru natura disputelor civile.

Contribuțiile lui A.I. Pergamentov au subliniat că standardul „preponderența probelor” este crucial pentru eficiența sistemului civil, asigurând, astfel, că „disputele sunt rezolvate pe baza unui echilibru relativ simplu al probabilităților”¹²⁷.

Mircea Dan Bob argumentează că standardul „preponderenței probelor” este vital în procesele civile, pentru a asigura o justiție eficientă. El subliniază importanța acestui standard în „atingerea unui echilibru între părți, în special în cauzele de drept patrimonial, unde probabilitatea unui eveniment sau fapte este analizată în termeni relativi”¹²⁸.

¹²⁶ Sentința Judecătoreiei Chișinău (sediul Buiucani) nr. 1-87/2020 (1-20002902-12-1-10012020) din 01 martie 2021. / Arhiva Judecătoreiei Chișinău (sediul Buiucani).

¹²⁷ PERGAMENTOV, A. I. Civil Procedure in Russia: Balancing Probability and Certainty. In: *Russian Law Journal*, 25(2), 2020, p. 145-162.

¹²⁸ BOB, M. D. Standarde probatorii în contextul litigiilor civile. În: *Revista Română de Drept Privat*, 4(2), 2002, p. 213-234.

Deși acest standard este, în mod tradițional, asociat cu procesul civil, considerăm că el poate avea o relevanță și în procesul penal, în anumite etape sau aspecte procedurale. Această extindere este justificată prin prisma principiului egalității armelor, care impune un cadru echitabil de evaluare a probelor și a poziției procesuale a părților, inclusiv în raport cu măsurile preventive, unde nu este necesar standardul „dincolo de orice dubiu rezonabil”.

În art. 6 Cpp, se stabilește că *parte în proces* constituie „persoane care în procesul penal exercită funcții de acuzare sau apărare în baza egalității în drepturi și a principiului contradictorialității”, iar art. 315 Cpp prevede că „procurorul, partea vătămată, partea civilă, apărătorul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor beneficiază de *drepturi egale în fața instanței de judecată în ce privește administrarea probelor*, participarea la cercetarea acestora și formularea cererilor și demersurilor.”

Revenind la speța menționată *supra*, observăm că instanța de judecată a subliniat disputa dintre probele prezentate de acuzare și cele ale apărării, administrate în conformitate cu principiul egalității armelor. Instanța a motivat că probele aduse de apărare au avut un grad mai mare de convingere în ceea ce privește nevinovăția inculpatului, ceea ce a determinat, în mod inevitabil, achitarea acestuia. Astfel, instanța a apreciat că, „având în vedere analiza probelor și standardul de certitudine aplicabil, nu au existat dovezi suficiente pentru a stabili vinovăția inculpatului dincolo de orice îndoială rezonabilă, iar în conformitate cu principiile procesului penal, a dispus achitarea”¹²⁹.

Deși probatoriul penal este unul specific, ce impune părții acuzării de a demonstra vinovăția inculpatului prin probe admisibile și nicidecum nu impune în sarcina inculpatului de a-și dovedi nevinovăția, legiuitorul a acordat fără niciun echivoc părții apărării dreptul de a-și demonstra versiunile înaintate prin posibilitatea de administrare a probelor pe tot parcursul procesului penal.

Un alt treilea standard probatoriu este cel al *probelor clare și convingătoare (clear and convincing evidence)*. Deși acest standard este utilizat mai frecvent în cazurile civile, analiza se concentrează pe utilitatea și justificarea sa în anumite situații din domeniul procedurii penale, în special în cazurile „care implică libertatea personală și protecția drepturilor fundamentale”¹³⁰.

Standardul probei definește nivelul de certitudine necesar pentru a justifica o soluție judiciară. În contextul proceselor penale, standardele probatorii variază de la „preponderența probelor” la cel mai strict – „dincolo de orice îndoială rezonabilă”. Pe lângă acestea, standardul

¹²⁹ Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) nr. 1-87/2020 (1-20002902-12-1-10012020) din 01 martie 2021. / Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).

¹³⁰ WHITE, H., GREEN, P. Evidence in Child Protection Cases: The Case for Clear and Convincing Standard. In: *Family Law Quarterly*, 24(1), 2018, p. 99-120. [online]. [citat: 20.10.2024]. Disponibil: <https://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/journals/MULR/1999/15.html>

„probe clare și convingătoare” joacă un rol intermediar semnificativ în anumite circumstanțe. Acest standard necesită o probă mai puternică decât preponderența, dar nu impune nivelul extrem de certitudine cerut de „dincolo de orice îndoială rezonabilă”.

Standardul „probe clare și convingătoare” asigură un echilibru adecvat între cerința de a proteja drepturile persoanei acuzate și cea de a nu condamna cu ușurință. Acest standard este util în cazurile care necesită o probă mai puternică decât preponderența, dar în care nu se cer niveluri extreme de certitudine. Există cazuri în care aplicarea standardului „probe clare și convingătoare” este justificată, inclusiv:

- la revocarea liberării provizorii (*parole or probation revocation*); este prezentă în cazurile de revocare a liberării condiționate sau a perioadelor de probă, unde standardul respectiv poate fi aplicat pentru a decide dacă liberarea provizorie a unei persoane ar trebui revocată; aceste decizii sunt esențiale, deoarece „implică liberarea personală și necesită un standard probatoriu mai ridicat comparativ cu cazuri civile obișnuite”¹³¹;
- în cazul unui individ liberat condiționat, revocarea liberării provizorii pe baza standardului „probe clare și convingătoare” asigură că măsura revocării este bazată pe probe substanțiale; această „abordare previne erorile de revocare, bazate pe dovezi insuficiente sau neconcludente și protejează libertatea personală atât cât este posibil”¹³²;
- la internarea involuntară pentru tratament psihiatric, standardul „probe clare și convingătoare” este adesea utilizat pentru a proteja drepturile indivizilor împotriva măsurilor excesiv de intruzive; aceasta asigură că „măsurile privative de libertate sunt justificate de probe suficient de concludente”¹³³.

Cercetătorul român C. Danileț subliniază importanța acestui standard în protejarea drepturilor fundamentale în cazurile penale specifice. El afirmă că „utilizarea standardului *dovezi clare și convingătoare* în cazuri de revocare a libertății sau de internare involuntară oferă un grad necesar de protecție împotriva abuzurilor, asigurând, totodată, că deciziile sunt bine fundamentate”¹³⁴.

Aplicarea standardului „dovezi clare și convingătoare” în procesele penale are un impact

¹³¹ MILLER, D. Standards of Proof in Civil Cases. In: *Journal of Legal Studies*, 33(4), 2019. p. 423-450. [online]. [citat 15.09.2022]. Disponibil: <https://www.journals.uchicago.edu/jls>

¹³² FISHER, L., JACKSON, M. Accuracy of Criminal Convictions: A Quantitative Analysis. In: *Crime and Justice*, 45(2), 2022. p. 157-183. [online]. [citat 20.10.24]. Disponibil: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/700681>

¹³³ RUBINSTEIN, V. A. Protecting Vulnerable Populations: Standards of Proof in Russian Family Law. In: *Russian Review of Legal Studies*, 12(1) 2017. p. 87-104. [online]. [citat 20.10.24]. Disponibil: <https://www.rtls.ru>

¹³⁴ DANILEȚ, C. Drepturile copiilor și standardele probatorii. În: *Revista de Drept Familial*, 8(1), 2019. p. 99-120. [online]. [citat 14.07.2023]. Disponibil: <http://www.rdf.ro>.

semnificativ asupra protecției drepturilor fundamentale ale indivizilor. Acest standard asigură un echilibru între necesitatea de a proteja siguranța publică și responsabilitatea de a preveni privarea nejustificată de libertate.

În cazurile de internare involuntară, standardul în discuție asigură că decizia de a priva o persoană de libertate este fundamentată pe dovezi solide și coerente. Acest standard previne măsurile arbitrare și abuzurile, asigurând protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor vulnerabile”¹³⁵. Aplicarea acestui standard în cazurile de internare involuntară demonstrează importanța unui echilibru just între cerințele probatorii și protecția drepturilor fundamentale.

În comparație cu alte jurisdicții, utilizarea standardului „probe clare și convingătoare” în contextul proceselor penale variază, dar există convergențe notabile în ceea ce privește protecția drepturilor fundamentale.

În România, doctrina penală reflectă nevoia de a aplica standardul „probe clare și convingătoare” în situații specifice, pentru a asigura protecția drepturilor fundamentale. În acest sens, autorul G. Piperea argumentează că „flexibilitatea standardelor de probă în procesele penale este crucială pentru a justifica măsuri care afectează libertatea personală.”¹³⁶.

În Rusia, standardul „probe clare și convingătoare” este aplicat cu precădere în cazurile de internare involuntară și în alte situații care afectează drepturile fundamentale. Cercetătorul G.P. Tolschenko subliniază că „responsabilitatea justiției penale este să asigure că nicio persoană nu este privată de libertate pe baza unor probe insuficiente sau neconcludente”¹³⁷.

S-a arătat că săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană aflată în stare de iresponsabilitate reprezintă pentru legea penală un caz aparte, fiind în prezența situației în care subiectul infracțiunii se află într-o stare specială, fapt care atribuie calității sale de subiect o anumită caracteristică. Din aceste motive, legislația prevede, pe lângă pedeapsa penală, aplicarea unor măsuri medicale, menite să mărească eficacitatea acesteia, în Codul penal și Codul de procedură penală fiind consacrate prevederi separate procedurii aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical”¹³⁸.

Deși „legislația procesuală nu prevede o normă concretă care ar stipula că, în cauzele

¹³⁵ WHITE, H., GREEN, P. Evidence in Child Protection Cases: The Case for Clear and Convincing Standard. Op.cit., p. 99-120.

¹³⁶ PIPEREA, Gh. Flexibilitatea standardelor de probă în justiția românească. În: *Revista de Drept Comercial*, 2019, 15(3), p. 87-109. [online]. [citat 06.02.2020]. Disponibil: <https://www.rdc.ro>

¹³⁷ TOLSCHENKO, G. P. Criminal Procedure and the Protection of Human Rights in Russia. In: *Russian Journal of Criminology*, 2018, 11(4), p. 200-219. [online]. [citat 06.02.2020]. Disponibil la: <http://www.journalcriminology.com>

¹³⁸ LUPAȘCO, L. Aprecieră probelor la judecarea cauzelor privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 7-8 noiembrie 2020, Chișinău: CEP USM, 2020, Vol.2, pp. 119-123. ISBN 978-9975-152-52-5. p. 119 [online]. [citat 18.11.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/119-123_33.pdf

penale cu implicarea subiecților iresponsabili, raportul de expertiză psihiatrică reprezintă proba de bază care determină cursul urmăririi penale și al judecării cauzei penale, din totalitatea prevederilor enunțate reiese importanța acestui mijloc de probă. De altfel, partea generală a Codului de procedură penală prevede, la art. 97 pct. 3), că incapacitatea persoanei, în momentul săvârșirii faptei prejudiciabile, de a-și da seama de acțiunile sau inacțiunile sale, sau de a le dirija ca urmare a unei boli mintale, sau a unei dereglări psihice temporare, a unei alte dereglări a sănătății sau debilității, se constată anume prin raportul expertizei judiciare psihiatrice”¹³⁹.

Aparent, contrar principiului „nicio probă nu are valoare juridică prestabilită, iar toate probele urmează a fi apreciate în coroborare, încă la etapa urmăririi penale se conturează importanța raportului expertizei psihiatrice judiciare. Rolul expertizei psihiatrice este de a ne furniza elementele medicale în măsură să prezinte personalitatea psihologică a unei persoane care a săvârșit o infracțiune”¹⁴⁰.

Astfel, „aprecierea raportului de expertiză efectuat, spre exemplu, cu un an în urmă prezintă atât o dificultate pentru judecător, cât și implică riscul de aplicare a măsurilor de constrângere cu caracter medical persoanelor care, la acel moment, poate, nu mai au necesitatea de tratament medical. Or, în termen de un an, psihicul unei persoane poate evolua în dinamică și prezenta semne de însănătoșire sau, dimpotrivă, poate regresa și ar necesita tratament în condiții de supraveghere riguroasă, și nu obișnuită, cum este indicat în raportul de expertiză, probă a acuzatorului de stat anexată la materialele cauzei penale”¹⁴¹.

Este relevantă analiza unui caz din practica judiciară națională¹⁴², în care acuzatorul de stat a manifestat diligență maximă privind administrarea de probe „clare și convingătoare”, în cauza penală privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical.

În speță, „prin ordonanța procurorului din 18 octombrie 2016, s-a dispus efectuarea unei expertize psihiatrice privind stabilirea stării psihice a bănuitului C. V. la momentul comiterii infracțiunii. Potrivit Raportului de expertiză psihiatrică legală și constrângere medicală, prezentat cu nr. 1055 a-2016 din 25.11.2016, „comisia de expertiză legală psihiatrică a concluzionat că C. V. suferă de schizofrenie în formă paranoidală, necesită a fi recunoscut iresponsabil. Conform stării psihice la moment, C. V. prezintă pericol pentru societate și i se recomandă aplicarea măsurilor de siguranță cu caracter medical, în sensul de a fi îndreptat la tratament prin constrângere

¹³⁹ LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la judecarea cauzelor privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical. Op.cit., p. 120.

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 120.

¹⁴¹ *Ibidem*, p.121-122.

¹⁴² Dosar penal nr. nr.1-957/17 (41-1-3161-01032017), Încheierea Judecătorei Chișinău (sediul Rîșcani) din 08.11.2018. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Rîșcani.

în instituție psihiatrică cu supraveghere obișnuită”¹⁴³.

La caz, s-a constatat necesitatea terminării urmăririi penale prin ordonanță, stabilindu-se existența temeiurilor de aplicare față de făptuitor a măsurilor de constrângere cu caracter medical.

Dat fiind faptul că începerea examinării cauzei penale era imposibilă, din cauza neprezentării inculpatului în ședințele de judecată stabilite, cauza penală s-a aflat în procedura judecătorului până în anul 2018.

Între timp, acuzatorul de stat a prezentat instanței probe ce demonstrează că, „potrivit Extrasului din fișa medicală a bolnavului nr. 4947 din 22 octombrie 2018, C. V. a fost internat în IMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie de la data de 17/09/2018 până la 22/10/2018 și externat din Secția 2 - Psihiatrie Bărbați cu diagnosticul: Schizofrenia paranoia (F200), Compensarea defectului mixt. Totodată, din anul 2012, C. V., primar, s-a spitalizat în SCP. S-a determinat diagnosticul Schizofrenie paranoia. Ulterior, în repetate rânduri, se tratează în SCP. În anul 2015 s-a aflat la tratament prin constrângere, ultima externare fiind în 17.04.2018. După externare, a primit o perioadă scurtă de timp tratament, după care l-a abandonat”¹⁴⁴.

În acest context, acuzatorul de stat, în cadrul ședinței de judecată, a înaintat demers privind numirea unei expertize psihiatrice suplimentare, din motiv că *raportul de expertiză a fost efectuat la faza urmăririi penale cu 2 ani în urmă și, ulterior înaintării cauzei penale în instanța de judecată, inculpatul a fost internat în spital, fiind supus unui control medical și tratament medicamentos recent*, astfel apărând întrebarea dacă mai este necesară aplicarea, în prezent, față de acesta a măsurilor de constrângere cu caracter medical.

Prin încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Rîșcani) din 08.11.2018, demersul acuzatorului de stat privind numirea unei expertize psihiatrice suplimentare a fost admis, fiind înaintate expertului judiciar întrebări relevante despre starea de sănătate mintală a inculpatului la momentul examinării cauzei penale și despre oportunitatea de aplicare a unui tratament medicamentos forțat.

În opinia noastră, este apreciazabilă diligența părților în proces, or, circumstanțele relevante, și anume supunerea făptuitorului tratamentelor psihiatrice medicamentoase pe parcursul examinării cauzei, au creat dubii acuzatorului de stat privind necesitatea susținerii în continuare a ordonanței privind aplicarea măsurilor de siguranță cu caracter medical în privința acestuia.

Astfel, acuzarea a insistat asupra obținerii „probelor clare și convingătoare” într-un caz cu impact de internare forțată pentru tratament psihiatric.

¹⁴³ Dosar penal nr. nr.1-957/17 (41-1-3161-01032017), Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Rîșcani) din 08.11.2018. / Arhiva Judecătoriei Chișinău sediul Rîșcani.

¹⁴⁴ Ibidem.

Doar după obținerea concluziilor incluse în Raportul de expertiză judiciară din 29.10.2018, și anume că „C. V., în prezent, suferă de maladie psihică cronică și evolutivă, schizofrenie paranoidă. Stare de defect mixt (paranoid, psihopatiiform) decompensate... Conform stării psihice C. V., necesită aplicarea măsurilor de siguranță cu caracter medical, în sens de a fi îndreptat la tratament forțat într-o instituție psihiatrică cu supraveghere obișnuită”, prin sentință, „C. V. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 179 alin. (1), art. 155, art. 320¹ Cod penal, a fost absolvit de răspunderea penală pentru comiterea infracțiunilor prevăzute de articolele art. 179 alin. (1), art. 155 și art. 320¹ Cod penal, pe motivul comiterii infracțiunilor în stare de iresponsabilitate, și i s-a aplicat lui C.V. măsura de constrângere cu caracter medical prin îndreptarea inculpatului la tratament prin constrângere cu supraveghere obișnuită, în IMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie”¹⁴⁵.

Aplicarea riguroasă a diferitor standarde probatorii poate contribui atât la practica juridică echitabilă, cât și la dezvoltarea continuă a teoriilor legale privind drepturile fundamentale, iar standardul probei rămâne un pilon temeinic pentru justiția echitabilă atât în cauzele penale, cât și în cele civile. Aplicarea riguroasă a standardelor probatorii adecvate nu doar că protejează drepturile fundamentale ale indivizilor, ci asigură și corectitudinea și imparțialitatea procesului judiciar. Jurisprudența din Republica Moldova, România și Rusia confirmă că o abordare atentă și diligentă în aplicarea acestor standarde reduce semnificativ riscul erorilor judiciare și contribuie la încrederea societății în justiție.

2.2 Esența și conținutul probatoriului

Odată ce a fost ratificată *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* de către Republica Moldova, la 24.07.1997¹⁴⁶, întregul spectru al drepturilor și libertăților fundamentale ale justițiabilului în materie de procedură penală a cunoscut o dezvoltare inedită, mai ales prin prisma garanțiilor dreptului la un proces echitabil. Acest eveniment a fost determinat de necesitatea adaptării cadrului național la cele mai înalte standarde europene și de completare a procesului penal cu garanțiile prevăzute în art. 6 din CoEDO.

În sursele de specialitate s-a arătat că, „în situația desfășurării procesului penal în condiții normale, trebuie ca legea procesual penală să reglementeze probele admisibile prin care să se poată soluționa o anumită cauză penală, cine trebuie să aducă aceste probe și procedura prin care se

¹⁴⁵ Cauza penală nr. 1-957-2017 (41-1-3161-01032017). Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 14.09.2020. / Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Rîșcani).

¹⁴⁶ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298 din 24.07.1997 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la aceasta. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.54.

administrează probele. Toate aceste acte procesuale și procedurale, prin care se propun și se invocă probele, se admit sau se administrează probe. poartă denumirea de *probatoriu*”¹⁴⁷.

Instituția probatoriului a constituit obiectul numeroaselor cercetări juridice. Acesta are un rol aparte în sistemul procesual penal. De calitatea și volumul probatoriului administrat depinde legalitatea și temeinicia sentinței, precum și a altor hotărâri dispuse pe marginea cauzei. „Importanța probatoriului într-un proces penal rezidă și din faptul că de calitatea și cantitatea probatoriului administrat depinde legalitatea și temeinicia sentinței, precum și a altor hotărâri dispuse pe marginea cauzei. Astfel că probatoriul se prezintă ca un indispensabil element al activității procesual penale, fiind adesea denumit motor al procesului”¹⁴⁸.

În mediul academic, „probatoriul în procesul penal formează obiectul de studiu al dreptului procesual penal. Studiarea acestuia cuprinde totalitatea normelor procesual penale, care sunt menite să reglementeze scopul, obiectul, limitele probatoriului, precum și mijloacele de probă”¹⁴⁹.

Colectivul de autori ai manualului *Drept procesual penal* a reliefat că „noțiunea de *probatoriu* provine din latinescul *probatorius* și are două sensuri: fie cel de „culegere a probelor”, fie cel de „totalitate a probelor adunate și prezentate într-un litigiu”¹⁵⁰ În opinia profesorului I. Dolea, „activitatea probatoriului este una complexă, care necesită o doză mare de perseverență din partea organelor abilitate a o realiza. De aceea, pentru efectuarea sarcinii probării, organele de resort trebuie să respecte atât prevederile naționale, cât și pe cele internaționale, recunoscute de statul nostru în materia drepturilor omului”¹⁵¹.

Într-o altă cercetare, profesorul I. Dolea afirmă că probatoriul poate fi definit în câteva moduri, care nu se exclud reciproc, dar pot avea importanță individuală: „probatoriul este un proces de stabilire a adevărului; probatoriul este procesul de invocare de către părți a unor dovezi în susținerea poziției lor; probatoriul, ca și întreg procesul penal, reprezintă un sistem de raporturi juridice ai căror subiecți participă ca deținători de anumite drepturi și obligații”¹⁵².

Potrivit autoarei Anca Ioana Negru, „proba își găsește originea semantică în verbul latin *probo*, -avi, -atum, -are, care înseamnă „a dovedi”, iar *probatio* înseamnă „dovadă”. De-a lungul timpului, noțiunii de *probă în procesul penal* i-au fost acordate diferite înțelesuri. În principal, așa

¹⁴⁷ VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*. București: Ed. Hamangiu. 1996. p. 341. ISBN 9739131018.

¹⁴⁸ LUPĂȘCO, L. Esența și conținutul probatoriului penal. In: *Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie*, Ediția a 2-a, 24-25 martie 2022, Chișinău: CEP USM, 2022., pp. 435-450. p. 436. ISBN 978-9975-62-476-3. [online]. [citat 07.07.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/435-450.pdf

¹⁴⁹ РЯБИНИНА, Т.К. *Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти*. Москва: Юрлитинформ, 2021, p.31. ISBN 5439621474.

¹⁵⁰ DOLEA, I, et al. *Drept procesual penal. Partea generală*. Vol. I. / Ediția a II-a. Chișinău, 2005. p.194. ISBN: 9975793436.

¹⁵¹ *Ibidem*, p.194.

¹⁵² DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009, p. 82. ISBN 978-9975-9927-7-0.

cum rezultă și din definiția legală a probei, ea reprezintă elemente de fapt, care au un caracter informativ sau documentar. Totodată, noțiunea a fost folosită pentru a desemna mijlocul de probă, procedeul probatoriu și rezultatul probațiunii. Termenului de *probă* îi era atribuit și înțelesul de „element de convingere a judecătorului”, adică se avea în vedere și finalitatea probei, respectiv aptitudinea acesteia de a forma convingerea judecătorului cu privire la faptele și împrejurările de fapt relevante în procesul penal”¹⁵³.

Conform opiniei autorilor T. Vilkova и S. Nasonov, „probatoriul este o activitate reglementată de legea procesuală, în vederea stabilirii și consemnării tuturor circumstanțelor cauzei, în baza cărora se va soluționa problema răspunderii penale”¹⁵⁴. În viziunea expusă de A. Belkin, „probatoriul este activitatea de stabilire, cunoaștere și fundamentare a adevărului în cadrul procedurilor judiciare. Esența probatoriului constă în colectarea, cercetarea, utilizarea și aprecierea probelor. Din punctul de vedere al activității, probatoriul este un proces cognitiv și de certificare”¹⁵⁵.

Potrivit autoarei T. Reabinina, „probatoriul este procesul de stabilire a tuturor faptelor, circumstanțelor cu ajutorul probelor, care au importanță pentru soluționarea cauzei penale și constă în activitatea prejudiciară și judiciară, prin care se folosesc procedee probatorii pentru obținerea mijloacelor de probă, din care rezultă probele”¹⁵⁶.

Într-o altă definiție, „probatoriul reprezintă totalitatea actelor procesuale și procedurale prevăzute de lege, prin care autoritățile judiciare, cu contribuția părților, stabilesc elementele de fapt, necesare pentru cunoașterea faptelor și împrejurărilor faptice care formează obiectul unei cauze penale”¹⁵⁷. Probatoriul constă în „invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor”¹⁵⁸.

Potrivit autorului I. Dolea, „probatoriul este o totalitate de acțiuni îndreptate spre stabilirea circumstanțelor cauzei. Aceste acțiuni sunt efectuate de către instanță și părți. Fiecare subiect are unele atribuții proprii. Instanța este limitată în activitatea de strângere a probelor. În toate cazurile, strângerea probelor de către instanța de judecată poate fi executată doar la cererea părților. Verificarea probelor se include în obligațiile atât ale organului de urmărire penală, cât și ale

¹⁵³ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 17.

¹⁵⁴ ВИЛКОВА, Т. Ю., НАСОНОВ, С. А. *Принцип участия граждан в осуществлении правосудия в уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрайт, 2021, с.93. ISBN 978-5-534-04947-3.

¹⁵⁵ БЕЛКИН, А. Р. *Теория доказывания в уголовном судопроизводстве*. Москва: Норма, 2005. p.4. ISBN: ISBN 5-89123-323-1. [online]. Disponibil pe: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/BELKIN_1999.pdf.

¹⁵⁶ РЯБИНИНА, Т.К. *Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти*. Op.cit., p.53.

¹⁵⁷ THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. / Ediția a 3-a. București: Hamangiu, 2013, p. 283. ISBN: 978-606-522-441-4.

¹⁵⁸ PĂTULEA, V. ș.a. *Administrarea probelor și respectarea dreptului la apărare*. În: *Dreptul (România)*, 2002, nr.6, p.15.

instanței. În acest sens, instanța este obligată de a verifica totalitatea de probe, propuse de către părți, în vederea constatării admisibilității, pertinentei, concludenței și utilității. Aprecierea probelor se efectuează în baza intimei convingeri și a reprezentantului organului de urmărire penală, și a judecătorului”¹⁵⁹.

Din analiza studiilor doctrinare, s-a constatat că nu există o definiție unică a conceptului de *probatoriu*. Dar, cu certitudine, se poate spune că esența probatoriului, ca și scopul acestuia, constă în stabilirea adevărului în cauza penală dedusă judecății.

În temeiul celor expuse, concluzionăm că termenul de *probatoriu* este utilizat în cadrul procedurii penale în două sensuri distincte: *primo* – pentru a garanta aflarea adevărului judiciar într-o cauză penală specifică și *secundo* – pentru a asigura respectarea drepturilor fundamentale ale participanților la proces. Cel de-al doilea sens al probatoriului se află strâns legat de principiul egalității armelor și al contradictorialității. Respectarea acestui principiu, al egalității armelor, reprezintă fundamentul înțelegerii corecte a noțiunii, scopului și esenței probatoriului penal, asigurând, astfel, un proces echitabil, în care drepturile tuturor părților sunt protejate și respectate.

Probatoriul penal „are o semnificație majoră și o importanță esențială în cadrul justiției penale. Importanța probelor în administrarea justiției penale a fost subliniată de unii autori, care susțin că întregul proces penal este guvernat de problema probelor”¹⁶⁰, astfel încât, „atunci când judecătorul trebuie să adopte o hotărâre care va afecta viața unor persoane, este esențial ca acesta să cunoască în mod complet realitatea tuturor împrejurărilor cauzei și să fie convins că soluția pe care o adoptă reprezintă singura opțiune corectă. Această decizie – fie că este vorba de trimiterea în judecată, de condamnare sau de achitare – se bazează în mod categoric pe activitatea de administrare a probelor”¹⁶¹.

Legiuitorul a reglementat definiția probelor, a enumerat exhaustiv mijloacele de probă, a stabilit procedeele probatorii prin care se administrează acestea. În lumina art. 99 Cpp, „probatoriul constă în invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor, în scopul constatării circumstanțelor care au importanță pentru cauză”.

Deducem că „întreaga procedură a probatoriului penal este segmentată în diferite acțiuni, precum: descoperirea, colectarea (strângerea), propunerea, administrarea și aprecierea probelor”¹⁶². În activitatea practică, toate aceste acțiuni sunt desfășurate de către organul de

¹⁵⁹ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Comentariu aplicativ*. Ediția a 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020, p.99. ISBN 978-9975-3418-0-6.

¹⁶⁰ SAVA, A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Iași: Junimea, 2002, p.5-6. ISBN: 9733707341.

¹⁶¹ *Ibidem*, p.5-6.

¹⁶² LUPAȘCO, L. Esența și conținutul probatoriului penal. *Op.cit.*, p. 437.

urmărire penală, în virtutea principiului oficialității, cu participarea apărătorului, inculpatului, părții vătămate, în cazurile prevăzute de lege, unde fiecare subiect are atribuții proprii.

La formarea probatoriului penal, anumite elemente se pot manifesta într-o măsură mai mare sau mai mică. De exemplu, până la înaintarea învinuirii, prevalează strângerea și verificarea probelor, iar în dezbaterile judiciare prevalează aprecierea probelor.

Analizând obiectul probatoriului, menționăm că, în scopul soluționării juste a unei cauze penale, este necesar și obligatoriu de stabilit în mod obiectiv toate circumstanțele de fapt. Anume ansamblul faptelor și împrejurărilor ce trebuie dovedite într-o cauză penală, pentru a fi legal și temeinic soluționată, reprezintă esența *obiectului probatoriului*.

În accepțiunea autoarei T. Riabinina, obiectul probatoriului se constituie din „ansamblul de împrejurări și fapte de importanță juridică, ce trebuie stabilite în vederea soluționării cauzei penale”¹⁶³. În acest sens, autorii Popov A.P., Popova I.A., Zincenko I.A. au concretizat că „fac parte din probatoriu doar împrejurările care sunt relevante pentru constatarea infracțiunii și care permit soluționarea corectă a cauzei penale”¹⁶⁴.

Dat fiind faptul că probatoriul în procesul penal are ca scop constatarea și fixarea unor împrejurări stabilite prin lege, concluzionăm că obiectul său este predeterminat și limitat prin lege.

În România, „obiectul probei constă în stabilirea, prin administrarea probelor, a faptelor și împrejurărilor ce constituie temeiul de fapt al acțiunii penale sau civile, aceasta este obiectul abstract al probei, care se raportează la fondul cauzei penale, obiectul concret al probei se raportează la faptele sau împrejurările de fapt, ce trebuie dovedite într-o anumită cauză penală, fiind determinat de acuzația ce i se aduce suspectului sau inculpatului ori de pretențiile civile formulate împotriva acestuia, prin urmare, obiectul probei este centrat pe elementele de natură factuală”¹⁶⁵.

Potrivit art. 96 alin. (1) Cpp RM, obiectul probatoriului include: „1) faptele referitoare la existența elementelor infracțiunii, precum și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei; 2) circumstanțele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului; 3) datele personale care caracterizează inculpatul și victima; 4) caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune; 5) existența bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârșirea infracțiunii sau dobândite prin infracțiune, indiferent de faptul cui ele au fost transmise; 6) toate circumstanțele relevante la stabilirea pedepsei”.

¹⁶³ РЯБИНИНА, Т.К. Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти. Op.cit., p. 67.

¹⁶⁴ ПОПОВ, А.П., ПОПОВА, И.А., ЗИНЧЕНКО, И.А. Проблемы современного уголовно-процессуального доказательственного права.. Пятигорск: КМБ, 2019, с. 32. ISBN 978-5-89314-884-8.

¹⁶⁵ UDROIU, M. Procedura penală, partea generală. Vol.I. Op.cit., p. 357.

Împrejurările enumerate corespund scopului procesului penal, stabilit în art. 1 alin. (2) Cpp, în vederea „protejării persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și a protejării persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite”.

Din analiza legislației procesual penale și a doctrinei, deosebim *obiectul general al probatoriului* și *obiectul special* al acestuia. Obiectul special, spre deosebire de cel general, impune necesitatea clarificării circumstanțelor specifice anumitor categorii de cauze. Un exemplu elocvent este procedura cu infractori minori. Astfel, conform art. 475 alin. (1) Cpp, în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale privind minorii, în afară de circumstanțele prevăzute în art. 96 Cpp, urmează a se mai stabili: „vârsta minorului; condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui; particularitățile caracterului, interesele și necesitățile minorului; influența adulților asupra minorului; cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii”.

Este importantă și analiza limitelor probatoriului, care cuprinde „totalitatea de probe necesare și suficiente, prin intermediul cărora se asigură realizarea cu succes a scopului probatoriului. Limitele probatoriului diferă de la caz la caz, în funcție de persoana care îl instrumentează, dar și de etapa procesului penal. Este important de a se determina, în mod corect, limitele probatoriului la desfășurarea urmăririi penale, în vederea soluționării juste a cauzei penale”¹⁶⁶.

Limitele probatoriului sunt hotarele activității procesuale de administrare a probelor într-o cauză penală concretă, determinate, în primul rând, de obiectul probatoriului. Aceasta înseamnă că procurorul și ofițerul de urmărire penală „nu trebuie să dovedească la nesfârșit împrejurările pe care le-au stabilit deja, întrucât procesul de probare nu poate fi nelimitat”¹⁶⁷.

Limitele probatoriului sunt indisolubil legate de suficiența probelor. Aici ar fi cazul celor „două părți ale aceleiași monede”. „Diferența este, poate, în accente. Dacă în conceptul limitelor probatoriului, accentul se pune pe stabilirea obiectivelor (cât de multe dovezi va trebui să colectați, pentru a considera stabilit obiectul probei?), atunci în conceptul de „suficiență” se pune pe aprecierea dovezilor deja colectate (există destul de multe?)”¹⁶⁸. „Se consideră probe acumulate suficient, chiar dacă nu sunt constatate toate circumstanțele agravante și atenuante, care nu sunt

¹⁶⁶ LUPASCO, L. Esența și conținutul probatoriului penal. *Op. cit.*, p. 440.

¹⁶⁷ САБЕЛЬЕВА, Н.В. *Проблемы доказательств и доказывания в уголовном процессе: учеб. пособие*. Краснодар: КубГАУ, 2019, с.83. [online] ISBN 978-5-907294-81-3.[citat 15.12.2019]. Disponibil: <https://kubsau.ru/upload/iblock/266/266830bfb21f276fb0858ccc023952b3.pdf>.

¹⁶⁸ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Punerea sub învinuire și înaintarea acuzării. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova* nr. 13/ 2021, p. 42.

semne calificative ale elementelor infracțiunii, precum și mărimea daunei cauzate prin infracțiune, dacă acestea nu influențează calificarea infracțiunii. Aceste date pot fi constatate și după punerea sub învinuire”¹⁶⁹.

Elementele „probatoriului sunt corelate între ele, iar în cursul colectării și verificării probelor, într-o anumită măsură, se realizează și aprecierea acestora. În faza judecării cauzei, implicarea organului judiciar în colectarea și administrarea probelor este condiționată de solicitarea părților. Sarcina verificării probelor se include atât în obligațiile organului de urmărire penală, cât și în ale instanței judecătorești. În acest sens, instanța este obligată să verifice totalitatea probelor propuse de părți, în vederea constatării admisibilității, pertinentei, concludenței și utilității lor. Aprecierea probelor se efectuează în baza intimei convingeri a reprezentantului organului de urmărire penală (până la transmiterea dosarului în judecată) și a judecătorului (în faza judiciară)”¹⁷⁰.

Potrivit art. 100 Cpp, „administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă, care presupune strângerea și verificarea probelor”, iar art. 101 Cpp stabilește că „fiecare probă urmează să fie apreciată din punctul de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punctul de vedere al coroborării lor”.

Conținutul articolelor invocate, în coroborare cu prevederile art. 99 Cpp, citat *supra*, ne permit a evidenția faptul că probatoriul presupune o activitate etapizată: descoperirea probelor, ceea ce presupune strângerea, precum și verificarea lor. Totodată, la această etapă, ținând cont de subiecții implicați în procesul de administrare, se soluționează chestiunea privind admiterea cererilor de probă, prezentate de participanții la proces, și dispunerea efectuării lor; în final, se efectuează administrarea probelor prin procedeele probatorii, din care se obțin mijloacele de probă.

Ținând cont de activitatea fiecărui subiect implicat în raportul de drept penal, se face că organul de urmărire penală este responsabil de stabilirea faptelor și împrejurărilor a căror existență sau inexistență trebuie constatată, prin stabilirea limitelor învinuirii în rechizitoriu.

Pentru a stabili desfășurarea faptei infracționale, organul de urmărire penală trebuie să efectueze o investigație completă, să identifice și să clarifice circumstanțele relevante pentru fiecare tip de cauză, să colecteze toate probele care formează obiectul probatoriului și să le prezinte într-un ansamblu coerent, care să permită adoptarea unei sentințe legale și temeinice. Circumstanțele și împrejurările cauzei trebuie să fie identificate și investigate sub toate unghiurile, într-un mod obiectiv, având în vedere corelațiile dintre acestea. În mod imperativ, cercetarea trebuie să includă nu doar probele învinuirii, ci și pe cele care ar putea duce la achitarea persoanei

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ LUPAȘCO, L. Esența și conținutul probatoriului penal. *Op. cit.*, p. 440 – 441.

implicate. În final, totalitatea probelor administrate trebuie apreciate, în sensul formării convingerii că ele reprezintă adevărul obiectiv – aceasta constituie operațiunea de evaluare a probelor. Întreaga activitate pe segmentul probatoriului trebuie să ne conducă la convingerea privind existența sau nu a infracțiunii pentru care au fost sesizate organele de urmărire penală și instanța de judecată.

Problema participării subiecților procesuali în probatoriu a constituit de mai mult timp obiectul polemicilor în doctrina juridică.

În cea mai mare măsură, accentul în probatoriul penal se punea pe libertatea acuzatului de a nu prezenta probe în favoarea sa, pornind de la regula *in dubio pro reo*. „În procesul penal există o legătură indisolubilă între sarcina probei și prezumția de nevinovăție; incumbă acuzării să ofere probe, pentru a fonda dincolo de orice îndoială rezonabilă o declarație de vinovăție, și să indice persoanei trimise în judecată care sunt acuzațiile formulate împotriva sa, în scopul de a-i da ocazia de a-și pregăti apărarea și de a propune probe. Astfel, instanța europeană arată că sarcina probei revine organelor de urmărire penală, care formulează acuzația, iar de orice dubiu în stabilirea vinovăției de fapt profită acuzatul”¹⁷¹.

În sarcina organului de urmărire penală se pune colectarea tuturor probelor care au să stabilească toate circumstanțele cauzei. Astfel, legislația obligă organul de urmărire penală „la strângerea și verificarea probelor, în favoarea și în defavoarea învinuitului, inculpatului, din oficiu sau la cererea altor participanți la proces”.

Ne raliem poziției autorului I. Dolea¹⁷², conform căreia „apărătorul poate să contribuie la strângerea probelor prin reprezentarea și solicitarea unor obiecte, documente, informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, să poarte convorbiri cu persoanele fizice, dacă acestea sunt de acord să fie audiate, în modul stabilit de lege, să solicite certificate, caracteristici și alte documente de la diverse organe și instituții, care pot să le elibereze în modul stabilit, să solicite, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale”.

Sarcina apărării, în sensul art. 100 Cpp, constă în identificarea unor împrejurări care fie îl exonerează pe învinuit, fie contribuie la reducerea gradului său de responsabilitate. În obligația apărării nu pot fi impuse aceleași îndatoriri ca și organului de urmărire penală, care, în baza articolului 19 alin. (3) Cpp, are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege, pentru cercetarea sub toate aspectele, complet și obiectiv a circumstanțelor cauzei. Trebuie luat în considerație și faptul că, dacă apărarea nu și-a realizat atribuțiile sale potrivit art. 100 Cpp, aceasta nu se poate interpreta ca dovadă a vinovăției. Or, este necesar a menționa și faptul că

¹⁷¹ LUPAȘCO, L. Esența și conținutul probatoriului penal. *Op. cit.*, p. 373-374.

¹⁷² DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Comentariu aplicativ*. *Op.cit.*, p. 128.

„administrarea probelor de către apărător este un drept, și nu o obligație a acestuia, și faptul că apărarea nu a administrat probe nu poate fi interpretat ca un eșec al apărării. Apărarea determină oportunitatea administrării anumitor probe”¹⁷³.

Fiind puse în balanță competențele și posibilitățile efective de administrare a probelor la faza de urmărire penală ale organului de urmărire penală și ale părții apărării, este evident că totalitatea acțiunilor procesuale puse la dispoziția organului de urmărire penală nu echivalează cu opțiunile părții apărării. Un rol special în această situație joacă și caracterul secret al urmăririi penale. Astfel, atâta timp cât partea apărării nu cunoaște toate probele din dosar, aceasta întâmpină dificultăți la alegerea unei tactici de apărare.

Balanța competențelor se echilibrează prin posibilitățile părții apărării de a solicita, prin cereri, organului de urmărire penală efectuarea acțiunilor procesuale pe care le consideră avantajoase pentru cel acuzat. Legislația fiind avansată în acest sens, permite părții apărării de a contesta orice refuz al organului de urmărire penală de a-i satisface cererea.

Suplimentar, în situațiile în care organul de urmărire penală respinge cererea persoanei de administrare a probelor în faza de urmărire penală, dreptul la apărare nu va fi suprimat, deoarece persoana are posibilitatea să înainteze aceleași probe în instanța de judecată.

În decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr.155g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a prevederii din art. 95 alin. (2) Cpp (admisibilitatea probelor)¹⁷⁴, Curtea Constituțională a constatat că „subiecții îndrituiți cu atribuția de a decide admisibilitatea probelor sunt: 1) organul de urmărire penală; 2) instanța de judecată. De aici derivă și următoarea constatare: părțile pot cere admisibilitatea unor probe atât la etapa urmăririi penale, cât și în cursul judecării. Respectiv, la etapa urmăririi penale, admisibilitatea unei probe va fi decisă de organul de urmărire penală, iar la judecarea cauzei – de către instanța de judecată”¹⁷⁵.

Deși procurorul joacă un rol activ în administrarea probelor, acesta are și multiple obligații legale referitoare la respectarea procedurilor legale pe care le gestionează. În realitate, până la trimiterea cauzei în judecată, procurorul este responsabil de întreaga gestionare a cauzei penale, având obligația de a o conduce astfel, încât să garanteze respectarea tuturor drepturilor și libertăților persoanelor implicate în proces.

¹⁷³ DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T., SEDLEȚCHI, I. *Codul de Procedură Penală. Comentariu*. Chișinău, 2005, p. 118.

¹⁷⁴ Decizia Curții Constituționale a R.M. prin care s-a declarat inadmisibilă sesizarea nr.155g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a prevederii din art.95 alin.(2) CPP (admisibilitatea probelor). [online]. [cit 07.09.2022]. Disponibil: [ro-d12015122017ro324bf.pdf \(constcourt.md\)](https://constcourt.md/ro-d12015122017ro324bf.pdf).

¹⁷⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Ștefan și Ștef împotriva României* din 27.09.2009. Definitivă la 27.04.2009. [online]. [cit 05.01.2020]. Disponibil: <https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Stefan-si-Stef-impotriva-Romaniei.pdf>

Într-o opinie se susține că „rolul instanței în raport cu părțile trebuie să poarte un caracter subsidiar, cea dintâi având obligația de a asigura condițiile ca părțile să-și realizeze drepturile și obligațiile. În același context, s-a încercat a se argumenta perspectiva implicării instanței în probatoriu din oficiu, în scopul verificării probelor administrate de către părți, aceasta fiind chiar o obligație a instanței”¹⁷⁶, considerându-se că „instanța dispune de o obligație specifică de a proba un fapt sau altul, deoarece instanța este în drept să administreze probe noi doar pentru verificarea probelor prezentate de părți”¹⁷⁷.

Considerăm că instanța de judecată nu are dreptul de a se implica din oficiu în procesul penal, nici măcar în scopul administrării probelor prin acțiuni procesuale proprii. Cu alte cuvinte, dubiul în ceea ce privește vinovăția unei persoane trebuie să subziste atât timp cât acuzarea, prin mijloace procesuale legale, nu reușește să-l înlăture. Situația este diferită în cazul apărării, care nu dispune de mijloace procesuale egale cu cele ale acuzării. În acest sens, instanța poate desfășura acțiuni procesuale la cererea apărării, în vederea administrării probelor propuse de aceasta. Așadar, se observă că instanța nu este lipsită de posibilitatea de a efectua acțiuni procesuale în scopul administrării probelor în procesul penal. Totuși, această competență poate fi exercitată doar ca răspuns la solicitările părților, în special ale apărării, având în vedere limitările acesteia în accesul la probe, mai ales în faza urmăririi penale.

2.3 Noțiuni generale privind probele și importanța lor

Analizând în ansamblu noțiunea de *probatoriu*, este inevitabil să nu subliniem că nucleul acestei noțiuni și esența discuției o constituie *proba* însăși. Este evident că rezultatul soluționării cauzelor penale depinde în mod direct de activitatea organelor abilitate, care au nevoie de date sau informații, pentru a stabili existența sau inexistența infracțiunii, precum și vinovăția sau nevinovăția persoanei implicate.

În scopul stabilirii adevărului, „în procesul penal este necesară o activitate cognitivă în care subiecții implicați într-o cauză penală efectuează acțiuni în vederea asigurării cercetării sub toate aspectele, complete și obiective ale circumstanțelor cauzei. În activitatea de stabilire a adevărului, elementele care duc la realizarea cunoașterii sunt dovezile. În procesul penal, dovezile care duc la realizarea cunoașterii poartă denumirea de *probe*”¹⁷⁸. Astfel, circumstanțele care generează rezolvarea cauzei penale sunt obținute prin intermediul probelor.

¹⁷⁶ ВИЛКОВА, Т. Ю., НАСОНОВ, С. А. *Принцип участия граждан в осуществлении правосудия в уголовном судопроизводстве*. Op.cit., p.114.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 114.

¹⁷⁸ ORÂNDAȘ, V. *Procedura penală*, Chișinău: CEP USM, 2001, p. 260.

Noțiunea de *probă* își are „originea semantică în verbul latin *probo*, -avi, -atum, -are, care înseamnă „a dovedi”, iar *probatio* înseamnă „dovadă”. De-a lungul timpului, noțiunii de *probă*, în procesul penal, i-au fost acordate diferite înțelesuri. În principal, astfel cum rezultă din definiția legală a probei, ea reprezintă elemente de fapt ce au un caracter informativ sau documentar. Totodată, noțiunea a fost folosită pentru a desemna „mijlocul de probă”, „procedul probatoriu” și „rezultatul probatorului”. De asemenea, noțiunii de „probă” îi era atribuit și înțelesul de „element de convingere a judecătorului”, adică se avea în vedere și finalitatea probei, respectiv aptitudinea acesteia de a forma convingerea judecătorului cu privire la faptele și împrejurările de fapt relevante în procesul penal”¹⁷⁹.

Dicționarul explicativ al limbii române¹⁸⁰ explică noțiunea de probă drept „confirmare a unui adevăr, dovedire; dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva”.

Din punct de vedere gnoseologic, proba este „un instrument de cunoaștere prin care instanțele de judecată ajung să afle adevărul”¹⁸¹. Din punct de vedere etimologic, proba se manifestă ca „un instrument de dovedire, în condițiile contradictorialității procesului penal, când părțile folosesc sau propun administrarea probelor, în scopul dovedirii susținerilor și argumentărilor făcute”¹⁸².

Conținutul substanțial al teoriei probelor este determinat de fapte, în procesul de cunoaștere a adevărului, a principiilor de verificare, a circumstanțelor care au fost stabilite pe parcursul procesului penal. „Probatoriul procesual-penal reprezintă cunoașterea evenimentelor din trecut. Această cunoaștere nu se face însă direct, nemijlocit, deoarece fapta infracțională, în cursul investigației, nu mai există. Cunoașterea, în asemenea caz, are un caracter intermediar, prin mijlocirea urmelor, reflectărilor pe care le-a lăsat infracțiunea pe obiecte, în cadrul proceselor și fenomenelor, precum și în conștiința oamenilor. Astfel de reflectări și urme constituie temelia probelor în procesul penal. Orice date de fapt, provenite din reflectarea urmelor infracțiunii în realitatea obiectivă, pot servi drept probe, dacă ele au importanță pentru soluționarea justă a cauzelor penale. Probele reprezintă acele elemente de fapt, realități, întâmplări, împrejurări care, datorită relevanței lor informative, servesc la aflarea adevărului și la justa soluționare a cauzei penale. Probele sunt entități extraprocesuale (există în afara procesului penal), care privesc însă

¹⁷⁹ POP, T. *Drept procesual penal, Partea generală*. Vol. III. Cluj: Ed. Tipografia Națională S.A., 1946, p. 158-159. ISBN: 978-606-673-118-8.

¹⁸⁰ *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic, 2016. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/prob%C4%83>.

¹⁸¹ ГОЛОВКО, Л.В. *Курс уголовного процесса*. / 4-е издание. Москва: Статут, 2020. с. 67. ISBN: 978-5-8354-1208-2.

¹⁸² СИНИЦЫН, А.А. Оценка достаточности доказательств судом при постановлении оправдательного приговора ввиду отсутствия в деянии подсудимого состава преступления. В: *Закон и право*, 2020, nr.3, p.111-112.

obiectul acestui proces (fapta și făptuitorul la care se referă procesul), iar prin administrarea lor în desfășurarea procesului penal capătă caracter procesual”¹⁸³.

În România, „Noul Cod de procedură penală preia teoria clasică a probelor din dreptul procesual român și o legiferează; opțiunea legiuitorului pentru definirea probei era însă un bun prilej de regândire a teoriei clasice prin raportare la probă nu ca la un element de fapt, ci ca la o informație despre un fapt care constituie obiectul probei; astfel, trebuie avut în vedere că majoritatea demersurilor procedurale, efectuate în legătură cu acuzațiile formulate în procesul penal, au ca scop stabilirea unor situații de fapt; în aceste condiții, proba constă în informațiile care conduc la stabilirea acestor elemente de fapt, neputând constitui ea însăși elementul de fapt”¹⁸⁴.

Din perspectiva sensurilor ce au fost atribuite noțiunii de *probă*, observăm o conceptualizare treptată a acesteia chiar și la nivel legislativ. Constatăm că în *Codul de procedură penală din 24.03.1961*¹⁸⁵ se conținea o reglementare suficient de amplă a probelor, astfel încât să sublinieze toată esența noțiunii, avându-și sediul în art. 55, potrivit căruia „sunt probe în procesul penal orice date concrete, pe baza cărora organul de cercetare penală, anchetatorul penal și instanța de judecată constată, în modul prevăzut de lege, dacă s-a săvârșit ori nu o faptă social periculoasă, vinovăția persoanei, care a comis această faptă și alte împrejurări ce prezintă importanță pentru justa soluționare a cauzei”.

Potrivit art. 93 alin. (1) Cpp, „probele sunt elemente de fapt, dobândite în modul stabilit de prezentul cod, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei”.

În esență, sesizăm evoluția normativă, în sensul în care Codul de procedură penală din 1961 cunoștea o reglementare sumară a instituției probelor în procesul penal, spre deosebire de cel din 2003, ce a făcut distincție dintre „probă”, „mijloc de probă”, furnizând o explicație și pentru „procedul probatoriu”.

Analizând conținutul interpretării legale a noțiunii de probă, am identificat anumite trăsături esențiale care conturează natura și funcția acesteia în procesul penal: a) probele reprezintă date concrete, care reflectă fapte sau împrejurări relevante pentru cauză; b) pe baza probelor se stabilesc împrejurări esențiale, necesare pentru soluționarea corectă și echitabilă a cauzei; c) probele trebuie să fie obținute din surse prevăzute de lege, în conformitate cu normele procesual-

¹⁸³ BÎCU, V. *Rolul mijloacelor materiale de probă în procesul penal*: Tz de doct. în drept, Chișinău, 2016, p.35.

¹⁸⁴ UDROIU, M. *Procedura penală, partea generală*. Vol.I. Op.cit., p. 252.

¹⁸⁵ Codul de procedură penală, adoptat la 24.03.1961, în vigoare din 24.03.1961, abrogat la 12.06.2003 prin Legea RM nr.122-XV din 14.03.2003. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=96348&lang=ro

penale; d) administrarea probelor se realizează exclusiv în modul expres prevăzut de lege, cu respectarea principiilor unui proces echitabil.

Autoarea Anca Ioana Negru a stabilit că „valențele polisemantice ale noțiunii de *probă* nu sunt specifice doar sistemului de drept din Republica Moldova sau România. În Italia, de exemplu, termenul de *prova* („probă”) poate avea, cel puțin, 4 semnificații: *fonte de prova* („sursa probei”), *mezzo di prova* („mijloc de probă”), *elemento di prova* („element de probă”, care prin raportare la înțelesul dat din doctrină, poate fi asimilat elementului de fapt) și *risultato probatorio* („rezultat probatoriu”)”¹⁸⁶.

Tot ea a notat că „termenul de *probă* are, cel puțin, 3 înțelesuri în Franța. Cel mai des este folosit pentru a desemna operațiunea de *faire la preuve*. Termenului îi mai este atribuit sensul de mijloc de probă (*moyen*), atunci când în cadrul procesului este utilizat pentru obținerea probei (*apporter une preuve*). De asemenea, termenul de *probă* este folosit în legătură cu rezultatul probatoriului (*résultat*)”¹⁸⁷.

În dreptul american, unde probele sunt abordate ca o „materie distinctă (*evidence*), a fost furnizată o definiție a probei, în sensul de „mijloc de probă” și „element de fapt”: Orice chestiune, verbală sau materială, ce poate fi folosită pentru dovedirea unei propozițiuni factuale (*factual proposition*)”¹⁸⁸.

Revenind la conjunctura națională, ne referim la importanța probei într-un proces penal. Pentru a reda importanța majoră a probei într-un proces penal, evidențiem asocierea făcută de profesorul român Traian Pop, în viziunea căruia „probele, dovezile sunt nervul principal al procesului penal”¹⁸⁹.

Întregul proces penal gravitează în jurul probelor, acestea constituind fundamentul tuturor activităților esențiale desfășurate în cadrul procedurii. Funcția primordială a probelor în procesul penal este aceea de a contribui la aflarea adevărului, care stă la baza adoptării unei hotărâri juste și legale.

Dat fiind faptul că, „din momentul declanșării procesului penal și până la soluționarea definitivă a cauzei deduse judecății, toate problemele fondului cauzei sunt rezolvate cu ajutorul probelor, întregul proces penal este dominat de problema probelor”¹⁹⁰.

¹⁸⁶ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 18.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 18.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 19.

¹⁸⁹ POP, T. *Drept procesual penal, Partea generală*. Vol. III. Op.cit., p. 157.

¹⁹⁰ NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de Procedură penală. Partea Generală*. București: Universul Juridic, 2016, p.137. ISBN: 978-606-673-577-3.

Importanța probelor în cadrul unui proces penal rezultă din definiția legală însăși, și anume acestea, în calitate de elemente de fapt, servesc la „constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei”¹⁹¹.

După cum se menționează în doctrină, „în procesul penal există o legătură indisolubilă între sarcina probei și prezumția de nevinovăție; incumbă acuzării să ofere probe pentru a fonda dincolo de orice îndoială rezonabilă o declarație de nevinovăție și să indice persoanei trimise în judecată care sunt acuzațiile formulate împotriva sa, în scopul de a-i da ocazia de a-și pregăti apărarea și de a propune probe”¹⁹².

S-a subliniat că „înfăptuirea justiției penale cere ca judecătorii să nu se întemeieze, în hotărârile pe care le pronunță, pe probabilitate, ci pe certitudinea dobândită în bază de probe decisive, complete, sigure, în măsură să reflecte realitatea obiectivă (fapta supusă judecății). Doar în acest mod se formează convingerea, izvorâtă din dovezile administrate în cauză, că realitatea obiectivă (fapta supusă judecății) este fără echivoc, cea pe care o înfățișează realitatea reconstituită ideologic cu ajutorul probelor”¹⁹³.

Cu privire la *clasificarea probelor* în procesul penal, în doctrina de specialitate, de regulă, se operează cu trei criterii de bază, acestea fiind: natura sau caracterul lor, sursa sau izvorul de proveniență și modul în care se poziționează față de obiectul probatoriului.

Astfel, „în funcție de natura sau caracterul probelor (funcția procesuală pentru care intervin), acestea se împart în probe în favoarea suspectului sau a inculpatului (în apărarea acestuia față de acuzațiile care i se aduc) și probe în defavoarea acestuia (în sprijinul acuzării suspectului sau inculpatului)”¹⁹⁴. Acestea mai sunt numite probele acuzării și probele apărării, probele în acuzare și probele în apărare – versiune acceptată în majoritatea surselor.

Organul de urmărire penală are obligația, în același timp, să identifice și să administreze toate probele. În acest sens, legiuitorul a stabilit, la art. 19 alin. (3) Cpp, drept principiu de acces liber la justiție, că „organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuیتului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovătesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau îi agravează

¹⁹¹ NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de Procedură penală. Partea Generală*. Op.cit., p. 137.

¹⁹² UDROIU, M. *Procedura penală, partea generală*. Vol.I. Op.cit., p. 374.

¹⁹³ *Ibidem*, p. 376.

¹⁹⁴ GHIRDOVEANU, I.-A., HĂRĂBOIU, F. *Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal*. [online], [cit. 17.04.2022]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/535174/probele-mijloacele-de-proba-si-procedeele-probatorii-in-procesul-penal.html>.

răspunderea”. În același timp, legiuitorul a obligat instanța de judecată să adopte sentința doar în baza probelor cercetate în ședința de judecată, apreciind în coroborare atât probele acuzării cât și cele ale apărării.

Ținând cont de această clasificare, urmează să analizăm o situație procedurală întâlnită în practica judiciară, în raport cu care s-au conturat două poziții, și anume: dacă este în drept acuzatorul de stat să prezinte probe suplimentare în susținerea vinovăției formulate la faza judecării cauzei în instanța de orice nivel?

Aici vin în contradicție două principii. Pe de o parte, avem dreptul inculpatului de a-și cunoaște învinuirea și, doar după cercetarea probelor acuzării, de a-și formula apărarea. Acest drept al persoanei acuzate este asigurat de art. 291 alin. (1) Cpp, stabilind că, „dacă procurorul constată că au fost respectate dispozițiile prezentului cod privind urmărirea penală, că urmărirea penală este completă, că există probe suficiente și legal administrate, el dispune una din următoarele soluții:

1) atunci când din materialele cauzei rezultă că fapta există, că a fost constatat făptuitorul și că acesta poartă răspundere penală:

a) pune sub învinuire făptuitorul conform prevederilor art. 281 și 282, dacă acesta nu a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale, apoi întocmește rechizitoriul prin care dispune trimiterea cauzei în judecată;

b) dacă făptuitorul a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale, întocmește rechizitoriul, prin care dispune trimiterea cauzei în judecată”¹⁹⁵.

Astfel, din analiza logico-juridică a textului legal, rezultă că o cauză penală poate fi trimisă în instanța de judecată, doar atunci când aceasta este completă și probele colectate pe care se întemeiază învinuirea sunt suficiente pentru a convinge instanța, conform principiului „dincolo de orice dubiu rezonabil”, că persoana este vinovată de săvârșirea infracțiunii.

Judecătorii, adepți ai acestei poziții, resping demersurile acuzatorilor de stat privind administrarea de noi probe întru susținerea învinuirii formulate. Or, aceștia sunt de părere că poziția de apărare adoptată de inculpat după cercetarea probelor acuzării nu poate constitui temei de o nouă activitate a procurorului în cadrul cercetării judecătorești. În acest sens, omisiunea organului de urmărire penală de efectuare a unei urmăriri complete nu poate fi imputată inculpatului.

¹⁹⁵ Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 135g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 68 alin. (1) și (2) și articolul 293 alin. (1) din Codul de procedură penală (accesul la materialele urmăririi penale). Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_107_07.11.2017_ro.pdf [citat 01.03.2023].

De partea cealaltă, avem prevederile art. 327 Cpp, potrivit cărora „instanța de judecată, la cererea părților, poate amâna ședința de judecată pe o perioadă de până la o lună, pentru ca acestea să prezinte probe suplimentare, în cazul în care ele consideră că probele prezentate în instanță sunt insuficiente pentru confirmarea pozițiilor lor. Probele prezentate suplimentar se cercetează în ședința de judecată în mod obișnuit. Dacă părțile nu prezintă probe suplimentare în termenul cerut, instanța soluționează cauza în baza probelor existente”.

Adeptii celei de-a doua poziții sunt de părere că, pe parcursul cercetării judecătorești, părțile în proces – atât partea acuzării, cât și cea a apărării – sunt în drept să prezinte probe întru susținerea pozițiilor formulate. Poziția acestora se întemeiază pe prevederile citate, în coroborare cu principiul egalității armelor în procesul penal, stabilit de legiuitor în art. 315 Cpp, potrivit căruia „procurorul, partea vătămată, partea civilă, apărătorul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor beneficiază de drepturi egale în fața instanței de judecată în ce privește administrarea probelor, participarea la cercetarea acestora și formularea cererilor și demersurilor”.

În literatura de specialitate se indică asupra faptului că „dreptul de a prezenta probe suplimentare este aplicabil, în egală măsură, părții apărării și părții acuzării. Acest drept derivă din principiul contradictorialității și egalității armelor, statuat în art. 6 din Convenție și are ca scop asigurarea unui proces echitabil. Așadar, în principiu, utilizarea în viitor a probelor care nu au fost cunoscute la momentul cercetării unui fapt, este o instituție ce poate fi utilizată la diferite etape”¹⁹⁶.

Suntem adeptii celei din urmă poziții prezentate, sens în care acuzatorului de stat să-i fie acordat dreptul de prezentare în cadrul cercetării judecătorești a probelor suplimentare, cu condiția respectării dreptului la apărare a inculpatului.

În susținerea poziției de admitere a prezentării probelor acuzării pe parcursul cercetării judecătorești, atragem atenția și asupra chestiunii că, dacă anterior legiuitorul nu indica asupra faptului dacă și în ce măsură partea care solicită un termen pentru prezentarea probelor suplimentare trebuie s-o posede în prealabil, în prezent, prin Legea nr. 245 din 31.07.2023 privind modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului Contravențional), în vigoare din 22.08.2023, art. 347 alin. (4) Cpp impune imperativ existența a două condiții: *partea nu dispunea de probe sau probele nu au putut fi administrate*.

Deși aceste prevederi au fost introduse în lege doar în iulie 2023, subiectul este demult polemizat.

¹⁹⁶ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Comentariu aplicativ*. Op.cit., p. 923.

Or, într-o cauză penală¹⁹⁷, la finalul cercetării judecătorești (decembrie 2020), președintele ședinței de judecată, întrebând părțile dacă doresc să dea explicații suplimentare ori să formuleze cereri și demersuri noi pentru completarea cercetării judecătorești, acuzatorul de stat a solicitat prezentarea probelor suplimentare în susținerea acuzării formulate, și anume informația preluată din aplicațiile Viber și WhatsApp ale inculpatului. În motivarea demersului, a fost menționat că aceste probe nu a fost posibil să fie prezentate anterior, deoarece telefonul mobil ridicat de la inculpat avea cod de acces, care a fost deblocat de specialiști doar la data curentă. Respectiv, informația din telefonul inculpatului a devenit accesibilă organului de urmărire penală abia la această etapă.

Partea apărării în proces a pledat împotriva admiterii demersului acuzatorului de stat de prezentare și administrare a probelor suplimentare din partea acuzării, invocând anume imposibilitatea acuzatorului de stat de a prezenta, în general, probe suplimentare pe parcursul cercetării judecătorești.

În acest caz, instanța de judecată a manifestat suficientă diligență și a admis demersul acuzatorului de stat privind anexarea la materialele cauzei și cercetarea probelor suplimentare, ținând cont de faptul că proba suplimentară nu a fost accesibilă organului de urmărire penală la o etapă anterioară. Or, deși telefonul mobil se afla în posesia organului de urmărire penală, accesul la informația din el a fost restricționat prin codul de acces, pe care inculpatul a refuzat să-l comunice; iar toate manipulațiile tehnice ale specialiștilor, în scopul deblocării telefonului, a necesitat timp, ceea ce constituie circumstanță care nu a depins nemijlocit de acțiunile directe ale organului de urmărire penală, în sensul efectuării acțiunii procesuale.

În concluzie, se poate afirma că prezentarea de probe suplimentare nu trebuie să fie utilizată pentru admiterea sau comiterea abuzurilor de drept. În astfel de situații, soluția judecătorului trebuie să fie adoptată având în vedere toate circumstanțele cauzei, precum și argumentele acuzatorului de stat cu privire la imposibilitatea obținerii sau prezentării anumitor probe în faza de urmărire penală. De asemenea, trebuie luată în considerare calitatea probei pe care acuzatorul de stat intenționează s-o prezinte: posibilitatea de a fi prezentată în faza de urmărire penală, relevanța acesteia în cadrul cauzei, dacă este o probă directă ce învinovățește persoana sau una indirectă care sprijină alte probe deja administrate. Astfel, abordarea, în asemenea cazuri, trebuie să fie individualizată, diferită de la caz la caz, dar în niciun caz nu poate încălca drepturile inculpatului.

Criteriul de delimitare a categoriilor de probă are o importanță practică semnificativă, având în vedere că regula generală în cadrul cercetării judecătorești este aceea că, în primul rând,

¹⁹⁷ Cauza penală nr. 1- 858/2019 (12-1-6118-05022019) aflată pe rolul Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani). / Arhiva Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani).

se cercetează probele prezentate de partea acuzării. Acest principiu asigură un cadru ordonat în desfășurarea procesului penal, permițând instanței să stabilească, pe baza probelor aduse de acuzator, veridicitatea acuzațiilor formulate și să determine, în mod obiectiv, dacă există dovezi suficiente pentru a susține acuzațiile.

Pe de altă parte, în doctrină s-a remarcat că „acest criteriu nu se bucură de o rigurozitate științifică, deoarece între cele două categorii de probe nu există o diferențiere netă. Astfel, o probă în apărare se poate transforma oricând într-o probă în acuzare și viceversa”¹⁹⁸.

Un alt criteriu de clasificare a probelor este în funcție de sursa sau izvorul din care provin, potrivit căruia se împart în „immediate (nemijlocite, primare) și mediate (mijlocite, derivate)”¹⁹⁹.

Probele imediate „sunt cele care provin de la surse direct legate de comiterea faptei penale. Spre exemplu, probele care provin din declarația unui martor ocular”²⁰⁰.

Potrivit aceleiași surse, „probele mediate sunt probele care provin de la surse indirecte, din planul secundar al comiterii infracțiuni. Spre exemplu, proba ADN a inculpatului găsită la locul comiterii infracțiunii. Acestea sunt cu atât mai credibile, cu cât nu provin dintr-o verigă foarte îndepărtată de sursa primară”²⁰¹.

Cu toate că organele de urmărire penală urmăresc, de fiecare dată, căpătarea mijloacelor de probă imediate, totuși acest deziderat adesea este irealizabil. Cadrul de reglementare procesual penal nu ierarhizează probele, conferindu-le o anumită importanță, dimpotrivă, se stabilește că nicio probă nu are valoare juridică prestabilită, acestea fiind lăsate la aprecierea instanței de judecată în cumul. Obținerea probelor indirecte, obiective, în măsură convingătoare, care nu admit alte versiuni de interpretări, constituie temeiul suficient pentru o hotărâre de condamnare, indiferent de gravitatea infracțiunii comise.

Un alt criteriu de delimitare a probelor este raportul în care se află cu obiectul probatoriului, astfel, probele pot fi *directe* și *indirecte*.

Probele directe sunt cele care se află în legătură directă cu fapta prevăzută de legea penală și cu persoana care a săvârșit-o, adică cu obiectul probatoriului. Acestea sunt fapte principale (*res probanda*), ce trebuie, în mod obligatoriu, dovedite în cadrul procesului penal. Spre exemplu, în cazul unui omor, probele directe pot fi declarațiile martorilor oculari, înregistrările video ale evenimentului.

¹⁹⁸ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 21.

¹⁹⁹ GHIRDOVEANU, I.-A., HĂRĂBOIU, F. *Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal*. Op. cit.

²⁰⁰ *Ibidem*.

²⁰¹ *Ibidem*.

Probele indirecte sunt cele care nu se află în legătură directă cu obiectul probațiunii. Prin intermediul acestora, se constată „faptele probatorii (*res probantes*), adică acele fapte sau împrejurări care conduc în mod indirect la stabilirea faptei prevăzute de legea penală și a persoanei care a săvârșit-o”²⁰². Deci probele indirecte nu dovedesc de sine stătător existența infracțiunii și săvârșirea acesteia de către acuzat. Acestea, doar în cumul și prin coroborare cu alte probe, pot conduce la această concluzie: spre exemplu, depistarea în domiciliul acuzatului a unor bunuri ce aparțin persoanei vătămate cu ocazia săvârșirii unei infracțiuni de omor.

Traian Pop a opinat că, „în cazul probei indirecte intervine o „deplasare” a probei. Astfel, proba directă se referă la faptul care trebuie dovedit (faptul generator de drept sau constitutiv de infracțiune). Proba indirectă se referă la un fapt vecin sau conex cu faptul generator de drept, nefiind posibilă proba directă, și, drept urmare, proba indirectă se substituie probei directe”²⁰³.

Importanța practică a acestei clasificări este una evidentă, din considerentul că proba, fie ea directă sau indirectă, are capacitatea de a influența intima convingere a judecătorului. În special, stabilirea existenței faptei și a vinovăției persoanei se poate baza doar pe o probă directă.

Autorul L. V. Lefterache a menționat că, „în situația în care soluția de condamnare se fundamentează pe o probă exclusivă și determinantă, aceasta trebuie administrată, în mod necesar, în condiții de contradictorialitate”²⁰⁴. Nu se pot aprecia prealabil probele directe și indirecte ca probe mai importante sau mai puțin importante.

Spre deosebire de probele directe, cele indirecte, de sine stătător, nu pot sta la baza unei sentințe de condamnare. Acestea trebuie apreciate în coroborare cu alte probe. În cazurile în care probatoriul se constituie preponderent din probe indirecte, acesta trebuie analizat riguros, pentru a exclude eventuale erori judiciare. Această cale este mai complicată și necesită respectarea unor reguli specifice.

Totodată, este de menționat că probele indirecte, urmare a aprecierii lor în coroborare, pot sta la baza unei singure versiuni. Dacă, în urma aprecierii, mai apare o versiune, acestea nu mai sunt în putere să demonstreze faptul principal.

Un ultim criteriu de clasificare a probei se referă la obiectul probatoriului. Astfel, „avem probele primare, ce vizează direct existența faptului infracțional, probele secundare, ce se referă la

²⁰² GHIRDOVEANU, I.-A., HĂRĂBOIU, F. *Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal*. Op. cit.

²⁰³ POP, T. *Drept procesual penal, Partea generală*. Vol. III. Op.cit., p. 206.

²⁰⁴ LEFTERACHE, L.V. Probatoriul în procesul penal. În: *Analele Universității din București, Seria Drept*, 2015, p.77.

circumstanțele ce agravează sau atenuează răspunderea penală și probele incidente, care sunt folosite pentru dovedirea unor excepții ridicate în cadrul procesului penal”²⁰⁵.

La nivel teoretic, se face deosebire între obiectul probatoriului (*factum probandum*), despre care am discutat *supra*, și obiectul probei (*factum probans*). Aceste două concepte se raportează unul la altul ca parte - întreg. Astfel, dacă anterior am menționat că obiectul probațiunii constituie totalitatea faptelor și circumstanțelor ce urmează a fi probate într-un proces penal, pentru a putea fi just soluționată o cauză, obiectul probei se referă la faptul concret ce poate să demonstreze fiecare probă în parte.

Obiectul probei (*factum probans*) trebuie să fie relevant obiectului probațiunii (*factum probandum*), această legătură făcând posibilă evaluarea probei ca fiind admisibilă, pertinentă, concludentă și utilă.

Conform legislației procesual penale, elementele de fapt, pentru a fi recunoscute în calitate de probă, necesită a fi constatate prin anumite mijloace de probă, prevăzute de art. 93 alin. (2) Cpp, acestea fiind: „declarațiile bănuțului, învinutului, inculpatului, victimei, părții vătămăte, părții civile, părții civilmente responsabile, martorului, specialistului, expertului; raportul de expertiză judiciară; corpurile delict; procesele-verbale privind acțiunile de urmărire penală și ale cercetării judecătorești; documentele (inclusiv cele oficiale); înregistrările audio sau video, fotografiile; constatările tehnico-științifice și medico-legale; actele procedurale în care se consemnează rezultatele măsurilor speciale de investigații și anexele la ele, inclusiv stenograma, fotografiile, înregistrările și altele; procesele-verbale de consemnare a rezultatelor investigațiilor financiare paralele și procesele-verbale de consemnare a opiniei organului de control de stat al activității de întreprinzător, emisă conform prevederilor art. 276¹, dacă nu a fost expusă într-un proces-verbal de control; procesul-verbal de control, întocmit în cadrul controlului de stat asupra activității de întreprinzător, un alt act de control/administrativ cu caracter decizional, întocmit de un organ de control în urma unui control efectuat conform legislației speciale în vigoare”.

Într-o speță²⁰⁶, instanța a menționat că „nu va pune la baza sentinței de condamnare avizele de testare la poligraf, invocate de partea acuzării, or, din prevederile art. 93 Cpp, testarea la poligraf nu este prevăzută ca element de fapt, ce poate fi folosit în procesul penal în calitate de mijloc de probă”.

Astfel, cu toate că, deseori, „în limbajul juridic curent noțiunea de *probă* în sens larg include atât proba propriu-zisă, cât și mijlocul de probă, sub aspect tehnic procesual, cele două

²⁰⁵ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 67.

²⁰⁶ Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-1587/2020 din 24.12.2021. / Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

noțiuni au conținuturi și sensuri distincte. Așa se face că probele sunt elemente de fapt, în timp ce mijloacele de probă sunt modalități legale, folosite pentru dovedirea elementelor de fapt”²⁰⁷.

Informațiile pe care le furnizează o probă prin conținutul său nu pot fi administrate decât prin intermediul mijloacelor prevăzute de legislația procesual penală. Mijloacele de probă, realități extrapenale, prin diferite procedee reglementate în cadrul procesului penal, devin o categorie juridică procesuală.

În contextul analizei mijloacelor materiale de probă, profesorul Gr. Teodoru susține că „obiectul este izvorul probei, mijlocul de probă, iar datele ce decurg din schimbările produse pe obiect sau din împrejurările în care a fost găsit un obiect sunt probe”²⁰⁸.

Mijloacele de „probă nu trebuie confundate cu procedeele probatorii. Procedeele probatorii nu constituie o categorie a mijloacelor de probă, ci „moduri de a proceda în folosirea și obținerea mijloacelor de probă”²⁰⁹.

În general, probele pot fi administrate prin oricare din mijloacele de probă prevăzute de lege. Libertatea acordată organului de urmărire penală înlătură piedicile ce s-ar ivi în stabilirea unor fapte din lipsa mijloacelor de probă corespunzătoare. „Libertatea mijloacelor de probă trebuie folosită în funcție de natura faptei săvârșite și de particularitățile concrete ale acesteia, iar în unele cazuri, legea obligă expres la folosirea unui anumit mijloc, de exemplu: cauza decesului – prin raportul expertizei judiciare medico-legale; existența, caracterul și gradul leziunilor corporale în cauzele penale – prin raportul expertizei judiciare medico-legale; incapacitatea persoanei, la momentul săvârșirii faptei prejudiciabile, de a-și da seama de acțiunile sau inacțiunile sale sau de a le dirija ca urmare a unei boli mintale sau a unei dereglări psihice temporare, a unei alte dereglări a sănătății sau debilității – prin raportul expertizei judiciare psihiatrice; incapacitatea martorului de a percepe și a reproduce circumstanțele ce urmează a fi constatate în cauza penală, ca urmare a unei boli mintale, a unei dereglări psihice temporare, a unei alte dereglări a sănătății sau a debilității – prin raportul expertizei judiciare psihiatrice; atingerea de către partea vătămată, bănuit, învinuit, inculpat a unei anumite vârste, dacă aceasta are importanță în cauză – prin certificat de vârstă, iar în caz de incapacitate legată de vârstă – prin raportul expertizei judiciare medico-legale sau psihiatrice; prezența antecedentelor penale ale bănuitului, învinuitului, inculpatului – prin certificat de cazier judiciar sau, după caz, prin copii de pe hotărârile judecătorești de condamnare, devenite definitive”.

²⁰⁷ GHIRDOVEANU, I.-A., HĂRĂBOIU, F. *Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal*. Op.cit.

²⁰⁸ THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 326.

²⁰⁹ CUMPĂTĂ, V., ONICOV, V. *Exerciții și probleme la logică*, Chișinău: Civitas, 1999, p. 313.

„Înfăptuirea justiției penale depinde în mare măsură de ansamblul normelor care reglementează probele și mijloacele de probă. În acest sens, trebuie să se stabilească dacă fapta există și dacă întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni, cine a săvârșit-o și dacă făptuitorul răspunde penal pentru fapta sa. Cu alte cuvinte, funcționalitatea mijloacelor de probă în procesul penal relevă importanța deosebită a acestora în scopul aflării adevărului și conduce, în final, la soluționarea cauzei penale”²¹⁰.

Nu mai puțin important este criteriul admisibilității probelor. În doctrina procesului penal și în teoria probelor, „calitatea admisibilității probelor este recunoscută de majoritatea specialiștilor ca o poziție-cheie, prin prisma căreia, după cum cunoaștem, are loc stabilirea utilității folosirii lor în cadrul probatoriului”²¹¹.

Pentru a stabili adevărul într-un proces penal, probele administrate de părți trebuie să aibă capacitatea de a reda cu strictețe evenimentele petrecute în realitatea obiectivă. Or, numai așa instanța de judecată poate determina circumstanțele infracțiunii, forma de vinovăție și de participare și alte chestiuni importante.

Pentru a putea fi administrată într-o cauză penală, „proba trebuie să fie admisă de lege (admisibilitatea); să aibă legătură cu rezolvarea cauzei penale (pertinența); să aibă un rol hotărâtor în soluționarea cauzei penale (concludența); să fie posibilă administrarea acesteia; să fie necesară administrarea probei (utilitatea)”²¹².

Dicționarul juridic explicativ²¹³ face trimitere directă la sintagma *admisibilitatea probelor* și o definește drept „expresie prin care se desemnează suma condițiilor în prezența cărora judecătorul poate încuviința administrarea dovezilor solicitate de către participanții la proces”.

Conceptul de *admisibilitate* este folosit în teoria procesului penal atât în sens îngust, cât și în sens larg. „Admisibilitatea în sens îngust presupune calitatea procesuală a probei. În sens larg, admisibilitatea reprezintă o instituție juridică, adică sistem de norme juridice, care fixează ordinea de obținere, mecanismul juridic de verificare sub aspectul admisibilității, recunoașterea probelor ca inadmisibile și excluderea lor din probatoriu. Această instituție mai poate fi identificată și cu denumirea de *regulile admisibilității probelor*”²¹⁴.

²¹⁰ NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*, București: Ed. Pro, 1997, 732 p., p. 266. ISBN 973-97447-9-6

²¹¹ ТЕРЕХИН, В.В. Допустимость уголовно процессуальных доказательств: сущность, содержание, происхождение. В: *Вестник Нижегородской Академии МВД России*, 2012, №20, с. 117.

²¹² OLARIU, M., MARIN, C. *Drept procesual penal. Partea generală*. / Curs universitar. București: Universul Juridic. 2015, ISBN 978-606-673-544-5, p. 209.

²¹³ Dicționar juridic explicativ online. In: *LegeAZ*. Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/admisibilitatea-probelor>.

²¹⁴ CEACHIR, A. Abordări conceptuale privind admisibilitatea probelor în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept* nr. 10-12 (228-230), 2019, p. 74.

Autorii Gh. F. Gorschii, L.D. Cocorev și P.S. Elkin relevă că „admisibilitatea probelor, corespunderea lor cerințelor legii cu referire la sursă este modalitatea de obținere și fixarea datelor faptice. În acest fel, dacă cerința pertinentei probelor caracterizează legătura cauzală a datelor faptice cu obiectul probatoriului, atunci cerința admisibilității vizează legalitatea surselor, modalitățile de obținere și de fixare a datelor faptice. Cu această ocazie, se invocă trei cerințe în raport cu admisibilitatea probelor: sursă legală; modalitatea de obținere și forma de fixare. Din prima cerință se subînțelege obținerea datelor de fapt doar dintr-o listă precisă și exhaustivă a mijloacelor prevăzute de lege. Vorbind despre obținerea probelor, autorii susțin că unicul mijloc de obținere a probelor le reprezintă acțiunile de urmărire penală și cele judiciare, prevăzute în legea procesual-penală. În privința formei de fixare a probelor, se susține că o anumită informație devine probatorie doar în cazul în care a fost fixată într-o formă legală”²¹⁵.

Practic, același concept este împărtășit și de autorul D.V. Zelenschi, care susține că „admisibilitatea reprezintă caracteristica procesual-penală a surselor și modalităților obținerii datelor faptice, care permite introducerea probelor administrate în „circuitul” procesului penal și folosirea lor în vederea stabilirii datelor faptice a cauzei penale, a vinovăției sau nevinovăției persoanei”²¹⁶.

Într-o altă accepțiune doctrinară, sunt identificate „patru cerințe fundamentale ale formei procesuale de obținere a probelor, care asigură admisibilitatea lor: subiectul corespunzător al probatoriului; sursa probei să fie prevăzută de lege; utilizarea procedeeleor și modalităților legale pentru obținerea datelor faptice; asigurarea legalității efectuării acțiunii procesuale”²¹⁷. Promotorii acestei viziuni opinează că „proba este admisibilă, dacă este obținută de subiectul împuternicit în mod corespunzător, pentru a efectua acțiunea procesuală în cadrul cauzei respective; doar din sursele strict specificate în normele legii procesual-penale; doar în rezultatul acțiunii procesuale corespunzătoare, cu respectarea strictă a regulilor efectuării ei, inclusiv cele privind desfășurarea și fixarea rezultatelor acesteia”²¹⁸.

Autorii Iu. Groshevoi, S. Stahivskii, referindu-se la admisibilitatea probelor, pun accent pe sursele procesuale de obținere. Ei indică asupra faptului că, „apreciind sursa procesuală din punct de vedere al admisibilității, organul de urmărire penală sau instanța de judecată trebuie să clarifice: dacă această sursă este prevăzută de lege; dacă nu au fost admise încălcări ale legii procesual-penale în procesul formării sursei procesuale; în cazul încălcării prevederilor legii la obținerea

²¹⁵ CEACHIR, A. Abordări conceptuale privind admisibilitatea probelor în procesul penal. *Op.cit.*, p. 74-75.

²¹⁶ ЗЕЛЕНСКИЙ, Д. В. *Проблемы допустимости доказательств в российском уголовном процессе*. Автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Краснодар, 1995, p.4.

²¹⁷ CEACHIR, A. Abordări conceptuale privind admisibilitatea probelor în procesul penal. *Op.cit.*, p. 76.

²¹⁸ *Ibidem*, p. 76.

informațiilor din sursa procesuală, pe cât de tare a influențat acest fapt asupra autenticității informațiilor care se conțin în sursa vizată; dacă este posibilă folosirea acestei surse și a datelor conținute în ea în cadrul probatoriului, cu condiția identificării anumitor încălcări a prevederilor legii de procedură penală în procesul obținerii lor”²¹⁹.

Analizând această opinie, concluzionăm referitor la importanța teoretico-practică a noțiunii de *admisibilitate a probelor*. Aceasta influențează în mod direct întreaga derulare a probatoriului: strângerea, verificarea și aprecierea probelor, apărarea drepturilor și intereselor subiecților activității procesual penale.

În pofida opiniilor doctrinare, legiuitorul a stabilit și el expres condițiile de admisibilitate a probelor: „sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile, administrate în conformitate cu prezentul cod”.

Dispoziția de la art. 101 alin. (1) Cpp statuează: „fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei [...]”, din care mai deducem un atribut al admisibilității probei, și anume *veridicitatea* ei.

În doctrină s-a remarcat că „veridicitatea este însușirea, caracterul a ceea ce este veridic, adică ceea ce este conform adevărului, adevărat, real. Veridicitatea probelor poate fi caracterizată ca o corespundere a datei de fapt, examinate de către organul de urmărire penală sau instanță, cu realitatea pe care o probează această dată”²²⁰.

Veridicitatea probei se referă la caracterul ei de a fi autentică. „Veridicitate (din fr. *véridicité*), este însușirea, caracterul a ceea ce este veridic, adică a ceea ce este conform cu adevărul, adevărat, real. Veridicitatea probelor poate fi caracterizată ca însemnând corespunderea datei examinate de către organul de urmărire penală sau de instanță cu realitatea pe care o probează aceste date”²²¹.

Concomitent, legea procesual penală (art.6 Cpp) oferă câte o explicație fiecărui element caracteristic. Astfel, sunt „*probe pertinente* – probele care au legătură cu cauza penală, în caz contrar, vor constitui un mijloc de tergiversare a judecății; *probe concludente* – probele pertinente care influențează asupra soluționării cauzei penale, ele trebuie să se refere la împrejurări care, dacă sunt cunoscute, pot ajuta instanța la rezolvarea pricinii; *probe utile* – probe concludente care, prin informațiile pe care le conțin, sunt necesare soluționării cauzei”.

Cel mai important principiu care guvernează toate aceste cerințe – relevanța, concludența, utilitatea și veridicitatea – este cel al legalității probei, care presupune că aceasta trebuie să fie

²¹⁹ ГРОШЕВОЙ, Ю.М., СТАХІВСЬКИЙ, С.М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Київ, 2006, p. 66.

²²⁰ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Comentariu aplicativ*. Op.cit., p. 352

²²¹ DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T., SEDLEȚCHI, I. *Codul de Procedură Penală. Comentariu*. Op cit., p. 119.

obținută în strictă conformitate cu legea procesual penală. Supremația acestui principiu se manifestă prin faptul că orice probă *nepertinentă*, *neconcludentă* sau *inutilă*, nu poate afecta fondul cauzei sau aduce atingeri drepturilor și libertăților inculpatului. Totodată, o probă obținută contrar prevederilor procesual penale afectează în mod direct dreptul acuzatului la un proces echitabil.

Astfel, cauzele privind utilizarea probelor obținute nelegal cad sub protecția articolului 20 din Constituție, care reglementează dreptul de acces liber la justiție și își găsesc corespondența în dispozițiile articolului 6 § 1 din Convenție, având același domeniu de aplicare - dreptul la un proces echitabil.

Pentru a fi valabile, „probele trebuie să întrunească o serie de condiții prevăzute de lege referitoare la subiectul de la care provin, la obiectul pe care îl au în vedere, la manifestarea de voință pe care o conțin, la felul, timpul și locul în care trebuie să se efectueze, precum și la modul în care trebuie să se constate efectuarea lor. Și deoarece condițiile și formele procesuale sunt prestabilite de lege, organele judiciare au obligația să observe prescripțiile legale care disciplinează activitatea procesuală și să impună tuturor participanților la proces respectarea acestora, dat fiind că înșiși participanții au interesul de a păzi formele legale în activitatea procesuală, pentru că ele servesc ca garanții ale drepturilor, intereselor și îndatoririlor lor procesuale, în principiu, se prezumă că un act procesual existent a fost efectuat în mod regulat. Această prezumție a regularității formale a unui act procesual existent (fiindcă inexistența nu produce niciun efect juridic) are însă un caracter relativ, în sensul că subzistă până la invocarea nulității, conform adagiilor: *omnia praesumuntur esse rite acta; omnia praesumuntur legitime facta, donec probetur in contrarium*”²²².

În concluzie, pot fi evidențiate următoarele reguli fundamentale privind admisibilitatea probelor în procesul penal: 1) administrarea probei de către un subiect procesual competent; 2) utilizarea exclusivă a mijloacelor de probă prevăzute de art. 93 Cpp; 3) respectarea prevederilor art. 97 Cpp, care impun ca probele să fie obținute din surse concrete și legale; 4) obținerea probelor cu respectarea strictă a procedurii stabilite pentru fiecare acțiune procesuală; 5) inadmisibilitatea probelor care conțin date de proveniență necunoscută sau incertă; 6) interzicerea utilizării informațiilor care nu sunt înregistrate procesual ca probe în cauză (exemplu: situații în care instanța s-a bazat exclusiv pe informații operative, neînregistrate oficial); 7) îndeplinirea cumulativă a cerințelor de pertinență, concludență, utilitate și veridicitate a probei.

Problema admisibilității probelor nu este o preocupare a CtEDO, aceasta nu se pronunță asupra erorilor de fapt sau de drept, despre care se pretinde că au fost admise de către instanța unui

²²² FLORIAN, E. *Diritto processuale penale*. Torino: UTET, 1939, p.132.

stat parte la CoEDO, cu excepția cazului în care aceasta ar fi putut încălca drepturile și libertățile garantate de Convenție.

În continuarea ideii prefigurate, la nivel național, art. 94 alin. (1) Cpp, statuează care date nu vor putea fi admise ca probe în cadrul unei cauze penale, spre exemplu: „datele care au fost obținute: prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei; prin încălcarea dreptului la apărare al bănuیتului, învinuitului, inculpatului, părții vătămate, martorului; prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participanților la proces; de o persoană care nu are dreptul să efectueze acțiuni procesuale în cauza penală, cu excepția organelor de control și a altor părți în proces prevăzute la art.93 alin.(3); de o persoană care, evident, știe că intră sub incidența de recuzare; dintr-o sursă care este imposibil de a o verifica în ședința de judecată; prin utilizarea metodelor ce contravin prevederilor științifice; cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor prezentului cod; fără a fi cercetate, în modul stabilit, în ședința de judecată; de la o persoană care nu poate recunoaște documentul sau obiectul respectiv, nu poate confirma veridicitatea, proveniența lui sau circumstanțele primirii acestuia; prin provocarea, facilitarea sau încurajarea persoanei la săvârșirea infracțiunii; prin promisiunea sau acordarea unui avantaj nepermis de lege”.

Tot legiuitorul a mai explicat: „Constituie încălcare esențială a dispozițiilor prezentului cod, la administrarea probelor, violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului”.

Sub acest aspect, legiuitorul român a adoptat noțiunea specifică de *principiu al loialității probelor*. Astfel, prin această denumire marginală, art. 101 Cpp al României, interzice întrebuințarea violenței, amenințărilor ori a altor mijloace de constrângere, precum și a promisiunilor sau îndemnurilor, în scopul de a se obține probe. Într-un mod mai explicit, legiuitorul a prevăzut *in concreto* că „nu pot fi folosite metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei. Interdicția se aplică chiar dacă persoana ascultată își dă consimțământul la utilizarea unei asemenea metode sau tehnici de ascultare”.

În continuarea reglementării situației juridice, articolul 102 alin. (1) și (2) din Codul de procedură penală al României prevede: „Probele obținute prin tortură, precum și probele derivate din acestea nu pot fi folosite în cadrul procesului penal. Probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal.” Aceste dispoziții stabilesc interdicția utilizării probelor obținute prin

tortură sau în mod nelegal în cadrul procesului penal, subliniind importanța respectării drepturilor fundamentale ale persoanei și a procedurilor legale în administrarea probelor.

În contextul celor expuse, autorii români, printre care M. Udrișu²²³, relevă o idee – pe care o împărtășim și noi –, potrivit căreia „loialitatea decurge din dreptul la un proces echitabil și implică o anumită moralitate procedurală a organelor de urmărire penală în activitatea de strângere a probelor, aptă a asigura credibilitatea actului de justiție și aflarea adevărului”²²⁴.

Analizând textul de lege al României, deducem interzicerea administrării probelor prin practici neloiale, prin dispozițiile art. 101 alin. (1)-(3) legiuitorul excluzând în mod absolut astfel de practici sau de procedee din câmpul legalității. Acest aspect reiese foarte clar din modul de formulare a textelor menționate. Astfel, dacă, în mod obișnuit, nelegalitatea probelor este determinată de încălcarea unor reguli procedurale impuse de lege, în cazul principiului loialității administrării probelor, legiuitorul folosește expresii prohibitive în mod absolut – „este oprit a se întrebuința”, „nu pot fi folosite”, „este interzis” –, similar ipotezei probelor obținute prin tortură, precum și probelor derivate din acestea, care nu pot fi folosite. Cu alte cuvinte, mijloacele de constrângere enumerate în art. 101 alin. (1) Cpp al României, tehnicile de ascultare care afectează conștiința persoanei (art. 101 alin. (2) Cpp), provocarea unei persoane să săvârșească ori să continue săvârșirea unei fapte penale, în scopul obținerii unei probe (art. 101 alin. (3) Cpp), ca și folosirea torturii în obținerea probelor (art. 102 alin. (I) Cpp), atrag nulitatea absolută a mijlocului de probă astfel obținut, consecința fiind excluderea necondiționată a probei. În aceste condiții, constatăm că nerespectarea interdicției absolute, statuate în cuprinsul normelor procesual penale ale art. 102 alin. (1) Cpp, potrivit cărora probele obținute prin tortură, precum și probele derivate din acestea nu pot fi folosite în cadrul procesului penal, și a dispozițiilor art. 101 alin. (1)-(3) Cpp privind interzicerea explicită a administrării probelor prin practici neloiale atrage nulitatea absolută a actelor procesuale și procedurale, prin care probele au fost administrate, și excluderea necondiționată a probei în faza camerei preliminare. Intrucât nerespectarea dispozițiilor cuprinse în normele precitate cade sub incidența inadmisibilității, care produce efecte prin intermediul nulității absolute, se constată, totodată, că o verificare a loialității și legalității administrării probelor, din această perspectivă, este admisă și în cursul judecății, aplicându-se, în acest mod, regula generală, potrivit căreia nulitatea absolută poate fi invocată pe tot parcursul procesului penal. Așadar, interdicția categorică a legii în obținerea probelor prin practici sau procedee neloiale/nelegale legitimează competența judecătorului de fond de a examina și în cursul judecății aceste aspecte. Altfel spus, probele menținute ca legale de judecătorul de cameră preliminară pot

²²³ UDRIȘU, M. *Procedura penală, partea generală*. Vol.I. Op.cit., p. 288.

²²⁴ *Ibidem*, p. 288.

face obiectul unor noi verificări de legalitate și în cursul judecății, din perspectiva constatării inadmisibilității procedurii prin care au fost obținute și a aplicării nulității absolute asupra actelor procesuale procedurale prin care probele au fost administrate, în condițiile în care, în această ipoteză, se prezumă *iuris et de iure* că se aduce atingere legalității procesului penal, vătămarea neputând fi acoperită”²²⁵.

CtEDO a dezvoltat conceptul de „provocare”, distinct de folosirea legitimă a operațiunilor sub acoperire, subliniind încă o dată obligația instanțelor naționale de a proceda la o examinare atentă a materialului din dosar, în cazul în care inculpatul invocă provocarea din partea poliției. De asemenea, CtEDO a mai stabilit că nu se poate reține provocarea acuzatului de către organele de urmărire, în măsura în care intenția infracțională era deja luată, existând predispoziția făptuitorului de a comite infracțiunea (și nu creată prin acțiunea organului judiciar), iar autoritățile judiciare aveau motive întemeiate să suspecteze activitățile ilicite ale persoanei respective.

Astfel, se conturează două condiții cumulative pentru reținerea provocării inculpatului: inițiativa săvârșirii infracțiunii să aparțină inculpatului; agentul statului să manifeste acțiuni pasive de investigare a cauzei.

În cauza *Morari vs. Moldova*²²⁶, Curtea Europeană a arătat că „provocările organizate de poliție au loc atunci când ofițerii implicați – fie membri ai forțelor de securitate, fie persoane care acționează conform instrucțiunilor lor – nu se limitează doar la investigarea activității criminale într-o manieră pasivă, dar exercită asupra subiectului o influență de natură să-l determine la săvârșirea unei infracțiuni pe care, în mod normal, nu ar fi comis-o, cu scopul de a permite stabilirea infracțiunii, inclusiv să furnizeze probe și să facă posibilă acuzarea”²²⁷.

În cauza *Pătrașcu vs. România*²²⁸, Curtea Europeană a concluzionat că, „atunci când un inculpat afirmă că a fost incitat să comită o infracțiune, instanțele penale trebuie să efectueze o examinare atentă a materialelor din dosar, deoarece, pentru ca procesul să fie echitabil în sensul art. 6 § 1 din Convenție, toate dovezile obținute ca urmare a instigării poliției, trebuie să fie excluse. Acest lucru este valabil, în special, atunci când operațiunea poliției a avut loc fără un cadru legal suficient sau cu garanții adecvate. Orice formă de procedură urmează instanțele naționale, Curtea

²²⁵ C.C.R., dec. nr. 802/5.12.2017, publicată în MO nr. 116/6.02.2018. Apud I. Neagu, M. Damaschin. *Codul de procedură adnotat*. București: Universul, 2018, p. 206.

²²⁶ Cauza *Morari contra Republicii Moldova*. Hotărârea din 8 martie 2016. [online], [cit 22.03.2024]. Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/05/MORARI-pdf1.pdf>

²²⁷ *Ibidem*.

²²⁸ Cauza *Pătrașcu contra României*. Hotărârea din 14.02.2017. [online], [cit 23.03.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-240296%22%7D>

cere ca aceasta să fie contradictorie, amănunțită, cuprinzătoare și concludentă cu privire la problema capturării”²²⁹.

Într-o altă speță, s-au respins argumentele inculpatului cu privire la provocarea comiterii infracțiunii, fiind dispusă condamnarea acestuia. S-a motivat că: „în ceea ce privește prima condiție în raport cu care instanțele naționale apreciază asupra existenței provocării în lumina jurisprudenței CtEDO, referitoare la probarea situației infracționale prin solicitarea investigatorului ori colaboratorului, sau la existența unei invitații exprese la comiterea faptei din partea unui denunțator ori a unui martor anonim, se constată, din probele administrate în cauză în ambele faze procesuale, că inițiativa comiterii faptelor penale de care este acuzat a aparținut inculpatului, hotărârea infracțională fiind luată cu mult timp înaintea datei la care a fost formulat primul denunț. Astfel, organele judiciare au avut motive rezonabile să suspecteze activitățile ilicite ale inculpatului, care justificau pe deplin supravegherea convorbirilor și comunicărilor sale telefonice, precum și a întâlnirilor cu celelalte persoane suspecte, în baza autorizațiilor emise de judecător. Inițiativa săvârșirii infracțiunilor aparținând inculpatului, activitatea denunțătorilor și a unui martor G.M. (care a înregistrat cu mijloace proprii anumite convorbiri într-un mediu ambiental) respectă garanțiile dreptului la un proces echitabil, neexistând o activitate de provocare. De asemenea, nu este îndeplinită nici cea de-a doua condiție a provocării, respectiv existența unor indicii că fapta nu ar fi fost săvârșită fără intervenția martorului denunțator. Astfel, din materialul probator administrat rezultă că activitatea infracțională a inculpatului a fost anterioară momentului la care martorii denunțatori au sesizat organele judiciare, iar martorul G.M. a înregistrat convorbirile purtate cu ocazia întâlnirilor avute cu acuzatul. După înregistrarea denunțurilor, organele judiciare, având indicii ale comiterii unor fapte de corupție, au efectuat activitățile specifice pentru stabilirea adevărului și tragerea la răspundere a persoanelor vinovate, constatând că aspectele relevate de martorii denunțatori sunt confirmate de probatoriul administrat. Pe de altă parte, folosirea înregistrărilor în mediu ambiental, realizate de către martorul G.M., nu constituie o încălcare a legii procesual penale, având în vedere că inculpatul a luat hotărârea să comită și a comis faptele de trafic de influență în forma autoratului și a complicității la dare de mită fără vreo intervenție a denunțătorilor sau a martorului G.M. Prin urmare, din momentul în care acuzatul și-a dat seama că îndeplinește un act ce cade sub incidența legii penale, și-a asumat riscul de a întâlni un funcționar al poliției infiltrat și care încearcă în realitate să-l demaște sau de a fi informate organele judiciare de către persoana căreia acesta intenționează să-i dea mită sau care a cumpărat influență”²³⁰.

²²⁹ *Ibidem*.

²³⁰ Decizia Î.C.C.J., s. pen.. nr. 404/N 27.11.2014. Disponibilă pe: www.scj.ro.

La fel, nu se constată „existența provocării și nu constituie o încălcare a prevederilor art. 101 alin. (1) Cpp, în cazul folosirii unui investigator sub acoperire, în scopul surprinderii în flagrant delict de trafic de droguri a făptuitorului. Astfel, de vreme ce o persoană, consumatoare de droguri, a comis în mod repetat acțiuni specifice traficului ilicit de droguri, nu agentul sub acoperire este cel care o determină să săvârșească sau să continue săvârșirea acestora, rezoluția în acest sens fiind luată anterior de făptuitor”²³¹.

Totodată, persoana a fost achitată, fiind constatată provocarea acesteia din partea autorităților statului: „Angajatul societății de curierat, sub directa coordonare a investigatorului sub acoperire, a fost un veritabil agent provocator, care, manifestându-se insistent, a determinat-o pe inculpata A. să se prezinte pentru returnarea coletului. În cauză, aprecierea atentă a probatoriului relevă că organul de urmărire penală, prin intermediarul coordonat în acțiunile sale de către investigatorul sub acoperire, nu s-a limitat la a cerceta în mod pasiv acțiunea infracțională, ci a exercitat o asemenea influență asupra persoanei vizate, încât s-o determine la săvârșirea unei fapte penale, care, fără această intervenție, nu ar fi fost săvârșită, cu scopul fățiș de a constata o infracțiune, respectiv de a obține probe. Susținerea procurorului, potrivit căreia împrejurarea că angajatul societății de curierat ar fi adus la cunoștință inculpatei procedura de urmat pentru efectuarea formalităților de retur nu ar echivala cu determinarea acesteia la comiterea faptei, rezoluția infracțională conturându-se deja în reprezentarea inculpatei, nu poate fi primită, atâta vreme cât probele cauzei relevă cu evidență că, deși inculpata nu avea intenția de a se prezenta la cererea reprezentantului societății de curierat, în mod recurent, intermediarul a acționat în a o convinge, argumentând că respectivul colet nu poate fi returnat fără o autorizație de la expeditorul coletului. Mai mult decât atât, inițiativa într-un asemenea demers a aparținut acelui intermediar, persoană care, în ciuda refuzurilor repetate ale inculpatei, a insistat până a determinat-o pe aceasta să semneze pentru primirea coletului. Utilizarea unor asemenea procedee nu este compatibilă cu dreptul la un proces echitabil, jurisprudența CtEDO subliniind că limitele tehnicilor speciale de investigație trebuie să fie clare, iar când un inculpat susține că a fost instigat, se impune ca instanța să verifice atent materialul probator de la dosar. În mod just, în baza rațiunilor expuse, provocarea agenților statului exclude și vinovăția inculpatului B. în forma participației penale a instigării inculpatei A, în cauză neexistând vreo probă care să confirme susținerea că acesta ar fi determinat-o pe inculpată în vreo modalitate să scoată acele droguri, într-un moment care să se situeze înaintea provocării polițienești”²³².

²³¹ Decizia Î.C.C.J., s. pen. nr. 5169/12.11.2003. [online]. Disponibil: www.scj.ro.

²³² Decizia Î.C.C.J., s. pen. a RO din 28.06.2012. [online]. Disponibil: www.scj.ro.

Pe lângă neadmiterea provocării comiterii infracțiunii din partea organelor statului, principiul loialității probelor, consacrat în art. 101 Cpp al României, presupune și condamnarea cu vehemență a obținerii probelor prin violență, amenințări ori alte mijloace de constrângere.

Ne asumăm opinia că această prohibiție vine întru încadrarea în regimul juridic național a art. 3 din CoEDO, ce interzice categoric, fără excepții, tortura, pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante.

În cauza *Levința vs. Moldova*, CtEDO a statuat că „...folosirea ca probe în procedurile penale a declarațiilor obținute ca urmare a torturii atrage după sine inechitatea întregii proceduri, indiferent de faptul dacă admiterea probelor a fost decisivă pentru condamnarea reclamantului”²³³.

În cauza *Gafgen vs. Germania*²³⁴, CtEDO a menționat, cu titlu de principiu, că „...admiterea ca probe a faptelor relevante în procedura penală, a declarațiilor obținute prin acte de tortură sau alte rele tratamente contrare art. 3 face ca întreaga procedură să fie viciată de inechitate. Acest lucru era, astfel, independent de valoarea probatorie a declarațiilor și de faptul că admiterea acestor elemente a fost sau nu determinantă pentru verdictul de vinovăție care a fost dat în privința reclamantului. În ceea ce privește utilizarea în proces a unor mijloace de probă materiale, care au fost adunate ca urmare a relelor tratamente, contrare art. 3, Curtea a considerat că unele elemente materiale adunate prin acte de violență, cel puțin, dacă aceste acte puteau fi calificate ca tortură, nu trebuiau niciodată invocate, indiferent de valoarea probatorie, pentru dovedirea vinovăției persoanei care fusese victimă a acestora. Orice altă concluzie nu ar face decât să legitimizeze indirect tipul de conduită condamnabilă din punct de vedere moral, pe care autorii art. 3 din Convenție au căutat s-o interzică sau, cu alte cuvinte, nu ar face decât „să confere o aparență de legalitate violenței”.

O altă modalitate interzisă de lege de obținere a probelor vizează ingerința în drepturile garantate de art. 8 din CoEDO: „Drepturile degajate de art.8 din CoEDO au un caracter relativ, spre deosebire de drepturile ce reies din art. 2 sau art. 3 din CoEDO. Aceasta ar însemna că CoEDO permite unele limitări ale drepturilor, deoarece acestea sunt incluse în categoria drepturilor relative”²³⁵.

S-a menționat, în temeiul analizei jurisprudenței CtEDO, că „orice limitare a unui drept relativ, inclusiv a drepturilor ce reies din art. 8 CoEDO, trebuie să fie precedată de așa-numitul

²³³ Cauza *Levința vs. Moldova*. Hotărârea din 16 decembrie 2008. [online] [citat 22.03.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:%22001-127824%22}>

²³⁴ Cauza *Gafgen vs. Germania*. [online] [citat 22.03.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:%22001-123256%22}>

²³⁵ VÎZDOAGĂ, T., OBOROCEANU, N. Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului. *Op.cit.*, p. 22.

test al proporționalității. Prin urmare, drepturile prevăzute de art. 8 din CoEDO pot fi supuse limitării, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: 1) limitarea să fie prevăzută de lege; 2) limitarea să urmărească un scop legitim; 3) limitarea să fie necesară într-o societate democratică; 4) trebuie să existe o proporționalitate între dreptul persoanei și necesitatea care a determinat această limitare. Toate condițiile enunțate se cer întrunite cumulativ, în caz contrar, lipsa a cel puțin uneia dintre ele va determina CtEDO să constate încălcarea art.8 din CoEDO”²³⁶.

Printre primele hotărâri în care CtEDO a abordat chestiunea în cauză a fost cauza *Schenk vs. Elveția*²³⁷, unde Curtea a statuat că, „dacă art. 6 garantează dreptul la un proces echitabil, acesta nu reglementează totuși admisibilitatea probelor ca atare, materie care intră, în primul rând, sub incidența dreptului intern și a instanțelor naționale. [...] Totodată, CtEDO a acordat o importanță deosebită faptului că înregistrarea convorbirii telefonice nu a fost singura probă pe care s-a bazat condamnarea. CtEDO a observat că Curtea Supremă (The Rolle Criminal Court) a refuzat să declare această înregistrare ca inadmisibilă, deoarece ar fi fost suficient să audă declarațiile domnului Pauty, ca martor, cu privire la conținutul înregistrării. De asemenea, au fost audiați și alți martori, care au fost citați din oficiu de instanță (precum doamna Schenk) și alți martori chemați de partea apărării. Astfel, în această cauză, CtEDO a ajuns la concluzia că probele obținute prin încălcarea art.8 din CoEDO pot fi folosite în cadrul procesului penal, iar acest lucru nu va duce la încălcarea dreptului la un proces echitabil (art.6 § 1 din CoEDO), cu condiția ca: 1) reclamantul să fi avut posibilitatea de a contesta autenticitatea și să fi avut posibilitatea opunerii folosirii probei obținute cu încălcarea art.8 din CoEDO; 2) proba obținută cu încălcarea drepturilor garantate de art.8 din CoEDO să nu fie decisivă pentru condamnare. Trebuie să existe și alte probe pe care să se bazeze condamnarea. Cu toate acestea, în practica ulterioară, CtEDO și-a revizuit poziția și a admis, totuși, punerea la baza sentinței de condamnare a unei probe decisive, care a fost obținută cu încălcarea art.8 din CoEDO”²³⁸.

În cauza *Khan vs. Regatul Unit*,²³⁹ CtEDO a constatat că „utilizarea probelor obținute prin interceptarea convorbirilor telefonice nu l-au privat pe reclamant de un proces echitabil. Însă instanța a constatat o încălcare a art. 8 al Convenției, din cauza lipsei legislației care să reglementeze utilizarea acestor dispozitive. CtEDO a constatat că proba obținută ilegal era, de fapt,

²³⁶ VÎZDOAGĂ, T., OBOROCEANU, N. Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului. *Op.cit.*, p. 22.

²³⁷ Cauza *Schenk împotriva Elveției*. Hotărârea din 12.07.1988. [online]. [citat 21.03.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572#%7B%22itemid%22%3A%22001-57572%22%7D>

²³⁸ Cauza *Schenk împotriva Elveției*. Hotărârea din 12.07.1988. [online]. [citat 21.03.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572#%7B%22itemid%22%3A%22001-57572%22%7D>

²³⁹ Cauza *Khan c. Regatului Unit*. Hotărârea din 12.05.2000. [online]. [citat 21.03.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22%3A%22khan%22%22respondent%22%3A%22GBR%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-58841%22%7D>

singura dovadă împotriva reclamantului. În argumentarea poziției sale, CtEDO a statuat că relevanța existenței altor probe decât cea în litigiu depinde de circumstanțele concrete ale cauzei. Reieșind din circumstanțele concrete, în cazul în care proba în litigiu este foarte solidă și nu conduce la nicio îndoială privind neveridicitatea acesteia, nevoia altor probe se micșorează. CtEDO a subliniat că instanțele naționale au avut posibilitatea să evalueze măsura în care admiterea acestei probe poate afecta echitatea procesului penal, iar în cazul în care exista riscul încălcării dreptului la un proces echitabil, au avut o vastă marjă de apreciere despre necesitatea excluderii unei asemenea probe în baza legii naționale”²⁴⁰.

În cauza *Bykov vs. Federația Rusă*²⁴¹, CtEDO a statuat că, pentru a stabili „dacă procedura în ansamblu a fost echitabilă, este necesar, totodată, să se determine dacă a fost respectat dreptul la apărare. În special, trebuie verificat dacă reclamantul a avut posibilitatea de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune folosirii acestora. Totodată, trebuie să se ia în considerare calitatea probelor, inclusiv să se clarifice aspectul dacă circumstanțele în care au fost obținute trezește o îndoială asupra credibilității sau exactității lor. Dacă nu se pune neapărat o problemă de echitate atunci când proba obținută nu se coroborează cu alte elemente, trebuie notat că, în cazul în care proba respectivă este foarte solidă și nu conduce la nicio îndoială, nevoia altor elemente de susținere se micșorează. CtEDO a constatat încălcarea art.8 din cauza absenței în legislația rusă a oricăror norme care să reglementeze procedura de obținere și utilizare a înregistrărilor vocale”²⁴².

De fapt, în hotărârea adoptată în cauza *Bykov vs. Federația Rusă*, CtEDO a instituit „un test al admisibilității probelor obținute cu încălcarea art. 8 din CoEDO, care a fost aplicat și în hotărârile ulterioare. Astfel, atunci când la baza unei sentințe de condamnare instanțele naționale au pus probe obținute cu încălcarea art. 8 din CoEDO, CtEDO examinează următoarele aspecte: 1) dacă reclamantul a avut posibilitatea de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune folosirii acestora; 2) calitatea probelor, în special, dacă circumstanțele în care au fost obținute trezește o îndoială asupra credibilității sau exactității lor; 3) importanța acestor probe pentru condamnarea acuzatului. Astfel, putem concluziona că, în cazul în care există îndoieli privind calitatea probelor acuzării, CtEDO ia mai mult în considerație garanțiile procesuale privind administrarea lor și mai puțin reaprecierea probelor în sine. Stabilirea admisibilității probelor este

²⁴⁰ Cauza Khan c. Regatului Unit. Hotărârea din 12.05.2000. Disponibil pe <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22:%22khan%22,%22respondent%22:%22GBR%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58841%22%7D>

²⁴¹ Cauza Bykov c. Federației Ruse. Hotărârea din 10.03.2009. Disponibil pe <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91704> [online] [citat 03.03.2023]

²⁴² Cauza Bykov c. Federației Ruse. Hotărârea din 10.03.2009. Disponibil pe <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91704>. [online] [citat 03.03.2023]

o chestiune ce ține de competența instanțelor naționale”²⁴³. Prin urmare, CtEDO „nu acționează ca a patra instanță, care să poată decide asupra admisibilității probelor. Sunt foarte puține cauze în care CtEDO, în mod excepțional, a concluzionat, spre deosebire de poziția instanțelor naționale, că un element de probă a fost în totalitate inadmisibil, după ce a examinat circumstanțele suspecte în care aceasta a fost obținută”²⁴⁴.

Deopotrivă, în cauza *Lesica vs. Croația*²⁴⁵, CtEDO, aplicând testul admisibilității probelor pe care l-a stabilit în cauza prenotată, a examinat, „în primul rând, dacă reclamanților li s-a oferit posibilitatea de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune utilizării acestora”²⁴⁶. În această privință, CtEDO a observat că „reclamanții au putut, prin intermediul avocatului ales, să depună o obiecție în ceea ce privește autenticitatea probelor în cauză și că au făcut-o la începutul procesului de judecată, în cadrul procedurii contradictorii în prima instanță și mai târziu în instanțele superioare”²⁴⁷.

În cauza invocată, CtEDO a examinat calitatea probelor contestate de reclamanți, inclusiv dacă circumstanțele în care au fost obținute trezesc îndoială asupra credibilității sau exactității lor. În acest sens, CtEDO a observat că, „în cadrul procesului penal, automobilul BMW deținut de primul reclamant a fost ridicat și păstrat de poliție. În timp ce unii ofițeri de poliție au declarat că cheia a fost păstrată într-un safeu, ceilalți au spus că a fost ținută într-un plic galben. În orice caz, faptele cazului arată că ofițerii de poliție aveau acces liber la cheie. Este de necontestat faptul că ofițerii de poliție au intrat în automobilul BMW fără nicio autorizație, cum ar fi un mandat de percheziție. Solicitanții sau avocatul lor nu au fost informați cu privire la căutarea ulterioară a vehiculului [...]. În cursul percheziției efectuate la 24 mai 2000, elementul contestat nu a fost găsit. Explicația dată de instanțele naționale că prima cercetare, efectuată conform procedurilor prevăzute de lege, a fost superficială, nu este suficientă pentru a garanta un proces echitabil (§ 55). Totodată, CtEDO a statuat că, deși este de la sine înțeles că efectuarea mai multor percheziții în același loc nu este în niciun fel contrară principiilor unui proces echitabil, fiecare din aceste percheziții trebuie să respecte cerința minimă ca acuzatului, în cadrul procedurilor penale, să i se ofere o oportunitate adecvată să fie prezent în timpul percheziției”²⁴⁸.

²⁴³ Cauza Bykov c. Federației Ruse. Hotărârea din 10.03.2009. Disponibil pe <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91704>. [online] [citat 03.03.2023]

²⁴⁴ VÍZDOAGÁ, T., OBOROCEANU, N. Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului. *Op.cit.*, p. 27.

²⁴⁵ Cauza *Lisica c. Croației*. Hotărârea din 25.02.2010, hotărârea din 25.05.2010. [online]. [citat 24.04.2024]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97213>

²⁴⁶ *Ibidem*.

²⁴⁷ *Ibidem*.

²⁴⁸ *Ibidem*.

În speță, în afară de ofițerii de poliție care au efectuat percheziția și ceilalți angajați ai poliției, nu au existat alți martori dezinteresați, prezenți în timpul percheziției. În acest context, Curtea accentuează faptul că „forțele de poliție fac parte din aparatul de stat și acționează în cadrul procedurii penale ca un aliat al procuraturii (§ 56). Astfel, în opinia Curții, împrejurările în care a fost efectuată percheziția automobilului BMW nu pot elimina orice îndoială cu privire la credibilitatea constatărilor perchezițiilor efectuate”²⁴⁹.

De altfel, în cauza relatată, CtEDO a apreciat importanța probei contestate pentru condamnarea reclamantilor, subliniind că, „chiar dacă este adevărat că probele obținute în urma percheziției efectuate nu au fost singurele probe pe care s-a bazat condamnarea, cu toate acestea, instanțele naționale le-au acordat o pondere semnificativă (§ 59)”²⁵⁰. În opinia CtEDO, pentru instanțele naționale proba contestată a fost relevantă și importantă, mai mult decât atât, a fost singura probă directă, legând vehiculul primului reclamant și vehiculul condus de cei care au comis jaful, celelalte probe fiind probe indirecte. Astfel, s-a constatat că împrejurările în care a fost obținută proba nu pot elimina orice îndoială cu privire la veridicitate și au afectat calitatea acesteia (§ 59-60), pe cale de consecință, fiind afectat procesul penal în ansamblu, făcându-l inechitabil.

În concluzia problematicii studiate, considerăm că instanțele naționale nu sunt îndreptățite să pună la baza sentințelor probe obținute cu încălcarea articolului 8 CoEDO. În acord cu aceste principii, obținerea nelegală a probelor are consecințe legale semnificative, printre care se numără: neadmiterea acestora ca probe, excluderea lor din dosar, nulitatea probei sau imposibilitatea de a le utiliza în fundamentarea sentinței sau a altor hotărâri judecătorești. Aceste măsuri sunt esențiale pentru a asigura respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal și pentru a menține legalitatea procedurii judiciare.

2.4 Invalidarea probelor obținute nelegal

În procesul penal, „în funcție de temeiul special dat de natura normelor de lege încălcate cu ocazia efectuării actelor procesuale sau procedurale, sancțiunea procesuală penală poate consta în pierderea unui drept procesual sau invalidarea unor acte, măsuri procesuale ori procedurale”²⁵¹.

Din reglementările legale se desprind o serie de sancțiuni procesual penale, precum: inadmisibilitatea (care asigură respectarea legalității prin excluderea manifestărilor contrare legii),

²⁴⁹ Cauza *Lisica c. Croației*. Hotărârea din 25.02.2010, hotărârea din 25.05.2010. [online]. [citat 24.04.2024]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97213>

²⁵⁰ *Ibidem*.

²⁵¹ THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 559.

nulitatea (care anulează actele procesuale întocmite cu încălcarea dispozițiilor legale) și excluderea (specifică domeniului probatoriului, referindu-se la administrarea probelor într-un mod nelegal).

Inadmisibilitatea probelor constituie o regulă a procesului penal, care are scopul asigurării unui proces echitabil. Aceasta are un rol crucial în protejarea drepturilor omului, având scopul asigurării unui echilibru între interesul public de a combate criminalitatea și protecția drepturilor omului, prevenirea abaterii de la normele legale și menținerea integrității sistemului de justiție.

Din conceptul de admisibilitate a probelor pot fi deduse criteriile de inadmisibilitate a acestora. Astfel, o probă nu va fi admisibilă atunci când nu este pertinentă, nu este concludentă sau nu este utilă cauzei penale.

Referindu-ne la pertinența, utilitatea și concludența probei, subliniem că probele trebuie să fie relevante pentru faptele investigate. Conform normelor legale, „doar acele probe care sunt obținute și prezentate în conformitate cu legislația pot fi considerate relevante. Utilitatea probei este determinată de capacitatea sa de a influența judecata instanței, în timp ce o probă concludentă este aceea care poate duce la o concluzie clară în raport cu faptele investigate”²⁵².

Instanța de judecată este obligată „să pună la baza hotărârii adoptate numai acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile, în egală măsură, și să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate”²⁵³.

Reieșind din obligativitatea instanței de judecată de a aprecia toate probele cercetate în ședința de judecată, aceasta trebuie să evidențieze nu doar probele puse la baza unei condamnări, dar și să-și motiveze soluția de ce anumite probe nu pot fi luate în considerare, fiind declarate inadmisibile.

În cauza de condamnare a lui B. V. pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 217 alin. (2) Cp,²⁵⁴ instanța de judecată nu a ținut cont de anumite probe, declarându-le inadmisibile (dat fiind faptul că nu erau utile cauzei date), reieșind din faptul că acestea excedă limitele de învinuire adusă inculpatului, și anume se referă la alte persoane în privința cărora cauza penală a fost disjunsă în procedură separată.

²⁵² Art. 6 Cod de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.06.2003, nr. 104-110.

²⁵³ Art. 101 alin. (5) Cod de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.06.2003, nr. 104-110.

²⁵⁴ Dosar penal nr. 1-3830/19 (1-19155792-12-1-01102019). / Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 15.12.2020.

În cauza penală prenotată, instanța a accentuat că, „deși probele declarate inadmisibile au fost cercetate în ședința de judecată, legalitatea acestora nu a fost contestată, instanța de judecată a menționat că acestea nu sunt utile cauzei penale aflate în gestiunea sa”²⁵⁵.

Soluția legală impusă de instanță a ținut cont de faptul că inadmisibilitatea probei, stabilită la etapa judecării cauzei penale, impune doar o obligație a instanței de a nu ține cont de aceasta la adoptarea hotărârii sale.

Împărtășim poziția instanței, mai mult, reiterăm că declararea inadmisibilității unei probe într-o cauză penală nu influențează gradul de admisibilitate a aceleiași probe în cadrul unui alt proces penal.

În speță, avem în vedere cauzele penale disjuncte din dosarul de bază. Atunci când o cauză penală vizează faptele mai multor persoane și diferite fapte prejudiciabile, organul de urmărire penală este obligat să delimiteze și probele din dosar și, la emiterea ordonanței de disjungere sau la întocmirea rechizitoriului, să invoce în lista probelor doar probele admisibile fiecărui caz separat (conform învinuirii față de fiecare inculpat și în raport cu faptele incriminate).

Deci inadmisibilitatea unei probe nu este echivalentă neapărat cu nelegalitatea probei. Or, primul concept nu este mereu determinat de cel din urmă.

Invalidarea probelor obținute nelegal are loc și prin intermediul instituției *nulității* actului procesual, care ocupă un loc primordial în sfera garanțiilor ce asigură efectivitatea principiului legalității, fiind în măsură a oferi soluții impuse în cazul nerespectării prevederilor legale în cursul desfășurării procesului penal.

Referitor la nulitatea procesuală, în sursele de specialitate ea a fost identificată ca „principalul mijloc de control al regularității actelor de procedură și de sancționare a celor care sunt contrare normelor formale”²⁵⁶.

Nulitatea procesuală este o sancțiune care se „îndreaptă împotriva actelor de procedură, efectuate cu încălcarea legii, pe care le înlătură în totul sau în parte, sub condiția producerii unei vătămări, dovedite sau prezumate și care nu poate fi înlăturată în niciun mod”²⁵⁷.

Având ca premisă analiza conceptuală a triadei de noțiuni – probă, mijloc de probă și procedeu probatoriu –, în cele ce urmează o să utilizăm noțiunea de *nulitate a actului procesual* sau *procedural*, și nu *nulitatea probei*.

²⁵⁵ Dosar penal nr. 1-3830/19 (1-19155792-12-1-01102019). / Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 15.12.2020.

²⁵⁶ VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*. Op.cit., p. 473.

²⁵⁷ VASILIU, Al. *Teoria generală a actelor de procedură penală*, București: Ed. All Beck, 2003, ISBN: 973-655-405-8, p. 223.

Nulitatea în sens generic, în viziunea autorului Al. Vasiliu, este definită ca fiind „o sancțiune juridică ce reiese din viciile care atacă valabilitatea actelor procesuale și se valorifică prin anularea lor”²⁵⁸.

Autorul T. Pop definește nulitatea ca fiind „sancțiunea juridică ce decurge din viciile care atacă valabilitatea actelor și se valorifică prin anularea acestora”²⁵⁹.

Alți autori relevă că „nulitatea procesuală se poate referi la: – formarea neregulată a raportului procesual; – neobservarea formelor și temeiurilor în care trebuie să se realizeze actul procesual; – omisiunea unei activități considerate obligatorii prin lege; – viciile care pot afecta manifestarea voinței în procesul penal; – nesemnarea condamnării, conținute în sentință, incluzând în sfera de nulitate procesuală și cazuri de încălcări ale condițiilor substanțiale, legate de existența actului procesual”²⁶⁰.

E. Florian relevă că „expresia de nulitate a fost adoptată în uzul comun într-o dublă semnificație: și pentru a indica motivul care face actul imperfect, și pentru a exprima consecințele care derivă din imperfecțiunea actului însuși, adică invalidarea sa juridică”²⁶¹. Nulitățile, ca sancțiuni procedurale, „lovesc actele procedurale existente, care au luat însă ființă prin nerespectarea dispozițiilor legale, prin omisiunea sau violarea formelor prescrise de lege”²⁶².

În România, Curtea Constituțională a precizat, în Decizia nr. 840 din 8 decembrie 2015, că „o probă nu poate fi obținută nelegal, decât dacă mijlocul de probă și/sau procedeul probatoriu prin care este obținută este nelegal, aceasta presupunând nelegalitatea dispunerii, autorizării sau administrării probei. Or, nelegalitatea acestora este sancționată [...] prin aplicarea regimului nulității absolute sau relative. Aceasta deoarece nulitățile, așa cum sunt ele reglementate la art. 280-282 din Codul de procedură penală al României, privesc doar actele procedurale și procesuale, adică mijloacele de probă și procedeele probatorii, și nicidecum probele în sine, care nu sunt decât elemente de fapt”²⁶³.

Deci instituția nulității actului juridic prezintă în sine două scopuri: „unul preventiv și altul represiv. Se observă că nulitatea îndeplinește nu numai o funcție preventivă, ci și o funcție de sancționare. Funcția preventivă constă în efectul inhibitoriu pe care îl exercită asupra subiecților

²⁵⁸ *Ibidem*, p. 223.

²⁵⁹ VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*. Op.cit., p.477.

²⁶⁰ CULTRETA, D. C. *La prova atipica nel sistema processuale penale*. Tz de doct. în proces penal. Milano 2014/2015.

²⁶¹ FLORIAN, E. *Diritto processuale penale*. Op.cit., p.117.

²⁶² IONESCU-DOLJ, I. *Curs de procedură penală română*. București: SOCEC, 1937, p.190.

²⁶³ Decizia Curții Constituționale a României nr. 840 din 8 decembrie 2015, referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (2) din Codul de procedură penală. [online]. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gi3dimrvga2q/decizia-nr-554-2017-referitoare-la-admiterea-excepției-de-neconstituționalitate-a-dispozițiilor-art-282-alin-2-din-codul-de-procedura-penala?pid=250062054#p-250062054>.

de drept, tentați să încheie actul juridic cu nerespectarea condițiilor sale de valabilitate, știind că un asemenea act va fi lipsit de efecte, persoanele sunt descurajate și îndemnate să respecte legea. Funcția de sancționare constă în invalidarea actelor procesuale întocmite prin nerespectarea legii”²⁶⁴.

La rândul său, „sancționarea, respectiv anularea actelor de procedură, dă naștere unei alte funcții specifice nulității, și anume aceea de remediu procesual, de reparație a actului viciat. Această funcție a obținut valoare juridică prin modificările legislative recente și introducerea în conținutul art. 251 alin. (3) Cpp a textului: „în cazul în care constată nulitatea unui act, organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată dispune, atunci când este necesar și dacă este posibil, refacerea aceluia act, cu respectarea dispozițiilor legale”.

O astfel de abordare este importantă în sensul în care o probă poate fi salvată prin corectarea erorilor admise la efectuarea actului procedural, acolo unde este posibil. Or, devine regretabil faptul când o probă își pierde calitatea sa, doar din motivul admiterii erorilor procedurale din partea organului de urmărire penală. Adică proba nu putea fi pusă la baza unei hotărâri, doar din motivul anulării actului procedural în sine, câteodată, din motive neînsemnate.

În cauza *Mereuță vs. Moldova*, CtEDO²⁶⁵ a notat că, „deși principalul suspect fusese identificat și își recunoscuse vina, ancheta nu a condus la pedepsirea persoanei responsabile, deoarece nu au fost respectate termenele prevăzute de legislația procesual-penală. Astfel, ea a statuat că ancheta penală cu referire la plângerile reclamantului în legătură cu leziunile provocate de către o persoană nu a fost eficientă și, în consecință, a avut loc încălcarea art. 3 din Convenție sub aspect procedural. Curtea a condamnat faptul că procedura s-a finalizat fără pedepsirea agresorului, deoarece anchetatorii au eșuat să respecte termenele-limită prevăzute de Codul de procedură penală pentru înaintarea învinuirii acestuia. Curtea a conchis că omiterea termenului procedural din vina exponenților statului nu poate condiționa nepedepsirea persoanei inculpate”.

La caz, tratăm această abordare prin prisma drepturilor și intereselor legitime ale victimei. Urmează să se țină cont de „scopul procesului penal, și anume protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției

²⁶⁴ GORBEI, L. Nulitatea actului juridic în procesul penal. În: *Analele științifice ale USM. Lucrări studențești*. Ediția 2020, p. 73. [online]. [cit. 06.06.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/112254

²⁶⁵ Cauza *Mereuță contra Moldovei*. [online]. . [cit. 06.06.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-124271%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-124271%22]})

sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată” (art. 1 alin. (2) Cpp).

Astfel, în cazul în care, pe parcursul examinării cauzei, s-a constatat îndubitabil vinovăția persoanei, încetarea procesului în legătură cu omisiunea termenului de procedură (ce poate genera declararea nulă a ordonanței de punere sub învinuire și a tuturor actelor procedurale ce derivă din prima) ar duce la o inechitate socială în raport cu dreptul lezat al părții vătămate.

Sub acest unghi, sunt potrivite și constatările Curții Constituționale a Republicii Moldova, care a reținut în jurisprudența sa că „sistemul de sancționare al statului trebuie să funcționeze de o asemenea manieră, încât cei vulnerabili să fie convinși că sistemul judiciar va reacționa împotriva ilegalităților comise față de ei și nu le va tolera sau nu îi va lăsa pe făptuitori nepedepsiți. Dacă nu s-ar putea stabili o pedeapsă din cauza reglementării deficitare a legii, scopul legii nu ar fi atins, fapt ce ar alimenta scepticismul public judiciar”²⁶⁶.

În acest sens, apreciem soluția instanței de judecată în cauza penală de învinuire a lui P.M. în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 190 alin. (5) Cp.²⁶⁷

În speță, partea apărării a înaintat o cerere privind declararea nulității ordonanței de punere sub învinuire a cet. P. T. din data de 11.01.2018, precum și a tuturor acțiunilor de urmărire penală, efectuate după 11.01.2018, inclusiv a rechizitoriului în cauza penală în privința inculpatei, cu emiterea unei sentințe de încetare a procesului penal. Temeiul cererii înaintate de către partea apărării rezidă în faptul că respectiva cauză penală a fost pornită concret în privința persoanei, și anume în privința învinuitei P. T., astfel ordonanța de pornire a urmăririi penale din 15.05.2017 este prima componentă a conceptului de „acuzatie în materie penală”, în sensul Convenției, și anume la „notificarea oficială, din partea autorității competente, privind suspiciunea referitoare la comiterea unei fapte penale. Ulterior, la data de 11.01.2018, cet. P. T. a fost pusă sub învinuire în baza art. 190 alin. (5) Cp, unde apărarea a considerat că cet. P. T., la data de 11.01.2018, a fost pusă sub învinuire contrar prevederilor art. 63 alin. (2) pct. 3) Cpp, conform căruia organul de urmărire penală nu este în drept să mențină în calitate de bănuît persoana în privința căreia a fost dată o ordonanță de recunoaștere în această calitate mai mult de 3 luni, astfel fiind încălcat dreptul învinuitei la apărare și la un proces echitabil. Ca urmare, apărarea a pretins că termenul de bănuît a început să curgă din momentul pornirii urmăririi penale *in personam*, și nu din momentul emiterii ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuît”²⁶⁸.

²⁶⁶ Hotărârea nr. 28 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 78¹ din Codul contravențional. [online]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=675>.

²⁶⁷ Dosar nr. 1-266/2018 (12-1-24927-20042018) de învinuire a cet. P.M. în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 190 alin. (5) Cod penal. / Cererea avocatului în interesele inculpatei.

²⁶⁸ *Ibidem*

În motivarea soluției adoptate, instanța a menționat că „ordonanța de pornire a urmăririi penale din 15.05.2017 nu poate fi considerată, în cazul dat, o notificare oficială cu privire la imputarea unei fapte penale, în sensul jurisprudenței CtEDO, deoarece aceasta nu a fost adusă la cunoștință inculpatei, nu a fost făcută publică în niciun mod și nu a lezat prezumpția nevinovăției ultimei. În cazul din speță, procurorul i-a acordat statut procesual cet. P. T., în corespundere cu prevederile art. 63 alin.(1) pct.3) Cpp, adoptând la data de 05.12.2017 în privința acesteia o ordonanță de recunoaștere în calitate de bănuît, cu asigurarea acesteia a tuturor drepturilor și garanțiilor prevăzute de art. 64 Cpp. Astfel, instanța a reiterat că, prin ordonanța de pornire a urmăririi penale din 15.05.2017 în privința cet. P. T., acesteia nu i-au fost restrânse drepturi sau libertăți, iar garanțiile procesuale ce derivă din art. 21 din Constituție, precum și cele prevăzute de art. 64 Cpp nu au fost încălcate de către organul de urmărire penală/procuror, aceste instrumente procesuale fiind puse la dispoziția părții apărării din data de 05.12.2017, când P. T. oficial a fost înștiințată despre calitatea de bănuît pe care o are în cadrul procesului penal”²⁶⁹.

În speța prenotată, instanța de judecată a pus pe balanță drepturile lezate ale părții vătămate și interesul ei în examinarea cauzei penale, pe de o parte, și o pretinsă încălcare a unui termen procedural în privința inculpatei, pe de altă parte. Prin adoptarea soluției, instanța a asigurat vis-à-vis de partea vătămată nivelul minim de protecție la care cetățenii au dreptul de a pretinde, în virtutea principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică.

Pe lângă efectele generate de nulitate a actului juridic, este important a menționa și efectul invalidării actelor de procedură, realizate cu încălcarea legii. Efectul de invalidare nu este singurul care survine ca urmare a aplicării sancțiunii nulității, dar este inevitabil și generator de consecințe ulterioare.

Declararea „nulității unui act procesual atrage lipsa acestuia de efecte juridice. Actul este considerat nul din momentul în care a fost efectuat cu încălcarea legii (*ex tunc*), și nu din momentul în care s-a declarat nulitatea lui (*ex nunc*)”²⁷⁰.

În cazul în care actul în ansamblu este viciat de neregularitatea procedurală produsă, consecințele vor surveni asupra întregului act, efectele vor fi depline, ceea ce va genera nulitatea. Dacă viciul privește doar o parte a actului, atunci și consecințele nulității se vor răsfrânge parțial. Anularea actului nu va avea loc de fiecare dată când un act procedural este viciat, ci doar în situația în care vătămarea cauzată nu poate fi remediată prin alte mijloace.

Dacă întreg actul este afectat de neregularitatea procedurală produsă, atunci efectele vor fi depline, în sensul că actul va fi anulat în totalitate. Dacă viciul vizează numai o parte a actului, și

²⁶⁹ Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 18.01.2019. /Arhiva Judecătorei Rîșcani.

²⁷⁰ THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 507.

efectele nulității vor fi parțiale ca arie de cuprindere. Anularea actului nu va surveni ori de câte ori un act de procedură este viciat, ci numai dacă vătămarea produsă nu poate fi înlăturată altfel.

La caz, doctrina mai face referire și la un efect extensiv al nulităților. Acesta presupune că „actele de procedură au nu numai o succesiune cronologică, dar și o legătură cauzală”²⁷¹.

Prin Legea cu privire la modificarea unor acte normative²⁷² au fost consolidate reglementările în materie de nulități procesuale, fiind dezvoltate prevederile legale referitoare la nulitatea absolută și nulitatea relativă, pentru a se înlătura orice interpretări tendențioase.

Astfel, în mod special, prin modificările aduse instituției nulităților, legiuitorul a adaptat cadrul normativ la concepția dominantă, îmbrățișată de doctrină, care susține că nulitatea va avea efecte și asupra actelor ce rezultă din actul lovit de nulitate, sub condiția existenței unei strânse legături între acestea. Astfel, potrivit art. 251 alin. (2) în redacția actuală, „actele îndeplinite ulterior actului care a fost declarat nul sunt, la rândul lor, lovite de nulitate, atunci când există o legătură directă între acestea și actul declarat nul”. În acest caz, remarcăm că este valabilă regula „fructul pomului otrăvit”.

Expresia „fructul pomului otrăvit” este o metaforă juridică, folosită în jurisprudența S.U.A., pentru a caracteriza probele obținute în mod nelegal. „Justificarea acestei noțiuni este aceea că, în cazul în care sursa din care provine proba („copacul”) este putredă, atunci tot ce derivă din acea sursă („fructele”) sunt și ele putrede. În pofida faptului că își are izvorul în sistemul *common law*, această doctrină a fost utilizată și în bogata jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului, în legătură cu înlăturarea probelor primare și derivate ce au fost obținute prin metode nelegale. Probele obținute în mod nelegal sunt excluse și reprezintă o sancțiune procedurală, aplicabilă în procesul penal”²⁷³.

După cum a fost menționat *supra*, art. 251 din Cpp nu oferă o noțiune explicită a „nulității juridice”, dar punctează condițiile în care nulitatea actului poate opera. Astfel, reieșind din esența reglementării juridice a alin. (1) art. 251 Cpp, ce prevede că „încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesuale penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act”, evidențiem următoarele condiții legale, ce se impun a fi întrunite pentru a declara un act procedural nul: 1) *încălcarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului*

²⁷¹ VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*. Op.cit., p. 479.

²⁷² Legea nr. 245 din 31.07.2023 cu privire la modificarea unor acte normative (Codul de procedură penală și a Codului Contravențional). [online]. [citat 02.02.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138674&lang=ro

²⁷³ BÎRSAN, C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*. București: Editura All Beck, 2005. ISBN: 978-973-115-676-7.

penal; 2) încălcarea admisă să producă o vătămare procesuală; 3) încălcarea normelor procesuale penale nu poate fi înlăturată decât prin anularea aceluia act.

Cu privire la prima condiție evidențiată, menționăm că formularea noțiunii de „prevederi legale care reglementează desfășurarea procesului penal” nu stabilește nicio limitare a sferei de aplicare, de unde rezultă că atrag nulitatea atât a dispozițiilor care reglementează urmărirea penală, cât și a celor care reglementează judecata în primă instanță, în căile de atac ordinare sau extraordinare, precum și la executarea pedepselor²⁷⁴. Totodată, „nu vor intra în sfera acestei noțiuni dispozițiile procesuale care, deși își au aplicația în procesul penal, nu îndeplinesc funcția de a contribui la reglementarea desfășurării acestuia”²⁷⁵.

Pentru a se confirma îndeplinirea acestei condiții, se poate evidenția fie o încălcare a legii prin acțiune (de exemplu, atunci când o probă a fost admisă prin mijloace de probă neprevăzute sau interzise de lege), fie prin omisiune din partea organului de urmărire penală, adică prin inacțiune (de exemplu, când nu s-a asigurat prezența avocatului la audierea bănuțului, deși acesta o solicitase).

Referitor la cea de-a doua condiție dedusă din conținutul art. 251 alin. (1) Cpp, menționăm că noțiunea de *vătămare procesuală* este împrumutată din doctrina și jurisprudența română.

Profesorul Grigore Theodoru apreciază drept o vătămare procesuală „atingerea adusă principiilor fundamentale ale procesului penal, din care rezultă posibilitatea de a nu se realiza scopul acestuia”²⁷⁶.

În așa mod, precizăm că vătămarea procesuală se referă la acea consecință negativă a încălcărilor dispozițiilor ce reglementează desfășurarea procesului penal, care generează posibilitatea soluționării greșite a cauzei fie prin neasigurarea exercitării drepturilor părților, fie prin încălcarea altor valori procesuale.

Vătămarea procesuală este „prezumată de lege în cazul nulităților absolute (atunci când încălcarea unei dispoziții procedurale aduce atingere garanțiilor fundamentale ale justiției, care apără societatea de infracțiuni, dar, în anumite condiții și forme procesuale, legea consideră întotdeauna vătămare cea care nu poate fi înlăturată în niciun mod și, în principiu, trebuie dovedită de către cel care o invocă în cazul nulităților relative”²⁷⁷.

Și, într-un final, cu referire la cea de-a treia condiție, relevăm că „anularea actului procesual viciat, chiar și în prezența unei vătămări, este nejustificată, în cazul în care există posibilitatea

²⁷⁴ GIURGIU, N. *Cauzele de nulitate în procesul penal*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1974, p. 84.

²⁷⁵ GIURGIU, N. *Cauzele de nulitate în procesul penal*. Op.cit., p. 84.

²⁷⁶ THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 501.

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 500.

acoperirii neregularității actului și păstrării efectelor produse de acesta. Spre exemplu, în cazul vătămării prin împiedicarea părții de a-și exercita un drept procesual, anularea actului poate fi evitată prin exercitarea altui drept procesual, care să conducă la același rezultat”²⁷⁸.

Nulitatea nu produce efecte *ope legis*. Asta înseamnă că ea trebuie invocată de către subiecții procesuali principali sau din oficiu la orice etapă a procesului penal, apoi trebuie constatată de organul de urmărire penală, judecătorul de instrucție sau de instanța de judecată care examinează cauza.

Cel care invocă „nulitatea trebuie să dovedească existența vătămării, nu și imposibilitatea de a fi înlăturată pe altă cale decât anularea actului, această constatare fiind atributul organelor judiciare. Cel care se opune anulării poate face proba contrară, că nu există vătămare”²⁷⁹.

În partea ce ține de clasificarea și tipurile de nulități, din conținutul legii procesual penale distingem două categorii de nulități: cele *absolute* și cele *relative*, criteriul de deosebire fiind modul de aplicare și efectele pe care le produc. Pe de altă parte, ținând cont de modul de exprimare în norma juridică, doctrina mai face referire și la nulitățile *exprese* și cele *virtuale*.

Nulitățile „*absolute* [...] sunt, în același timp, și nulități *exprese*, care intervin în cazul încălcării unor dispoziții legale ce au o importanță deosebită în desfășurarea procesului penal”²⁸⁰. La rândul lor, „nulitățile *exprese* sunt cele ce se aplică în cazul nerespectării unor anumite norme procesuale individualizate în lege (de ex., în cazul încălcării normelor prevăzute în art. 251 alin. (2) Cod de procedură penală); adică legea prevede expres că sunt prevăzute sub sancțiunea nulității, între altele, dispozițiile referitoare la competența după materie sau după calitatea persoanei, la compunerea completului de judecată, la publicitatea ședinței de judecată etc.”²⁸¹

În practica judiciară sunt întâlnite și cazuri când partea interesată, la caz, inculpatul, vorbitor de limbă rusă, a invocat nulitatea absolută a acțiunii procesuale de percheziție a domiciliului unde au fost depistate drogurile, deoarece s-a petrecut în lipsa interpretului/traducătorului, iar această obiecție nu a fost reținută de instanță, fiind percepută drept o metodă de apărare a inculpatului și de inducere în eroare a instanței. Astfel, instanța a stabilit că, „deși s-a constatat petrecerea acțiunii procesuale în lipsa traducătorului, după o analiză minuțioasă a tuturor circumstanțelor cauzei, aceasta a constatat că procesul-verbal contestat este întocmit în limba română. Cu toate acestea, blancheta actului conține denumirea rubricilor și explicația

²⁷⁸ *Ibidem*, p. 501.

²⁷⁹ DONGOROZ, V. et al. *Explicațiile teoretice ale codului de procedură penală român. Partea generală*. Vol. I. București: Editura Academiei Române, 1975, ISBN: 978-973-655-356-1. p. 410.

²⁸⁰ NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, partea generală, în lumina noului Cod de procedură penală*. București: Universul juridic, 2014, p. 721.

²⁸¹ RAREȘ, M. *Regimul nulităților în procesul penal*, 2016. [online] [cit. 12.12.2022]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/438117/regimul-nulitatilor-in-procesul-penal.html>

drepturilor în limba rusă și română. S-a menționat că actul va fi întocmit în limba română, M. A. nu a obiectat în niciun mod, aplicând semnătura sa la rubrica drepturilor explicate. Mai mult, fiind explicat dreptul de a invita un avocat pentru participarea în cadrul acțiunii procesuale, M. A. a beneficiat de acest drept și a solicitat întreruperea percheziției pentru invitarea unui avocat ales. În așa mod, cercetând conținutul procesului-verbal, instanța constată că M. A. a avut posibilitatea de a lua cunoștință cu actul întocmit într-o limbă accesibilă acestuia, a putut solicita prezența traducătorului, dar nu a făcut-o și, de asemenea, a putut indica toate obiecțiile sale în privința procedurii de petrecere a percheziției, dar, de asemenea, nu le-a înaintat”²⁸².

Apreciem această poziție a instanței ca fiind drept una legală și întemeiată, or, s-a urmărit păstrarea unui echilibru care să împiedice sacrificarea fondului unei cauze penale din cauza unei condiții, deși obligatorii, dar de care a profitat inculpatul cu rea-credință. Or, în motivarea soluției, instanța de judecată a concretizat circumstanțe importante, precum: posibilitatea reală a inculpatului de a solicita prezența unui traducător, posibilitatea reală a inculpatului de a înțelege conținutul actului întocmit și, nu în ultimul rând, s-a ținut cont de efectuarea acțiunii procesuale imediat după constatarea infracțiunii în flagrant.

Și în această speță, instanța, la fel, a făcut trimitere la constatările CtEDO în cauza *Mereuță contra Moldovei*²⁸³, unde a fost condamnat faptul nepedepsirii agresorului, din motivul că organul de urmărire penală a eșuat în respectarea cărorva condiții de formă sau de conținut ale acțiunilor procesuale.

Cât privește nulitatea relativă, aceasta este considerată „alta decât cea prevăzută expres ca nulitate absolută, rezultată din încălcarea dispozițiilor ce reglementează desfășurarea procesului penal, care poate fi invocată de participanții procesuali ce au un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate, în termenul limitativ stabilit de lege”²⁸⁴.

Reieșind din dispoziția legală de la art. 251² Cpp, „încălcarea altor dispoziții legale, decât cele care atrag nulitatea absolută, va determina nulitatea actului, în cazul în care a fost afectat caracterul echitabil al procesului penal sau al drepturilor părților”.

Nulitatea relativă se invocă în două cazuri: a) „în cursul urmăririi penale – în timpul sau imediat după efectuarea actului ori, cel târziu, la terminarea urmăririi penale, când partea ia cunoștință de materialele dosarului; b) în instanța de judecată – numai pentru probele care sunt prezentate nemijlocit în instanță”.

²⁸² Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) nr. 1-1501/2017 (41-1-4977-07042017) din 15.12.2022.

²⁸³ Cauza *Mereuță contra Moldova*. Hotărârea din 15.05.2018. [online] [cit. 06.06.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-124271%22%7D>

²⁸⁴ VOLONCIU, N., GHEORGHE, T.-V. et al. *Noul Cod de procedură penală comentat*. București: Hamangiu, 2014, ISBN: 978-606-27-0002-7. p. 685.

Însăși nulitatea relativă nu se va aplica actului procedural și nu va duce la anularea actului, în cazul în care persoana interesată nu a invocat-o în termenul prevăzut de lege. Dacă, din motive întemeiate, partea (bănuitul, învinuitul, celelalte părți care au un interes procesual propriu în respectarea dispozițiilor legale încălcate) nu a avut posibilitatea de a lua cunoștință de materialele urmăririi penale până la trimiterea cauzei în judecată, nulitatea relativă va putea fi invocată în instanța de judecată.

Trăsăturile definitorii ale nulității relative sunt: intervine atunci când, prin încălcarea dispozițiilor legale, s-a adus o vătămare drepturilor bănuितului, învinuitului, inculpatului, celorlalte părți, în cazul în care există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate, invocarea acesteia este limitată în timp, în raport cu etapa judiciară, se acoperă atunci când nu a fost invocată de partea interesată și nu poate fi invocată din oficiu.

O subtilitate a nulității relative este faptul că aceasta necesită o analiză amplă a cadrului juridic, pentru a stabili, fără echivoc, că o anumită acțiune procesuală contravine principiilor procesuale și poate fi declarată nulă.

Pe lângă aptitudinile profesionale și cunoștințe interdisciplinare, putem vorbi și despre o anumită doză de curaj al judecătorului de a stabili, conform intimei sale convingeri, că acțiunea procesuală este contrară legii, este lovită de nulitate relativă. Dar mai vorbim aici și despre acel risc, în care una și aceeași chestiune poate fi apreciată diferit de către judecătorii aceluiași sistem judecătoresc. Anume cu această ocazie subliniem caracterul ipotetic al nulității relative: pe de o parte, poate stopa abuzurile procesuale, iar pe de altă parte, poate constitui mijloc de comitere a acestor abuzuri.

Ne concentrăm pe promovarea unei justiții corecte și echitabile din partea organelor judiciare, astfel încât toate instrumentele legale să fie utilizate corespunzător, iar prin acestea să se asigure respectarea ordinii de drept, esențială pentru protejarea drepturilor și intereselor legitime ale titularilor, față de care statul are obligația de a acorda protecție în mod egal.

În opinia doctrinarilor, „nulitățile relative sunt din categoria nulităților virtuale, care rezultă din reglementarea generală privind respectarea legii în desfășurarea procesului penal”²⁸⁵.

Dispozițiile „procesuale care prezintă mai frecvent aspecte de aplicare a nulităților relative și care joacă un rol important în desfășurarea procesului penal sunt cele referitoare la: reglementarea regulilor de bază, a principiilor sau a altor cerințe care asigură organizarea și desfășurarea procesului penal (cu excepția celor aflate sub protecția nulității absolute), competența organelor judiciare (cu excepția celor aflate sub protecția nulității absolute), sesizarea organelor

²⁸⁵ RAREȘ, M. *Regimul nulităților în procesul penal*. Op.cit.

judiciare, forma și conținutul actelor procedurale (cu excepția celor aflate sub protecția nulității absolute), procedura de citare și de comunicare a actelor procedurale, precum și administrarea probelor”²⁸⁶.

Problematica nulității relative constatate în practica judiciară țin de imposibilitatea instanței de judecată de a o invoca din oficiu, atunci când consideră că dreptul fundamental al persoanei a fost grav vătămat.

Menționăm că legislația națională acordă dreptul de a invoca nulitatea relativă doar părții interesate, a cărui drept se pretinde că a fost lezat prin acțiunea procesuală, și anume de către inculpat și de celelalte părți, în cazul în care există un interes procesual propriu în respectarea dispozițiilor încălcate.

O reglementare similară se regăsește și în *Noul Cod de Procedură Penală al României*, subiectul dat fiind supus verificării constituționalității de către Curtea Constituțională a României.

Prin Decizia Curții Constituționale a României nr. 554/2017 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (2) Cpp în vigoare din 21.12.2017²⁸⁷, Curtea a statuat că „dispozițiile art. 282 alin. (2) Cpp, care nu permit invocarea din oficiu a nulității relative, încalcă prevederile art. 1 alin. (3) și (5) și ale art. 124 din Constituție, împiedicând judecătorul/instanța de judecată să ia în considerare din oficiu încălcarea dispozițiilor legale, a căror nerespectare este de natură a atrage nulitatea relativă a actului, cu excepția situațiilor expres prevăzute de lege”²⁸⁸.

În aceeași decizie, Curtea Constituțională a României a remarcat că, „având în vedere importanța fazei procesuale a camerei preliminare și a rolului pe care judecătorul de cameră preliminară îl ocupă în cadrul procesului penal, în condițiile în care rezultatul procedurii în camera preliminară referitor la stabilirea legalității administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală are o influență directă asupra desfășurării judecății pe fond, putând să fie decisiv pentru stabilirea vinovăției/nevinovăției inculpatului, Curtea reține că nu există nicio justificare obiectivă și rezonabilă a împiedicării judecătorului de cameră preliminară de a lua în considerare din oficiu încălcările care atrag nulitatea relativă”.

Totodată, în ceea ce privește rolul instanței în faza de judecată a procesului penal, Curtea Constituțională a României apreciază că „o atare soluție legislativă - care nu permite, ca regulă,

²⁸⁶ Decizia Curții Constituționale a României nr. 554/2017 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (2) din Codul de procedură penală în vigoare din 21.12.2017. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/196019>.

²⁸⁷ Decizia Curții Constituționale a României nr. 554/2017 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (2) din Codul de procedură penală în vigoare din 21.12.2017. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/196019>

²⁸⁸ *Ibidem*.

invocarea din oficiu a nulității relative - nu poate fi justificată doar prin filosofia restrângerii rolului activ al instanței și, în general, prin regândirea sistemului procesului penal, în sensul apropierii acestuia, în anumite privințe, de sistemul adversarial. În acest sens, Curtea reține că, spre deosebire de sistemul adversarial, în care judecătorul poartă răspunderea, de principiu, numai asupra corectitudinii desfășurării procedurii, sarcina stabilirii faptelor și a vinovăției aparținând juraților, în procesul penal român, instanța își asumă răspunderea și în privința acestor elemente esențiale, care constituie finalitatea procesului - stabilirea faptei și a vinovăției”.

În altă ordine de idei, având în vedere că unul din temeiuri pentru declararea nulă a probei constituie modul nelegal de obținere a probei, pentru noi a prezentat interes „tentativa legislatorilor români de modificare a Constituției în privința admiterii probelor obținute ilegal, dacă aceasta este în favoarea inculpatului”²⁸⁹.

În România, în anul 2014, a fost adoptat un proiect de lege privind revizuirea Constituției, conform căreia în procesul penal să fie permisă folosirea probelor obținute în mod nelegal, dacă sunt în favoarea acuzatului, prin completarea, în acest sens, a art. 23 din Constituție cu un nou alineat, alin. (13¹). Prin *Decizia nr. 80 din 16 februarie 2014*²⁹⁰, Curtea Constituțională a României a constatat neconstituționalitatea completării referitor la folosirea probelor obținute în mod nelegal.

În susținerea poziției sale, potrivit par. 89, Curtea Constituțională a României a subliniat că „nu este admisă pe calea revizuirii Constituției, suprimarea garanției obținerii probelor în mod legal, garanție a dreptului la un proces echitabil și, implicit, crearea premiselor nerespectării legii, respectiv a celei procesual penale”.

Potrivit par. 86, Curtea a conchis că „o atare premisă, precum atribuirea unei eficiențe probatorii probelor obținute în mod nelegal, poate induce ideea că s-ar intenționa crearea sau conturarea unui regim juridic al acestora, ceea ce înseamnă că, în principiu, textul propus ar sugera posibilitatea obținerii în mod nelegal a probelor. Astfel, s-ar înțelege că probele în procesul penal se pot obține atât în mod legal, cât și nelegal, iar probele astfel obținute cunosc moduri diferite de valorificare, fiindu-le consacrat un regim juridic propriu. După obținerea probelor, fie judecătorul, fie procurorul trebuie să aprecieze care sunt cele obținute în mod legal și care nu, iar în privința probelor obținute în mod nelegal să facă din nou o apreciere și să stabilească, în raport cu datele

²⁸⁹ BARBU, S. G., COMAN, V. Aspecte de constituționalitate privind regimul probelor în procesul penal în viziunea ultimei inițiative de revizuire majoră a Constituției. În: *ABCJuridic.ro*, 2017. [online]. [citat 09.09.2023]. Disponibil: <https://abcjuridic.ro/>.

²⁹⁰ Decizia Curții Constituționale al RO nr. 80 din 16 februarie 2014 asupra propunerii legislative privind revizuirea Constituției României. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/157153>.

cauzei, probele favorabile acuzatului, cu consecința păstrării și folosirii acestora și a înlăturării celor incriminatoare”.

Mai mult, potrivit par. 87, Curtea a constatat că „propunerea legislativă de revizuire a Constituției, pe de o parte, acceptă posibilitatea obținerii probelor în afara cadrului legal și, pe de altă parte, dă eficiență juridică celor obținute în mod nelegal. Admisibilitatea probelor obținute în mod nelegal, atunci când sunt favorabile acuzatului, ar zdruncina echilibrul procesual care trebuie să existe între acuzat, pe de o parte, și celelalte părți ale procesului penal și statul care exercită funcția de acuzare, pe de altă parte. Nu poate fi contestat faptul că procesul penal comportă o importanță aparte în cadrul actului de înfăptuire a justiției, în primul rând, pentru că miza este mult mai mare decât în alte tipuri de procese, valoarea socială care este în mod principal sancționată fiind libertatea persoanei, dacă ne gândim la pedeapsa închisorii. Tocmai de aceea, orice ingerință – mai ales din partea statului – în ce privește dreptul la libertate trebuie să aibă la bază respectarea strictă a legii”.

Cu privire la acest aspect, subliniem că „nu poate fi considerată *lege* decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite destinatarului acesteia să-și regleze conduita. Cu alte cuvinte, „legea trebuie să fie accesibilă și previzibilă, conform standardelor CEDO”²⁹¹, cu mențiunea că previzibilitatea consecințelor ce decurg dintr-un act normativ determinat nu poate avea o certitudine absolută, întrucât, oricât de dorit ar fi aceasta, ar da naștere la o rigiditate excesivă a reglementării.

În concluzia analizei instituției nulităților, este oportună examinarea unor spețe din practica judiciară, în care soluția adoptată este semnificativă (aspect ce va fi susținut prin prezentarea motivării), în cadrul cărora instanța de judecată a abordat mai multe aspecte sensibile ale problematicii discutate: constatarea că lipsa ordonanței de începere a urmăririi penale reprezintă o încălcare gravă a legii, declararea nulității tuturor probelor din dosar în temeiul principiului „fructul pomului otrăvit” și clarificarea subiectului imputernicit să declare nulitatea unei probe.

Într-un caz, instanța a constatat că lipsa actului procedural menționat (ordonanța de începere a urmăririi penale) a dus la ilegalitatea procesului penal *per ansamblu* în privința lui B. A.²⁹². Astfel, în procesul penal în privința lui B. A., învinuit în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 217¹ alin. (4) lit. d) Cp, partea apărării a invocat că, „deși a fost constatată o nouă infracțiune

²⁹¹ Principiul a fost stabilit în cauze precum *Sunday Times c. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*, Hotărârea din 26 aprilie 1979, *S.W. c. Regatul Unit*, Hotărârea din 22 noiembrie 1995, *Rekvenyi contra Ungariei*, Hotărârea din 25 mai 1999, *Rotaru împotriva României*, Hotărârea din 29 martie 2000, *Damman împotriva Elveției*, Hotărârea din 14 mai 2005. Disponibile pe www.hudoc.echr.coe.int.

²⁹² Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) nr. 1- 858/2019 (12-1-6118-05022019) din 15.12.2020. Disponibil pe: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f1fe2a92-021d-418f-bbd1-ea8edca2e7dd.

de către organul de urmărire penală, contrar prevederilor art. 262 și art. 274 Cpp, a fost admisă o eroare procesuală gravă, deoarece organul de urmărire penală nu a dispus înregistrarea infracțiunii în modul corespunzător în Registrul nr. 1 de evidență a infracțiunilor și, implicit, s-a dispus punerea lui B. A. sub învinuire, fără a dispune începerea urmăririi penale pe faptele care s-au imputat în rechizitoriu”. Circumstanțele scoase în evidență, precum și faptul că procedura penală la faza de urmărire penală este afectată de un viciu, care, în cazul dat, are capacitatea și a afectat legalitatea procesului și a acțiunilor de urmărire penală, inclusiv a actului de acuzare, fiind admisă o eroare gravă care a dus la tragerea ilegală la răspundere penală a inculpatului B. A., având în vedere cele invocate, partea apărării a solicitat instanței de judecată „constatarea nulității și anularea ordonanței de punere sub învinuire din 30.11.2018 și a rechizitoriului întocmit în cauza dată la 01.02.2019, pe motiv că acestea conțin acuzații cu privire la comiterea unor fapte, care nu au fost înregistrate potrivit art. 262 Cod de procedură penală și în privința cărora nu s-a dispus pornirea urmăririi penale”.

Totodată, instanța a explicat esența viciului fundamental invocat de partea apărării – omisiunea emiterii ordonanței de începere a urmăririi penale, ce implică în mod obligatoriu, executarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 12 din 14.05.2015, pct. 76, în care înalta Curte a reținut că „omisiunile sau erorile autorităților trebuie să servească în beneficiul bănuțului, învinuitului, inculpatului. Cu alte cuvinte, riscul oricărei erori comise de organul de urmărire penală sau chiar de o instanță, urmează să fie suportate de către stat, iar corectarea acestuia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză. Instanța a menționat că omisiunea de a exclude probele obținute ilegal, cum ar fi probele obținute prin încălcarea legislației interne de procedură penală, poate avea drept consecință încălcarea dreptului la un proces echitabil, iar în acest sens, se evidențiază necesitatea ca anume procurorul să asigure excluderea probelor obținute ilegal, sau obligația acestuia este de a nu admite obținerea și administrarea unor astfel de probe”.

În conformitate cu rigorile legii, instanța a specificat că, „lipsa ordonanței de pornire a urmăririi penale pe faptul infracțiunii incriminate inculpatului, atrage inevitabil nulitatea măsurilor speciale de investigație, precum și a acțiunilor de urmărire penală efectuate nemijlocit în privința acestuia”.

Constatăm că, în conformitate cu art. 7 Cpp, dar și având în vedere modul în care s-a procedat la caz, procurorul i-a înaintat acuzarea lui B. A. și a transmis cauza în instanța de judecată, în lipsa ordonanței de pornire a urmăririi penale atât prin derogare de la legislația națională sus-evidențiată, cât și prin încălcarea principiilor stabilite prin jurisprudența CtEDO.

Instanța a mai menționat corect și faptul că încălcarea de procedură admisă generează punerea în aplicare a principiului „fructul pomului otrăvit.

Mai mult, instanța a concluzionat că „aferent faptului lipsei ordonanței de începere a urmăririi penale în privința inculpatului pentru faptele incriminate, este cert că probele administrate, nemijlocit măsurile speciale de investigații au fost administrate cu încălcarea flagrantă a normelor ce reglementează începerea și desfășurarea urmăririi penale în cadrul legal precum și preluarea informațiilor obținute în rezultatul măsurilor speciale de investigație dintr-o cauză penală în alta”.

Speța prezentată *supra* este un exemplu de aplicabilitate nemijlocită a prevederilor art. 251 CPP RM, ce s-a finalizat cu adoptarea unei sentințe de încetare a procesului penal, din motiv că există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea lui la răspundere penală.

Per a contrario, într-o altă cauză penală²⁹³, Ș.V. a fost învinuit în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 217¹ alin. (4) lit. b) Cp. În speță, deși instanța de judecată a observat același viciu de procedură ca în speța analizată *supra* – lipsa ordonanței de pornire a urmăririi penale –, dat fiind faptul că aceasta se încadrează în parametrii nulității relative și nu poate fi invocată din oficiu de instanța de judecată, în lipsa unei invocări din partea apărării, s-a purces la examinarea cauzei penale în fond, fiind adoptată în final o sentință de condamnare.

Pozițiile diametral opuse în cadrul spețelor prezentate se datorează faptului că, într-o speță, nulitatea relativă a fost invocată de avocatul inculpatului, iar în cea de-a doua speță, problema viciului actelor procedurale nu a fost invocată de partea apărării.

În această ordine de idei, considerăm că asemenea situații constituie premise reale și suficiente pentru modificarea prevederilor art. 251² alin. (2) Cpp, în sensul în care să se permită invocarea nulității relative, inclusiv din oficiu, în cazul în care instanța de judecată a sesizat un viciu fundamental de procedură.

Poziția pe care o susținem poate fi supusă unor critici severe, în sensul că, în anumite situații, instanța de judecată ar putea abuza de dreptul său de a invoca nulitatea relativă în favoarea inculpatului. Totuși, o problemă mult mai gravă apare atunci când soarta inculpatului depinde de incompetența profesională a avocatului, iar instanța de judecată, conștientă de gravitatea situației, nu poate interveni, din cauza restricțiilor impuse de lege. Astfel, judecătorul este forțat să condamne o persoană, chiar știind că au avut loc încălcări majore ale drepturilor procesuale ale acestuia.

²⁹³ Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) nr. 1-974/2020 (1-20051677-12-1-19052020) din 22.12.2020. [citat 02.04.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ce8b6ac-d85e-4d84-bb00-3a1560efae76.

Așadar, excluderea probelor administrate cu anumite vicii de procedură constituie obiect de analiză în jurisprudența CtEDO din perspectiva echității procesului penal, iar în anumite situații, această instituție poate fi examinată și sub aspectul egalității armelor.

Într-o opinie, „excluderea reprezintă o sancțiune de drept procesual penal, aplicabilă în materia probelor administrate cu încălcarea principiului legalității, loialității, precum și în cazul în care au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenția europeană (de pildă, utilizarea torturii sau a tratamentelor inumane sau degradante pe parcursul audierilor)”²⁹⁴.

O altă abordare privind excluderea probelor din dosar este în sensul distincției în funcție de modul în care excluderea este reglementată de legiuitor, mai concret, în funcție de caracterul atribuit de acesta. În acest sens, se argumentează că „excluderea poate fi o sancțiune autonomă, atunci când caracterul substanțial și semnificativ al încălcării este *apriori* stabilit de legiuitor, în cazul unor dispoziții considerate ca fiind esențiale pentru asigurarea caracterului echitabil al procesului, și sancțiune derivată din sancțiunea nulității, atunci când caracterul substanțial și semnificativ al încălcării trebuie dovedit de subiectul care invocă vicierea probei, printr-un mecanism suplimentar, specific, de regulă, prin intermediul nulității”²⁹⁵.

Excluderea probelor din dosar constituie o instituție procedurală reglementată de majoritatea sistemelor de drept. Deși procedurile penale din diverse state abordează și tratează diferit problema excluderii probelor, în majoritatea cazurilor, se preferă excluderea acestora din dosar, în locul păstrării probelor nelegale în cadrul dosarului și a posibilității de examinare a lor la solicitarea apărării.

Deși majoritatea statelor europene reglementează procedura de excludere a probelor obținute nelegal, pentru a asigura respectarea articolului 6 par.1 CoEDO, există totuși unele particularități.

De exemplu, legislația procesual penală a Sloveniei nu prevede o listă exhaustivă a mijloacelor de probă care pot fi utilizate în proces, regula generală fiind admiterea oricăror probe care pot contribui la aflarea adevărului. În același timp, legiuitorul sloven a stabilit că „nicio instanță nu-și va putea baza hotărârea pe probe obținute cu încălcarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale garantate de Constituție sau pe probe obținute prin încălcarea dispozițiilor legale, iar încălcarea legii la obținerea probei va conduce la excluderea acesteia”²⁹⁶.

²⁹⁴ ȘOFRANCA, D. V. Considerații generale privind excluderea probelor administrate în mod nelegal în cursul procesului penal. În: Universjuridic.ro [online]. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/consideratii-generale-privind-excluderea-probelor-administrate-in-mod-nelegal-in-cursul-procesului-penal/>

²⁹⁵ *Ibidem*, p. 200-201.

²⁹⁶ *Ibidem*, p. 200 – 201.

În acest sens, legislația procesual penală a Sloveniei reglementează 3 tipuri de excludere a probelor, acestea fiind: 1) „interzice judecătorului să-și fundamenteze hotărârea pe o probă ilegală sau inadmisibilă; 2) excluderea fizică din dosarul cauzei penale a probelor ilegale sau inadmisibile, aceste probe sunt îndosariate separat și sigilate; 3) imposibilitatea judecătorului care s-a pronunțat cu privire la ilegalitatea probelor de a mai examina cauza penală. Această interdicție este valabilă pentru examinarea cauzei în instanța de prim grad, în apel sau în căile extraordinare de atac. Excepție de la această interdicție este că, dacă probele sunt declarate ilegale, ele nu pot influența sub nicio formă, prin natura lor, decizia judecătorului”²⁹⁷.

Potrivit legislației germane, nu există norme exprese referitoare la excluderea probelor. Cu toate acestea, normele procesuale prevăd că instanța are competența de a respinge cererea de administrare a unei probe, în cazul în care există o interdicție expresă în conținutul normei procesuale. De asemenea, solicitarea de administrare a probei „poate fi respinsă, dacă se constată că proba este excedentară din perspectiva notorietății faptului, dacă fapta ce urmează a fi probată nu este relevantă pentru soluționarea cauzei sau dacă este deja probată. În plus, cererea poate fi respinsă, dacă mijlocul de probă este inutilizabil sau imposibil de realizat. În fine, cererea de administrare a probei poate fi respinsă, dacă a fost depusă cu scopul de a tergiversa procesul”²⁹⁸.

În Olanda, excluderea probelor obținute în mod nelegal a fost reglementată, pentru prima dată, încă anul 1995, prin introducerea în Codul de procedură penală a articolului 359a, potrivit căruia, „în cazul în care au fost încălcate, în faza investigațiilor preliminare, prevederile legii procedurale, încălcări care nu pot fi remediate, iar legea nu prevede expres o sancțiune, instanța poate dispune: a) reducerea pedepsei de o manieră direct proporțională cu încălcarea procedurală, în măsura în care vătămarea sau prejudiciul produs pot fi compensate astfel; b) neutilizarea probelor obținute cu încălcarea dispozițiilor procedurale; c) respingerea acuzației, dacă erorile sau omisiunile procedurale afectează dreptul la un proces echitabil. Înainte de a dispune excluderea probelor, judecătorul trebuie să aibă în vedere trei factori: 1) interesul protejat prin norma procedurală încălcată, 2) gravitatea erorii sau a omisiunii procedurale care a fost invocată, 3) vătămarea sau prejudiciul produs prin eroarea sau omisiunea procedurală”²⁹⁹.

În Franța, spre exemplu, nu este reglementată separat instituția excluderii probelor din dosar, ci se recurge la sistemul nulităților, care se aplică și în materia probelor. Astfel, „se face o

²⁹⁷ Decizia nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=472>.

²⁹⁸ DOLEA, I., ȘAPORDA, E. Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală. În: *Revista Procuraturii Republicii Moldova*, nr.8/2021, pp.19-24. [online]. [citat 04.07.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/147264

²⁹⁹ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p 197.

deosebire între nulitățile de ordine publică (*nullités d'ordre public*) și nulitățile de ordine privată (*nullités d'ordre privé*). Nulitățile de ordine publică privesc încălcări ale regulilor ce țin de buna desfășurare a procesului penal, cum ar fi regulile de competență, lipsa jurământului experților, obligarea unui inculpat de a depune jurământul, neaudierea inculpatului în cursul instrucției penale etc. Nulitățile de ordine publică pot fi invocate din oficiu de către instanța de judecată sau la cererea participanților la proces”³⁰⁰.

În procedura italiană, „la fel, este prevăzută sancțiunea neutilizării probei care a fost obținută cu încălcarea prevederilor legale. În același timp, caracterul inutilizabil al probei poate fi invocat din oficiu de către instanța de judecată la orice etapă a procedurii”³⁰¹.

În privința „nulităților de ordine privată, nu este suficient să se constate o neregulă, ci este necesar să se probeze că încălcarea prevederii procesuale a afectat în mod efectiv interesele părții în cauză. În cazul în care încălcarea procedurală nu a produs o vătămare efectivă (*absence de grief*), proba obținută cu încălcarea legii va fi admisă”³⁰².

În legislația națională, reglementarea instituției excluderii procelor din dosar se prezintă mai mult ca o reminiscență de sancțiune și își are efectivitatea practică doar în faza de urmărire penală.

Noțiunea de excludere a probei se conține în textul art. 94 alin. (1) Cpp, potrivit căruia, „în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, *se exclud* din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute [...]”.

În situația „în care normele procesuale impun necesitatea excluderii probelor din materialele cauzei de către procuror, în cazul în care acestea sunt obținute contrar prevederilor legale și cu încălcarea drepturilor bănuیتului, învinuitului, potrivit art. 290 Cpp, acestea sunt excluse printr-o ordonanță motivată”³⁰³.

La fel, „excluderea probelor poate fi decisă indirect de către judecătorul de instrucție în temeiul art. 313 alin. (5) Cpp, prin declararea nulității actului sau acțiunii procesuale atacate. În mod firesc, odată constatată nulitatea actului prin care a fost administrată proba, aceasta devine invalidă”³⁰⁴.

³⁰⁰ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 193.

³⁰¹ DOLEA, I., ȘAPORDA, E. Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală. *Op.cit.*, p. 22.

³⁰² NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 197.

³⁰³ DOLEA, I., ȘAPORDA, E. Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală. *Op.cit.*

³⁰⁴ *Ibidem*.

Deși procedura de excludere a probelor din dosar nu este reglementată expres și deplin prin lege, esența semantică a noțiunii se referă la înlăturarea fizică a probei din dosar. Astfel, în cazul în care se constată că o probă în dosar nu este admisibilă sau a fost administrată ilegal, este logică soluția de a fi exclusă fizic din dosar.

Posibilitatea înlăturării fizice a probei din dosar însă nu este oferită tuturor organelor abilitate cu aprecierea probelor.

Ținând cont de atribuțiile fiecărui organ de drept în funcție de faza procesuală, prin analiza logico-juridică a acestora, deducem că, doar la faza de urmărire penală, organul de urmărire penală sau procurorul este în drept să dispună înlăturarea fizică a unei probe din dosar.

De asemenea, având în vedere limitele stabilite de articolul 325 Cpp privind judecarea cauzelor penale de către instanța de judecată, considerăm că, odată cu întocmirea rechizitoriului și trimiterea cauzei spre judecare, instanța nu mai are dreptul de a exclude fizic probe din dosar. Atribuția principală a instanței este de a evalua toate probele din dosar și de a emite soluția corespunzătoare.

Răspuns la această întrebare, de fapt, s-a oferit prin Decizia Curții Constituționale nr.47 din 22.05.2018³⁰⁵, unde autorul sesizării a pretins că textul „se exclud din dosar” de la alineatul (1) art. 94 Cpp, interpretat în sensul în care dacă probele obținute cu încălcarea prevederilor legii nu sunt înlăturate din dosarul cauzei penale, se încalcă dispozițiile articolelor 20 și 21 din Constituție”³⁰⁶.

Potrivit autorului excepției, „păstrarea în materialele cauzei penale a probelor obținute nelegal obligă instanța de judecată să pronunțe o hotărâre în baza unor informații care nu pot servi ca probe. De asemenea, neeliminarea acestor probe din materialele cauzei penale conduce la încălcarea dreptului acuzatului de a fi prezumat nevinovat”³⁰⁷.

Curtea a clarificat că, „în funcție de etapa la care se constată inadmisibilitatea probei, aplicarea dispoziției art. 94 alin. (1) în privința unei cauze concrete determină două variante posibile de excludere a probei. În acest sens, urmează a fi excluse din dosarul cauzei penale, *cu înlăturarea fizică* din conținutul său, probele inadmisibile, care au fost catalogate astfel la faza urmăririi penale. Pe de altă parte, inadmisibilitatea probei stabilită la etapa judecării cauzei penale impune doar o obligație a instanței de a nu ține cont de ea la adoptarea deciziei sale”³⁰⁸.

³⁰⁵ Decizia nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=472>.

³⁰⁶ *Ibidem*.

³⁰⁷ *Ibidem*.

³⁰⁸ *Ibidem*.

Totodată, Curtea Constituțională a RM a statuat că „imposibilitatea excluderii fizice a probelor din dosar de către instanța de judecată nu conduce la încălcarea dreptului acuzatului de a fi prezumat nevinovat. Or, în practica aplicării articolului 6 §2 din Convenție, Curtea Europeană a stabilit că părții acuzării îi revine sarcina de a proba, dincolo de orice dubiu rezonabil, vinovăția persoanei acuzate de săvârșirea infracțiunii. Astfel, atunci când dovezile furnizate nu pot conduce la formarea unei convingeri ferme și concordante cu privire la vinovăția persoanei acuzate, instanța de judecată trebuie să aplice principiul *in dubio pro reo*, potrivit căruia orice dubiu profită inculpatului”³⁰⁹.

În România, excluderea probei, de asemenea, nu constituie o sancțiune procedurală de sine stătătoare, ci, de fapt, este o consecință juridică a stabilirii nulității actului procedural prin care a fost administrată proba, fapt ce rezultă din conținutul art. 102 Cpp al României, care stabilește: „(1) Probele obținute prin tortură, precum și probele derivate din acestea nu pot fi folosite în cadrul procesului penal. (2) Probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal. (3) Nulitatea actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată determină excluderea probei. (4) Probele derivate se exclud, dacă au fost obținute în mod direct din probele obținute în mod nelegal și nu puteau fi obținute în alt mod”³¹⁰.

Având în vedere etapele specifice ale procesului penal în România, evidențiem diferența ședinței preliminare a procesului penal în Republica Moldova și camera preliminară ca etapă a procesului penal în România.

Conform art. 54 Cpp român, „judecătorul de cameră preliminară este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală”.

Potrivit art. 345 alin. (1) din aceeași sursă, „la termenul stabilit conform art. 344 alin. (4), judecătorul de cameră preliminară soluționează cererile și excepțiile formulate, precum și excepțiile ridicate din oficiu, în camera de consiliu, pe baza lucrărilor și a materialului din dosarul de urmărire penală și a oricăror alte mijloace de probă, ascultând concluziile părților și ale persoanei vătămate, dacă sunt prezente, precum și ale procurorului”.

Alin. (3) al aceluiași articol stabilește că, „în cazul în care judecătorul de cameră preliminară constată neregularități ale actului de sesizare sau în cazul în care sancționează, potrivit art. 280-282, actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii ori dacă *exclude* una

³⁰⁹ Decizia nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=472..>

³¹⁰ Codul de procedură penală actualizat al României / Legea 135/2010. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>

sau mai multe probe administrate, în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii, procurorul remediază neregularitățile actului de sesizare și comunică judecătorului de cameră preliminară dacă menține dispoziția de trimitere în judecată ori solicită restituirea cauzei”.

Art. 102 alin. (3) Cpp al României prevede că „nulitatea actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată determină excluderea probei, precum și înlăturarea din dosarul cauzei a mijlocului de probă corespunzător probei excluse”.

Coroborarea normelor juridice evidențiate indică expres că judecătorul de cameră preliminară, ca fază incipientă a judecării cauzei de către instanța de judecată are dreptul de a dispune excluderea fizică din dosar a probelor, în cazul în care sancționează potrivit art. 280-282 Cpp. Excluderea fizică din dosar a probelor, dispusă de judecător, după finalizarea urmăririi penale și remiterea cauzei spre examinare instanței de judecată în baza rechizitoriului, este justificată prin faptul că „procesul cognitiv ce presupune formarea unei convingeri intime a judecătorului, referitoare la vinovăția inculpatului, trebuie să facă abstracție de informațiile furnizate de probele declarate nule”³¹¹. Adică, pentru a forma o opinie obiectivă în privința cazului examinat, judecătorul ce examinează fondul cauzei nu trebuie să analizeze probele declarate nule, care nu pot fi puse la baza unei sentințe, dar care într-un mod indirect pot influența intima convingere subiectivă a judecătorului.

Problema înlăturării fizice din dosar a probelor declarate nule la faza camerei preliminare a fost soluționată prin Decizia nr. 22/2018 a Curții Constituționale a României, care a statuat că art. 102 alin. (3) Cpp este constituțional, în măsura în care prin sintagma „excluderea probei” se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei.

Pentru a ajunge la acest raționament, Curtea a statuat că „menținerea mijloacelor de probă în dosarele cauzelor penale, după excluderea probelor corespunzătoare acestora, ca urmare a constatării nulității lor, este de natură a influența percepția judecătorilor, investiți cu soluționarea acelor cauze, asupra vinovăției/nevinovăției inculpaților și de a-i determina să caute să elaboreze raționamente judiciare într-un sens sau altul, chiar în lipsa posibilității invocării, în mod concret, a respectivelor probe în motivarea soluțiilor, aspect de natură a încălca dreptul la un proces echitabil și prezumția de nevinovăție a persoanelor judecate”³¹².

³¹¹ PUȘCAȘU, V. Nelegalitatea probelor și neregularitatea derivată a rechizitoriului. Câteva considerații critice asupra unei orientări jurisprudențiale. În: *Analele Universității de Vest din Timișoara*, seria Drept, 2023, nr.2, pp.39-49. [online]. [cit. 12.12.2023]. Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1703724064-articol-voicu-puscasu.pdf>

³¹² Decizia nr. 22 din 18 ianuarie 2018, par.26. / publicată în MO Nr. 177 din 26 februarie 2018. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/282214>

Adrian Șandru, referindu-se la decizia organului constituțional, este de părere că aceasta „a aspirat a oferi efectivitate sancțiunii procedurale a *excluderii probelor*, consacrată legislativ la art. 102 Cpp.³¹³. El consideră că „instituția excluderii probelor își are originea, în sistemul *common law*, așa cum rezultă din expunerea de motive a Cpp. S-a dovedit până acum, de la data intrării în vigoare a Codului de procedură penală, că acest transplant legal a fost, cel puțin, neinspirat, raportat la eficiența prezenței acestei instituții în procedura penală din România. Această afirmație poate fi raportată la dezbateră doctrinară, creată în jurul acestei instituții, în sensul existenței sau nu a acesteia ca sancțiune autonomă în procedura penală. Însă Curtea, prin decizia pronunțată, oferă efectivitate acestui transplant legal, făcându-l *prima facie* aplicabil”³¹⁴.

Pe bună dreptate și în mod temeinic susținem poziția exprimată de Adrian Șandru³¹⁵, conform căreia instituția excluderii probelor devine reală, efectivă și utilizabilă, doar atunci când se impune excluderea fizică a probelor din dosar, în cazul constatării nulității acestora. În absența acestei măsuri, menținerea unei probe declarate nule în dosarul penal nu face decât să permită instanței care judecă fondul cauzei s-o aprecieze și s-o declare inadmisibilă sau, cel puțin, să-și formeze opinia pe baza acelei probe, căutând orice alte modalități de a justifica o soluție de condamnare.

Dar fiind rezolvată această chestiune, în practica judiciară a României a survenit o altă întrebare neprevăzută de lege. Și anume: excluderea fizică din dosar a probelor generează și neregularitatea rechizitoriului?

Cercetătorul Voicu Pușcașu a realizat un studiu în acest sens, făcând trimitere la o cauză penală, în care „judecătorul de cameră preliminară de la Curtea de Apel București a exclus probele administrate în faza de urmărire penală constând în procesele-verbale de redare a convorbirilor telefonice interceptate în cauză, precum și suportii optici conținând convorbiri telefonice aflate în același dosar de urmărire penală, constatând a fi încălcate dispozițiile ce reglementau competența materială exclusivă a procurorului și a organelor de cercetare penală, indicate în cuprinsul art. 201 ale Codului de procedură penală, în vigoare la momentul punerii în executare a mandatelor ce autorizau interceptări și înregistrări ale comunicațiilor telefonice, de a efectua urmărirea penală în cauzele penale având ca obiect infracțiuni de evaziune fiscală și grup infracțional organizat, prevăzute de art. 9 alin. (1) lit. c) și alin. (3) din Legea nr. 241/2005, art. 8 alin. (1) și (2)”³¹⁶.

³¹³ ȘANDRU, A. Scurte considerații cu privire la Decizia CCR nr. 22 din 18 ianuarie 2018. [online]. Disponibil: https://www.juridice.ro/565696/scurte-consideratii-cu-privire-la-decizia-nr-22-din-18-ianuarie-2018.html#_ftn1

³¹⁴ ȘANDRU, A. Scurte considerații cu privire la Decizia CCR nr. 22 din 18 ianuarie 2018. *Op.cit.*

³¹⁵ *Ibidem.*

³¹⁶ PUȘCAȘU, V. Nelegalitatea probelor și neregularitatea derivată a rechizitoriului. Câteva considerații critice asupra unei orientări jurisprudențiale. *Op.cit.*

În speță s-a relevat că „judecătorul de cameră preliminară nu a constatat însă și neregularitatea rechizitoriului decurgând din mențiunile făcute în cuprinsul acestuia cu privire la probele excluse, dispunând, ulterior, începerea judecării în cauză”.

În etapa contestației, „inculpatul a arătat că, deoarece s-a dispus excluderea unor probe nelegal obținute, în actul de sesizare a instanței trebuie să nu mai existe nicio referire la probele excluse de la dosarul cauzei, învederând că o parte semnificativă din conținutul rechizitoriului constă în redarea mijloacelor de probă, rezultate din activitatea de supraveghere tehnică, astfel că se impune refacerea actului de sesizare a instanței, de așa natură încât să nu mai existe nicio referire la probele excluse de la dosarul cauzei”³¹⁷.

Complețul de doi judecători de cameră preliminară al Înaltei Curți de Casație și Justiție a admis contestația inculpatului și, prin încheierea nr. 359 din 7 iunie 2022, a reținut că „excluderea proceselor-verbale de redare a convorbirilor interceptate, neadusă la îndeplinire prin excluderea din conținutul rechizitoriului a fragmentelor citate și redate din interceptările excluse, atrage neregularitatea derivată a rechizitoriului. Menținerea acestor reproduceri în conținutul actului de sesizare a instanței ar contraveni raționamentului dezvoltat de către Curtea Constituțională în considerentele deciziei nr. 22/2018 și ar lipsi de eficiență dispoziția de eliminare a mijloacelor de probă din dosarul cauzei”³¹⁸.

În opinia noastră, soluția adoptată în acest caz este una corectă și logică. Aceasta reiese din esența instituției de excludere a probelor din dosar la etapa camerei preliminare. Căci, altfel, care este logica excluderii probelor, dacă judecătorii ce au să examineze fondul cauzei pot lua cunoștință de probele nule din conținutul rechizitoriului?

Astfel, considerăm că refacerea rechizitoriului, în acest caz, este indispensabilă, or în partea motivantă a acestuia nu se mai poate face trimitere la probele declarate nule. Efectiv, probele declarate nule nu pot fi puse la baza unei sentințe. Mai ales în situația probelor care ar fi putut fi apreciate ca fiind decisive, având în vedere factorul psihologic de influențare a intimei convingeri a judecătorului, este riscantă motivarea rechizitoriului în baza probelor excluse din dosar.

Din aceste motive, nu suntem de acord cu poziția lui Voicu Pușcașu, care critică încheierea Înaltei Curți de Casație în cazul prezentat, or acesta nu este de acord cu poziția de declarare a rechizitoriului ne-regular și necesitatea refacerii acestuia prin excluderea din text a mențiunilor referitoare la probele nule.

³¹⁷ Încheierea Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 359 din 7 iunie 2022. [online]. Disponibil: <https://www.scj.ro/1093/Detaliijurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=197545#highlight=##>.

³¹⁸ *Ibidem*.

Acesta menționează că „nu se poate deci pune în niciun fel problema – și tocmai din acest motiv Curtea Constituțională nici nu face referire la un asemenea aspect – ca rechizitoriul să fie un factor în formarea raționamentului juridic al instanței de judecată, oricâte referiri ar face la probele administrate în cursul urmăririi penale, și declarate nelegale de către judecătorul de cameră preliminară. Aceasta pentru simplul fapt că rechizitoriul, chiar cuprinzând mențiuni textuale la anumite astfel de probe (aspect care nici nu formează un element de conținut necesar al rechizitoriului), nu devine el însuși probă în cauza penală și nu poate atesta stări de fapt, pe baza cărora instanța de judecată să-și poată forma convingerea”³¹⁹.

Deși orice opinie are dreptul la existență, cât ne privește, reiterăm că remedierea neregularităților actului de sesizare, în urma excluderii probelor nule din dosar, nu reprezintă doar o formalitate tehnică, ci o măsură necesară și eficientă. Aceasta este cu atât mai relevantă în situațiile în care excluderea unor probe ale acuzației poate conduce la o răsturnare a situației procesuale, iar probele rămase în dosar nu sunt suficiente pentru susținerea în continuare a învinuirii.

2.5 Concluzii la Capitolul 2

Actul de justiție nu poate fi realizat fără existența probelor care stau la baza unei hotărâri judecătorești legale. Conform articolului 101 alin. (1) Cpp, fiecare probă trebuie apreciată în funcție de relevanța, concludența, utilitatea și veridicitatea sa, iar toate probele în ansamblu trebuie evaluate prin coroborarea lor .

Importanța probelor derivă din rolul lor de elemente de fapt, care contribuie la stabilirea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la evaluarea vinovăției acestuia, precum și la stabilirea altor împrejurări esențiale pentru o soluționare corectă a cauzei. Astfel, instanța de judecată are obligația de a verifica întreaga gamă de probe propuse de părțile implicate, în scopul de a evalua admisibilitatea, relevanța, concludența și utilitatea acestora pentru rezolvarea cauzei penale. În acest context, aprecierea probelor nu reprezintă o simplă activitate tehnică, ci un proces complex, în cadrul căruia judecătorul formează o convingere proprie, bazată pe examinarea obiectivă și completă a tuturor probelor administrate. Această convingere trebuie să fie rezultatul unui proces psihic în care probele administrate se reflectă complet și exact în conștiința magistratului, producând un sentiment de certitudine despre existența sau inexistența faptei deduse spre judecare.

³¹⁹ PUȘCAȘU, V. Nelegalitatea probelor și neregularitatea derivată a rechizitoriului. Câteva considerații critice asupra unei orientări jurisprudențiale. *Op.cit.*

Astfel, pentru ca o probă să poată fi administrată într-o cauză penală, aceasta trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să fie admisă de lege (admisibilitatea), să aibă legătură cu rezolvarea cauzei penale (pertinența), să joace un rol hotărâtor în soluționarea cauzei penale (concludența), să fie posibilă administrarea acesteia și să fie necesară (utilitatea).

Este important a menționa că problema admisibilității probelor nu reprezintă o preocupare principală pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului, aceasta nepronunțându-se asupra erorilor de fapt sau de drept referitoare la probele admise de instanțele inferioare ale unui stat parte la Convenție, cu excepția cazului în care astfel de erori ar putea constitui o încălcare a drepturilor și libertăților protejate de Convenție.

Aprecierea probelor se face pe baza intimei convingeri a judecătorului, care nu presupune o opinie subiectivă sau o apreciere bazată pe impresii și percepții emoționale, ci o certitudine dobândită prin examinarea tuturor probelor în ansamblul lor, sub toate aspectele și într-un mod obiectiv. Aceasta se realizează în conformitate cu legislația aplicabilă și respectând standardul „dincolo de orice dubiu rezonabil”.

Subsecvent celor relatate, conchidem că instanța de judecată, la admiterea unor probe și respingerea altora, are obligația de a indica în conținutul hotărârii pronunțate, cu suficientă claritate argumentele și motivele care stau la bază, care vor înlătura orice suspiciune de arbitrar.

Mecanismul excluderii probelor obținute cu anumite nereguli procedurale sau a celor irelevante reprezintă un subiect de studiu în jurisprudența CtEDO, din perspectiva corectitudinii procesului penal. În anumite cazuri, acest mecanism poate fi analizat și din perspectiva egalității armelor.

Considerăm că, în cazul în care se constată că o probă din dosar nu este admisibilă sau a fost administrată ilegal, aceasta trebuie exclusă fizic din dosar.

În ceea ce privește excluderea fizică a probelor în faza de judecare a cauzei, aceasta nu are loc, deoarece inadmisibilitatea probei, stabilită în cadrul judecării cauzei penale, impune doar obligația instanței de a nu o lua în considerare la adoptarea soluției.

De evidențiat că imposibilitatea excluderii fizice a probelor din dosar de către instanța de judecată nu conduce la încălcarea dreptului inculpatului de a fi prezumat nevinovat. Or, în practica aplicării articolului 6 §2 din Convenție, CtEDO a stabilit că anume părții acuzării îi revine sarcina de a proba, dincolo de orice dubiu rezonabil, vinovăția persoanei acuzate de săvârșirea infracțiunii.

Un rol esențial în cadrul garanțiilor care asigură aplicabilitatea principiului legalității, este ocupat de instituția nulității actului procedural, având capacitatea de a oferi soluții în situațiile în care sunt încălcate dispozițiile legale la momentul dispunerii unui act procesual sau al executării unui act procedural.

Legiuitorul a reglementat într-o manieră clară nulitățile procesuale, împărțindu-le în nulități absolute și nulități relative ale actelor procedurale, având în vedere că anterior nu fusese realizată o delimitare a acestora. Această divizare în nulitate relativă și absolută contribuie la eliminarea interpretărilor divergente și neuniforme în practica judiciară, aspect care afecta eficacitatea acestei instituții esențiale în procedura penală națională.

Prin modificările aduse instituției nulităților, legiuitorul a adaptat cadrul normativ, în sensul că nulitatea afectează și actele derivate din actul lovit de nulitate, sub condiția existenței unei legături strânse între acestea, aplicându-se, astfel, regula „fructul pomului otrăvit”. Conform noii reglementări, actele îndeplinite ulterior unui act declarat nul vor fi, la rândul lor, lovite de nulitate, atunci când există o legătură directă între ele și actul invalidat.

În ceea ce privește nulitatea absolută, aceasta se aplică în cazurile de încălcare a unor dispoziții legale esențiale, precum compunerea completului de judecată, competența instanței, publicitatea ședinței de judecată, participarea obligatorie a părților sau prezența interpretului, iar aceste condiții sunt prevăzute strict de legislație.

În contrast, nulitatea relativă intervine atunci când încălcarea altor dispoziții legale, care nu atrag nulitatea absolută, afectează caracterul echitabil al procesului penal sau drepturile părților implicate.

Considerăm că nulitatea relativă rezultă din încălcarea caracterului echitabil al procesului penal și a drepturilor părților la proces, iar existența și aprecierea acestora sunt de competența organului judiciar, în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei. Vătămarea procesuală nu va fi considerată o prezumție, ci va trebui dovedită în conformitate cu circumstanțele specifice fiecărei spețe.

Atât în redacția anterioară, cât și în cea actuală a prevederilor legale privind nulitatea actelor procedurale, legiuitorul nu a acordat instanței de judecată dreptul de a invoca din oficiu nulitatea relativă a actului procedural. În acest context, considerăm că ar trebui să i se ofere judecătorului posibilitatea de a invoca din oficiu nulitatea unui act procedural, atunci când constată afectarea caracterului echitabil al procesului penal sau a drepturilor părților. Astfel, propunem modificarea art. 251², alin. (2) Cpp RM, cu următorul conținut: *„Nulitatea relativă poate fi invocată, la cerere, de către procuror, bănuیت, învinuit, inculpat, de celelalte părți, în cazul în care există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate, **precum și din oficiu, de instanța de judecată**”*.

3. FACTORII CARE INFLUENȚEAZĂ APRECIEREA PROBELOR DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ

3.1. Aprecierea probelor în temeiul legii

Procesul penal se manifestă ca un proces de cunoaștere, în care rolul primordial aparține instanțelor de judecată și constă în „protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată” (art.1 alin. (2) Cpp).

S-a menționat că „elementul principal care contribuie la realizarea și cunoașterea adevărului în procesul penal sunt probele. Acestea au un rol fundamental în soluționarea cauzelor penale, iar întregul proces penal oscilează în jurul problemei probelor”³²⁰.

Procesul penal modern, care mai este denumit și proces mixt, a lansat teoria „liberei aprecieri a probelor”. În acest sens, constatăm că în Codul de procedură penală s-a oferit valență legală acestei reguli, stabilind, în art. 27, că „judecătorul și persoana care efectuează urmărirea penală apreciază probele în conformitate cu propria lor convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate”.

Cercetătorul V. M. Bâcov afirmă că „procesul de apreciere a probelor de către instanța de judecată este unul dintre cele mai relevante momente ale procesului penal. Acest fapt se explică prin aceea că întreaga activitate ce a fost desfășurată la faza de urmărire penală, inclusiv munca depusă și toate probele acumulate, se materializează în soluția ce va fi pronunțată de către instanța de judecată”³²¹.

Astfel, aprecierea probelor în procesul penal reprezintă „materia principală pe care subiecții procesului penal o dezvoltă pe parcursul derulării acestuia, iar în final, judecătorul pronunță o soluție bazată pe convingerea sa personală, formată în urma examinării tuturor probelor administrate, cu respectarea drepturilor și intereselor justițiabililor”³²².

Procesul de apreciere a probelor reprezintă o activitate mentală desfășurată de judecători, care, ghidați de lege și de propria conștiință, examinează fiecare probă în mod individual și, ulterior, analizează probele în ansamblu. În acest cadru, se stabilesc relevanța, concludența,

³²⁰ MOISA, Cr. *Probele în procesul penal. Practica judiciară comentată.*/ Ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2020. 536 p., p.53. ISBN 978-606-27-1442-0

³²¹ БЫКОВ, В.М. *Сторона обвинения в уголовном процессе России.* Москва: Юрайт, 2020, ISBN 978-5-534-04829-2. 205 p.

³²² LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor de punere pe rol a cauzei penale. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2021, nr. 3(58), pp. 35-40. ISSN 1857-2405.

utilitatea și veridicitatea probelor administrate, iar în final, judecătorul ia o decizie corespunzătoare, bazată pe circumstanțele cazului examinat.

În unele surse doctrinare recente, se susține opinia că „nu există o apreciere complet liberă a probelor. Argumentele principale se concentrează pe faptul că instanța de judecată este legată de anumite fapte și evenimente ce nu necesită a fi dovedite, cum ar fi reguli general cunoscute, prezumții legale, fapte notorii recunoscute de toți și acceptate universal în societate”³²³.

Considerăm că această opinie este corectă, întrucât judecătorul exercită un anumit grad de discreție în aprecierea probelor, limitat de cadrul normativ existent. Această limitare se reflectă, inclusiv, în coroborarea normelor stipulate de lege, care impun respectarea unor principii și reguli clare, ce ghidază procesul de evaluare a probelor. În art. 27 Cpp se stipulează că „judecătorul apreciază probele în conformitate cu propria lui convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate”, iar art. 98 alin. (1) Cpp stabilește că „se consideră fapte și circumstanțe ce nu trebuie dovedite *faptele unanim recunoscute*, precum și din evoluția firească a circumstanțelor în cursul examinării cauzelor penale”.

Avem convingerea că procesul de *apreciere a probelor la etapa judecării cauzei în fond* ocupă locul central în întreaga activitate a instanței de judecată. Considerăm că rezultatul activității intense desfășurate de organul de urmărire penală în procesul de acumulare a probatoriului se concretizează în soluția pronunțată de instanța de judecată, care se bazează în mod esențial pe evaluarea probelor în cadrul deliberării.

Este imperios necesar ca „organele judiciare pentru restabilirea ordinii de drept și realizarea justiției, indiferent de faza procesuală în care se află, să cunoască adevărul despre faptele urmărite sau judecate”³²⁴. Din acest punct de vedere, „aprecierea probelor, ca etapă finală a procesului probator, reprezintă rezultatul unui demers de cunoaștere a realității obiective, o realitate exprimată în mod necesar prin intermediul probelor. Este vorba despre căutarea continuă a adevărului, un „adevăr obiectiv”, legat de fapta investigată sau judecată, de autorul acesteia și de vinovăția acestuia. De aceea, s-a susținut că, pentru a cunoaște corect din perspectivă juridică, nu trebuie să ne limităm doar la identificarea faptelor în forma lor materială, ci, mai ales, să înțelegem semnificația lor și caracteristicile persoanelor implicate, inclusiv circumstanțele în care acestea s-

³²³ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., p. 342.

³²⁴ ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Ediția a 2-a, Constanța: Europolis, 2007, ISBN (13) 978-973-676-221-5. p.28.

au desfășurat și manifestat. Astfel, conceptele despre adevăr în drept nu sunt decât reflexia culturii juridice a celui care le emite”³²⁵.

Cunoașterea adevărului obiectiv într-o cauză penală nu se reduce doar la o activitate cantitativă de descoperire și administrare a unui număr mare de probe, ci implică și un proces calitativ de evaluare a acestora, care permite instanței de judecată să-și formeze convingerea că probele reflectă realitatea. Astfel, se vorbește despre activitatea de evaluare și estimare a realității obiective, a realității prezentate prin probe – procesul de apreciere a acestora.

Autoarea Anca Ioana Negru a sistematizat opiniile doctrinarilor români și a ajuns la concluzia că „aprecierea probelor este operațiunea finală a activității de probațiune prin care organele judiciare determină măsura în care probele le formează încrederea că sunt în concordanță cu adevărul, în sensul că împrejurările de fapt la care se referă au avut sau nu loc. Ca urmare a aprecierii probelor, se formează concluzia organelor judiciare cu privire la temeinicia sau netemeinicia acuzației”³²⁶.

Pe de altă parte, aceeași autoare a expus și poziția unei doctrine mai recente, afirmând că „aprecierea probelor de către organele judiciare intervine nu doar cu ocazia rezolvării acțiunii penale”, și a menționat că aceasta desemnează activitățile procesuale pe parcursul cărora, mai întâi, organele judiciare „evaluează în concret suficiența probelor administrate”, ulterior „își formează o opinie în legătură cu aspectele, faptele și împrejurările asupra cărora trebuie să se pronunțe”³²⁷.

Cercetătoarea A. I. Negru concluzionează că „aprecierea probelor reprezintă acea activitate de evaluare a probelor – fie din perspectivă cantitativă, fie din perspectivă calitativă – ce precedă formarea unei concluzii, indiferent dacă aceasta vizează sau nu fondul cauzei”³²⁸.

Considerăm că aprecierea probelor este esențială pentru soluționarea cauzei, atât în latura penală, cât și civilă, și se realizează în conformitate cu principiul liberei aprecieri a probelor și cu principiul aflării adevărului. Astfel, în cadrul procesului deliberativ, instanța trebuie să identifice, printr-un demers analitic și sintetic, elementele de fapt, desprinse din fiecare mijloc de probă, să le confrunte între ele și, în final, să-și fundamenteze hotărârea doar pe acele probe care se coroborează, excluzându-le pe celelalte.

Aprecierii „trebuie să fie supuse atât conținutul datelor acumulate (probele), cât și sursele acestor date (mijloacele de probă). Sursele de probă pot avea, în unele cazuri, un caracter

³²⁵ ALECU, Gh., ALECU, C. Considerații teoretice și practice privind conceptul de apreciere a probelor. În: *Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică*. / Materialele conferinței științifice, Chișinău, 18 octombrie 2013, p. 117-123.

³²⁶ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 413.

³²⁷ *Ibidem*, p. 413.

³²⁸ *Ibidem*

îndoielnic, de exemplu, darea cu bună știință de către martor a unor declarații false, astfel că sursele de probă nu trebuie neglijate”³²⁹.

Aprecierea „probelor trebuie să asigure dreptul la un proces echitabil, garantat de articolul 20 din Constituție și, respectiv, de articolul 6 §1 CoEDO, ce presupune că acesta trebuie să fie practic și efectiv, nu teoretic și iluzoriu”³³⁰.

În cauza *Ibrahim și alții contra Regatului Unit* din 13 septembrie 2016, Curtea a stabilit că printre factorii relevanți pentru aprecierea caracterului echitabil al procesului penal se regăsesc: „(i) cadrul juridic care reglementează admisibilitatea și aprecierea probelor; (ii) calitatea probelor și dacă circumstanțele în care au fost obținute pun la îndoială credibilitatea sau acuratețea acestora; (iii) existența sau inexistența posibilității pentru persoană de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune utilizării acestora; (iv) ponderea probelor și, în special, dacă probele au format o parte integrantă sau o parte semnificativă a celor care au stat la baza condamnării, precum și ponderea altor mijloace de probă în cauză (§ 274)”³³¹.

În cauza *De Tommaso contra Italiei*, CtEDO a statuat că „exigențele dreptului la un proces echitabil impun ca aprecierea probelor să nu fie arbitrară sau nerezonabilă în mod evident. În caz contrar, se încalcă articolul 6 din CoEDO”³³².

Se remarcă faptul că, deși Curtea reamintește în mod constant că nu este competentă să analizeze erorile de fapt sau de drept pretins, comise de o instanță internă, decât în măsura în care acestea pot afecta drepturile și libertățile protejate de Convenție, aceasta contestă extrem de rar, din perspectiva art. 6 §1, aprecierea instanțelor naționale, considerând că concluziile lor ar putea fi considerate arbitrară sau evident nerezonabile.

În cauza *Dulaurans contra Franței*³³³, CtEDO a statuat la par. 42 că „este esențială, pentru a proteja interesele concurente pe care le reprezintă libertatea de exprimare și libertatea dezbaterilor, asigurarea într-o oarecare măsură a unui proces echitabil și a egalității de arme. Curtea a constatat deja că lipsa motivației hotărârii definitive pronunțate în speță privește procesul de calomnie de echitate, în ciuda art. 6 alin. 1, și reamintește că ea a concluzionat deja că o asemenea lipsă implică, de asemenea, încălcarea art. 10”.

³²⁹ BUGUȚA, E., CUCIURCĂ, A. Esența și conținutul conceptului de apreciere a probelor în procesul penal. Op.cit., p. 203.

³³⁰ LUPAȘCO, L. Aprecierea eronată a probelor – generarea erorii grave de fapt. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seriă Științe Sociale)*, 2022, nr. 8(158), p. 166.

³³¹ Hotărârea CtEDO din 13.09.2016 în cauza *Ibrahim și alții contra Regatului Unit*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-166680%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-166680%22]})

³³² Hotărârea CtEDO din 23.02.2017 în cauza *De Tommaso contra Italiei*. [online]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-171985%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-171985%22]})

³³³ Hotărârea CtEDO din 21.03.2000 în cauza *Dulaurans contra Franței*. [online]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58509%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58509%22]})

În speța, CtEDO a observat că „reclamantul a fost judecat pentru calomnie și că, potrivit reglementării în materie, ar fi trebuit, spre a se apăra, să facă dovada veridicității afirmațiilor sale. Prezentarea dovezii de către reclamant a fost totuși respinsă, în special pe motiv că procurorul a dispus neînceperea urmăririi penale în favoarea părții vătămate pentru aceleași fapte. Judecătoria și apoi Tribunalul s-au mulțumit să considere rezoluția procurorului drept singurul element de probă în ceea ce privea veridicitatea afirmațiilor reclamantului, fără a o supune propriului lor control, deși nicio instanță nu a avut posibilitatea să se oprească asupra acuzațiilor făcute împotriva lui A.S. și deși reclamantul a propus să facă proba contrarie”.

În cauza *Khamidov împotriva Rusiei*, par. 170, CtEDO a reiterat faptul că „nu este sarcina sa să se substituie instanțelor naționale, care sunt cele mai în măsură să evalueze probele care le sunt prezentate, să stabilească faptele și să interpreteze dreptul intern. Curtea nu va interveni, în principiu, decât dacă deciziile la care au ajuns instanțele interne par arbitrar sau vădit nerezonabile și cu condiția ca procedurile în ansamblu să fi fost echitabile, astfel cum prevede articolul 6 § 1”³³⁴.

De altfel, se afirmă că „analiza practicii constante a Curții Europene a Drepturilor Omului evidențiază faptul că admisibilitatea și aprecierea probelor în cadrul procesului penal reprezintă o chestiune reglementată de legislațiile naționale ale statelor, Curtea neavând competența de a stabili reguli specifice referitoare la admisibilitatea probelor în procesele penale”³³⁵.

Reiterăm că, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, referitoare la procesul de apreciere a probelor, s-a consolidat standardul „dincolo de orice dubiu rezonabil”, care impune ca, pentru a pronunța o condamnare, învinuirea să fie dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă. Acest standard reprezintă o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil, abordat în cadrul capitolului doi.

În sursele de specialitate s-a menționat că „regula *in dubio pro reo* are aplicabilitate atunci când probele administrate sunt nesigure, contradictorii, în vădită opoziție cu probele certe, reprezintă unicul instrument idoneu de răsturnare a prezumției de nevinovăție”³³⁶. În acord cu raționamentele prenotate, legiuitorul a stabilit, la art. 8 Cpp, că „concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri, iar toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate se interpretează în favoarea bănuیتului, învinuitului, inculpatului”.

³³⁴ Hotărârea CtEDO din 02.06.2008 în cauza *Khamidov contra Rusiei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":"001-83273"}}>

³³⁵ Hotărârea CC nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului) [online]. [citat 09.12.2022]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=617>

³³⁶ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 420.

Convingerea judecătorului trebuie să fie fundamentată pe faptele examinate, respectând reguli logice și raționamente bazate pe cauzalități clare. Se afirmă că „judecătorul trebuie să judece după o convingere rațională. Existența acestui standard a fost determinată și de faptul că nu întotdeauna din probele administrate poate fi stabilit cu certitudine care este adevărul obiectiv privind săvârșirea sau nu a infracțiunii și vinovăția inculpatului”³³⁷. De fapt, ceea ce hotărăște instanța de judecată este un adevăr judiciar, și nu unul obiectiv, cele două noțiuni nefiind identice.

În România, un alt principiu ce caracterizează procesul de apreciere a probelor este și loialitatea administrării probelor. În opinia doctrinarilor români, „loialitatea procesuală este tratată ca o orientare în regula de bază a aflării adevărului, înțeleasă ca o obligație a celor care participă la aflarea adevărului în orice mod, indiferent de poziția procesuală pe care o au, de a se comporta corect, fiindu-le interzis celor care administrează probe să utilizeze procedee incorecte”³³⁸.

„Principiul loialității în administrarea probelor interzice utilizarea oricărei strategii care urmărește administrarea unui mijloc de probă cu rea-credință sau care determină comiterea unei infracțiuni în scopul obținerii unui astfel de mijloc de probă. Aceste practici sunt interzise, dacă afectează demnitatea persoanei, dreptul acesteia la un proces echitabil sau dreptul la viața privată”³³⁹.

Prin urmare, principiul loialității probelor promovează utilizarea unor modalități corecte și legale de administrare a probelor în cadrul procesului penal, asigurând, astfel, că adevărul va fi stabilit în conformitate cu respectarea strictă a dreptului la un proces echitabil. O situație de lipsă de loialitate apare atunci când subiectul care administrează proba încalcă principiile fundamentale ale procedurii legale de obținere a acesteia.

S-a subliniat că lipsa de loialitate evocă „înșelăciunea, artificul, promisiunea, amenințarea, iar toate au ca efect reducerea sau suprimarea liberului arbitru”³⁴⁰.

Remarcăm că principiile care stau la baza aprecierii probelor de către instanța de judecată trebuie să fie în concordanță cu legea. Instanța, în calitatea sa de subiect responsabil pentru respectarea principiului legalității în aprecierea probelor, are obligația de a adopta soluții care să reflecte corect justiția, astfel încât fiecare cetățean care interacționează cu sistemul judiciar să aibă convingerea că dreptatea a fost înfăptuită.

Legislația procesual penală conține un șir de reglementări care reliefează esența conceptului de *apreciere a probelor*, în special de către instanța de judecată. Până la adoptarea

³³⁷ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., p.299.

³³⁸ *Ibidem*, p.302.

³³⁹ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 95.

³⁴⁰ PRADEL, J. *Rapport général sur le preuves en procédure pénale comparée*. Op.cit., p.104.

actualului Cod de procedură penală, vechiul cod stabilea că „nicio dovadă nu avea o forță probantă dinainte stabilită. Instanța de judecată aprecia probele după propria convingere, bazându-se pe examinarea, sub toate aspectele, completă și obiectivă a tuturor împrejurărilor cauzei, călăuzindu-se de prevederile legii”³⁴¹.

Actualmente, potrivit art. 26 Cpp, „la înfăptuirea justiției în cauzele penale, judecătorii sunt independenți, se supun doar legii, judecă materialele și cauzele penale conform legii și propriei convingeri, bazate pe probele cercetate în cadrul procedurii judiciare. Judecătorul nu trebuie să fie predispus să accepte concluziile procurorului în defavoarea inculpatului și nici să aibă ideea preconcepută că inculpatul a comis o infracțiune ce constituie obiectul învinuirii”.

Articolul 27 Cpp stabilește principiul fundamental al aprecierii probelor de către instanța de judecată, subliniind că judecătorul are libertatea de a aprecia probele conform propriei sale convingeri, formate în urma unei cercetări aprofundate a tuturor probelor administrate. Aceasta înseamnă că instanța trebuie să examineze fiecare probă în detaliu, să ia în considerare toate elementele relevante ale cauzei și să ajungă la o concluzie obiectivă, bazată pe o evaluare riguroasă a tuturor informațiilor disponibile.

Acesta este un aspect esențial al procesului judiciar, care garantează că justiția este înfăptuită în mod echitabil și corect, respectând drepturile fundamentale ale părților implicate. Judecătorul trebuie să se asigure că toate probele sunt luate în considerare în mod obiectiv, fără influențe externe sau subiective, și că decizia sa reflectă o apreciere echilibrată și bazată pe fapte dovedite.

În completarea acestui principiu, articolul 100 alin. (4) Cpp detaliază modul în care probele trebuie să fie verificate de către instanță. Conform acestei norme, instanța are obligația de a verifica probele sub toate aspectele, într-un mod complet și obiectiv. Aceasta implică mai multe etape ale probatoriului, care includ nu doar analiza fiecărei probe în parte, dar și coroborarea acestora cu alte probe administrate în cadrul aceleiași cauze. Coroborarea probelor este un proces esențial, care permite instanței să verifice coerența și credibilitatea informațiilor și să se asigure că toate elementele de probă se susțin reciproc.

Apreciind probele, instanța de judecată va avea în vedere că: fiecare probă trebuie evaluată în raport cu relevanța, concludența, utilitatea și veridicitatea sa, iar ansamblul probelor trebuie apreciat în contextul coroborării acestora; probele trebuie apreciate de judecător conform propriei convingeri, care se formează în urma examinării acestora în ansamblu, sub toate aspectele și într-un mod obiectiv, ghidat de lege; nicio probă nu are o valoare predefinită de instanța de judecată;

³⁴¹ SAVA, A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 234.

este obligată să-și întemeieze hotărârea sa doar pe acele probe la care toate părțile au avut acces în mod egal; are obligația de a motiva în hotărârea sa admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate; hotărârea de condamnare nu poate fi fundamentată, într-o măsură determinantă, pe declarațiile martorilor protejați sau pe probele obținute prin măsuri speciale de investigație.

Legiuitorul a prevăzut doar elementele unui proces corect și legal de apreciere a probelor, nefiind dată explicația juridică a noțiunii de *apreciere greșită a probelor*. În acest context, prin metoda logico-juridică, ne asumăm opinia, potrivit căreia încălcarea măcar a unei reguli de apreciere a probelor stabilite în art. 101 din Cpp reprezintă o apreciere greșită a probelor³⁴².

Din analiza practicii judiciare se desprinde o regulă esențială, conform căreia „recunoașterea vinovăției de către inculpat poate fi utilizată ca temei al sentinței de condamnare, doar dacă este confirmată și susținută de alte probe administrate și evaluate de instanță”³⁴³.

În acest sens, este relevantă sentința judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani, în care instanța de judecată a dispus achitarea inculpatului, din motiv că fapta nu a fost săvârșită de acesta³⁴⁴. Deși instanța a constatat existența faptei infracționale, nu a reușit să stabilească vinovăția inculpatului pe baza probelor examinate, având în vedere că acesta nu s-a prezentat la examinarea cauzei. În acest context, instanța a fost nevoită să se bazeze pe declarațiile inculpatului, date în cadrul urmăririi penale, unde își recunoștea vinovăția, și pe procesul-verbal de recunoaștere a persoanei de către partea vătămată, care a indicat că „probabil” inculpatul i-ar fi sustras bunurile. Deși în materialele cauzei existau declarațiile inculpatului de la faza urmăririi penale, unde își admitea vinovăția, instanța nu a putut să le aprecieze în corelație cu alte probe care să le susțină, având în vedere că acuzatorul de stat nu a reușit să asigure prezența părții vătămate. Astfel, instanța a avut rezerve în privința stabilirii vinovăției inculpatului, dat fiind că nu a audiat personal și nemijlocit nici inculpatul, nici partea vătămată în ședința de judecată.

În contrast, analizăm o soluție de condamnare³⁴⁵ a lui P.O. în baza art. 151 alin. (1) Cp, în care instanța a constatat că „declarațiile părții vătămate, oferite la faza de urmărire penală și citite în ședința de judecată, sunt veridice și le-a pus la baza sentinței de condamnare a inculpatului, chiar dacă acestea contraveneau versiunii înaintate de inculpat. O asemenea poziție a rezultat din faptul că declarațiile părții vătămate, spre deosebire de cele ale inculpatului, coroborau cu

³⁴² LUPAȘCO, L. Aprecierea eronată a probelor – generarea erorii grave de fapt. *Op. cit.* p. 166.

³⁴³ Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova privind sentința judecătorească nr.5 din 19.06.2006. [online]. Disponibil: <https://www.legal-tools.org/doc/bdda85/pdf/>

³⁴⁴ Sentință Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-282/2021 din 22.11.2021. [online]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8552ae1c-619f-4d3a-a346-6e341e6fff7f

³⁴⁵ Sentința Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-1587/2020 din 24.12.2021. [online]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a0233601-1626-426b-9a09-a1bc382395a1

totalitatea probelor materiale cercetate în ședința de judecată, și anume: procese-verbale de cercetare la fața locului, procese-verbale de recunoaștere a persoanei, Informația 112, procese-verbale de confruntare ș.a.”

În aceeași speță, instanța de judecată a apreciat critic declarațiile martorului G.O., menționând că „declarațiile martorului G.O., pătinitoare versiunii înaintate de inculpat, se explică prin relația de prietenie pe care aceștia o au un timp mai îndelungat. Astfel, instanța a evidențiat că „în prezentul proces penal, se atestă o balanță probatorie contradictorie: pe de o parte, sunt declarațiile părții vătămate, date la faza de urmărire penală, iar pe de altă parte, sunt declarațiile inculpatului și ale martorului ocular G. O. De aici vine obligația instanței de a analiza minușios probele materiale obiective, cercetate în cadrul procesului penal”.

Realizând o analiză a fiecărei probe în parte, ulterior, cercetându-le în coroborare (o *motivare sofisticată și deplină a probelor*), instanța a „apreciat critic declarațiile martorului G. O., care vin în susținerea poziției de apărare invocată de inculpat, or, între declarațiile inculpatului și declarațiile martorului G. O. există mai multe neconcordanțe, ce se combat și răstoarnă versiunea lor înaintată”.

Într-o altă speță, P.I., învinuit în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 217¹ alin. (3) lit. f) Cp, a fost achitat. Instanța de judecată a menționat că „nu poate reține la baza sentinței declarațiile martorilor (ofițerii de poliție care au investigat nemijlocit cauza) cu privire la vinovăția inculpatului, or, niciunul din martorii audiați nu a fost martor ocular și nu a putut indica direct că inculpatul a aruncat pachetul cu droguri de la balconul apartamentului”³⁴⁶.

La motivarea soluției, instanța a aplicat o altă regulă esențială în aprecierea probelor, conform căreia pronunțarea unei sentințe de condamnare este posibilă doar în condițiile în care toate probele în apărare au fost în mod eficient combătute de probele în acuzare și toate dubiile cu privire la vinovăția inculpatului au fost înlăturate.

Cu privire la acest fapt instanța a menționat că „versiunea înaintată de inculpat precum că nu acesta a realizat latura obiectivă a infracțiunii imputate nu a fost răsturnată de partea acuzării. Condamnarea inculpatului în baza declarațiilor martorului care a indicat că și-a făcut concluzia că anume inculpatul a aruncat sacoșa de la balcon, deoarece balconul apartamentului său se află în apropierea locului unde a fost găsit corpul delict este inadmisibilă. Or, presupunerile făcute nu au valoare juridică, probantă și nici măcar nu se adevăresc prin nicio altă probă, atâta timp cât nu doar apartamentul inculpatului se află în apropierea spațiului verde îngrădit, unde au fost depistate drogurile”.

³⁴⁶ Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-2072/2019 din 20.11.2019. / Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).

Pe parcursul examinării cauzelor penale pot apărea mai multe astfel de incidente procedurale, iar instanța de judecată este obligată să aprecieze probele în limitele stabilite de lege. Deși regulile par a fi unele și aceleași, complexitatea și diversitatea cauzelor impun instanța să dea dovadă de profesionalism în procesul de apreciere a probelor.

Instanța de judecată este obligată să analizeze probele în mod obiectiv și să le aprecieze conform propriei convingeri, bazându-se pe criterii legale precise, precum relevanța, veridicitatea și coroborarea acestora. În plus, principiile fundamentale, cum ar fi independența și loialitatea în administrarea probelor, trebuie respectate, pentru a preveni orice abuz sau încălcare a drepturilor fundamentale ale părților implicate.

3.2. Aprecierea probelor în cadrul unui proces contradictorial

Contradictorialitatea este un principiu fundamental al dreptului procesual, care se referă la dreptul fiecărei părți implicate într-un proces (atât al acuzării, cât și al apărării) de a fi auzită și de a răspunde la argumentele și probele aduse de cealaltă parte. Se afirmă că „cele mai bune condiții pentru aprecierea completă și justă a probelor sunt cele din cursul judecății, unde oralitatea, contradictorialitatea și nemijlocirea judecării permit înlăturarea rațională a tuturor îndoielilor și ajungerea la convingere”³⁴⁷.

Principiul contradictorialității stabilește „momentele-cheie ale procesului, trăsăturile specifice, ordinea acestuia și forma de realizare a examinării judecătorești: divizarea clară a funcțiilor participanților la proces; divizarea funcției acuzării de cea a examinării cauzelor în fond; egalitatea părților și independența instanței de judecată față de părți”³⁴⁸.

Dreptul la o „procedură contradictorie implică, în esență, posibilitatea pentru părțile unui proces de a lua cunoștință de toate piesele și observațiile prezentate judecătorului, de natură a-i influența decizia și a le discuta”³⁴⁹, și apare sub forma unei dispute, prin care procurorul prezintă acuzarea formulată împotriva învinutului, iar avocatul exercită apărarea. În pofida faptului că procurorul și avocatul concurează în proces, concurența este percepută nu doar ca o dispută, ci ca mijloc de aflare a adevărului în procesul penal”³⁵⁰.

Principiul contradictorialității este un principiu general valabil al procesului penal, care constă în: „separația celor trei funcții procesuale de bază (apărarea, acuzarea și justiția), investirea

³⁴⁷ THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 299.

³⁴⁸ RUSU, L. *Principiul contradictorialității în procesul penal – reglementări naționale și de drept comparat*. Tz de doct. în drept, Chișinău, 2016, p. 62.

³⁴⁹ UDROIU, M. *Procedura penală, partea generală*. Vol.I. Op.cit., p. 930.

³⁵⁰ ЛОБАНОВА, Д. Д., СУРОВ, В. В. Реализация принципа состязательности сторон в уголовном процессе. În: *Молодой ученый*, 2021, № 8 (350), p. 99.

părților cu posibilități și drepturi procesuale egale, rolul diriguitor și nepărtinitor al instanței de judecată”³⁵¹.

Trăsăturile caracteristice ale contradictorialității sunt: a) separarea funcțiilor acuzării, apărării și judecării cauzei; b) plasarea asupra instanței de judecată a sarcinilor privind asigurarea condițiilor necesare, în vederea îndeplinirii de către părți a drepturilor și obligațiilor procesuale; c) înfăptuirea justiției – atribuție exclusivă a instanței judecătorești; d) instanța de judecată are obligația de a pune la baza sentinței numai acele probe la cercetarea cărora părțile au avut acces în egală măsură; e) egalitatea părții acuzării și părții apărării în fața instanței etc.

În jurisprudența sa, CtEDO a statuat că dreptul la un proces contradictorial solicită, mai întâi de toate, posibilitatea părților în proces de a lua cunoștință de toate materialele, inclusiv cererile și demersurile prezentate instanței, hotărârile adoptate de judecător, prin care este vizat statutul persoanei sau generează anumite interdicții și obligațiuni.

În cauza *Pellegrini vs. Italia* (par. 44), CtEDO a menționat că „dreptul la o procedură contradictorie implică posibilitatea pentru părțile unui proces de a lua cunoștință de toate piesele de natură să influențeze decizia autorității și de a le discuta. Instanța europeană a decis că legislația națională poate să realizeze această exigență în diverse moduri, metoda adoptată trebuie să garanteze ca „partea adversă să fie înștiințată de depunerea observațiilor și să aibă posibilitatea să le comenteze”³⁵².

Contradictorialitatea reprezintă „una din principalele garanții ale unei proceduri judiciare” - afirmația rezultă din conținutul cauzei *Kamasinski vs. Austria* (par. 102). „Este o parte inherentă a „auzirii echitabile” în cadrul procedurilor penale, așa cum este garantat de articolul 6 §1 (art. 6-1), ca inculpatului să i se ofere posibilitatea de a comenta probele obținute cu privire la faptele în litigiu, chiar dacă faptele se referă la un punct de procedură, mai degrabă, decât la presupusa infracțiune ca atare. [...] în desfășurarea anchetei de fapt, Curtea Supremă nu a respectat principiul conform căruia părțile contendente trebuie audiate (le principe du contradictoire), aceasta fiind una dintre principalele garanții ale unei proceduri judiciare”³⁵³.

În cauza *Fitt contra Regatului Unit*, CtEDO a notat, la par. 44, că „este un aspect fundamental al dreptului la un proces echitabil ca procedurile penale, inclusiv elementele unor astfel de proceduri care se referă la procedură, să fie contradictorii și să existe egalitate de arme

³⁵¹ CEBOTARI, O., NASTAS, A. Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2020, nr.1 (52), p. 39-44.

³⁵² Hotărârea CtEDO în cauza *Pellegrini contra Italiei* din 20.07.2001. [online]. Disponibil: <https://legeaz.net/hotarari-cedo/pellegrini-contra-italiei-ico>.

³⁵³ Hotărârea CtEDO în cauza *Kamasinski contra Austriei* din 19.12.1989. [online]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\"001-57614\"}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

între acuzare și apărare. Dreptul la un proces contradictoriu înseamnă, într-o cauză penală, că atât acuzarea, cât și apărarea trebuie să aibă posibilitatea de a avea cunoștință și de a comenta asupra observațiilor depuse și a probelor prezentate de cealaltă parte. În plus, articolul 6 §1 impune, ca și în dreptul englez, ca autoritățile de urmărire penală să dezvăluie apărării toate probele materiale aflate în posesia lor pentru sau împotriva acuzatului”³⁵⁴.

Potrivit autorilor Vîzdoagă T. și Ababei E., „principiul contradictorialității se manifestă prin trei laturi principale: 1) stabilirea poziției procesuale a participanților; 2) separarea funcțiilor procesuale, astfel ca judecarea, apărarea și acuzarea să fie exercitată de către subiecți diferiți; 3) rolul conducător, obiectiv și imparțial al instanței de judecată”³⁵⁵. În sensul deplin al cuvântului, principiul contradictorialității presupune egalitatea în drepturi a părților care se confruntă în procesul penal”³⁵⁶.

Există autori care pun la îndoială acțiunea principiului contradictorialității în procesul penal. Spre exemplu, A. Makarkin susține că „promovarea contradictorialității ca principiu al procesului penal nu este justificată în prezent, fiind prematur să fie inclusă în sistemul de principii fundamentale ale procesului penal. Acest lucru se datorează faptului că funcțiile acuzării, apărării și judecării cauzelor nu sunt încă separate în mod clar în cadrul procesului penal”³⁵⁷.

Alți autori, precum T. Aliev, N. Gromov, dimpotrivă, afirmă că părțile, „susținând ideea contradictorialității în calitate de principiu al procesului penal, nu pot ajunge la o înțelegere deplină privitor la trăsăturile caracteristice ale contradictorialității în cadrul activității procesual-penale”³⁵⁸.

Al treilea grup de autori au o abordare aparte, concentrându-se asupra consolidării și garantării dreptului la apărare a inculpatului³⁵⁹, cel de-al patrulea grup de autori definesc contradictorialitatea ca fiind o metodă de administrare a probelor în procesul penal³⁶⁰.

Într-un proces contradictoriu, „instanța judecătorească este subiectul principal al activităților procesual-penale, întrucât îndeplinește funcția justiției, care conține, pe lângă puterea

³⁵⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Fitt contra Regatul Unit* din 16.02.2000. [online]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/#{"itemid":"001-58833"}](http://hudoc.echr.coe.int/#{)

³⁵⁵ ABABEI, E., VÎZDOAGĂ, T. Contradictorialitatea procesului penal. În: *Manualul Judecătorului pentru cauze penale* / coord. M. Poalelungi. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, ISBN 978-9975-53-231-0. p.62-64.

³⁵⁶ SPERIUSI-VLAD, A. *Procesul și sistemul judiciar din România*. București: C.H.Beck, 2021, ISBN 978-606-18-1056-7. p.98.

³⁵⁷ МАКАРКИН, А. *Состязательность на предварительном следствии*. Москва: Юридический центр, 2004, p.54.

³⁵⁸ АЛИЕВ, Т.Т., ГРОМОВ, Н.А., ЗЕЙНАЛОВА, Л.М. *Состязательность и равноправие сторон в уголовном судопроизводстве*. Москва: Приориздат, 2003, ISBN 5-9512-0015-6. p.86.

³⁵⁹ БАГДАСАРОВ, Р.В. *Принцип состязательности в уголовном процессе России и стран Европейского Союза*. Москва: Юрлитинформ, 2008, ISBN 978-5-93295-421-8. p.98.

³⁶⁰ ВИЛКОВА, Т. Ю., НАСОНОВ, С. А. *Принцип участия граждан в осуществлении правосудия в уголовном судопроизводстве*. Op.cit., c.109.

de a dispune asupra condamnării inculpatului (*jurisdictio*), și puterea de constrângere, prin supunerea condamnatului la executarea pedepsei stabilite (*imperium*). Judecata constituie activitatea principală a procesului penal, deoarece numai în baza celor discutate și probate în ședința de judecată se poate întemeia convingerea judecătorilor, convingere care apoi va fi concretizată în hotărârea judecătorească”³⁶¹.

În opinia Curții Supreme de Justiție, „organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să fondeze derularea procesului penal în strictă conformitate cu principiul contradictorialității, astfel încât cauza să fie examinată complet și sub toate aspectele”³⁶².

Mai mult, dreptul la un proces echitabil presupune „o procedură contradictorie, cu alte cuvinte, dreptul unei părți în procesul penal de a lua cunoștință de observațiile sau susținerile făcute de cealaltă parte, precum și de a le discuta. În acest context, trăsăturile justiției corecte trebuie să constituie obiectul unei atenții particulare”.

În acord cu art. 24 alin. (2) Cpp, „instanța judecătorească nu este organ de urmărire penală, nu se manifestă în favoarea acuzării sau a apărării și nu exprimă alte interese decât interesele legii”, iar conform alin. (4), „părțile în procesul penal își aleg poziția, modul și mijloacele de susținere a ei de sine stătător, fiind independente de instanță, de alte organe ori persoane. Instanța de judecată acordă ajutor oricărei părți, la solicitarea acesteia, în condițiile prezentului cod, pentru administrarea probelor necesare”.

În aceeași ordine de idei, conform art. 314 alin. (1), (2) Cpp, „instanță de judecată este obligată, în cursul judecării cauzei, să cerceteze nemijlocit, sub toate aspectele, probele prezentate de părți sau administrate la cererea acestora, inclusiv să audieze inculpații, părțile vătămate, martorii, să cerceteze corpurile delictive, să dea citire rapoartelor de expertiză judiciară, proceselor-verbale și altor documente, precum și să examineze alte probe prevăzute de prezentul cod. Instanța de judecată, la judecarea cauzei, creează părții acuzării și părții apărării condițiile necesare pentru cercetarea multilaterală și în deplină măsură a circumstanțelor cauzei”.

³⁶¹ JITARIUC, V., RUSU, L. *Principiul contradictorialității în procesul penal*. București: Pro universitaria, 2024, p. 134. Disponibil pe

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Principiul%20Contradictorialitatii%20in%20procesul%20penal%2025.07.2024.pdf [citat 22.02.2024]

³⁶² Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr.11 din 24.12.2010. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2011, nr.2-3. [online]. Disponibil: <https://www.inj.md/sites/default/files/Hotarari%20explicative2.pdf>

Potrivit Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 24.12.2010, principiul contradictorialității în procesul penal creează condiții de ordin procesual și organizațional deosebit de favorabile pentru soluționarea cauzei penale în mod just și adecvat³⁶³.

Principiul contradictorialității „urmează a fi realizat în cadrul tuturor fazelor judiciare ale procesului penal, inclusiv în cadrul căilor ordinare și extraordinare de atac. Căile de atac sunt o instituție creată tocmai în scopul lichidării erorilor în sfera de realizare a justiției. Ele sunt mijloacele procesuale care permit un nou examen al procesului în care s-a pronunțat una sau chiar mai multe hotărâri judecătorești, în vederea desființării, totale sau parțiale, a acestora, atunci când sunt greșite, în fapt sau în drept. Ele constituie un mijloc procedural indispensabil pentru garantarea drepturilor individuale împotriva hotărârilor judecătorești greșite și deci periculoase atât pentru cetățeni, cât și pentru autoritatea justiției”³⁶⁴.

S-a afirmat că instanța de judecată manifestă un rol diriguitor. Ea nu este organ de urmărire penală și nu face nicio favoare acuzării sau apărării, exprimând numai interesele legii. Rolul instanței de judecată constă în crearea condițiilor necesare pentru examinarea completă și sub toate aspectele a cauzei și excluderea examinării probelor inadmisibile.

Prin rolul său, „instanța de judecată completează disputa dintre părți, intervenind prin punerea unor întrebări, fără ca acestea să aibă un caracter de învinuire sau apărare, după caz, și încercând să descopere adevărul, soluționează cauza potrivit legii, ceea ce nu exclude luarea unei hotărâri care să nu fie conformă nici cu învinuirea formulată, nici cu apărarea care a combătut argumentele învinuirii”³⁶⁵.

Ne raliem poziției conform căreia instanța „nu participă la conflictul dintre subiecții adversari ai procesului, activitatea ei nu constituie element al contradictorialității. Principiul contradictorialității se reflectă la maximum în cadrul etapelor judiciare ale procesului penal și, în special, în cadrul examinării cauzelor penale în prima instanță. În doctrină a fost expusă opinia că, „pe măsura dezvoltării principiului contradictorialității în procesul penal, gradul de activitate al instanței s-a diminuat”³⁶⁶.

³⁶³ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinutului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr.11 din 24.12.2010. *Op.cit.*

³⁶⁴ RUSU, L. Unele particularități ale realizării principiului contradictorialității în cadrul căilor de atac în procesul penal al Republicii Moldova. În: *Legea și viața*, nr. 7, martie 2017. [online]. [citat 06.09.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/7_11_Unele%20particularitati%20ale%20realizarii%20principiului%20contradictorialitatii%20in%20cadrul%20cailor%20de%20atac%20in%20procesul%20penal_0.pdf

³⁶⁵ BRIA, I. Impactul prezumției de nevinovăție asupra repartizării sarcinii probei în procesul Penal. În: *Revista Română de Criminalistică*, nr. 4, p. 337, București 2023. ISSN 1454-3117. [online] [citat 10.01.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/194410.

³⁶⁶ ЛОБАНОВА, Д. Д., СУРОВ, В. В. Реализация принципа состязательности сторон в уголовном процессе. В: *Молодой ученый*, 2021, № 8 (350), p.102.

În context, instanța de judecată are obligația de a pune la baza hotărârii sale numai acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură și să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate.

„Principiul contradictorialității are o implicare directă în ceea ce se numește nemijlocirea probelor. O situație specială, spre exemplu, în ceea ce privește respectarea principiului contradictorialității este examinarea cauzei penale în lipsa acuzatului care se sustrage de la judecată. În jurisprudența sa, CtEDO a decis că o procedură penală care derulează în absența celui trimis în judecată nu este, în principiu, incompatibilă cu dispozițiile Convenției, dacă el are posibilitatea să obțină, ulterior, ca o jurisdicție să statueze din nou, după ce l-a acuzat, cu privire la temeinicia acuzațiilor ce i se aduc”³⁶⁷.

Considerăm că principiul contradictorialității în procesul de apreciere a probelor se manifestă exact în momentul în care se apreciază probele acuzării în raport cu probele apărării.

Potrivit art. 365 alin. (1) Cpp, „în cadrul cercetării judecătorești, în primul rând, se cercetează probele prezentate de către partea acuzării”. De la regula enunțată legiuitorul a permis derogări, și anume: „instanța, la cererea părților sau a altor participanți la proces, poate modifica ordinea de cercetare a probelor, dacă aceasta este necesar pentru buna desfășurare a cercetării judecătorești. Inculpatul poate cere să fie audiat la începutul cercetării probelor sau la orice etapă a cercetării judecătorești”.

În cauza *Al-Khawaja și Tahery contra Regatului Unit*, CtEDO a statuat: „art. 6 par. 1 lit. d) consacră principiul conform căruia, înainte ca un acuzat să poată fi condamnat, toate probele în acuzare trebuie, în principiu, prezentate acestuia în ședință publică, în vederea unei dezbateri contradictorii”³⁶⁸, iar în speța *Barberra, Messegue și Jabardo contra Spaniei* s-a menționat că „toate probele trebuie, în principiu, să fie puse în discuție, în prezența acuzatului, într-o ședință publică cu dezbateri contradictorii”³⁶⁹.

Contradictorialitatea asigură o „luptă echitabilă a probelor” în cadrul procesului penal. Partea apărării este în drept de a înainta lista probelor apărării. În acest sens, ea poate să formuleze și să susțină versiunea proprie bazată pe contra-probe, ce au menirea să răstoarne poziția acuzării.

Anume aici intervine contradictorialitatea aprecierii probelor, în situația în care partea apărării reușește să-și dovedească „adevărul propriu”. Și în situația în care proba apărării reușește

³⁶⁷ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Comentariu aplicativ*. Op.cit., p. 901-902.

³⁶⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Al-Khawaja și Tahery contra Regatului Unit* din 15.12.2011. [online] [cit 17.11.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072>

³⁶⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Barberra, Messegue și Jabardo contra Spaniei* din 06.12.1988. [online] [cit 17.11.2019]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57429%22%7D>

să diminueze din forța probantă a probelor acuzării, intervine principiul *in dubio pro reo*, ce obligă instanța de judecată de a trata toate dubiile în favoarea inculpatului.

Din punctul nostru de vedere, este relevantă cauza penală nr. 1-3830/19 de învinuire a lui B.V. în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 217¹ alin. (3) lit. b) și f) Cod penal, pentru *procurarea, transformarea, păstrarea, distribuirea sau alte operațiuni ilegale cu droguri și cu analogi ai acestora, săvârșite în scop de înstrăinare și înstrăinare ilegală a drogurilor sau analogilor acestora*³⁷⁰. În speță, partea apărării a prezentat informații de la narcolog, care confirmă că inculpatul este consumator de droguri, și a evidențiat circumstanțele favorabile apărării din conținutul proceselor-verbale ale acțiunilor procesuale, prezentate de acuzatorul de stat, reușind să convingă instanța de judecată despre lipsa scopului de înstrăinare a drogurilor în acțiunile lui B.V.”

În motivarea soluției sale, instanța a menționat că „despre lipsa scopului de înstrăinare mărturisește prezența temeiurilor suficiente identificate în ansamblu: cantitatea redusă de droguri, lipsa unei înțelegeri cu cei care pot să procure astfel de substanțe, circumstanța că inculpatul suferă de narcomanie, fiind la evidența medicului narcolog în calitate de consumator de substanțe narcotice (opiu). Scopul înstrăinării drogurilor de către inculpatul B.V. este combătut de rezultatele consemnate în procesul-verbal de percheziție din 13.07.2019 a imobilului utilizat de inculpat pentru necesitățile personale, amplasat în ... , instanța remarcă absența oricăror indicii ale procesului de vânzare, precum cântare, pachetele zip-lock noi sau substanță de culoare albă cu aspect de bulgări în pachetele zip-lock sau alt ambalaj, pregătite pentru a fi comercializate. Substanța de culoare albă cu aspect de bulgări, păstrată într-un pachet de polietilenă (planșă ilustrativă), nu denotă și nu este caracteristică procesului de vânzare organizată a stupefiantelor, dar, din contra, conduce la concluzia instanței de posesie a cocainei de către inculpatul pentru propriul consum”³⁷¹.

Un alt caz din practica judiciară ce merită a fi analizat din perspectiva aprecierii în contradictoriu a probelor se referă la raportul de expertiză. Instanța de judecată a constatat că în privința aceluiași fapt au fost emise concluzii diferite prin două rapoarte de expertiză diverse.

Astfel, în cauza penală nr. 1-1421/2017, inculpatul S.S. a fost pus sub învinuire pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 152 alin. (1) alin. (2) lit. e) Cod penal. Ulterior, din anumite considerente, S.S. a fost scos de sub urmărire penală, iar cauza penală a fost încetată³⁷².

³⁷⁰ Sentința Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-3830/19 (1-19155792-12-1-01102019) din 10.12.2019. / Arhiva Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

³⁷¹ Sentința Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-3830/19 (1-19155792-12-1-01102019) din 10.12.2019. / Arhiva Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

³⁷² Sentința Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-1421/2017 (12-1-40880-12062017) din 25.01.2021. / Arhiva Judecătoreiei Chișinău, sediul Buiucani.

În fapt, „la scurt timp, la inițiativa Procurorului General, a fost efectuată o altă expertiză judiciară pe faptul cauzării leziunilor corporale părții vătămate, dar deja în baza documentelor medicale, care au dat o concluzie mai gravă, calificând vătămările corporale ale părții vătămate ca fiind grave. Din considerentul expus, urmărirea penală în privința lui S.S. a fost reluată în temeiul „circumstanțelor noi apărute”, fiind pus sub învinuire și trimis în instanța de judecată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 151 alin. (2) lit. d) Cod penal”.

În acest caz, instanța de judecată a fost pusă în situația de a aprecia două rapoarte de expertiză cu concluzii diferite în privința aceluiași circumstanțe de fapt.

Apresiasi probele, instanța de judecată, din start, „s-a referit la procedura de numire a celei de a doua expertize în comisie. Din circumstanțele cauzei, instanța de judecată a constatat că aceasta a fost numită unilateral de către organul procuraturii, fără înștiințarea lui S.S., care fusese scos de sub urmărire penală”.

Cu privire la acest fapt, constatăm că numirea expertizei în comisie, în asemenea manieră, încalcă principiul contradictorialității. Or, organul de urmărire penală sau instanța are obligația să pună în discuție obiectivele, obiecțiunile la raportul de expertiză, formulate de fiecare parte, de a permite fiecărei părți să pună întrebări expertului, în ipoteza în care acesta se înfățișează în fața ordonatorului expertizei.

Analizând circumstanțele speței, instanța a notat că „expertiza judiciară în comisie se efectuează de o comisie din câțiva experți de aceeași specializare sau, după caz, de specializări diferite, și poate fi numită în cazul în care obiectul de cercetare prezintă un grad sporit de complexitate, este voluminos sau în cazul în care expertizele efectuate anterior prezintă concluzii divergente. În circumstanțele de fapt relevate *supra*, instanța de judecată constată că a doua expertiză numită în vederea constatării gradului de gravitate și a caracterului vătămărilor integrității corporale ale lui P. S. a fost una în comisie.

Conținutul Ordonanței procurorului PCCOCS de numire a expertizei medico-legale în privința lui P. S. nu relevă necesitatea și importanța ordonării unei noi expertizări, și anume în comisie, în situația în care obiectul expertizării deja a fost cercetat, fiind emis Raportul de expertiză medico-legală nr. 01/D din 05.01.2009”.

Astfel, „instanța de judecată nu a constatat circumstanțe de fapt în privința obiectului propus spre cercetare experților – stabilirea gradului de gravitate și a caracterului vătămărilor integrității corporale ale cet. P. S., care să-l încadreze în condițiile legale de numire a unei astfel de expertize judiciare. Or, stabilirea gradului de gravitate și a caracterului vătămărilor integrității

corporale nu prezintă un grad sporit de complexitate, obiectul cercetării nu a fost unul voluminos sau anterior nu au existat mai multe expertize efectuate, care să prezinte concluzii divergente”³⁷³.

Suplimentar, instanța a relevat că „de la comiterea infracțiunii și producerea urmărilor prejudiciabile s-a scurs o perioadă aproximativă de 8 ani de zile, perioadă în care cauza penală de bază a fost suspendată, fără întreprinderea cărorva acțiuni procesuale din partea organului de urmărire penală. Totodată, reluarea urmăririi penale sau numirea expertizei în comisie nu a fost solicitată de partea vătămată P. S. sau de alte persoane implicate în proces. Spre deosebire de prima concluzie a expertului, existentă la dosar, concluzia din *raportul de expertiză medico-legală în comisie nr. 306 din 05.10.2016* a fost emisă în baza cercetării documentelor medicale, după o perioadă de aproximativ 8 ani, în baza unei ordonanțe de numire a expertizei în comisie a procurorului, fără a fi motivată necesitatea acestei cercetări și ilegalitatea sau dezacordul cu prima concluzie existentă pe același fapt”.

Având în vedere existența a două rapoarte de expertiză, care stabilesc aceeași situație de fapt, instanța, în conformitate cu principiul *in dubio pro reo* (și anume că concluzia din *Raportul de expertiză medico-legală în comisie nr. 306 din 05.10.2016*, spre deosebire de *Raportul de expertiză medico-legală nr. 01/D din 05.01.2009*, agravează situația juridică a inculpatului), a declarat inadmisibilă proba *Raportul de expertiză medico-legală în comisie nr. 306 din 05.10.2016*.

În opinia noastră, motivarea soluției adoptate de instanța de judecată în cazul de față impresionează printr-o analiză detaliată și profundă a circumstanțelor, luând în considerare atât cronologia faptelor, cât și evoluția acțiunilor procesuale de-a lungul timpului. De asemenea, instanța a reușit să evidențieze respectarea principiului contradictorialității procesului și să aprecieze probele în baza intimei convingeri, fiind ghidată întotdeauna de prevederile legale aplicabile.

Mai mult, „instanța a ținut cont de principiile procesului penal și, într-o asemenea situație, destul de complexă, în care s-a pus pe balanță raportul de expertiză efectuat de un expert și raportul de expertiză efectuat în comisie, aceasta a pus în balanță preeminența dreptului la apărare a inculpatului și principiul *in dubio pro reo*”³⁷⁴.

Un alt exemplu relevant în contextul principiului contradictorialității aprecierii probelor, pe care-l propunem spre examinare, este situația în care instanța de judecată a efectuat o analiză

³⁷³ Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-1421/2017 (12-1-40880-12062017) din 25.01.2021. Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

³⁷⁴ LUPAȘCO, L. Aspecte teoretice și practice ale aprecierii anumitor mijloace de probă. In: *Univers strategic*, 2024, nr. 2(58), pp. 74-83. ISSN 2067-7464, p. 80. [online] [cit. 05.09.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/74-83_7.pdf

minuțioasă a probelor prezentate de acuzatorul de stat, apreciind aceste probe, de fapt, în favoarea apărării. Această abordare subliniază respectarea principiului contradictorialității, demonstrând că instanța a evaluat probele cu obiectivitate și a luat în considerare toate aspectele relevante pentru a ajunge la o soluție echitabilă.

În cauza penală nr. 1-222/2018³⁷⁵, condamnatul M.V. este învinuit de faptul păstrării drogurilor, executând pedeapsa cu închisoarea în incinta Penitenciarului nr. 15, Cricova. În speță, martorii acuzării sunt doar angajații instituției penitenciare, care, nemijlocit, au constatat pretinsa faptă infracțională comisă de M. V.

Instanța a notat că „va da o apreciere critică declarațiilor martorilor – colaboratori ai instituției penitenciare, or acestea nu coroborează între ele, astfel neputând fi puse la baza sentinței de condamnare a lui M.V.”

În fapt, „martorul M.I. a declarat instanței de judecată sub jurământ că, la momentul percheziției, s-a aflat în primul sector, în coridorul unde se afla celula unde a fost percheziționat M.V., el nu a fost în celulă. Nu a asistat personal la percheziționare și nu a văzut personal depistarea sticlei. Ulterior, același martor a declarat că, atunci când supraveghetorul i-a arătat vasul, s-a adresat la deținut și l-a întrebat ce este asta, la care deținutul i-a comunicat că este „мёд”, în limbajul inculpaților aceasta însemnând „metadon”. Când l-a întrebat dacă cunoaște că pentru aceasta se poartă răspundere penală, acesta și-a schimbat atitudinea și a declarat că vasul nu-i aparține”.

Apreciind declarațiile martorului, coroborând cu alte probe prezentate, instanța a concluzionat că „atâta timp cât M. I. a declarat că nu s-a aflat în camera unde s-a efectuat percheziție, respectiv nu a participat la efectuarea percheziției, personal nu a putut să cunoască și nu poate să confirme că obiectul interzis a fost găsit anume în lucrurile personale ale deținutului M.V. și, cu atât mai mult, să confirme astfel de detalii precum că, la început, M.V. a recunoscut că în borcan este miere, iar după ce a fost atenționat despre răspunderea penală – a negat faptul că borcanul cu substanță i-ar fi aparținut. La întrebarea de concretizare a instanței de judecată, martorul M. I. a menționat că, la momentul depistării sticlei cu metadon, în încăpere se aflau următoarele persoane: D. C. supraveghetor, A. G. comandant de grupă, și deținutul, iar el se afla în coridor”.

Un alt martor, G. A., a declarat că din geanta personală a condamnatului M.V. a fost scoasă o sticlă de masă plastică cu o substanță lichidă de culoare transparentă. Sticlă era de culoare albă, fără inscripții.

³⁷⁵ Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-222/2018 (12-1-21249-03042018) din 02.06.2020. / Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

Aceste declarații nu au fost reținute de instanță, dat fiind că „creează dubii cu privire la bunul găsit și ridicat în lucrurile personale ale deținutului M.V., atâta timp cât, conform procesului-verbal de percheziție nr. 497 din 23.10.2017, în timpul percheziționării obiectelor personale ale deținutului M.V., a fost depistat un borcan din sticlă transparent cu o substanță de culoare albastră-verzuie, iar potrivit raportului de constatare tehnico-științifică nr. 34/12/1-R-4545 din 17.08.2017, spre examinare a fost transmis un borcan din sticlă, cu o etichetă cu inscripția „Intenso”, în care se afla un lichid de culoare albastră-verzuie, transparentă, în cantitate de 68 ml.”

Instanța a constatat că martorul G. A. „a încercat să inducă în eroare instanța de judecată și cu privire la momentul în care deținutul M.V., urmare a imputării comiterii infracțiunii de circulație ilegală a drogurilor, s-a automutilat. Cu privire la acest aspect, acesta a relatat instanței două versiuni diferite: prima – a indicat că deținutul M.V. nu a semnat procesul-verbal de percheziție, din motiv că acesta, în semn de protest s-a automutilat, pentru ca, ulterior, să concretizeze instanței de judecată că totuși M. V. s-a automutilat în timp ce fusese deja transferat în celula în care urma să fie deținut în timpul declarării grevei de foame”³⁷⁶.

Într-un final, din ansamblul circumstanțelor speței, instanța a stabilit cu certitudine că inculpatul M.V. s-a automutilat în semn de protest la incriminarea acțiunii pe care nu o comisese, după plasarea sa în celulă separată. Acest fapt a fost declarat de inculpatul M. V. și de martorul C. M., angajat al Serviciul Medical al Penitenciarului nr. 15, Cricova, care a comunicat că a fost informat că M. V., fiind plasat în camera unde urma să fie deținut în legătură cu declararea grevei de foame, s-a automutilat”.

Mai mult, instanța a relevat că „unicul martor ocular audiat, G. A., care s-a aflat nemijlocit în încăperea unde a fost efectuată percheziția corporală incompletă și a bunurilor personale ale deținutului M.V., a prezentat instanței informații eronate și contradictorii cu privire la pretinsul obiect al infracțiunii, ce prezintă interes pentru examinarea cauzei respective. În asemenea situație, se adevăresc și dubiile părții apărării, care a invocat că în procesul-verbal cu privire la percheziție nr. 497 din 28.07.2017 nu a fost indicată procedura de sigilare a bunului interzis găsit, ceea ce presupune descrierea amănunțită a particularităților și semnelor distinctive, precum și numerotarea pachetului sigilat”.

În consecință, „declarațiile acestui martor nu pot fi puse la baza sentinței de condamnare, datorită divergențelor pe care le prezintă și, în acest sens, instanța va ține cont de prevederile art. 8 alin. (3) Cpp, ce stipulează că concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate,

³⁷⁶ Dosar nr. 1-222/2018 (12-1-21249-03042018) în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 217 alin. (2) Cod Penal al Republicii Moldova.

în condițiile prezentului cod, se interpretează în favoarea bănuțului, învinutului, inculpatului. Declarațiile martorilor M. I., C. M., I. V., A. I. nu pot fi puse de sine stătător la baza sentinței de condamnare, or, acestea nu sunt probe directe, ei nefiind prezenți în momentul depistării recipientului de sticlă cu soluția de „metadonă”, ci doar au relatat cele întâmplate din cele raportate de către C. D. și G. A., care, de fapt, sunt sursele primare de obținere a informației pe acest caz”.

În concluzie, instanța de judecată a demonstrat o abordare cuprinzătoare și riguroasă în aprecierea probelor administrate de partea acuzării. Aceasta nu s-a limitat doar la coroborarea probelor între ele, ci a analizat în mod detaliat și fiecare element al acestora în contextul specific al cauzei. În cadrul acestei analize, instanța a ținut cont de principiul contradictorialității, asigurându-se că ambele părți implicate în proces au avut oportunitatea de a prezenta și de a contesta probele, astfel încât procesul să fie echitabil și transparent.

Mai mult decât atât, instanța nu a evaluat probele doar din perspectiva lor imediată și directă, ci a integrat în raționamentul său și reperele teoretice relevante pentru problematicile juridice abordate. Acest lucru indică faptul că decizia instanței a fost fundamentată nu doar pe o aplicare strictă a normelor procedurale și a legislației penale, ci și pe o înțelegere profundă a contextului teoretic al cauzei. Astfel, instanța a demonstrat o capacitate de a corela principiile generale ale dreptului cu specificitățile situației concrete, oferind o soluție temeinică și bine argumentată.

Această abordare reflectă nu doar respectul față de drepturile procesuale ale părților implicate, dar și angajamentul instanței de a asigura o justiție bazată pe raționamente juridice clare și coerente, care țin cont de toate aspectele relevante ale cazului.

3.3 Convingerea intimă a judecătorului

Administrarea probelor în procesul penal trebuie realizată într-un mod care să permită stabilirea cu certitudine a existenței infracțiunii, a vinovăției inculpatului și a răspunderii sale penale. În acest sens, este esențial ca probele să fie analizate în mod obiectiv și riguros, pentru a se asigura că toate aspectele cauzei sunt luate în considerare, în vederea unei soluții corecte. S-a menționat că „sistemul probator din dreptul procesual penal național, având la bază principiul liberei aprecieri a probelor, acordă posibilitate organelor judiciare a le examina și a le estima forța lor probantă și apoi a le evalua contribuția la formarea convingerii acestor organe; astfel, probele vor fi apreciate după valoarea lor reală, și nu după o valoare prestabilită de lege”³⁷⁷.

³⁷⁷ BUGUȚA, E., CUCIURCĂ, A. Esența și conținutul conceptului de apreciere a probelor în procesul penal. Op.cit., p. 203.

Formarea convingerii reprezintă un proces complex, care implică nu doar examinarea și evaluarea obiectivă a fiecărei probe, dar și interpretarea acestora prin filtrul rațiunii, al psihicului și al experienței organului judiciar. În acest sens, judecătorul trebuie să analizeze probele într-un mod profund și holistic, având în vedere nu doar valoarea lor formală, ci și contextul în care acestea au fost obținute și impactul lor asupra întregii cauze.

Dintr-o perspectivă gnoselologică, aprecierea liberă a probelor, bazată pe convingerea intimă a judecătorului, reprezintă un element esențial al procesului penal. Această apreciere liberă asigură independența judecătorului, oferindu-i libertatea de a evalua probele în mod obiectiv și fără constrângeri externe. Astfel, prin exercitarea convingerii intime, judecătorul poate lua o decizie bine fundamentată, care reflectă nu doar analiza probelor, ci și o înțelegere profundă a adevărului procesual. Aceasta contribuie la garantarea unui proces echitabil, în care instanța judecătorească rămâne imparțială și independentă, respectând drepturile fundamentale ale părților implicate.

Intima convingere „nu constituie o instituție pur subiectivă, ci un sentiment de certitudine fermă despre existența sau inexistența unei fapte, convingerea întemeindu-se pe raționament și argumente logice”³⁷⁸.

Cadrul de reglementare procesual-penal conține o serie de norme care reliefează întreaga esență a conceptelor de *libera apreciere a probelor* și de *intima convingere a judecătorului*. Acestea rezultă din conținutul art. 26 Cpp, ce stabilește că „la înfăptuirea justiției în cauzele penale, judecătorii sunt independenți, se supun doar legii, judecă materialele și cauzele penale conform legii și propriei convingeri, bazate pe probele cercetate în cadrul procedurii judiciare. Judecătorul nu trebuie să fie predispus să accepte concluziile date de organul de urmărire penală în defavoarea inculpatului sau să înceapă o judecată de la ideea preconcepută că acesta a comis o infracțiune ce constituie obiectul învinuirii”.

În art. 27 Cpp este stipulat că „judecătorul apreciază probele în conformitate cu propria lui convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate”, iar norma de la art.100 alin. (4) Cpp prevede că „probele administrate în cauza penală vor fi verificate sub toate aspectele, complet și obiectiv”. De asemenea, legiuitorul a reglementat că „verificarea probelor constă în analiza probelor administrate, coroborarea lor cu alte probe, administrarea de noi probe și verificarea sursei din care provin probele”.

Cel mai relevant moment al aprecierii probelor se manifestă „în cadrul deliberării finale, atunci când instanța de judecată trebuie să-și formeze o opinie proprie asupra materialului probator, administrat pe parcursul procesului penal. Este esențial ca, în acest moment, instanța să-

³⁷⁸ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., p. 55

și fundamenteze concluziile pe o evaluare obiectivă și temeinică a probelor, având în vedere nu doar aspectele formale ale acestora, ci și contextul concret în care au fost prezentate”³⁷⁹. Deoarece „sentința pronunțată poate să influențeze în mod radical viața unor persoane, judecătorul trebuie să știe pe deplin realitatea tuturor împrejurărilor cauzei penale, astfel încât acesta să fie sigur că sentința pe care o va pronunța este una corectă”³⁸⁰.

Deși punctul de vedere al organului judiciar poate varia de la un judecător la altul, acest lucru nu înseamnă că soluția adoptată va fi una pur subiectivă. Fiecare judecător este responsabil de aprecierea probelor și de formarea convingerii intime, care trebuie să se bazeze pe o înțelegere corectă și profundă a faptelor. Astfel, indiferent de divergențele de opinie care pot apărea între membrii completului, soluția finală va trebui să fie întemeiată pe o apreciere corectă și obiectivă a circumstanțelor și a probelor, asigurându-se, astfel, respectarea principiilor fundamentale ale procesului penal, cum ar fi dreptul la un proces echitabil și imparțial.

S-a punctat faptul că „judecătorul are datoria de a cunoaște în mod deplin toate probele prezentate de părți cu ocazia judecării cauzei penale”³⁸¹. Aceasta presupune o evaluare atentă și detaliată a fiecărei probe, precum și o înțelegere completă a contextului factual și juridic. Doar în acest fel, judecătorul poate ajunge la convingerea că sentința pe care o va pronunța este una corectă și justă. Întrucât soluțiile judecătorești pot avea repercursiuni serioase asupra destinilor celor implicați, este esențial ca instanța să aibă certitudinea că soluția adoptată este bazată pe o apreciere obiectivă a faptelor și pe respectarea cu strictețe a normelor legale, astfel încât drepturile fundamentale ale părților să fie protejate.

Organul judiciar „face o sinteză a tuturor dovezilor acumulate în cauza penală și își întemeiază sentința numai pe probele care au fost cercetate în ședința de judecată. Sentința instanței de judecată trebuie să fie „legală, întemeiată și motivată”, fapt ce rezultă din conținutul art. 384 alin. (3) Cpp, iar potrivit art. 389 alin. (4) Cpp, „sentința de condamnare nu poate fi bazată pe presupuneri”³⁸².

Libera apreciere a probelor nu presupune arbitrariul, „ci libertatea de a aprecia probele în mod rezonabil și imparțial, iar rezultatele aprecierii probelor sunt prezentate de către instanța de judecată în acte procedurale, care trebuie să fie motivate în mod obiectiv și sub toate aspectele

³⁷⁹ LUPAȘCO, L. Conceptul „libera apreciere a probelor” vis-à-vis de conceptul „intima convingere a judecătorului”. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr. 10-12(240-242), pp. 81-91. ISSN 1811-0770, p. 83. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/81-91_4.pdf

³⁸⁰ *Ibidem*, p. 83 – 84.

³⁸¹ БУРМАГИН, С. В. Соответствие приговора внутреннему убеждению судьи. В: *Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения*, 2017, nr.1, p.15-16.

³⁸² LUPAȘCO, L. Conceptul „libera apreciere a probelor” vis-à-vis de conceptul „intima convingere a judecătorului”. *Op. cit.* p. 84.

potrivit legii. Motivarea constă în faptul că, la admiterea unor probe și la respingerea altora, judecătorul este obligat să prezinte argumentele unei asemenea soluții”³⁸³.

Judecătorul „va acorda o atenție sporită atât probelor prezentate în cursul cercetării judecătorești, cât și celor administrate în faza de urmărire penală și examinate în ședința de judecată. Toate probele administrate vor beneficia de incidența principiilor contradictorialității, publicității și oralității. Fie că sunt probe noi, fie că au fost acumulate în cursul urmăririi penale, probele nu beneficiază de vreo ordine de preferință a puterii lor probante. Deducem, așadar, că aprecierea probelor este o activitate esențială în cadrul procesului judiciar și, în consecință, ea trebuie efectuată prin garantarea tuturor drepturilor procesuale ale părților, în special față de inculpat”³⁸⁴.

Instanța de judecată își asumă sarcina de a determina admisibilitatea probelor prin aplicarea normelor din Codul de procedură penală într-un mod care să corespundă jurisprudenței Convenției Europene a Drepturilor Omului. Anume în acest scop, legislatorul a stabilit, în art. 383 alin. (1) Cpp: „dacă în cursul deliberării instanța constată că o anumită circumstanță necesită concretizare pentru justa soluționare a cauzei, instanța poate relua cercetarea judecătorească prin încheiere motivată”³⁸⁵.

Bazându-ne pe art. 101 din Cpp, conchidem că organul judiciar trebuie „să aprecieze fiecare probă sub toate aspectele, din punctul de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punctul de vedere al coroborării lor. Nicio probă nu poate avea valoare dinainte stabilită”. Totodată, conducându-ne de principiul prezumției nevinovăției, stipulat în art. 8 al Cpp, „concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, se interpretează în favoarea bănuیتului, învinuitului, inculpatului”³⁸⁶.

Legea procesual penală stabilește că organul judiciar are obligația de a pune la baza hotărârii sale doar acele probe, la cercetarea cărora au avut acces toate părțile în egală măsură și să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor ce au fost administrate.

În același context, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a confirmat că „libera apreciere a probelor exclude posibilitatea conferirii unei puteri probante dinainte stabilite unei

³⁸³ Hotărârea Curții Constituționale a RM nr.18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului). [online]. [cit. 20.11.2020]. Disponibil: <http://www.const-court.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=617&l=ro>

³⁸⁴ LUPAȘCO, L. Conceptul „libera apreciere a probelor” vis-à-vis de conceptul „intima convingere a judecătorului”. *Op. cit.* p. 84.

³⁸⁵ *Ibidem*, p. 84.

³⁸⁶ *Ibidem*

probe. Aprecierea fiecărei probe se face de instanța de judecată ca urmare a examinării conjugate a tuturor probelor administrate, în scopul aflării adevărului”³⁸⁷.

În context, este relevantă jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova, în care instanța a argumentat că „judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricții și fără a fi obiectul unor influențe, presiuni, amenințări sau intervenții nelegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv”. Argumentele Curții Constituționale sunt importante, întrucât s-a reținut că „libera apreciere a probelor este strâns legată de regula cercetării sub toate aspectele, complet și obiectiv a circumstanțelor cauzei și probelor”³⁸⁸. Astfel, Curtea a menționat că dispozițiile, potrivit cărora „probele sunt supuse liberei aprecieri a judecătorului, urmează a fi interpretate în sensul în care propria sa convingere este formată în urma cercetării tuturor probelor administrate”.

La aprecierea probelor judecătorul trebuie să se bucure de independență.

În plan internațional, există o serie de instrumente juridice care au consacrat și au dezvoltat garanțiile independenței judecătorilor, ceea ce constituie o premisă importantă în susținerea procesului de apreciere a probelor conform propriei convingeri a acestora.

Potrivit Principiilor de la Bangalore, „judecătorul trebuie să-și exercite funcția judiciară în mod independent, pe baza propriei aprecieri a faptelor și în concordanță cu spiritul legii, fără influențe externe, sugestii, presiuni, amenințări și fără vreun amestec, direct sau indirect, indiferent de la cine ar proveni și sub ce motiv”³⁸⁹.

În Recomandarea Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei către statele membre cu privire la judecători s-a menționat că „toate persoanele care au legătură cu un caz, inclusiv organismele publice sau reprezentanții lor, trebuie să se supună autorității judecătorului”³⁹⁰.

Marea majoritate a autorilor din sfera dreptului procesual penal, atunci când se referă la convingerea judecătorului, folosesc sintagma „convingere intimă”. Cercetând această chestiune, autorul român A. Sava a ajuns la concluzia că, de fapt, „convingerea intimă nu are sensul de opinie

³⁸⁷ Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr. HCC2/2020 din 23.01.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 6 pct.111 din Codul de procedură penală (definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”) (sesizările nr. 122g/2019 și nr. 216g/2019). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 44-54.

³⁸⁸ Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr. 22 din 05.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi privind imunitatea judecătorului. [online]. [citat 15.11.2023]. Disponibil: <http://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=468&l=ro>.

³⁸⁹ Proiectul Codului de Conduită Judiciară de la Bangalore 2001, adoptat de Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității Justiției, așa cum a fost revizuit la Masa Rotundă a Președinților Curților Supreme ținută la Palatul Păcii, Haga, 25-26 noiembrie 2002. [online]. Disponibil: https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/bangalore_principles/bangalore_principles_romanian.pdf

³⁹⁰ Recomandarea CM/Rec(2010)12 a Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile. [online]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/wp-content/uploads/2019/12/RecomandareaCMRec2010.pdf>.

subiectivă, ci înțelesul de certitudine dobândită de judecător în urma examinării tuturor probelor în ansamblu, sub toate aspectele, în mod obiectiv și călăuzindu-se de lege. Convingerea se formează prin aprecierea probelor, nu a normelor. Judecătorul va trebui să învețe să aplice legea și în spiritul ei, nu doar în litera ei”³⁹¹.

Ne raliem opiniei cercetătorului și credem că „libertatea de convingere a judecătorului nu poate fi înțeleasă pe deplin decât atunci când are ca efect transformarea judecătorului dintr-un mecanism de aplicare a legii într-un om, al cărui rol este de a apăra interesele și a rezolva conflictele justițiabililor în cel mai adecvat mod”³⁹².

În opinia lui A. Crișu, „intima convingere nu constituie o intuiție pur subiectivă, ci un sentiment de certitudine fermă despre existența sau inexistența unei fapte, convingerea întemeindu-se pe raționament și argumente logice”³⁹³. Mai mult decât atât, A. Crișu este de părere că „formarea convingerii este rezultatul unui proces intelectual prin care probele administrate se reflectă complet și exact în conștiința persoanelor abilitate cu atribuții de înfăptuire a justiției și le produc un sentiment de certitudine în legătură cu fapta dovedită”³⁹⁴.

În același timp, „aprecierea probelor după propria convingere a judecătorului nu trebuie confundată cu aprecierea după impresie, care este produsul unor percepții emoționale. Totodată, libera apreciere a probelor nu înseamnă arbitrar, ci libertatea de a aprecia probele în mod rezonabil și imparțial, iar rezultatele aprecierii probelor sunt expuse de către instanța de judecată în acte procedurale, care trebuie să fie motivate în mod obiectiv și sub toate aspectele potrivit legii.”³⁹⁵. Motivarea se exprimă prin faptul că, la admiterea unor probe și la respingerea altora, judecătorul este obligat să indice motivele de fapt și de drept ale unei asemenea soluții.

Autorii români I. Butoi și T. Butoi au pornit în examinarea acestui concept de la descrierea pe care a făcut-o Hegel: „ultimul cuvânt în decizie îl constituie convingerea subiectivă și conștiința (*animi sententia*), așa cum, în ce privește dovada care se sprijină pe declarațiile și mărturiile altora, jurământul rămâne ultima garanție, deși subiectivă”³⁹⁶. Este reliefat prin aceste precizări subiectivismul hotărârilor pe care le pronunță judecătorul, dar, mai ales, componenta psihologică

³⁹¹ SAVA, A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 51-52.

³⁹² LUPAȘCO, L. Aprecierea liberă a probelor – arealul de manifestare a principiilor de independență și imparțialitate a judecătorului. In: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor*, 1-2 octombrie 2019, Chișinău: CEP USM, 2019, Vol.2, p. 604. ISBN 978-9975-149-88-4. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/598-609.pdf.

³⁹³ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., p.55.

³⁹⁴ *Ibidem*, p.55.

³⁹⁵ ГОЛОВКО, Л. В. *Курс уголовного процесса*. Op.cit., c.99.

³⁹⁶ BUTOI, I. T., BUTOI, T. *Tratat universitar de psihologie judiciară*. / Ediția a 2-a. București: Pro universitaria, 2019, ISBN 9786062610562. p.112.

firească pe care o are instituția deliberării, exprimată prin intima convingere a celui care pronunță actul judecătoresc.

Justiția modernă trebuie să urmărească „dreptatea obiectivă” și nepărtinitoare, fondată pe temeiurile legale ale statului de drept, iar nu dreptatea subiectivă, așa cum o înțelege fiecare, iar față de acest obiectiv generos și deloc utopic, buna-credință reprezintă puterea divină cu care sunt învestiți judecătorii. „Buna-credință este puterea virtuală care mijlocește actul de justiție, este dreptul imprescriptibil al puterii judecătorești de a ține cont de buna-credință a justițiabililor, de a o aprecia și de a stabili dreptatea. Dreptatea, la rândul său, este valoare constituțională și ea nu trebuie să rămână un simplu ideal, ci trebuie să fie în mod real garantată de către puterile statului, dar, mai ales, de către puterea judecătorească, aceasta fiind funcția principală a judecătorului - de a stabili adevărul după intima lui convingere”³⁹⁷. Această dreptate trebuie efectuată în cursul judecății după conștiință și după echitate, nu numai după lege, dreptatea fiind mai presus ca legea.

„Intima convingere a judecătorului în procesul penal operează concludent cu principiul independenței judecătorului, acest principiu îi implică în activitatea sa cerința soluționării litigiilor fără imixtiunea unui organ de stat sau din partea vreunei persoane”³⁹⁸. Independența este necesară pentru a asigura imparțialitatea față de părțile în proces, acesta păstrându-și o atitudine echidistantă față de părțile din proces.

Cercetătoarea A. A. Pivovarova menționează că „legislativul, la constituirea regulilor de stabilire a pedepsei penale, folosește sancțiuni prestabilite și oferă judecătorului posibilitatea aprecierii individuale la deciderea pedepsei. Aprecierea judecătorului este dreptul acordat de lege judecătorului de a alege una din sancțiuni în conformitate cu propria sa convingere. Intima convingere reprezintă un element al conștientizării juridice. Astfel, și regulile de stabilire a pedepsei, și conștientizarea judecătorului, ce include în sine cunoștințele sale juridice, asimilarea procedurilor de judecată, psihologia judiciară, dar și emoțiile, constituie elementele formării deciziei despre pedeapsa cuvenită”³⁹⁹. În această ordine de idei, susținem că la stabilirea pedepsei trebuie să se țină cont de regulile de etică ale judecătorului, având în vedere că procesul de aplicare a unei pedepse trebuie să fie marcat de imparțialitate, transparență și respect pentru principiile fundamentale ale drepturilor omului. Judecătorul trebuie să ia în considerare nu doar circumstanțele obiective ale faptei, dar și comportamentul procesual al inculpatului, evitând orice influență externă care ar putea afecta obiectivitatea deciziei. Respectarea standardelor etice,

³⁹⁷ MOISA, Cr. *Probele în procesul penal. Practica judiciară comentată*. Op.cit., p.52.

³⁹⁸ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., p.87.

³⁹⁹ ПИВОВАРОВА, А.А. *Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. наук. Самара, 2009, p.87.

garantate prin principiile de la Bangalore, cum ar fi integritatea, transparența și competența, este esențială pentru ca pedeapsa să fie aplicată într-un mod echitabil și conform cu legea, astfel încât să contribuie la menținerea încrederii societății în sistemul judiciar.

În aprecierea aceluiași subiect, A.F. Galușko a menționat că „în momentul aprecierii proprii a faptelor constatate în procesul examinării, judecătorul „simte” acea povară a propriei răspunderi pentru corectitudinea deciziei luate, sentiment bazat pe emoție și încordare intelectuală”⁴⁰⁰. Același autor a subliniat că, *per ansamblu*, în literatura rusă este susținută ideea că „răspunsul la întrebarea dacă o acțiune sau alta a judecătorului este corectă nu trebuie apreciat prin prisma libertății acestuia de a acționa conform propriei convingeri, dar prin prisma limitelor juridice puse la dispoziția judecătorului, care corespund principiului echității, conform adagiului latin *discretio est scire per legem quid sit justum*”.

Curtea Constituțională a României, prin Decizia nr.171 din 23 mai 2001, a declarat ca „fiind neconstituțională prevederea art. 63 alin. (2) din Codul de procedură penală (redacția Legii din 1963), prin care se stabilea posibilitatea organului de urmărire penală ori a instanței de judecată să aprecieze fiecare probă potrivit „intimei convingeri” și conducându-se după „conștiința” lor. S-a constatat că această dispoziție contravine prevederilor art.123 alin.(2) din Constituția României, potrivit căreia „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”⁴⁰¹.

La acel moment se permitea judecătorului să se conducă după „conștiința” sa, care, spre deosebire de „convingere”, presupune un sentiment intuitiv, pe care ființa umană îl are despre propria existență, deci o cunoaștere reflexivă vis-à-vis de situațiile și lucrurile din jurul său.

Într-o altă accepțiune, același concept Curtea Constituțională a României l-a prezentat prin Decizia nr. 778 din 17.11.2015, unde a statuat: „convingerea magistratului reprezintă acea stare a unei persoane răspunzătoare de aplicarea legii, bazată pe buna-credință, care este împăcată cu propria conștiință morală care a îndrumat-o în aflarea adevărului prin utilizarea tuturor mijloacelor legale, respectiv a probelor. Convingerea ce stă la baza hotărârilor pe care un judecător le pronunță are drept fundament o conștiință juridică ce se formează numai după epuizarea duelului judiciar. S-a statuat că, pentru a ajunge la o anumită convingere, judecătorul va face o analiză logică, științifică și riguroasă a faptelor relevate, cu respectarea principiilor legale referitoare la loialitatea administrării probelor și a aprecierii lor ca un tot unitar. Așa fiind, câtă vreme convingerea magistratului respectă principiul constituțional al independenței judecătorului, care se supune

⁴⁰⁰ ГАЛУШКО, А.Ф. Влияние внутреннего убеждения судей на оценку доказательств. В: *Вестник Омского университета*, 2011, nr.3 (28), p.147-148.

⁴⁰¹ Decizie nr.171 din 23 mai 2001 privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.63 alin.(2), art.192 alin.(2), art.346 alin.(2) și art.392 alin.(4) din Codul de procedură penală al României. [online]. Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=28682.

numai legii, atunci ea nu poate fi privită ca un impediment în înfăptuirea actului de justiție, ci, dimpotrivă, ca o garanție a lui”⁴⁰².

Chestiunea privind incidența *propriei convingeri a judecătorului* a constituit obiect de analiză și a judecătorilor Curții Europene. Astfel, în cauza *Demicoli contra Maltei*⁴⁰³, CtEDO a notat cu referire la garanțiile unui proces echitabil: „Curtea Europeană a stabilit că imparțialitatea judecătorului se apreciază atât conform unei abordări subiective, care ia în considerare *convingerile personale* sau interesele judecătorului într-o cauză, cât și conform unui test obiectiv, care stabilește dacă judecătorul a oferit garanții suficiente pentru a exclude vreo îndoială motivată din acest punct de vedere. Totodată, *imparțialitatea subiectivă* este prezumată până la proba contrară, în schimb, aprecierea obiectivă a imparțialității constă în analiza dacă anumite împrejurări care pot fi verificate dau naștere unor suspiciuni de lipsă de imparțialitate. De asemenea, judecătorii trebuie să beneficieze de libertate neîngrădită de a soluționa în mod imparțial cauzele, în conformitate cu legea și cu *propria apreciere a faptelor*”.

Comisia de la Veneția a declarat că „un judecător *este liber să-și expună opinia, să stabilească faptele* și să aplice legea în toate problemele conform *propriei sale convingeri*, și nu este obligat să se justifice în fața nimănui, nici chiar în fața altor judecători și/sau președintele instanței, pentru modul în care a înțeles legea și a stabilit faptele”⁴⁰⁴.

Analizând în ansamblu cele expuse, se conturează concluzia că sintagma „intima convingere a judecătorului” trebuie tratată întotdeauna prin prisma a două laturi: cea subiectivă și cea obiectivă. Prima reprezintă un amalgam de factori umani: psihologie, emoție, caracter; în timp ce latura obiectivă este vector legal. Aceste două componente sunt interdependente. Totuși, la conturarea unei decizii corecte, legea va fi baza aprecierii subiective a judecătorului”⁴⁰⁵.

Intima convingere a judecătorului își are explicație și în prevederile art. 339 alin. (7) Cpp, potrivit căroră, „în cazul în care unul din judecătorii completului de judecată are o *opinie separată*, el o expune în scris, motivând-o, totodată, fiind obligat să semneze hotărârea adoptată cu majoritatea de voturi”. Deci legea asigură judecătorului posibilitatea maximă de a-și exprima

⁴⁰² Decizie nr. 778 din 17 noiembrie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 100 alin. (2) teza finală și art. 103 alin. (1) teza a doua și alin. (2) teza a doua din Codul de procedură penală. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/175796>

⁴⁰³ Hotărârea CtEDO în cauza *Demicoli contra Maltei* din 27 august 1991. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57682%22%7D>

⁴⁰⁴ Opinia „Amicus Curiae” pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind răspunderea penală a judecătorilor, adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017). [online]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/comisia_venetia/Amicus_Curiae_raspunderea_judecatorilor_2017_CDL-AD2017002-e_rom_002.pdf [cit. 23.11.2020].

⁴⁰⁵ LUPAȘCO, L.. Aprecieră liberă a probelor – arealul de manifestare a principiilor de independență și imparțialitate a judecătorului *Op. cit.* p.604

soluția cu privire la caz, nefiind ținut nici chiar de opiniile colegilor judecători, în situația în care cauza penală este judecată în complet de 3 sau mai mulți judecători. Dacă judecătorul din completul de judecată nu este de acord cu soluția majorității, acesta este în drept să expună și să anexeze în scris la sentință propria opinie referitor la caz, ceea ce reprezintă un drept absolut și o metodă incontestabilă de a nu fi dependent de majoritate, în cazul dezacordului cu ea.

Din punct de vedere psihologic, evaluarea probelor în cadrul examinării unei cauze include și o dimensiune internă. Aceasta se referă la „sentimentele conștiente și inconștiente, care persistă în subconștientul fiecărei persoane”⁴⁰⁶.

Intima convingere a judecătorului „este un concept care necesită o studiere profundă, pornind de la posibilitatea interpretării extensive a acestuia. Conștiința juridică este factorul principal pe care intima convingere se formează, respectiv luată o decizie corectă”⁴⁰⁷.

Astfel, „intima convingere a judecătorului în luarea unei decizii nu are sensul unei simple opinii subiective a judecătorului, ci acela al certitudinii dobândite de acesta în mod obiectiv, pe baza de probe indubitabile”⁴⁰⁸.

Convingerea intimă „din punct de vedere psihologic este o concluzie categorică, lipsită de ambiguitate, bazată pe rezultatele unei evaluări a totalității circumstanțelor, nepermițând nicio îndoială. Convingerea absolută este considerată o garanție morală și psihologică a corectitudinii cunoștințelor, aprecierilor și deciziilor”⁴⁰⁹.

Caracterul gnoseologic al convingerii intime se manifestă prin două aspecte principale: în primul rând, convingerea reprezintă un rezultat al activității cognitive și al reflecției subiectului asupra circumstanțelor cazului aflat în cercetare. În al doilea rând, această convingere intimă implică un proces de verificare a adevărului sau a falsității cunoștințelor referitoare la faptele cazului. Pe de altă parte, natura logică a condamnării se caracterizează prin faptul că aceasta trebuie să reprezinte o concluzie clară și neechivocă, bazată pe materialele cauzei, fără a lăsa loc de îndoială. În ceea ce privește latura psihologică a credinței, „aceasta se traduce printr-o stare de conștiință specifică - încrederea în corectitudinea deciziei luate”⁴¹⁰.

⁴⁰⁶ ЮРЧЕНКО, Л.В. Оценка доказательств на стадии подготовки к судебному заседанию. В: *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2005, nr.4, c.148.

⁴⁰⁷ LUPAȘCO, Lilia. Libera apreciere a probelor: între legalitate și propria convingere a judecătorului. In: *Integrare prin cercetare și inovare*: SJE, 7-8 noiembrie 2019, Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 99-103. ISBN 978-9975-149-46-4 . p. 99. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/99-103_17.pdf

⁴⁰⁸ *Ibidem*, p. 99.

⁴⁰⁹ БОЛДЫРЕВ, О. Н. Психологическая концепция внутреннего убеждения в судебной деятельности. В: *Аграрное и земельное право*, 2019, № 7(175), стр. 2

⁴¹⁰ *Ibidem*.

Un alt aspect ce influențează conceptul de „intima convingere a judecătorului” este cel etic și vizează principiile și regulile privind imperativele profesionale, aplicabile judecătorilor și, în mod deosebit, ale deontologiei.

Termenul *etică* provine de la grecescul *ethos*, cu semnificația de „moravuri”, „obicei”. Acesta a fost introdus de Aristotel în sec. IV î.e.n., pentru a desemna știința care studiază un domeniu aparte al calităților umane, denumește virtuțile, particularitățile caracterului, ale temperamentului, pentru a le deosebi de facultățile minții.

Unii specialiști consideră că „etica nu are, ca știință, un caracter utilitar, deoarece impune niște norme facultative vizând conduita oamenilor în societate. Realitatea însă contrazice aceste păreri, întrucât etica are, pe lângă funcția sa de informare asupra unor norme de conduită morală, și funcția de relevare a realității reflectate de activitatea umană în general. Cu referire la etica judiciară, prin valorile pe care le promovează, această știință își aduce o importantă contribuție la promovarea judecăților de valoare referitoare la conduita judecătorilor și ne ajută să dobândim deprinderi utile în a deosebi o conduită adecvată funcției judiciare de una nepotrivită funcției de judecător”⁴¹¹.

Principiile de etică judiciară sunt ideile diriguitoare ale conținutului oricărei acțiuni și activități exercitate de către un judecător. Ele au atât un rol constructiv, cât și unul valorizator pentru sistemul de justiție, în sensul că ele cuprind cerințele obiective ale societății de la conduita unui judecător.

Importanța constructivă a principiilor eticii judiciare este evidențiată în contextul specific al actului de justiție; acest moment este marcat atât de influența tradiției, cât și de inovație. Tradiția, pe planul tehnicii juridice, oferă modelele sale clasice, în timp ce inovația caută să impună noi modele, adaptate cerințelor actuale ale actului de justiție. În acest context, principiile generale ale unui sistem reprezintă totalitatea enunțurilor fundamentale care ghidează atât structura, cât și evoluția sistemului.

Principiile „de etică și conduită profesională pentru judecători sunt: independența, imparțialitatea, integritatea, profesionalismul, corectitudinea, colegialitatea, confidențialitatea și transparența”⁴¹².

⁴¹¹ SANDUȚA, V., MALANCIUC, I., RUSU, M. *Comentariu practic asupra Codului de etică și conduită a judecătorului* (capitolul II). Chișinău, 2022. 64 p. [online]. Disponibil: https://voxjust.md/feed/doc_file-0-1657875476.pdf

⁴¹² Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului, aprob. prin Hotăr. Adun. Gen. a Judecătorilor nr. 8, din 11.09.2015 (modif. prin Hot. AGJ nr. 12 din 11.03.2016). [online] [cit. 02.06.2022]. Disponibil: https://www.csm.md/files/Acte_normative/Codul_de_etica_al_judecatorului.pdf.

Judecătorii sunt exponenții publici cărora li se încredințează puteri și care operează în sfere ce afectează esența vieții oamenilor. Din acest punct de vedere, puterea încredințată judecătorului nu este supusă doar legilor interne, ca expresie a voinței națiunii, dar și principiilor dreptului, eticii și justiției internaționale, așa cum sunt recunoscute în societățile democratice moderne.

Ținând cont de principiile eticii profesionale a judecătorilor, menționăm că activitatea acestora, în general, și aprecierea probelor, în special, este exprimată în art. 6 al CoEDO care, vorbind doar din punctul de vedere al utilizatorilor sistemului juridic, stabilește că oricine are dreptul la o audiere corectă și publică într-o perioadă rezonabilă de timp din partea unui tribunal imparțial și independent, stabilit prin lege. Departe de a sugera că judecătorii sunt omnipotenți, CoEDO subliniază măsurile de siguranță care sunt luate pentru persoanele judecate și afirmă principiile pe care se bazează îndatoririle judecătorilor: independență și imparțialitate.

În Recomandarea sa nr. (94) 12 privind independența, eficiența și rolul judecătorilor (Principiul I.2.d), Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a stabilit că „judecătorii trebuie să aibă libertate neîngrădită pentru a lua hotărârile imparțial, în conformitate cu conștiința lor și cu interpretarea pe care o dau faptelor, respectând regulile relevante stabilite de lege”⁴¹³.

Carta Europeană a statutului judecătorilor prevede că „statutul judecătorilor trebuie să asigure imparțialitatea pe care toți membrii publicului sunt îndreptățiți s-o aștepte din partea tribunalelor”⁴¹⁴.

Imparțialitatea este stabilită de Curtea Europeană atât conform unei abordări *subiective*, care ia în considerare convingerile sau interesele personale ale unui anume judecător într-un anume caz, cât și conform unui test *obiectiv*, care stabilește dacă judecătorul a oferit garanții suficiente, pentru a exclude vreo îndoială motivată din acest punct de vedere.

Judecătorii trebuie, în orice condiții, să acționeze imparțial, să asigure că nu pot exista motive întemeiate ca cetățenii să suspecteze că nu ar fi imparțiali. Din acest punct de vedere, imparțialitatea trebuie să transpară atât din funcțiile juridice ale judecătorului, cât și din celelalte activități ale sale.

Încrederea publică și respectul pentru sistemul juridic sunt garanțiile eficienței sistemului juridic: comportamentul judecătorilor în activitățile lor profesionale este în mod justificabil văzut de public ca fiind esențial pentru credibilitatea tribunalelor.

⁴¹³ Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei asupra principiilor și regulilor privind imperativele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității. [online]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680747bac>.

⁴¹⁴ Carta Europeană a statutului judecătorilor. [online]. Disponibil: <https://www.csm1909.ro/ViewFile.ashx?guid=7e8ff161-67e2-4618-a2df-47c1791bade9-InfoCSM>.

Dacă normele de procedură, incompatibilitățile, drepturile și obligațiile participanților la proces sunt reglementate de legea procesuală, normele de conduită morală a judecătorilor sunt distinct prevăzute în coduri deontologice. „Rolul unui cod deontologic este de a forma conduite, de a înfățișa ce înseamnă respect și onoare într-o profesie. Un astfel de cod se adresează conștiinței fiecăruia și fiecare om trebuie să consimtă liber la respectarea acestor reguli de conduită morală. Codurile deontologice trebuie să constituie instrumente de reflecție pentru categoriile de profesioniști, trebuie să fie adevărate instrumente de reglementare. Instituționalizarea codurilor deontologice pentru magistrați nu trebuie însă să limiteze în niciun mod independența autorității judecătorești. În prezent, s-a constatat că se manifestă, în acest domeniu, două tendințe divergente: prima este aceea a reinstaurării instituționale și judiciare a independenței autorității judecătorești, cealaltă este tendința politică de slăbire a acestei independențe judiciare prin supunerea ei unor valori extra-legale”⁴¹⁵.

Prin Hotărârea Adunării Generale a Judecătorilor nr. 8 din 11 septembrie 2015, s-a aprobat Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului, prin care s-au stabilit standardele de conduită a judecătorilor, conforme cu onoarea și demnitatea profesiei.

Generalizând cele expuse, putem concluziona că aflarea adevărului în cauzele penale este posibilă exclusiv pe baza unei aprecieri libere a probelor, conform propriei convingeri a autorității judiciare care înfăptuiește justiția.

Conceptul de *intimă convingere a judecătorului* necesită o analiză detaliată, întrucât există riscul ca acesta să fie interpretat extensiv, distorsionând, astfel, semnificația reală a noțiunii. Deși interpretarea legilor, stabilirea faptelor și aprecierea probelor presupun un anumit grad de discreție, considerăm că „intima convingere a judecătorului” trebuie să opereze în cadrul legal stabilit.

Convingerea judecătorului nu se bazează doar pe argumente logice personale, ci și pe rezultatele examinării și aprecierii probelor obținute în conformitate cu prevederile legii. În același timp, aprecierea probelor și examinarea cauzelor conform propriei convingeri reflectă un aspect esențial al principiului independenței judecătorului. Aceasta trebuie să se fundamenteze pe dispozițiile actelor normative și pe probele verificate în ședința de judecată.

Suntem de părere că libertatea de convingere poate fi înțeleasă pe deplin, doar dacă aceasta transformă judecătorul dintr-un simplu mecanism de aplicare a legii într-un om conștient că rolul său este de a apăra interesele părților și de a soluționa conflictele într-un mod echitabil și adecvat. Desigur, acest lucru presupune timp, dedicație și o profundă încredere în statutul său de judecător. Mai precis, o conștientizare a faptului că justiția reprezintă o putere separată și independentă, și de

⁴¹⁵ COMȘA, M. Despre buna reputație a judecătorilor și procurorilor. În: Juridice.ro [online] [cit. 19.10.2019] Disponibil: <https://www.juridice.ro/205170/despre-buna-reputatie-a-judecatorilor-si-procurorilor.html>

aceia i s-a acordat această putere și libertate în aprecierea probelor: pentru a găsi soluții și a le asuma, dacă este convins că astfel își îndeplinește sarcina în limitele legii.

Astfel, convingerea intimă nu înseamnă decizie arbitrară, ci apreciere rațională, motivată și legală a probelor.

3.4 Concluzii la Capitolul 3

Aprecierea probelor de către instanța de judecată este un moment-cheie în desfășurarea procesului penal. În esență, acest proces de evaluare reprezintă modul în care instanța filtrează, interpretează și corelează toate datele obținute în cadrul urmăririi penale și al judecății, pentru a ajunge la o concluzie cu privire la vinovăția sau nevinovăția inculpatului.

Legiuitorul a reglementat expres că aprecierea probelor se realizează în conformitate cu propria convingere a judecătorului, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate, sub toate aspectele, complet și obiectiv.

Aprecierea probelor de către instanța de judecată reprezintă o activitate esențială în cadrul procesului penal, având un caracter predominant psihic și intelectual, realizată exclusiv de către judecători. Această activitate presupune examinarea și evaluarea fiecărei probe în parte, precum și în coroborare, în contextul tuturor circumstanțelor faptei. Ghidați de normele legale, dar și de propria conștiință, judecătorii stabilesc gradul de admisibilitate, relevanță, concludență și utilitate al fiecărei probe, în scopul formării convingerii intime asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului. În acest sens, aprecierea probelor nu este un act arbitrar, ci unul rațional, ancorat în principiile de drept și în regulile unui proces echitabil. Numai pe baza unei astfel de analize riguroase se poate pronunța o hotărâre temeinică și legală, care să reflecte cu fidelitate realitatea faptică a cauzei.

Instituția liberei aprecieri a probelor nu presupune admiterea arbitrariului sau a abuzurilor din partea instanței de judecată, ci aprecierea probelor într-o manieră rezonabilă, imparțială, iar rezultatele aprecierii probelor sunt prezentate de către instanța de judecată în acte procedurale, motivate în mod corespunzător.

La baza hotărârii adoptate de către instanța de judecată se vor pune doar acele probe, la a căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură, magistrații urmând să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor ce au fost administrate în cadrul procesului penal.

Analiza practicii Curții Europene a Drepturilor Omului denotă că admisibilitatea și aprecierea probelor în cadrul unui proces penal este o chestiune reglementată de legislațiile naționale interne ale statelor membre la Convenție. Curtea nu stabilește reguli cu privire la

admisibilitatea probelor în procesele penale interne, or, nu este în sarcina sa să substituie instanțele naționale, care au în competența lor aprecierea probelor prezentate, stabilirea faptelor și interpretarea dreptului intern.

CtEDO va interveni prin prisma 6 §1 din Convenție, numai dacă deciziile la care au ajuns instanțele interne par arbitrar sau vădit nerezonabile și cu condiția ca procedurile în ansamblu să fi fost echitabile.

Din conținutul art. 101 Cpp deducem mai multe reguli, obligatorii pentru instanța de judecată, în procesul de apreciere a probelor:

- fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei;
- toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor;
- probele se apreciază de către judecător conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege;
- nicio probă nu are o valoare dinainte stabilită pentru instanța de judecată;
- instanța de judecată are obligația de a pune la baza hotărârii sale numai acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură;
- instanța de judecată este obligată să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate;
- hotărârea de condamnare nu se poate întemeia, în măsură determinantă, pe declarațiile martorului protejat sau pe probele obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații.

Recunoașterea vinovăției de către inculpat, în lipsa altor probe care să confirme această vinovăție, nu poate constitui un temei suficient pentru pronunțarea unei sentințe de condamnare. Raportul de expertiză judiciară, declarațiile inculpatului, împreună cu alte mijloace de probă, nu pot conduce la concluzii definitive, în cazul în care aceste probe sunt contrazise de restul materialului probatoriu. În situația în care inculpatul își schimbă declarațiile, instanța poate lua în considerare doar acele declarații făcute în cadrul urmăririi penale care sunt confirmate de probele administrate în cauze. De asemenea, nu se poate aprecia în mod prealabil valoarea probelor directe și indirecte, fie ele mai importante sau mai puțin importante, fără o evaluare detaliată în contextul întregului material probator.

Un alt criteriu, nu mai puțin important, de apreciere a probelor de către instanță este standardul „dincolo de orice dubiu rezonabil”, care presupune că, pentru a putea fi pronunțată o soluție de condamnare, învinuirea trebuie dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă.

Pentru a efectua o liberă apreciere a probelor conform intimei convingeri, judecătorului trebuie să-i fie garantată independența de a judeca cauzele cu imparțialitate, potrivit conștiinței

sale și interpretării pe care a dat-o faptelor, și în conformitate cu legea aplicabilă. Iar ca garanții în realizarea acestui aspect, intervine libertatea judecătorului de a-și expune opinia, de a stabili faptele, de a aplica legea în toate problemele conform propriei sale convingeri, nefiind obligat să se justifice în fața nimănui pentru modul în care a înțeles legea și a apreciat faptele.

Regulile și criteriile pe care instanța de judecată le aplică în aprecierea probelor trebuie să fie în deplină concordanță cu legea, fără a o încălca. Instanța, ca subiect responsabil de respectarea principiului legalității în procesul de evaluare a probelor, are datoria de a adopta soluții care să reflecte justiția într-un mod vizibil și palpabil. Astfel, prin modul în care sunt fundamentate și prezentate hotărârile, instanța trebuie să asigure fiecărui cetățean care a interacționat cu sistemul judiciar convingerea că justiția a fost îndeplinită în mod corect și echitabil.

În exercitarea atribuției sale de apreciere a probelor conform intimei convingeri, judecătorul trebuie să fie conștient de limitele legale impuse de lege în acest proces. Conceptul de intimă convingere nu trebuie să fie interpretat ca un instrument care să permită admiterea unor neregularități sau abateri de la cadrul legal stabilit. Orice acțiune sau inițiativă care depășește limitele legale ale intimei convingeri poate atrage sancțiuni disciplinare sau penale, subliniind astfel necesitatea respectării stricte a normelor legale în procesul decizional.

4. FORMA PROCESUALĂ ȘI REZULTATUL APRECIERII PROBELOR DE CĂTRE INSTANȚA DE FOND

4.1. Aprecierea probelor la etapa de pregătire a cauzei pentru judecare

Judecarea cauzei penale în fond este precedată de ședința de judecată preliminară. Or, prima măsură întreprinsă după înregistrarea dosarului penal în instanță este numirea ședinței preliminare. În context, potrivit art. 345 Cpp, „în termen de cel mult 3 zile de la data la care cauza a fost repartizată pentru judecare, judecătorul sau, după caz, completul de judecată, studiind materialele dosarului, fixează termenul pentru ședința preliminară, care va începe în cel mult 20 de zile de la data repartizării cauzei, cu excepția infracțiunilor flagrante”.

Numirea cauzei pentru judecare este o „etapă a procesului penal în care judecătorul, de unul singur, pe baza rezultatelor verificării materialelor cauzei și fără a aborda problema vinovăției inculpatului, stabilește prezența sau absența unor temeiuri de fapt și de drept, suficiente pentru punerea pe rol a cauzei penale, în vederea judecării acesteia pe fond. Anume în scopul stabilirii motivelor de fapt și de drept, judecătorul stabilește data ședinței de judecată și efectuează acțiunile pregătitoare necesare pentru examinarea cauzei. La etapa de numire a cauzei spre judecare în procedura generală nu se soluționează chestiunile cu privire la învinuire și nici cele privind vinovăția inculpatului. În virtutea principiilor prezumției de nevinovăție și a înfăptuirii justiției numai de către instanță, aceste chestiuni vor fi soluționate la etapa cercetării judecătorești”⁴¹⁶.

Autorii manualului *Drept procesual penal* opinează că „judecarea cauzei în primă instanță reprezintă cea de-a doua fază a procesului penal, care începe odată cu sesizarea instanței și cuprinde toate activitățile procesuale desfășurate de către aceasta sau în fața ei pentru soluționarea fondului cauzei”⁴¹⁷, „anume faza judecării cauzei în primă instanță este recunoscută ca fiind principală în procesul penal, datorită examinării de către instanța de judecată a probelor administrate de către părți în condiții de contradictorialitate, soluționând conflictul de drept penal prin constatarea vinovăției persoanei și stabilirea pedepsei penale sau, în caz contrar, reabilitarea persoanei prin sentință de achitare”⁴¹⁸.

Prima etapă a judecării cauzei penale în instanța de fond „poartă caracter de organizare și constă în pregătirea cauzei, cu soluționarea chestiunilor legate de punerea pe rol a cauzei penale și

⁴¹⁶ ПИЮК, А.В. *Роль суда в доказывании обстоятельств уголовного дела в современном уголовном судопроизводстве Российской Федерации*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 92 с.

⁴¹⁷ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 24.

⁴¹⁸ *Ibidem*.

se țină cu respectarea condițiilor generale de judecare a cauzei. Pregătirea cauzei pentru judecare se face în ședința preliminară”⁴¹⁹.

În opinia unor cercetători⁴²⁰, etapa de pregătire a cauzei penale pentru judecare constă în „verificarea calității materialelor primite de la organul de urmărire penală, soluționarea problemelor procedurale esențiale și stabilirea existenței unor temeiuri suficiente pentru a trimite cauza spre judecare”. Aprecierea probelor înainte de adoptarea hotărârii de începere a procedurii judiciare funcționează ca un „filtru”, care previne avansarea cauzei către etapa următoare, în cazul în care, până la începerea cercetării judecătorești, există circumstanțe care ar putea împiedica acest lucru.

Susținem că greșelile făcute la etapa respectivă pot complica semnificativ procesul de examinare a cauzei pe fond și pot deveni un motiv pentru pronunțarea unei sentințe nefondate. Astfel, corectarea promptă a erorilor „este esențială pentru soluționarea cu succes a cauzei în faza judecării pe fond”⁴²¹.

Alți autori notează că trăsătura principală a ședinței preliminare o constituie „caracterul ei preparator; pregătirea desfășurării în condiții cât mai bune a judecării în fond, pentru a garanta o soluție justă a acesteia.”⁴²²

Se menționează că, „instituția *ședinței preliminare* a generat numeroase dispute în plan doctrinar. Au fost înaintate o serie de întrebări: dacă instanța în ședința preliminară trebuie să se pronunțe asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului, dacă în ședința preliminară instanța este în drept să aprecieze probele din punctul de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității lor”⁴²³.

În viziunea unor cercetători, „ședința preliminară este menită să aprecieze dacă probele au fost legal administrate. Această verificare a probelor în ședința preliminară este necesară pentru ca instanța, judecând cauza penală în fond, să poată hotărî dacă faptele incriminate sunt veridice și dacă inculpatul este vinovat”⁴²⁴.

Conform opiniei altor cercetători, „tocmai caracterul preparator al ședinței preliminare exclude pretenția ca instanța să statueze asupra probelor. În ședința preliminară lipsesc principiile

⁴¹⁹ LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor de punere pe rol a cauzei penale. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, Nr. 3 (58) 2021, p. 35-40.

⁴²⁰ ЛАЗАРЕВА, В. А., ИВАНОВ, В. В., УТАРБАЕВ, А. К. *Защита прав личности в уголовном процессе России*. Учебное пособие. / 4-е издание. Москва: Юрайт, 2020. 82 с. ISBN 978-5-9916-1431-3.

⁴²¹ MOISA, Cr. *Probele în procesul penal. Practica judiciară comentată*. Op. cit., p. 95.

⁴²² ХОРЬЯКОВ, С. Н., ГОРДЕЕВ, А. Ю. Процессуальные особенности проведения предварительного слушания в уголовном судопроизводстве. В: *Проблемы правоохранительной деятельности*, 2020, № 2, с. 13.

⁴²³ LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor de punere pe rol a cauzei penale. Op. cit. p. 37.

⁴²⁴ КОРНАКОВА, С. В., ЩЕРБАКОВ, В.А. *Проблемы реализации принципа справедливости в российском уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрлитинформ, 2019. ISBN 978-5-4396-1729-6. p. 44.

publicității și ale contradictorialității, fapt care exclude posibilitatea de apreciere a probelor și, prin aceasta, se exclude posibilitatea examinării vinovăției”⁴²⁵.

Alții consideră că, în cadrul ședinței preliminare, nu se analizează probele în detaliu, deoarece aceasta ar echivala cu o judecată asupra fondului cauzei. Probele pot fi examinate doar pentru a stabili dacă „sunt suficiente și necesare pentru clarificarea circumstanțelor în care au fost comise faptele. Examinarea probelor din perspectiva legalității presupune verificarea faptului că acestea sunt legale, adică să nu existe probe obținute ilegal, care ar trebui să fie excluse, conform codului de procedură penală, precum și asigurarea că administrarea acestora s-a realizat conform normelor procesuale prevăzute de legislația în vigoare”⁴²⁶.

Se afirmă că, „în ședința preliminară, probele nu pot fi apreciate în vederea stabilirii adevărului. Probele nu pot constitui obiect de apreciere în ședința preliminară, deoarece, la etapa respectivă, nu poate fi apreciată pe deplin concludența, utilitatea și veridicitatea probelor”⁴²⁷.

În context, potrivit art. 345 alin. (4) Cpp, „în ședința preliminară se soluționează chestiunile privind: 1) cererile și demersurile înaintate, precum și recuzările declarate; 2) lista probelor care vor fi prezentate de către părți la judecarea cauzei; 3) trimiterea cauzei după competență sau, după caz, încetarea, totală sau parțială, a procesului penal; 4) suspendarea procesului penal; 5) fixarea termenului de judecată; 6) măsurile preventive și de ocrotire”.

Reieșind din norma legală expusă, conchidem că, în cadrul ședinței preliminare, judecătorul, ascultând opiniile părților prezente la proces pe marginea listei probelor prezentate instanței, decide asupra pertinentei probelor propuse în listă și, respectiv, dispune care din acestea să fie prezentate la judecarea cauzei, or ședința preliminară constă în soluționarea, cu participarea părților, a chestiunilor legate de punerea pe rol a cauzei. Mai mult, art. 347 alin. (3) Cpp indică expres că „instanța, ascultând opiniile părților prezente, decide asupra pertinentei probelor propuse în liste și dispune care din ele să fie prezentate la judecarea cauzei”.

Astfel, ședința preliminară se concentrează pe soluționarea, cu participarea părților, a aspectelor legate de punerea pe rol a cauzei, fără a implica analiza detaliată a fondului.

În Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 38 din 14.03.2019, par. 22, se notează că „soluționarea chestiunii cu privire la lista probelor în cadrul ședinței preliminare presupune faptul că instanța trebuie să decidă, după ce a ascultat opiniile părților, asupra

⁴²⁵ ЖАРИКОВ, Ю. С. *Теоретические основы судебной состязательности и их реализация в уголовном судопроизводстве России: учебное пособие*. Москва: КноРус, 2021. ISBN: 978-5-406-01920-7. p. 23, 56.

⁴²⁶ КРИПИНЕВИЧ, С.С. *Институт подготовки к судебному заседанию и формы его реализации в досудебных стадиях уголовного судопроизводства Российской Федерации*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 38 с.

⁴²⁷ ПОПОВА, И.П. *Обвинительный приговор без назначения наказания в российском уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 74 с.

pertinenței probelor propuse în liste și să dispună care din acestea trebuie prezentate la judecarea cauzei. Decizia cu privire la relevanța probelor se limitează la faptul că instanța trebuie să stabilească, în baza listei probelor prezentate, care probe au legătură cu cauza penală pe care o examinează. La această etapă, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la cererile de declarare a nulității anumitor probe, pentru că acest exercițiu implică o examinare în fond a probei contestate, fapt ce excedă competențelor sale relative la procedura ședinței preliminare, în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor”⁴²⁸.

Mai mult, având în vedere faptul că la etapa ședinței preliminare nu pot fi soluționate cererile referitoare la declararea nulității probelor, Curtea Constituțională a examinat dacă posibilitatea de a contesta probele este asigurată la o altă etapă a procedurii, pentru a vedea dacă există garanții compensatorii, remarcând că „examinarea probelor în condiții de contradictorialitate este rezervată pentru etapa cercetării judecătorești. La această etapă, părțile pot solicita, *inter alia*, examinarea corpurilor delictive (articolul 372 din Cod), a documentelor și a proceselor-verbale ale acțiunilor procesuale (articolul 373 din Cod). În acest sens, dacă la etapa ședinței preliminare instanța de judecată decide care dintre probele prezentate instanței pentru soluținarea cauzei sunt relevante, la etapa cercetării judecătorești, judecătorul trebuie să examineze în fond fiecare probă pe care a considerat-o relevantă. Astfel, Curtea reține că la etapa cercetării judecătorești, părțile pot invoca și nulitatea probelor. De asemenea, dacă părțile au înaintat vreo plângere cu privire la nulitatea anumitor probe după trimiterea cauzei în judecată, ele trebuie să-și reitereze plângerea la etapa cercetării judecătorești”⁴²⁹.

În concluzia celor expuse, susținem argumentul instanței constituționale precum că solicitarea de a declara nule anumite probe la etapa cercetării judecătorești instituie, pe de o parte, un drept al părții de a face referire la această nulitate la etapa dezbaterilor judecătorești, iar pe de altă parte, o obligație a instanței judecătorești de a se pronunța cu privire la nulitatea invocată.

Or, „o sentință de condamnare trebuie să cuprindă, *inter alia*, probele pe care își bazează concluziile instanța de judecată și motivele pentru care instanța a respins alte probe. Adică instanța, având lista probelor acuzării și ale apărării, are obligația să analizeze fiecare probă în parte și să se expună referitor la admisibilitatea fiecăreia”⁴³⁰.

Legiuitorul a instituit, în art. 347 alin. (1) Cpp, că „părțile sunt obligate să prezinte, sub sancțiunea decăderii, în termenul stabilit de instanța de judecată, în ședința preliminară, lista

⁴²⁸ Decizia nr. 38 din 14.03.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din Codul de procedură penală (invocarea nulității probelor la ședința preliminară). [online]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=625>

⁴²⁹ *Ibidem*

⁴³⁰ *Ibidem*

tuturor probelor de care dispun și pe care intenționează să le cerceteze în cadrul judecării cauzei, inclusiv a celor care nu au fost cercetate pe parcursul urmăririi penale”.

De la regula expusă *supra*, legiuitorul (art. 347 alin. (4) Cpp) a instituit o derogare, care constă în faptul că „partea poate solicita prezentarea probelor în cursul cercetării judecătorești, dacă, până la numirea cauzei spre examinare, nu dispunea de acestea sau probele nu au putut fi administrate”.

În conformitate cu principiile internaționale și cu bunele practici din domeniu, legislația națională garantează părților implicate în proces dreptul egal de a prezenta probe, asigurând, astfel, un tratament echitabil.

În cauza *Suominen contra Finlandiei*⁴³¹, par. 33, CtEDO a reamintit, mai întâi, că „cerința egalității armelor se aplică, în principiu, atât în cauzele civile, cât și în cauzele penale. În ceea ce privește litigiile care implică interese private opuse, egalitatea armelor înseamnă că fiecărei părți trebuie să i se ofere o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza - inclusiv probele - în condiții care să nu o plaseze într-un dezavantaj substanțial față de adversarul său. Cu toate acestea, cerințele inerente conceptului de „proces echitabil” nu sunt neapărat aceleași în cauzele privind stabilirea drepturilor și obligațiilor civile, ca și în cauzele privind stabilirea unei acuzații penale”⁴³².

Curtea a evidențiat că, „deși o instanță națională dispune de o anumită marjă de apreciere atunci când alege argumentele într-o anumită cauză și admite probe în sprijinul susținerilor părților, o autoritate este obligată să-și justifice activitățile prin motivarea deciziilor sale. Curtea observă că nu este de competența sa să examineze dacă refuzul instanței de a admite probele prezentate de reclamant a fost întemeiat; revine instanțelor naționale să stabilească chestiuni de această natură...”. În această cauză totuși CtEDO a stabilit, conform competențelor sale, că reclamanta nu a beneficiat de o procedură echitabilă în ceea ce privește refuzul instanței de a admite probele propuse de ea. De asemenea, lipsa unei decizii motivate a împiedicat-o pe reclamantă să formuleze o cale de atac efectivă împotriva respingerii probelor de către judecător.

Având în vedere că, în urma prezentării listei probelor de către părți, ascultând opinia acestora, instanța decide asupra pertinentei probelor propuse în liste și dispune care din ele să fie prezentate la judecarea cauzei. Remarcăm că prin pertinenta probei se are în vedere legătura acesteia cu faptele ce trebuie dovedite în cauza penală, ceea ce înseamnă că, având lista probelor, judecătorul, la etapa ședinței preliminare, are posibilitatea de a se expune doar dacă proba în sine are legătură cu cauza penală și necesită a fi examinată, fără a intra în esența ei. Astfel, dacă partea

⁴³¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Suominen contra Finlandiei*, Decizie finală din 24.07.2003. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":"001-61178"}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{)

⁴³² *Ibidem*.

apărării solicită audierea unui martor, în ședința preliminară se va aduce la cunoștință instanței doar ceea ce are să comunice martorul respectiv util și pertinent cauzei penale, fără a purcede la o audiere imediată, la fel cum prezentarea unui document nu presupune cercetarea conținutului acestuia. Instanța va pune accent pe necesitatea probelor prezentate. Spre exemplu, în situația în care partea apărării invocă faptul că inculpatul nu se afla în țară la momentul comiterii faptei penale, biletul avia și extrasul traversărilor frontierei de stat ar constitui probe pertinente pe care instanța să le accepte spre examinare.

În dreptul american, probele trebuie să aibă însușirea de a fi relevante, astfel, proba este relevantă, dacă: a) tinde să determine că un fapt este, mai mult sau mai puțin, probabil și b) dacă faptul are înrâurirea asupra determinării acțiunii: [...] proba este relevantă, dacă tinde să dovedească sau să infirme orice împrejurare de fapt în legătură cu cauza și dacă are valoare probantă”⁴³³.

În doctrina italiană, „proba este pertinentă, dacă demonstrează existența faptei menționate în actul de acuzare sau a unor împrejurări care reglementează obiectul probei”⁴³⁴.

În Franța, „pertinența” este înglobată în conceptul mai larg al *utilității*, din perspectiva căruia se analizează admisibilitatea probei. Legat de pertinentță, s-a arătat că judecătorul nu este ținut să cerceteze proba solicitată de către părți, atunci când acestea din urmă nu articulează niciun fapt pertinent care să le susțină cererea ori cererea vizează fapte imprecise și nedeterminate. [...] judecătorul va respinge propunerea de audiere a unui martor al cărui nume nu a fost indicat de părți”⁴³⁵.

Astfel, „se impune acordarea unei atenții sporite ședinței preliminare, și anume cererilor ce au ca obiect administrarea probelor”⁴³⁶.

După cum rezultă din conținutul prevederilor art. 347 Cpp, părțile sunt obligate să prezinte lista probelor pe care intenționează să le cerceteze în cadrul judecării cauzei, inclusiv cele care nu au fost cercetate pe parcursul urmăririi penale.

La etapa punerii pe rol a cauzei penale, „instanța de judecată se va expune doar asupra pertinentei probelor înaintate de către părți și va decide care probe să fie prezentate la judecarea cauzei. Anume în cadrul ședinței preliminare, instanța de judecată va decide asupra pertinentei probelor administrate și va hotărî care probe să fie admise la judecarea cauzei în fond”⁴³⁷.

⁴³³ NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Op.cit., p. 111.

⁴³⁴ *Ibidem*.

⁴³⁵ *Ibidem*.

⁴³⁶ CHIRTOACĂ, I. Particularitățile administrării probelor în ședința preliminară. În: *Revista Institutul Național al Justiției*, Nr. 2 (65), 2023. [online]. [cit. 12.12.2023]. Disponibil: https://www.inj.md/sites/default/files/new/23/24-28_47.pdf

⁴³⁷ LUPAȘCO, L. Apreciera probelor la adoptarea hotărârilor de punere pe rol a cauzei penale. *Op. cit.* p.40.

În literatura de specialitate corect se afirmă că „partea nu este obligată, la această etapă, să justifice relevanța, concludența sau utilizarea probei și, în mod firesc, instanța nu poate respinge *apriori* lista probelor pe acest motiv”⁴³⁸.

În context, sunt relevante raționamentele Curții Constituționale pe marginea excepției de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 347 alin. (3) Cpp⁴³⁹, și anume a cuvântului „pertinenței”. În opinia autoarei excepției de neconstituționalitate, par. 9, „cuvântul *pertinență* de la alin. (3) al art. 347 din Codul de procedură penală, interpretat în sensul în care îi impune instanței să decidă și asupra pertinentei probelor administrate cu încălcarea prevederilor Codului de procedură penală, contravine art. 20, 21 și 26 din Constituție”. Conform par. 18-19 al deciziei analizate, Curtea Constituțională menționează că „pertinența reprezintă calitatea unei probe de a avea legătură cu cauza care se judecă. O probă nepertinentă poate fi administrată, prin definiție, de instanța de judecată. Soluționarea chestiunii cu privire la pertinența probelor în cadrul ședinței preliminare presupune faptul că instanța trebuie să decidă, după ce a ascultat opiniile părților, dacă probele propuse în liste au legătură cu cauza penală (articolul 6 pct. 34) din Codul de procedură penală) și să dispună care din acestea trebuie prezentate la judecarea cauzei (articolul 347 alin. (3) din Codul de procedură penală)”.

Curtea conchide că, „în cadrul ședinței preliminare, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la admisibilitatea anumitor probe, pentru că acest exercițiu implică examinarea în fond a probei contestate, fapt care excede competențelor sale relative la procedura ședinței preliminare în cadrul căreia se verifică doar pertinența probelor”.

Prezintă interes punctul de vedere potrivit căruia, „în activitatea practică sunt frecvente situațiile când, în lista probelor, prezentată de către părți în ședința preliminară, au existat probe nepertinente, neconcludente, inutile și neveridice”⁴⁴⁰. Concluzia la care s-a ajuns este că în ședința preliminară „nu se poate aprecia care dintre probe sunt veridice și care pun la îndoială situația de fapt. O apreciere a probelor, obiectivă și sub toate aspectele, va putea fi efectuată numai după cercetarea judecătorească. Anume aprecierea întregului probatoriu oferă posibilitatea de a trasa concluzii corecte cu privire la pertinența, concludența, utilitatea și veridicitatea fiecărei probe”⁴⁴¹.

Legiuitorul stabilește că este posibilă examinarea cauzei penale, fără a se ține ședința preliminară, astfel art. 345 alin. (2) Cpp expres statuează că, „în cazul posibilității judecării cauzei

⁴³⁸ DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Comentariu aplicativ*. Op.cit., p. 778.

⁴³⁹ Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr. 9 din 27.01.2020. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, 2020, nr.70-74. [online]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_9_2020_197g_2019_rou.pdf

⁴⁴⁰ РЯБИНИНА, Т.К. Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти. *Op.cit.* p.96.

⁴⁴¹ PETRUȘCA, S. Suficiența probelor pentru emiterea hotărârilor în procesul penal. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria Științe sociale*, 2019, nr. 3 (123), p. 213.

în procedură de urgență, judecătorul pune cauza pe rol, fără a ține ședința preliminară, și ia măsurile necesare pentru pregătirea și desfășurarea ședinței de judecare a cauzei, ca aceasta să nu fie amânată”.

Prin Legea nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte⁴⁴², legiuitorul a modificat art. 345 alin. (1) Cpp, astfel că „ședința preliminară în cauzele privind infracțiunile de corupție, cele conexe actelor de corupție, precum și în cauzele în care sunt inculpați minori sau arestați se face de urgență și cu prioritate, până la expirarea termenului de arest stabilit anterior.”

Aplicarea dispozițiilor prevăzute de art. 345 alin. (2) Cpp, care permite punerea pe rol a cauzei penale, fără desfășurarea unei ședințe preliminare, poate duce la riscuri semnificative în ceea ce privește evaluarea corectă a probelor și pregătirea cauzei pentru judecată. Astfel, instanța ar putea ajunge să aprecieze probele într-un mod superficial, iar acest lucru ar putea afecta calitatea procesului judiciar și, implicit, soluția finală.

În contextul unui sistem judiciar care aspiră la transparență, corectitudine și echitate, ședința preliminară reprezintă un pas crucial în pregătirea unui proces judiciar corect. În cadrul acestei etape, instanța are ocazia de a verifica și de a stabili care dintre probele propuse de părți sunt relevante, admisibile și conforme cu normele legale. Această etapă permite, de asemenea, identificarea eventualelor neregularități procesuale, care ar putea afecta validitatea probelor sau a procedurii în general. Lipsa acestei analize preliminare riscă să permită trecerea la judecarea cauzei pe baza unor probe care ar putea fi contestate ulterior, ceea ce ar putea duce la anularea deciziilor sau la rejudecarea cauzei, mai ales în cazurile complexe, cum sunt cele referitoare la infracțiunile de corupție sau la cauzele în care sunt implicați minori, omiterea ședinței preliminare poate avea consecințe grave. În cazul infracțiunilor de corupție, de exemplu, probatoriul este adesea complex și implică multiple surse de dovezi, cum ar fi interceptări telefonice, documente secrete sau mărturii sensibile. În astfel de cazuri, este esențial ca fiecare probă să fie analizată cu mare atenție, pentru a se stabili veridicitatea și legalitatea acestora. De asemenea, în cauzele ce implică minori, sensibilitatea subiectului și complexitatea procedurilor legale necesită o atenție sporită, pentru a proteja drepturile celor implicați și pentru a asigura o judecată echitabilă.

Omiterea ședinței preliminare în aceste tipuri de cauze este nu doar riscantă, dar și incompatibilă cu cerințele de justiție corectă. Prin urmare, derularea acestei etape procesuale devine indispensabilă, chiar și în procedurile de urgență, pentru a asigura o judecată temeinică,

⁴⁴² Legea nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional). Publicat: 22-08-2023 în *Monitorul Oficial* Nr. 325-327 art. 579. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140327&lang=ro

obiectivă și echitabilă, care să protejeze interesele tuturor părților implicate și să prevină erorile judiciare.

Astfel, în contextul unor cauze de mare complexitate, precum cele de corupție sau cele ce implică minori, este esențial ca instanța să aibă la dispoziție o evaluare riguroasă a probelor, iar ședința preliminară să fie o etapă necesară în acest proces. Numai printr-o astfel de abordare atentă și minuțioasă se poate asigura un proces judiciar corect, care să răspundă cerințelor legale și să evite pronunțarea unor sentințe nefondate sau neregulate.

4.2. Rolul cercetării judecătorești în procesul de apreciere a probelor

Cercetarea judecătorească, „denumită și ancheta judecătorească, este cea mai importantă și mai complexă parte a judecării în fond, de buna ei desfășurare depinzând, în mare măsură, stabilirea adevărului în cauză”⁴⁴³, această „parte a judecării se aseamănă cu o investigație, de unde și denumirea ei. Pentru a se deosebi de cercetarea efectuată în condițiile urmăririi penale, legea numește această activitate cercetare judecătorească”⁴⁴⁴.

Cercetarea judecătorească „constituie partea centrală a procedurii în prima instanță. Ea începe cu citirea concluziilor de învinuire (rechizitoriul). Această parte a judecării se aseamănă cu o investigație, de unde și denumirea ei, aici se manifestă, în amploarea sa, principiul contradictorialității procesului penal”⁴⁴⁵.

Întemeiat se afirmă că cercetarea judecătorească constituie „temelia, fundamentul realizării reușite a celorlalte componente ale judecării cauzei. Fără realizarea unei cercetări judecătorești obiective și sub toate aspectele, este de neînchipuit adoptarea unei sentințe legale și temeinice”⁴⁴⁶.

Cu referire la acest subiect, profesorul N. Volonciu constată că activitatea respectivă constă în „reluarea în faza judecării a activității de cercetare, efectuate în cursul urmăririi penale, prin readministrarea probelor în fața primei instanțe de judecată”⁴⁴⁷.

Se apreciază că „cercetarea judecătorească are ca scop crearea condițiilor necesare pentru soluționarea prin judecată a cauzelor penale, fiindcă judecata presupune, în primul rând, cunoașterea realității conflictului de drept penal, dedus în fața instanței, iar această cunoaștere trebuie să se întemeieze pe probele administrate și verificate în fața instanței”⁴⁴⁸.

⁴⁴³ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 550.

⁴⁴⁴ VOLONCIU, N. *Codul de procedură penală comentat*. Ediție aniversară. București: Hamangiu, 2017, p.86.

⁴⁴⁵ LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor procesuale în cursul cercetării judecătorești. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022, nr. 1(60), pp. 41-48. ISSN 1857-2405. p. 41.

⁴⁴⁶ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 550;

⁴⁴⁷ VOLONCIU N. *Codul de procedură penală comentat*. Ediție aniversară. Op.cit., p.86.

⁴⁴⁸ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 550 - 551

S-a menționat că „obiectul cercetării judecătorești are întotdeauna un caracter determinat, rolul esențial, în acest sens, revenindu-i rechizitoriului parvenit din partea organului de urmărire penală”⁴⁴⁹.

Obiectul cercetării judecătorești îl constituie examinarea probelor atât în acuzare, cât și în apărare, precum și a celor care agravează sau atenuează răspunderea inculpatului. Astfel, scopul cercetării judecătorești se manifestă prin cercetarea sub toate aspectele, completă, obiectivă a probelor administrate de părți și formarea intimei convingeri a judecătorului în chestiunile ce urmează a fi soluționate.

„Momentul procesual al începerii cercetării judecătorești este marcat prin dispoziția art. 366 alin.(1) Cpp, care prevede că președintele ședinței de judecată anunță începerea cercetării judecătorești. Propriu-zis, cercetarea judecătorească începe odată cu expunerea de către procuror a învinuirii formulate. Citirea învinuirii cu voce de către procuror în ședința de judecată prezintă importanță, deoarece, prin aceasta, obiectul procesului penal este adus la cunoștința inculpatului, a celorlalți participanți la proces, dar și a completului de judecată”⁴⁵⁰.

Legiuitorul, la art. 314 alin. (1) Cpp, obligă instanța de judecată ca, „în cursul judecării cauzei, să cerceteze nemijlocit, sub toate aspectele, probele prezentate de părți sau administrate la cererea acestora, inclusiv să audieze inculpații, părțile vătămate, martorii, să cerceteze corpurile delictelor, să dea citire rapoartelor de expertiză judiciară, proceselor-verbale și altor documente, precum și să examineze alte probe prevăzute de prezentul cod”.

În cauza *Škaro contra Croației*⁴⁵¹, par. 23-24, CtEDO a remarcat că „principiul nemijlocirii reprezintă o garanție importantă în procesul penal, în cadrul căruia observațiile făcute de instanță cu privire la comportamentul și credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante pentru inculpat. De asemenea, Curtea Europeană a reținut că, potrivit principiului nemijlocirii, într-un proces penal, hotărârea trebuie luată de judecătorii care au fost prezenți la procedură și la procesul de administrare a probelor. Totuși, nu se poate considera că aceasta constituie o interdicție a schimbării componenței completului de judecată în timpul unui proces. Pot apărea factori administrativi sau procedurali foarte evidenți, care să facă imposibilă participarea în continuare a unui judecător într-un proces. De asemenea, pot fi luate măsuri pentru a se asigura că judecătorii care continuă să judece cauza au înțeles în mod corespunzător probele și argumentele, de exemplu,

⁴⁴⁹ RUSU, V., GHERASIM, D. Unele reflecții asupra limitelor cercetării judecătorești în procesul penal al Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.8, p.28.

⁴⁵⁰ LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor procesuale în cursul cercetării judecătorești. *Op. cit.*, p. 42.

⁴⁵¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Škaro contra Croației* din 6 decembrie 2016. [online]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%22001-158431%22%7D>

prin asigurarea disponibilității în formă scrisă a declarațiilor, în cazul în care credibilitatea martorilor în discuție nu este pusă la îndoială, sau prin noi ascultări ale argumentelor relevante sau ale martorilor importanți înaintea completului nou-format”.

Potrivit art. 365 alin. (1), (2) Cpp, „în cadrul cercetării judecătorești, în primul rând, se cercetează probele prezentate de către partea acuzării. Instanța, la cererea părților sau a altor participanți la proces, poate modifica ordinea de cercetare a probelor, dacă aceasta este necesar pentru buna desfășurare a cercetării judecătorești. Inculpatul poate cere să fie audiat la începutul cercetării probelor sau la orice etapă a cercetării judecătorești”.

Deci, în primul rând, se cercetează probele acuzării, apoi sunt cercetate probele apărării. De asemenea, din conținutul normei prenotate rezultă că instanța de judecată nu are dreptul de a schimba, din inițiativa sa proprie, ordinea cercetării probelor, inițial acceptată în baza solicitării părților sau a altor participanți la proces. Modificarea ordinii de cercetare ar fi posibilă doar la solicitarea părților.

În contextul prezentării de noi probe în cadrul cercetării judecătorești, este esențial să menționăm că, recent, au fost aduse modificări semnificative la Codul de procedură penală⁴⁵², acesta fiind completat cu art. 375¹, potrivit căruia „participanții, până la terminarea cercetării judecătorești, pot solicita administrarea probelor noi, dacă din cercetarea judecătorească rezultă existența altor mijloace de probă, care ar permite stabilirea sau verificarea circumstanțelor ce au importanță în cauza penală. După ascultarea opiniilor celorlalte părți, instanța dispune, prin încheiere motivată, fie judecarea cauzei în continuare, fie amânarea ei pentru administrarea probelor noi”.

În nota informativă se argumentează că „art. 375¹ vine să asigure părților dreptul de a solicita completarea cercetării judecătorești pentru prezentarea de noi probe, doar cu condiția că din cercetarea judecătorească rezultă existența altor mijloace de probă, care ar permite stabilirea sau verificarea circumstanțelor ce au importanță în cauza penală. În cererea de administrare a probelor noi, partea trebuie să indice acele cerințe, inserate la art. 364 alin. (2), care se aplică în modul corespunzător. La acest capitol, instanța va putea respinge solicitarea de administrare a probelor noi, dacă proba nu este pertinentă; se constată că pentru faptele și împrejurările ce urmează a fi dovedite au fost administrate suficiente mijloace de probă; proba nu este necesară,

⁴⁵² Legea nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional) Publicat: 22-08-2023 în *Monitorul Oficial* Nr. 325-327, art. 579. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140327&lang=ro

întrucât faptul este notoriu; proba este imposibil de obținut; administrarea probei este contrară legii”⁴⁵³.

O asemenea cerere, sau demers, privind administrarea de probe noi până la finalizarea cercetării judecătorești, se înaintează dacă sunt întrunite condițiile prenotate, precum și condițiile prevăzute de art. 364 alin. (2) Cpp: „cererile sau demersurile formulate vor fi argumentate, iar dacă se solicită administrarea unor probe noi, se vor indica faptele și circumstanțele ce urmează a fi dovedite, mijloacele prin care pot fi administrate aceste probe, locul unde se află acestea, iar în privința martorilor, experților și specialiștilor, se va indica identitatea și adresa lor, în cazul în care partea nu poate asigura prezența lor în instanța de judecată”.

La examinarea unei asemenea cereri sau demers, instanța de judecată poate să „respingă cererea sau demersul privind administrarea probelor noi, atunci când:

- a) proba nu este pertinentă;
- b) se constată că pentru faptele și împrejurările ce urmează a fi dovedite au fost administrate suficiente mijloace de probă;
- c) proba nu este necesară, întrucât faptul este notoriu;
- d) proba este imposibil de obținut;
- e) administrarea probei este contrară legii.”

În această ordine de idei, se conturează rolul instanței în evaluarea și soluționarea cererilor de administrare a noilor probe, formulate pe parcursul procesului, inclusiv până la finalizarea cercetării judecătorești. Instanța are obligația de a analiza cu atenție pertinenta probei solicitate, stabilind dacă aceasta este relevantă pentru cauza aflată în judecată și dacă poate contribui la clarificarea aspectelor de fapt sau de drept. Totodată, instanța va examina concludența probelor deja administrate în cauză, apreciind dacă proba solicitată aduce o contribuție semnificativă la soluționarea cauzei. În plus, instanța va lua în considerare și alte aspecte legale, precum respectarea principiilor procesuale, dreptul părților de a-și exercita apărările și eventualele termene sau limite procedurale aplicabile.

Momentul terminării cercetării judecătorești este marcat în art. 376 Cpp. Astfel, după cercetarea tuturor probelor din dosar și a celor prezentate la judecarea cauzei, președintele ședinței de judecată întreabă părțile dacă doresc să dea explicații suplimentare ori să formuleze cereri sau, după caz, demersuri noi pentru completarea cercetării judecătorești. În cazul în care părțile în

⁴⁵³ Notă informativă la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și Codului contravențional). [online]. Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/6516/language/ro-RO/Default.aspx>

proces nu au formulat noi cereri sau demersuri, președintele ședinței de judecată declară cercetarea judecătorească terminată.

În procedura judecării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, admiterea cererii de examinare a cauzei în procedura prevăzută de art. 364¹ Cpp, este condiționată de convingerea instanței că din probele administrate în cursul urmăririi penale rezultă că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. Astfel, conform art. 364¹ alin. (4) Cpp, „instanța de judecată admite, prin încheiere, cererea, dacă din probele administrate rezultă că faptele inculpatului sunt stabilite și dacă sunt suficiente date cu privire la persoana sa, pentru a permite stabilirea unei pedepse, și procedează la audierea inculpatului, potrivit regulilor de audiere a martorului”.

Având în vedere că ședința de judecată în cazul procedurii simplificate se desfășoară fără o cercetare judecătorească în sensul deplin al cuvântului, elementele principale ale acesteia persistă. Această concluzie este argumentată prin: expunerea de către procuror a învinuirii înaintate, examinarea de către instanță a circumstanțelor ce atenuează sau agravează răspunderea inculpatului, audierea inculpatului în condițiile audierii martorului. Formularea întrebărilor în adresa inculpatului manifestă o importanță aparte, deoarece permite instanței să afle dacă au fost respectate condițiile și temeiurile procedurii simplificate. De obicei, întrebările principale la care instanța dorește să afle răspunsuri sunt: 1) îi este clară inculpatului învinuirea care i se aduce? 2) este de acord inculpatul cu învinuirea adusă? 3) inculpatul își susține cererea privind judecarea în procedura simplificată? 4) cererea de judecare în procedura simplificată a fost înaintată benevol și după consultări cu apărătorul? 5) conștientizează inculpatul consecințele sentinței în urma judecării cauzei în procedura simplificată?

Dacă inculpatul va răspunde afirmativ la întrebările specificate, instanța va purcede la judecarea cauzei în procedură simplificată. Subliniem faptul că judecătorul poate să adreseze inculpatului întrebări de orice gen, nefiind limitat la întrebările specificate mai sus. Pe marginea chestiunii respective, în doctrina de specialitate s-a menționat că „judecătorul trebuie să înainteze inculpatului doar întrebări rezonabile și raționale, care vor contribui la formarea convingerii proprii privind respectarea condițiilor de aplicare a procedurii simplificate”⁴⁵⁴.

Un grup de cercetători sunt de opinie că „nu este necesară citirea materialelor urmăririi penale, cu excepția celor ce caracterizează persoana inculpatului sau care confirmă prezența

⁴⁵⁴ ПИЮК, А.В. *Роль суда в доказывании обстоятельств уголовного дела в современном уголовном судопроизводстве Российской Федерации*. Op.cit., c.104.

circumstanțelor atenuante și agravante”⁴⁵⁵. Același grup de autori relevă faptul că „limitele cercetării circumstanțelor vizate sunt determinate, în fiecare caz aparte, de către părți. Părțile decid, de sine stătător, care anume documente referitoare la inculpat pot influența asupra stabilirii modalității și mărimii pedepsei, urmând să le prezinte și să le cerceteze în ședință. La categoria acestora se atribuie documentele ce conțin informații referitoare la circumstanțele agravante și atenuante (cazierul judiciar, copiile de pe sentință, caracteristicile de la locul de muncă și de trai, certificatele despre starea sănătății, adeverințele de căsătorie, informații referitoare la copiii minori aflați la întreținere etc.)”⁴⁵⁶.

Alt grup de autori „împărtășesc poziția prezentării suplimentare a materialelor (caracteristici, certificate, care au importanță pentru cauză) nemijlocit în cadrul ședinței de judecată. Mai mult chiar, cercetătorii sunt de părere că, în scopul stabilirii circumstanțelor ce caracterizează persoana inculpatului, care agravează sau atenuează răspunderea acestuia, pot fi audiați martorii și cercetate documentele”⁴⁵⁷.

Un alt autor remarcă: „pe lângă examinarea acelor probe asupra cărora indică părțile, instanța, din proprie inițiativă, poate examina materialele cauzei penale în cadrul cercetării judecătorești prin citirea anumitor documente din dosar, care confirmă sau infirmă vinovăția inculpatului”⁴⁵⁸. „Necesitatea unei examinări atât de scrupuloase este dictată de necesitatea excluderii unei autoincriminări din partea inculpatului și de convingerea în faptul că acordul acestuia în raport cu învinuirea înaintată a fost exprimat fără constrângeri din exterior”⁴⁵⁹.

Astfel, în cazul procedurilor simplificate, care implică recunoașterea vinovăției, se va desfășura cercetarea judecătorească, deși incompletă, pentru a stabili condițiile adoptării unor soluții temeinice și legale.

Formulând solicitarea de a judeca cauza pe baza probelor administrate în fază de urmărire penală, inculpatul renunță la dreptul de a audia martori în fața instanței. „Precizarea, în declarația inculpatului, precum că acesta cunoaște și își însușește probele administrate în faza de urmărire penală este necesară, deoarece renunțarea la audierea publică a martorilor trebuie făcută în cunoștință de cauză”⁴⁶⁰. În conformitate cu Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.13 din

⁴⁵⁵ Судебное производство в уголовном процессе Российской Федерации: практ. пособие по применению Уголовно-процессуального кодекса Рос. Федерации / под общ. ред. А.И.Карпова. Москва: Юрайт-Издат, 2008, p.214.

⁴⁵⁶ Ibidem.

⁴⁵⁷ АЛЕКСАНДРОВ, А. С., АЛЕКСАНДРОВА, И. А., КРУГЛОВ, И. В. Назначение уголовного судопроизводства и наказания. Нижний Новгород: МВД РФ, 2006, p.69.

⁴⁵⁸ БЫКОВ, В.М. Сторона обвинения в уголовном процессе России. Op.cit., p.105.

⁴⁵⁹ КАЧАЛОВА, О.В. Теоретические основы ускоренного производства в российском уголовном процессе. Москва: Юрлитинформ, 2015, с.45.

⁴⁶⁰ ȚONCU, S. Condițiile și procedura de inițiere a judecării cauzei penale pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. În: *Legea și viața*, 2018, nr.9, p.29.

16.12.2013 Cu privire la aplicarea prevederilor art.364¹ Cpp de către instanțele judecătorești⁴⁶¹, renunțarea la audierea martorilor nu este contrară art.6 Capitolul 3 lit. d) din CoEDO, dreptul consacrat de aceste dispoziții neavând caracter absolut.

După ce i se verifică identitatea, se trece la ascultarea inculpatului. Explicarea priorității ascultării inculpatului constă în poziția centrală pe care acesta o are în procesul penal. Inculpatul este lăsat să expună tot ce cunoaște despre fapta și împrejurările de fapt, ce fac obiectul învinuirii. Aici subliniem că, în doctrina de specialitate, „pe bună dreptate, a fost criticată practica instanțelor de a se rezuma la declarațiile inculpatului că menține depozițiile date în faza de urmărire penală sau de a se limita la citirea declarațiilor anterioare ale acestuia”⁴⁶², întrucât depoziția inculpatului este unul din cele mai importante mijloace de apărare, prin care-și prezintă poziția și punctul de vedere.

Audierea inculpatului, realizată în baza art. 364¹ Cpp, „reprezintă un act de cercetare judecătorească. Prin urmare, în cazul judecării cauzei potrivit procedurii simplificate, instanța de judecată va efectua o cercetare judecătorească (la rândul ei, simplificată), iar declarația inculpatului luată în acest cadru constituie mijloc de probă”⁴⁶³.

Potrivit Hotărârii Curții Constituționale nr. 40 08.05.2018, par. 37-38, „atunci când unele persoane au ales ca judecarea cauzei să se facă în baza probelor administrate în faza de urmărire penală, iar altele – nu, instanța de judecată trebuie să disjunga cauza penală, iar numele acestora nu vor fi incluse în sentință. Inclusiv din acest motiv, nu se poate pretinde că este încălcat principiul prezumției nevinovăției în această ipoteză. Mai mult, principiul prezumției nevinovăției nu este încălcat nici în situația în care în cauza penală disjunsă vor fi chemate să dea declarații persoanele care au fost judecate în procedura simplificată. Declarațiile acestor persoane nu pot avea valoare probantă prestabilită, acestea trebuind apreciate în coroborare cu alte probe. Respectarea standardelor articolului 21 din Constituție constituie o obligație a instanței de judecată”⁴⁶⁴.

În anumite condiții, după începerea examinării cauzei în procedură simplificată, situația se poate schimba, în sensul în care prin încheiere motivată să fie dispusă examinarea cauzei în procedură generală.

⁴⁶¹ HPCJ nr.13 din 16.12.2013 „Cu privire la aplicarea prevederilor art.364¹ CPP de către instanțele judecătorești”. [online]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=346

⁴⁶² ЖАРИКОВ, Ю. С. Теоретические основы судебной состязательности и их реализация в уголовном судопроизводстве России. Op.cit., c.92.

⁴⁶³ PAVEL-GUZUN, I. *Particularitățile probatoriului în cadrul procedurilor sumare*. Teză de doctor în drept, 2024, p. 21.

⁴⁶⁴ Decizia nr.40 din 08.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 48g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 364¹ din Codul de procedură penală (judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=461&l=ro>

Astfel, după cum se specifică în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea prevederilor art.364¹ Cpp de către instanțele judecătorești”⁴⁶⁵, dacă în cadrul „examinării conform procedurii simplificate, după audierea inculpatului și/sau în timpul dezbaterilor, au apărut circumstanțe care exclud aplicarea dispozițiilor art.364¹ Cpp, instanța de judecată, deliberând în conformitate cu prevederile art. 383 Cpp, prin o nouă încheiere motivată, va relua judecarea cauzei și va judeca cauza în procedura generală. De exemplu, instanța, cu ocazia deliberării, nu este lămurită asupra împrejurărilor de fapt ale cauzei sau fapta imputată inculpatului nu a fost încadrată corect, dacă se constată că există vreo încălcare a normelor imperative din legea procesual penală”.

De cele mai multe ori, este dispusă schimbarea procedurii de examinare din simplificată în cea generală, atunci când, în urma audierii inculpatului, acesta nu recunoaște totalmente faptele indicate în rechizitoriu sau prezintă informații relevante ce ridică dubii în privința învinuirii aduse. De asemenea, instanța mai dispune examinarea cauzei în procedură generală în situația în care, la cercetarea probelor, se identifică vreo încălcare a normelor imperative din legea procesual penală.

În doctrină a fost expusă opinia că, „la judecarea cauzei penale în procedură simplificată, judecătorul apreciază probele într-o manieră indirectă, pentru a se încredința că învinuirea este justificată și susținută de probele anexate la materialele cauzei. Judecătorul apreciază probele în mod independent și unilateral, nefiind ținut de forma procesuală”⁴⁶⁶.

Nu putem împărtăși această poziție, or, judecătorul nu poate fi un subiect care apreciază indirect probele. Aprecierea probelor de către judecător se realizează în baza propriei sale convingeri, ghidat de dispozițiile legale și de propria sa conștiință, așa cum este reglementat de lege. Aceasta implică faptul că evaluarea probelor este personală, adică doar judecătorul este responsabil de interpretarea și aprecierea lor, având libertatea de a lua decizii în conformitate cu propria sa înțelegere a faptelor și a dreptului. În plus, aprecierea este imediată, ceea ce înseamnă că judecătorul trebuie să examineze probele în momentul în care acestea sunt prezentate în instanță, fără a se baza exclusiv pe aprecieri anterioare. Astfel, procesul de apreciere a probelor este unul direct și personal, permițând instanței să evalueze fiecare element probatoriu în contextul specific al cauzei.

Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că în cadrul procedurii speciale există o diferență semnificativă în modul în care se realizează examinarea probelor de către judecător. În activitatea

⁴⁶⁵ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea prevederilor art.364/1 CPP de către instanțele judecătorești”. *Op.cit.*

⁴⁶⁶ ВИЛКОВА, Т. Ю., НАСОНОВ, С. А. *Принцип участия граждан в осуществлении правосудия в уголовном судопроизводстве*. *Op.cit.*, c.88.

de apreciere a probelor la examinarea cauzei penale conform 364¹ Cpp, vom delimita două etape: 1) studierea materialelor cauzei penale și, 2) examinarea și verificarea probelor. Ambele etape sunt însoțite de aprecierea probelor și se încheie cu adoptarea unor acte procedurale; de exemplu, cu privire la posibilitatea examinării cauzei penale în procedura specială, cu privire la recunoașterea persoanei ca fiind vinovată de comiterea infracțiunii și aplicarea unei sancțiuni în privința acesteia.

Potrivit autorului A.V. Pijyk, „instanța de judecată nu stabilește circumstanțele de fapt ale cauzei penale, ci numai confruntă aceste circumstanțe de fapt cu probele anexate la materialele cauzei, în forma în care au fost stabilite de către organul de urmărire penală. În consecință, nici desfășurarea și nici rezultatele unei astfel de confruntări nu sunt reflectate în sentința de condamnare. Practica dovedește că sentința nu este verificată de către instanța ierarhic superioară din punctul de vedere al corespunderii concluziilor expuse în sentință, cu circumstanțele reale ale cauzei penale. Între-timp, atât lipsa de încredere în sentința de condamnare, pronunțată fără cercetare judecătorească în procedura generală, cât și imposibilitatea verificării de către o instanță ierarhic superioară a corectitudinii soluționării de către instanța de fond a problemelor de fapt, constituie tributul aplicării procedurii speciale”⁴⁶⁷.

Un alt autor relevă că „la momentul actual, instanțele de judecată nu constată în mod independent circumstanțele de fapt ale cazului, dar verifică numai constatările organului de urmărire penală”⁴⁶⁸, propunând ca, „prin lege, să fie pusă în sarcina instanțelor de judecată obligația de a stabili circumstanțele de fapt ale cauzei pe baza materialelor anexate la dosar și a declarațiilor inculpatului în cadrul ședinței de judecată”⁴⁶⁹.

Suntem de acord cu opinia expusă și considerăm că, în cazul în care, în urma audierii inculpatului, circumstanțele expuse de acesta nu corespund esenței faptelor indicate în rechizitoriu, iar versiunea relatată pune la îndoială învinuirea adusă, instanța, în temeiul art. 364¹ alin. (9) Cpp, trebuie să respingă cererea inculpatului privind examinarea cauzei penale în procedură simplificată și să dispună judecarea cauzei penale în procedură generală. În așa mod, este asigurat dreptul inculpatului la un proces echitabil, în virtutea principiului *in dubio pro reo*.

Într-o speță⁴⁷⁰, instanța de judecată a respins cererea inculpatului care a solicitat examinarea cauzei în procedură simplificată, urmare a audierii inculpatului, a reluat cercetarea judecătorească și a examinat cauza în procedură generală. Instanța și-a motivat soluția prin faptul

⁴⁶⁷ ПИЮК, А.В. Роль суда в доказывании обстоятельств уголовного дела в современном уголовном судопроизводстве Российской Федерации. Ор.сит., с.118.

⁴⁶⁸ ДИКАРЕВ, И.С. О роли суда в доказывании по уголовным делам, рассматриваемым в порядке главы 40 УПК Российской Федерации. В: Вестник военного права, 2020, nr.2, p.36-37.

⁴⁶⁹ Ibidem.

⁴⁷⁰ Cauza penală nr.1-4943/2019 aflată pe rolul Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani. / Arhiva Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.

că inculpatul nu a recunoscut faptele relevate în rechizitoriu, indicând circumstanțe de fapt ce diferă substanțial de învinuirea adusă și creează dubii ce nu pot fi înlăturate prin examinarea cauzei în procedură simplificată.

Astfel, deși, după o apreciere prealabilă a probelor în momentul acceptării cererii de examinare a cauzei în procedură simplificată, instanța și-a format convingerea că din probele administrate în cursul urmăririi penale rezultă că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat, faptele relatate de către acesta în momentul audierii sale au creat instanței premisa de a dispune o cercetare completă a probelor din dosar.

În mod regretabil, astfel de situații apar atunci când apărătorii nu manifestă nivelul adecvat de profesionalism în selectarea strategiei de apărare corespunzătoare. Astfel, recomandarea inculpatului de a recunoaște faptele prezentate în rechizitoriu, în schimbul unei pedepse mai blânde, poate fi percepută mai degrabă ca o soluție mai simplă și rapidă pentru încheierea procesului penal.

O altă formă simplificată de examinare a cauzelor penale constituie procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, a cărui încheiere este condiționată de art. 505 alin. (2) Cpp: „din probele administrate să reieasă că faptele au fost săvârșite de învinuit și rezultă stabilirea vinovăției acestuia”.

Prin modificările operate în Codul de procedură penală⁴⁷¹, atribuțiile instanței au fost limitate până la verificarea oportunității pedepsei stabilite de procuror împreună cu partea apărării.

Conform art. 509 alin. (2) Cpp, „instanța trebuie să constate dacă inculpatul: 1) înțelege pentru ce infracțiune este învinuit; 2) recunoaște vinovăția; 3) a încheiat acordul de recunoaștere a vinovăției în mod benevol și cu bună știință, în prezența apărătorului; 4) înțelege consecințele acordului de recunoaștere a vinovăției, pedeapsa și susține poziția sa privitor la acordul încheiat”, iar potrivit art. 509¹ alin. (3) Cpp, partea descriptivă a sentinței trebuie să conțină, în special: „4) probele pe care se întemeiază sentința, prezentate de procuror și acceptate de învinuit”.

Astfel, deși conform procedurii de examinare a acordului de recunoaștere a vinovăției, inculpatul este audiat referitor la ceea ce a săvârșit în legătură cu fapta prejudiciabilă ce i se incriminează și la atitudinea sa față de probele anexate la dosar, ținând cont de prevederile evidențiate, instanța de judecată nu se expune în niciun mod referitor la probele administrate de organul de urmărire penală, la constatarea faptei sau la vinovăția persoanei.

⁴⁷¹ Legea nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional). Publicat: 22-08-2023 în *Monitorul Oficial* Nr. 325-327 art. 579. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140327&lang=ro

Acordul de recunoaștere a vinovăției trebuie să conțină „categoria, mărimea și modul de executare a pedepsei, cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și învinuit, dacă s-a ajuns la un astfel de acord”.

Instanța de judecată are obligația de a evalua caracterul rezonabil al pedepsei cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și învinuit și a respinge acordul de recunoaștere a vinovăției și a-l restitui procurorului, în vederea continuării urmăririi penale, dacă apreciază că soluția cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și inculpat este nejustificat de blândă în raport cu gravitatea infracțiunii sau cu personalitatea inculpatului. Astfel, instanța are obligația de a cerceta doar probele ce caracterizează inculpatul, pentru a ține cont de ele la individualizarea pedepsei penale.

Modificarea esențială a procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției vine ca un filtru ce are drept scop reducerea sarcinii de examinare a cauzelor de către instanța de judecată, atunci când inculpatul își recunoaște din start vinovăția și nu contestă acțiunile procesuale, fiind de acord cu probele acumulate de organul de urmărire penală.

Considerăm că anume în această procedură se evidențiază cel mai mult aprecierea probelor de către aceste două părți. Pentru înaintarea învinuirii, procurorul trebuie să fie convins că probele acumulate dovedesc, dincolo de orice dubiu rezonabil, vinovăția persoanei. În virtutea faptului că respectiva cauză penală nu se transmite instanței de judecată pentru examinare, fiind inițiat acord de recunoaștere a vinovăției, activitatea procurorului privind aprecierea sub toate aspectele a cauzei, cu atât mai mult, trebuie să respecte toate garanțiile procesuale ale învinuitului. Pe de altă parte, pentru inițierea acestei proceduri sau pentru acceptarea propunerii din partea procurorului, la rândul său, și partea apărării face o apreciere proprie a probelor, întru stabilirea circumstanțelor pe care le demonstrează.

Spre deosebire de reglementările prevăzute în redacția actuală a legislației procesual penale, în versiunea anterioară, instanța era obligată „să constate că există suficiente probe care confirmă condamnarea”. Acest mod de formulare impunea o responsabilitate suplimentară asupra instanței, obligând-o să stabilească explicit că probele administrate în cadrul procesului sunt suficiente pentru a susține acuzațiile aduse și pentru a întemeia sentința de condamnare. De asemenea, acceptarea acordului de recunoaștere a vinovăției mai era condiționat, în art. 507 alin. (1) Cpp, „de convingerea instanței în veridicitatea răspunsurilor date de inculpat în ședința de judecată și concluzia că recunoașterea vinovăției de către inculpat este făcută în mod liber, benevol, conștient, fără presiune sau teamă”. Deci instanța era obligată să aprecieze declarațiile inculpatului în coroborare cu probele învinuirii și, numai dacă toate în cumul confirmă vinovăția în cele incriminate, putea fi acceptat Acordul de recunoaștere a vinovăției”.

Considerăm că anume o astfel de abordare este una oportună, fiind respectate toate garanțiile unui proces echitabil prin asigurarea unui control real și efectiv al acțiunilor procurorului de către instanța de judecată.

4.3. Sentința judecătorească – actul final al aprecierii probelor

În Hotărârea nr. 18 din 22 mai 2017, Curtea Constituțională a abordat o excepție de neconstituționalitate referitoare la anumite prevederi din Codul de procedură penală, în special cele care reglementează „intima convingere a judecătorului”⁴⁷². Înalta Curte a subliniat faptul că „nicio probă nu poate fi apreciată în prealabil, ci aprecierea fiecărei probe se face de instanța de judecată în urma examinării conjugate a tuturor probelor administrate, în scopul aflării adevărului”.

Dintr-o altă abordare, se poate interpreta, având în vedere reglementările privind aprecierea probelor de către instanța de judecată, că acestea decurg direct din coroborarea prevederilor art. 27 și art. 101 Cpp. Mai întâi de toate, nicio probă nu are valoare dinainte stabilită pentru instanța de judecată. Astfel, libera apreciere a probelor exclude posibilitatea oferirii unei puteri probante prestabilite unei probe, nicio probă nu poate fi apreciată prealabil, aprecierea fiecărei probe se face de instanța de judecată în urma examinării conjugate a întregului probatoriu administrat, în scopul rezolvării conflictului de drept penal.

Legea procesual-penală nu ierarhizează probele după valoarea lor probantă, fiecare probă fiind evaluată doar în funcție de informația pe care o conține, iar ansamblul probelor este apreciat în contextul coroborării acestora. În mod similar, legea procesuală penală nu face distincție între probe în ceea ce privește valoarea lor probantă, indiferent dacă au fost administrate în faza urmăririi penale sau în faza judecătii. În aceste condiții, atunci când se constată că declarațiile depuse în cadrul procesului penal sunt în contradicție cu alte probe, instanța este obligată să stabilească acele probe care reflectă adevărul, acordând o evaluare critică și motivată celorlalte dovezi.

Pornind de la premisa că nicio probă nu are o valoare prestabilită pentru instanța de judecată, judecătorul trebuie să evalueze relevanța și concludența tuturor probelor, indiferent de faza procesuală în care au fost administrate (faza de urmărire penală sau faza judecătii).

Totodată, instanța de judecată va evalua toate probele administrate, deoarece doar astfel își va putea forma o convingere completă privind acuzațiile aduse. Vor fi analizate toate elementele

⁴⁷² Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală(intima convingere a judecătorului) (Sesizarea nr. 27g/2017). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=617&l=ro>

probatorii, pornind de la sursa acestora și mijlocul prin care au fost administrate, pentru a stabili gradul de încredere pe care îl prezintă. În cazul în care mijlocul de probă ridică îndoieli cu privire la credibilitatea sa, acesta poate fi verificat prin alte probe sau prin administrarea unor noi mijloace de probă.

Din economia dispozițiilor de la art. 27 alin. (1) și 383 alin. (4) Cpp, conchidem că, sentința în raport cu existența infracțiunii și vinovăția inculpatului, se va pronunța în urma unei analize de sinteză, prin evaluarea tuturor probelor administrate și cercetate în cadrul ședinței de judecată. Nicio probă administrată nu trebuie exclusă de la apreciere, fiind necesar să se stabilească dacă acestea conduc la aceeași concluzie în raport cu acuzațiile formulate. Soluția instanței nu poate fi întemeiată doar pe anumite probe selective, iar instanța trebuie să adopte o hotărâre bazată pe toate probele administrate în cursul cercetării judecătorești.

Într-o opinie, în cazul în care apar contradicții și se constată că probele nu pot fi reconciliate, cele care „nu se integrează în ansamblul probator al cauzei nu pot fi eliminate, pur și simplu. Acestea trebuie apreciate în continuare, iar instanța trebuie să ofere o motivație clară privind motivul pentru care nu exprimă adevărul. Este esențial ca toate probele să fie analizate în contextul faptelor la care se referă, pentru a se asigura că soluția adoptată se bazează pe o evaluare completă și justă a întregului material probator”⁴⁷³.

Mai mult, instanța de judecată, în sentința adoptată, este obligată să motiveze în mod obligatoriu admisibilitatea sau inadmisibilitatea fiecărei probe administrate în cursul cercetării judecătorești.

În cazul în care, în ultimul cuvânt al inculpatului, acesta invocă probe noi, care nu au fost examinate în cadrul cercetării judecătorești, sau, la deliberare, instanța constată că, în urma aprecierii probelor, nu-și poate forma convingerea dincolo de orice îndoială rezonabilă, poate dispune reluarea cercetării judecătorești, pentru a readministra probele prezentate de părți. Conform art. 378 Cpp, dacă inculpatul, în cadrul ultimului cuvânt, aduce în discuție fapte sau împrejurări noi, esențiale pentru soluționarea cauzei, instanța poate dispune reluarea cercetării judecătorești pentru verificarea acestora. De asemenea, potrivit art. 383 alin. (1) din același cod, dacă, în timpul deliberării, instanța constată că o anumită circumstanță necesită o clarificare suplimentară pentru o soluționare corectă a cauzei, aceasta poate dispune reluarea cercetării judecătorești printr-o încheiere motivată.

În altă ordine de idei, „felul în care instanța de judecată raționează cu privire la aprecierea probelor, pentru a-și forma convingerea, poate fi supus verificării, prin contestarea actului

⁴⁷³ РЯБИНИНА, Т.К. Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти. *Op.cit.*, c.98.

judecătorească în instanța ierarhic superioară”⁴⁷⁴. Controlul aprecierii probelor poate fi observat la orice fază a procesului penal. De exemplu, hotărârea pronunțată în prima instanță se supune căilor de atac, iar instanța care soluționează calea de atac verifică modul în care au fost administrate probele de prima instanță, poate să accepte administrarea probelor noi, să ofere o interpretare nouă probelor deja administrate.

„Sentința judecătorească nu este un act discreționar și ea poate fi supusă verificării în ceea ce privește modul în care au fost administrate și apreciate probele”⁴⁷⁵. „Aprecierea unei probe de către judecător constă în a-și justifica hotărârea în fapt și în drept, motivând-o suficient de bine, pentru a-i crea un temei legal. Chiar dacă convingerea instanței poate fi de natură subiectivă, această convingere se formează pe baza unor elemente obiective, și anume probele administrate în cauză”⁴⁷⁶. În acest scop, instanța de judecată va da apreciere la toate probele din dosar.

După încheierea dezbaterilor judiciare și a ultimului cuvânt al inculpatului, instanța de judecată deliberează și adoptă o hotărâre pe care o aduce la cunoștință părților prin pronunțare.

Potrivit Recomandării Curții Supreme de Justiție nr.37 Cu privire la pronunțarea hotărârilor judecătorești în procesul penal⁴⁷⁷, „deliberarea reprezintă actul final al judecății, în urma căruia judecătorul care a examinat cauza unipersonal chibzuiește, iar judecătorii din completul de judecată se consfătuiesc, apreciind întregul material probator al cauzei, în scopul stabilirii soluției finale. Conform art.338 Cpp, dacă cauza se judecă de un complet de judecători, instanța, după închiderea dezbaterilor și rostirea ultimului cuvânt, este obligată să se retragă pentru deliberare”⁴⁷⁸.

În cadrul deliberării, instanța va face o analiză aprofundată a tuturor probelor administrate în cursul cercetării judecătorești.

Deși probele administrate la etapa cercetării judecătorești au „beneficiat” pe deplin de incidența principiilor contradictorialității, publicității și oralității, acestea, fie că au fost administrate pentru prima dată cu această ocazie, fiind deci probe noi, fie că sunt dintre cele culese pe parcursul urmăririi penale, a căror administrare se repetă la cercetarea judecătorească, nu beneficiază, din acest motiv, de vreo ordine de preferință a valorii lor probante. Legiuitorul lasă judecătorului libertatea să decidă în ce măsură probele, indiferent de faza administrării, sunt apte să determine formarea convingerii în ceea ce privește existența faptei și a vinovăției inculpatului.

⁴⁷⁴ CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., p.301.

⁴⁷⁵ THEODORU, Gr., CHIS I.-P. *Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a*. București: Hamangiu, 2020, p.112.

⁴⁷⁶ GUINCHARD, S., BUISSON J. *Procédure pénale*. / Manuel, 14-ème édition. Paris: LexisNexis, 2021, p.54.

⁴⁷⁷ Recomandarea CSJ nr.37 „Cu privire la pronunțarea hotărârilor judecătorești în procesul penal”. [online]. [citat 11.04.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=346

⁴⁷⁸ *Ibidem*.

„În cadrul deliberării, judecătorul elaborează sentința, recurgând la un complex de acțiuni analitice, iar la etapa adoptării sentinței, judecătorul conferă sentinței forma prevăzută de norma procesual penală”⁴⁷⁹.

Conform art. 384 Cpp, „sentința se adoptă în numele legii”. „Adoptarea sentinței în numele legii sporește gradul de autoritate al acestui act, precum și responsabilitatea judecătorului în legătură cu pronunțarea unei hotărâri nefondate. În legătură cu aceasta, s-a menționat că sentința emisă în numele legii este, de fapt, similară legii sub aspectul obligativității pentru persoanele pe care le vizează”⁴⁸⁰.

Sentința penală trebuie să contribuie la realizarea următoarelor obiective: să permită verificarea respectării legalității în desfășurarea judecătii; să asigure că instanța nu lasă niciun aspect al cauzei neexaminat și că soluția pronunțată este rezultatul firesc al acestei examinări; să garanteze executarea celor hotărâte de instanță.

Împărtășim opiniile din literatura de specialitate referitoare la definițiile oferite, conform cărora sentința judecătorească este „actul de sintetizare finală a tuturor normelor legale ce au fost aplicate de către subiecții cauzei penale în toate etapele prin care a trecut aceasta. Prin intermediul hotărârii judecătorești, judecătorul pronunță însuși dreptul sau, cum spuneau vechii romani, *iuris dictio*”⁴⁸¹; este „actul de procedură prin care legea se aplică direct și nemijlocit. Mai mult decât atât, s-a reliefat că sentința soluționează cauza penală și, din aceste considerente, sentința trebuie să fie legală, întemeiată și motivată”⁴⁸².

Alți autori au abordat această noțiune într-o manieră mult mai complexă, încercând să enumere toate componentele specifice acestui act juridic. Conform opiniei profesorului T. Reabinina, sentința constituie „actul final al justiției penale și este pronunțată în numele legii de către instanțele de fond, în ședință publică, în urma dezbaterilor judiciare, având scopul de a finaliza examinarea unei cauze penale, prin oferirea unui răspuns la întrebările adresate instanței privind vinovăția persoanei, categoria și felul sancțiunii aplicabile sau, după caz, achitarea persoanei și eliberarea de orice sancțiune, prin sentință se oferă un răspuns clar la întrebările privind acțiunea civilă, măsurile preventive, cheltuielile de judecată, corpurile delictelor etc.”⁴⁸³

⁴⁷⁹ LUPAȘCO, L. Sentința judecătorească – actul final al aprecierii probelor . In: *Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie*. Ediția I-a, 25-26 martie 2021, Chișinău: CEP USM, 2021, p. 682. ISBN 978-9975-158-12-1.

⁴⁸⁰ COVALENCO, E., VÎZDOAGĂ, T. Deliberarea și adoptarea sentinței. În: *Manualul Judecătorului pentru cauze penale* / coordonator M. Poalelungi. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.360.

⁴⁸¹ *Ibidem*, p.359.

⁴⁸² MOISA, Cr. *Probele în procesul penal. Practica judiciară comentată*. Op.cit., p.98.

⁴⁸³ РЯБИНИНА, Т.К. *Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти*. Op.cit., c.81.

Potrivit cercetătorului rus I. Jarikov, sentința poate fi considerată „act final al justiției penale, pronunțat de instanța de fond, în urma cercetării judecătorești a tuturor probelor administrate, în care se oferă un răspuns exact asupra întrebărilor privind condamnarea persoanei ori achitarea ei, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical, încetarea procesului penal, acțiunea civilă, măsurile preventive, corpurile delictelor etc.”⁴⁸⁴

În „legea procesual penală din Republica Moldova, sentința judecătorească este reglementată în contexte diferite și cu denumiri variate”⁴⁸⁵. Astfel, art. 6 pct.13) Cpp utilizează sintagma *hotărâre judecătorească*, apreciată ca fiind soluția instanței judecătorești emisă într-o cauză penală, având forma unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri. Astfel, termenul de *hotărâre judecătorească* este unul general și înglobează în sine totalitatea actelor procedurale emise de o instanță, inclusiv noțiunea de *sentință*.

În pofida acestui fapt, legislația națională totuși conferă fiecărui act în parte câte o denumire specifică, în funcție de procedura de examinare, de chestiunea examinată și de gradul de jurisdicție. Așa se face că actul final emis de instanța de judecată ce soluționează cauzele penale în fond poartă denumirea de *sentință*.

Articolul 6, pct. 42) Cpp oferă definiția termenului *sentință*, ca fiind o „hotărâre prin care instanța de judecată soluționează fondul cauzei penale,” iar art. 341 alin. (2) Cpp stabilește: „hotărârea prin care cauza penală se soluționează în fond de prima instanță, se numește *sentință*.”

Subsecvent, clasificarea legală a sentințelor este una tripartită: *sentință de condamnare*, *sentință de achitare*, *sentință de încetare a procesului penal*.

Potrivit art. 394 alin. (1) pct. 2) Cpp, instanța de judecată urmează să indice, în conținutul părții descriptive a sentinței, probele pe care se întemeiază concluziile instanței de judecată și motivele pentru care instanța a respins alte probe.

Conform art. 389 alin. (1) Cpp, „*sentința de condamnare se adoptă numai în condiția în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată*”.

Potrivit art. 384 alin. (3) Cpp, *sentința instanței de judecată trebuie să fie legală, întemeiată și motivată*, iar conform alin. (4), instanța își întemeiază *sentința doar pe probele care au fost cercetate în ședința de judecată*.

Privitor la cerința de *legalitate*, în doctrină s-a indicat că această „condiție este fundamentată pe activitatea procesuală desfășurată în limitele și în temeiul dispozițiilor legii

⁴⁸⁴ ЖАРИКОВ, Ю. С. *Теоретические основы судебной состязательности и их реализация в уголовном судопроизводстве России*. Op.cit., c.54.

⁴⁸⁵ LUPAȘCO, L. *Sentința judecătorească – actul final al aprecierii probelor*. Op.cit., p. 683.

procesual penale, iar uneori, chiar și în baza legislației procesual civile (acțiunea civilă în procesul penal)⁴⁸⁶. Sentința emisă de prima instanță poate să fie considerată legală, dacă a fost pronunțată și elaborată în strictă corespundere cu legea procesual penală și legea penală. Cu toate acestea, „a vorbi despre legalitatea unei sentințe, uneori, este prematur, întrucât sentința pronunțată de instanța de fond poate fi contestată în instanța ierarhic superioară, prin exercitarea căilor de atac stipulate prin lege”⁴⁸⁷. În același context, s-a menționat că „poate fi legală doar acea sentință, care a fost pronunțată cu respectarea normelor din Codul de procedură penală pe întreaga perioadă a procesului penal: de la pornirea procesului penal până la emiterea sentinței”⁴⁸⁸. În doctrină se mai relatează că „adoptarea sentinței în numele legii crește autoritatea acestui act, precum și responsabilitatea judecătorilor pentru emiterea unui verdict corect”⁴⁸⁹.

Subsecvent, se mai menționează că „legalitatea sentinței constă în faptul că ea trebuie să respecte întru totul legea, începând de la aceea că completul de judecată care adoptă sentința trebuie să fie legal constituit și terminând cu faptul că structura și forma sentinței trebuie să respecte prevederile legale. Așadar, sentința trebuie să corespundă normelor legale materiale și procedurale sub a căror incidență cade”⁴⁹⁰.

Referitor la cerința că sentința judecătorească trebuie să fie *întemeiată*, aceasta semnifică „faptul corespunderii soluției adoptate de către instanță cu împrejurările cauzei penale, cercetate în ședința de judecată, constituind adevărul obiectiv și justețea circumstanțelor relatate în sentință”⁴⁹¹. Se consideră a fi întemeiată acea „sentință, în care toate faptele și circumstanțele cauzei sunt expuse just și obiectiv”⁴⁹². Pentru ca sentința să fie întemeiată, ea trebuie să fie bazată în exclusivitate pe probele anexate la materialele cauzei penale. Nu trebuie să existe contradicții între concluziile formulate în sentință și materialele dosarului penal. Sentința trebuie să fie bazată pe cercetarea sub toate aspectele, obiectivă și nemijlocită a probelor în ședința de judecată”⁴⁹³.

Cercetătoarea T. Vizdoagă a argumentat că „temeinicia sentinței prevede concludența între împrejurările și probele examinate la cercetarea judecătorească cu argumentele expuse în sentință.

⁴⁸⁶ SPERIUSI-VLAD, A. *Procesul și sistemul judiciar din România*. Op.cit., p.76.

⁴⁸⁷ КОЧКИНА, М.А. *Оценка достаточности доказательств на этапе окончания предварительного расследования по уголовному делу*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. наук. Москва, 2015, p.77.

⁴⁸⁸ SPERIUSI-VLAD, A. *Procesul și sistemul judiciar din România*. Op.cit., p.93.

⁴⁸⁹ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 577.

⁴⁹⁰ *Ibidem*. p. 577.

⁴⁹¹ ПИВОВАРОВА, А.А. *Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания*. Op.cit., c.87.

⁴⁹² КОЧКИНА, М.А. *Оценка достаточности доказательств на этапе окончания предварительного расследования по уголовному делу*. Op.cit., c.101.

⁴⁹³ ГОЛОВКО, Л. В. *Курс уголовного процесса*. Op.cit., c.51.

Instanța pune la baza sentinței doar acele probe care au fost recunoscute ca fiind admisibile, pertinente, concludente, utile, certe și suficiente”⁴⁹⁴.

Instanța nu-și poate întemeia sentința pe presupuneri sau pe probe care nu au fost cercetate în ședința de judecată. Trebuie să concretizăm că presupunerile sau probele ce lasă dubii nu pot fi în niciun caz puse ca temei la adoptarea unei sentințe de condamnare. Cu totul alta este situația în cazul adoptării unei sentințe de achitare, deoarece astfel de probe, în acest caz, vor fi interpretate în favoarea inculpatului, iar prezența dubiilor arată lipsa unei probe certe și deci lipsa temeiului legal pentru condamnarea persoanei.

Cu privire la cerința potrivit căreia sentința trebuie să fie „motivată”, autoarea S. Țoncu concluzionează că „motivarea sentinței este o cerință prin care se stabilește legătura dintre circumstanțele cauzei cercetate în judecată și hotărârea adoptată în temeiul acestor circumstanțe”⁴⁹⁵. Partea de motivare constituie „cea mai importantă parte a hotărârii adoptate de instanță, în care se analizează circumstanțele de fapt și de drept ale cauzei penale, se apreciază probele, se consemnează declarațiile participanților, se formulează concluziile instanței”⁴⁹⁶.

Totodată, afirmă autoarea T. Vizdoagă, „motivarea sentinței înseamnă că fiecare concluzie din sentință trebuie să fie bine argumentată, indicându-se mijlocul de probă care confirmă respectiva concluzie”⁴⁹⁷.

În conformitate cu „principiul subsidiarității, precum și cu doctrina implicită care împiedică Curtea să acționeze ca un Tribunal de Primă Instanță (camera a patra) în aspectele ce vizează art. 6, utilizarea probelor obținute cu încălcarea normelor interne de fond sau de procedură, în realitate, nu vin în contradicție cu cerința echitabilității. În cazul în care instanțele de judecată se bazează pe dovezi obținute în mod ilegal, Curtea va verifica: a) „dacă „ilegalitatea” în prevederile naționale nu coincide cu „inechitatea” în ceea ce privește prevederile autonome ale Convenției; b) dacă reclamantul a avut posibilitatea să înainteze problema în fața instanțelor naționale”⁴⁹⁸.

În mod similar, „chestiunile relaționate de aprecierea de fapte, provenind, în cea mai mare parte, din pretinsa lipsă de fiabilitate a probelor, sunt aproape întotdeauna lăsate de către Curte la

⁴⁹⁴ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 577.

⁴⁹⁵ ȚONCU, S. Sentința pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. Elemente definitorii. În: *Materialele conferinței naționale cu participare internațională “Integrare prin cercetare și inovare”*, Științe juridice, 9-10 noiembrie 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, p.99.

⁴⁹⁶ ПИВОВАРОВА, А.А. *Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания*. Op.cit., p.85.

⁴⁹⁷ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 578.

⁴⁹⁸ *Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului*. / Ghid informativ despre protecția drepturilor omului realizat de Consiliul Europei. Strasbourg, 2012. [online]. [citat 12.12.2020]. Disponibil pe <https://rm.coe.int/16806f1616>.

discreția judecătorului național. Ca urmare, cele mai multe plângeri în temeiul articolului 6 cu privire la dovezi nefiabile sunt respinse, ca fiind de natura funcțiilor instanței a patra. În cazul în care există îndoieli serioase cu privire la calitatea probelor prezentate de organele de acuzare în cauzele penale, Curtea ia în considerație mai degrabă garanțiile procedurale ce țin de colectarea și examinarea unor astfel de dovezi, decât reaprecierea probelor în sine. Numai în foarte puține cazuri excepționale, Curtea a fost pregătită să concluzioneze, spre deosebire de poziția adoptată de instanța de trimitere, că un element de probă s-a constatat în totalitate nefiabil, fiind obligată să elucideze circumstanțele suspecte în care acesta a fost obținut (*Lisica c. Croației*, §§47-62)⁴⁹⁹.

Ne raliem opiniei, potrivit căreia motivarea sentinței se referă la „punctul culminant al deliberării, când judecătorul este obligat să dea aprecierea probelor cercetate pe parcursul judecării cauzei penale, ca, într-un final, să emită acea sentință motivată. În aceste etape, instanța de judecată își formează opinia personală cu referire la întreg materialul probator, colectat pe parcursul derulării cauzei penale. În pofida faptului că, uneori, punctul de vedere al judecătorului poate să fie diferit de opinia pe care o au ceilalți membri ai completului, sarcina principală este ca probele să fie apreciate în mod obiectiv. Opinia pe care și-o reliefează instanța de judecată nu este un punct de vedere pur subiectiv, ci trebuie să reflecte în mod corect realitatea inerentă situației de caz”⁵⁰⁰.

În cauza *Affaire H. vs. Belgia*, conform par. 54, CtEDO enunță că „garanțiile implicite ale art. 6 § 1 includ obligația de a motiva hotărârile judecătorești, o decizie motivată permite părților să demonstreze că a fost audiată în mod real cauza lor”⁵⁰¹.

În cauza *Van de Hurk vs. Olanda*, CtEDO a mai statuat că, „dacă art. 6 alin. 1 obligă instanțele să motiveze hotărârile, el nu poate fi înțeles în sensul că impune un răspuns amănunțit pentru fiecare argument”⁵⁰².

În cauza *Carmel Saliba vs. Malta*, potrivit par. 79, CtEDO a remarcat că, „deși o instanță internă dispune de o anumită marjă de apreciere în alegerea argumentelor și admiterea probelor, aceasta trebuie să-și justifice activitățile, precizând motivarea deciziilor sale”⁵⁰³.

499 *Ibidem.*

⁵⁰⁰ ПИЮК, А.В. *Роль суда в доказывании обстоятельств уголовного дела в современном уголовном судопроизводстве Российской Федерации*. Ор. cit., с.93.

501 Hotărârea CtEDO în cauza *Affaire H. contra Belgiei*. [online]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/fre#{\"itemid\":\"001-62059\"}](http://hudoc.echr.coe.int/fre#{\)

Hotărârea CtEDO în cauza Van de Hurk vs. Olanda. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22002-10439%22%7D>

⁵⁰³Hotărârea CtEDO în cauza *Carmel Saliba contra Maltei*. [online]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":"001-169057"}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{)

În cauza *Fomin vs. Moldova*, CtEDO a statuat că „rolul unei decizii motivate este să demonstreze părților că ele au fost auzite. Mai mult, o decizie motivată oferă părții posibilitatea de a o contesta, precum și posibilitatea ca decizia să fie revizuită de către o instanță de recurs”⁵⁰⁴.

În cauza *Grădinaru vs Moldova*, CtEDO a constatat încălcarea art. 6 din Convenție, „din momentul în care instanțele naționale, pur și simplu, au ales să ignore multiplele violări serioase ale legislației, specificate de instanțele inferioare, precum și să nege o serie de elemente fundamentale, cum ar fi faptul că acuzatul a avut un alibi la presupusul moment al comiterii infracțiunii”⁵⁰⁵.

Menționăm că dreptul la o decizie motivată își are originile într-un principiu mai general, încorporat în CoEDO, care protejează un individ împotriva arbitrarului; decizia internă trebuie să conțină motivele care sunt suficiente pentru a face față aspectelor esențiale de fapt și de drept.

Astfel, dreptul de a avea o sentință motivată este protejat de art. 6 CoEDO, ceea ce asigură dreptul persoanei de a fi condamnată doar un baza unor probe fiabile și legale.

Sentința trebuie să fie echitabilă. Echitatea „presupune un coraport logic între fapta prejudiciabilă și pedeapsa care se va stabili. Pedeapsa trebuie să fie o reacție individuală pentru fiecare caz în parte”⁵⁰⁶.

Sentința penală trebuie să contribuie la realizarea următoarelor obiective: „- să permită verificarea dacă judecata s-a desfășurat cu respectarea legalității și, în special, a asigurat egalitatea armelor; - să constituie o garanție că nimic din ceea ce formează obiectul judecății nu este lăsat de către instanță în afara examinării și că soluția pronunțată este rezultatul firesc al acestei examinări; - să se asigure efectivă executare a celor hotărâte de instanță”⁵⁰⁷.

În cauza *Ruiz contra Spaniei*⁵⁰⁸, par. 29-30, CtEDO notează că „dreptul la o decizie motivată își are originile într-un principiu mai general, încorporat în Convenție, care protejează un individ împotriva arbitrarului; decizia internă ar trebui să conțină motivele care sunt suficiente pentru a face față aspectelor esențiale de fapt și de drept în cazul părților litigante - argumentul de fond sau de procedură”⁵⁰⁹.

⁵⁰⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Fomin contra Moldovei*. [online]. Disponibil: <https://www.agentguvernamental.md/wp-content/uploads/2015/04/FOMIN-RO.pdf>

⁵⁰⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Grădinaru contra Moldovei*. [online]. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GRADINAR%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GRADINAR%20(ro).pdf)

⁵⁰⁶ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 578.

⁵⁰⁷ *Ibidem*.

⁵⁰⁸ Hotărârea CEDO în cauza *Ruiz contra Spaniei*. [online]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:%22002-214%22%22}>

⁵⁰⁹ *Ibidem*.

În cauza *Bykov contra Federației Ruse*⁵¹⁰, par. 94-105, CtEDO a relevat că, „dacă condamnarea este bazată, într-o măsură esențială sau decisivă, pe dovezile obținute pe nedrept, din punctul de vedere al principiilor autonome ale art. 6 din CoEDO, cum ar fi în care mărturiile au fost obținute prin încălcarea privilegiului împotriva autoincriminării, procesul este considerat inechitabil. Cu toate acestea, utilizarea de către instanțele judecătorești naționale a probelor obținute prin încălcarea unui alt articol al Convenției (de exemplu, articolul 8) nu violează în mod necesar caracterul echitabil al procedurii în temeiul art. 6, în același timp, utilizarea probelor obținute prin mijloace care implică o încălcare gravă a art. 3 (cum ar fi tortura) va veni în contradicție cu prevederile art. 6”.

În cazul în care instanțele de judecată se bazează pe dovezi obținute în mod nelegal, Curtea va verifica: a) „dacă „ilegalitatea” în prevederile naționale nu coincide cu „inechitatea” în ceea ce privește prevederile autonome ale Convenției; b) dacă reclamantul a avut posibilitatea să înainteze problema în fața instanțelor naționale”⁵¹¹.

Atunci când există îndoieli serioase cu privire la calitatea probelor prezentate de acuzare în cauzele penale, CtEDO ia în considerație mai degrabă garanțiile procedurale ce țin de colectarea și examinarea unor astfel de dovezi, decât reaprecierea probelor în sine.

În speța *Laska și Lika contra Albaniei*⁵¹², par. 63-72, CtEDO a notat că, în cazul dat, „condamnarea reclamantului s-a bazat pe rezultatele unei demonstrații de identitate în care reclamantul a purtat o mască Balaclava alb și albastru (identică cu cele utilizate de către presupușii criminali), în timp ce alți participanți la demonstrația de identitate purtau măști negre. Într-un astfel de context, a fost firesc ca victima să identifice reclamantul drept făptașul infracțiunii. Curtea a concluzionat că o demonstrație de identitate organizată prin această modalitate nu comportă nicio valoare probatorie și, prin urmare, condamnarea a fost complet riscantă. Cu toate acestea, astfel de cazuri rămân extrem de rare și, în afară de anchetele împotriva Entrapment, nicio altă categorie de cauze, de regulă, nu garantează reexaminarea realizată de către Curte, în temeiul art. 6, a faptelor constatate de către instanțele judecătorești naționale”⁵¹³.

Aprecierea probelor care sunt puse la baza sentinței constituie o activitate fundamentală pentru instanța de judecată și, în consecință, aprecierea necesită a fi efectuată cu atenție sporită, prin asigurarea, protecția și recunoașterea deplină a drepturilor și intereselor persoanei. În sentință, instanța de judecată va reliefa motivele care au determinat admiterea ori respingerea probelor,

⁵¹⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Bykov contra Federației Ruse*. [online] [cit. 03.03.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%22001-91704%22%7D>

⁵¹¹ *Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Op.cit.

⁵¹² *Ibidem*.

⁵¹³ *Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului*. Op.cit.

administrare atât de acuzare, cât și de apărare, având obligația să aprecieze întreg materialul probator. Se supun aprecierii atât probele care au fost administrate la faza de urmărire penală, cât și probele administrate în cadrul ședinței de judecată.

La adoptarea sentinței, instanța urmează să soluționeze anumite chestiuni în ordinea consecutivă prevăzută de art. 385 Cpp.

Analizând chestiunea cu privire la faptul dacă a avut loc fapta de săvârșirea căreia este învinuit inculpatul, instanța are obligația de a stabili dacă a existat în realitate fapta, care a făcut obiectul urmăririi penale și al cercetării judecătorești. Un răspuns negativ la această chestiune face inoportună cercetarea celorlalte întrebări prevăzute de art. 385 Cpp. În cazul în care instanța va da un răspuns negativ, aceasta va trebui să adopte o sentință de achitare față de inculpat.

Soluționând dacă această faptă a fost săvârșită de inculpat, autorii relevă că „este absolut necesar ca probele aduse în instanță și apreciate de către aceasta să confirme cu certitudine că anume inculpatul a săvârșit fapta (acțiunea sau inacțiunea) de care este învinuit și că această faptă este consecința conduitei sale active sau pasive. Nu se admit dubii în acest caz, iar dacă ele există, atunci, în conformitate cu prezumția de nevinovăție, ele vor fi tratate în favoarea inculpatului. Dacă răspunsul la această chestiune este negativ, instanța va trebui să adopte sentința de achitare față de inculpat”⁵¹⁴.

Deliberând asupra chestiunii dacă inculpatul este vinovat de săvârșirea acestei infracțiuni, autorii menționează că, în mod obligatoriu, „fapta penală trebuie să fie săvârșită din vinovăția inculpatului. Instanța trebuie să determine forma vinovăției cu care a fost săvârșită infracțiunea (intenție sau imprudență) și dacă nu este un caz fortuit. Dacă instanța va ajunge la concluzia despre nevinovăția inculpatului, ea va trebui să adopte sentința de achitare”⁵¹⁵.

Astfel, pentru a ajunge la o sentință, instanța realizează o apreciere finală a probelor. Convingerea intimă a magistratului, materializată în sentință, nu se formează doar în cadrul camerei de deliberare, atunci când se răspunde la întrebările stabilite de legiuitor, în conformitate cu articolul 385 Cpp, ci pe întreaga durată a ședinței de judecată.

Procesul de evaluare a probelor continuă și culminează cu stabilirea convingerii intime a judecătorului, reflectată în verdictul final. Partea de bază a sentinței o considerăm pe cea descriptiv-motivatoare, în care instanța nu doar prezintă circumstanțele cauzei, dar și analizează fiecare probă administrată, întemeindu-și concluziile referitoare la toate aspectele care urmează să fie soluționate. Acest raționament se regăsește detaliat în motivarea sentinței, care sintetizează întreaga activitate a instanței în procesul decizional.

⁵¹⁴ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ T. et al. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 222.

⁵¹⁵ *Ibidem*.

Instanța de judecată este obligată să efectueze o apreciere obiectivă și independentă a probelor administrate, pentru a-și contura de sine stătător punctul de vedere pe marginea soluției finale. Cu toate acestea, cercetând materialele cauzei penale și ascultând alegațiile părților, instanța poate să delimiteze unele secvențe, având scopul de a înțelege anumite subtilități. Aplicând metodele inducției, deducției, analizei și sintezei, instanța poate să-și formeze convingerea proprie cu privire la soluția finală.

În mod particular, se cere evitarea preluării întocmai a declarațiilor sau concluziilor experților și a declarării unor fapte, fiind necesar să se ofere informații detaliate despre faptele în discuție, așa cum sunt reflectate de conținutul probelor administrate. În plus, orice înfirmare a unor probe trebuie să fie temeinic motivată, iar instanța este obligată să explice clar, în sentința sa, motivele pentru care acceptă anumite probe și respinge pe altele. Motivarea întâlnită în practica judiciară, cum ar fi: „Instanța nu ia în considerare declarațiile inculpatului în apărarea sa, deoarece aceasta are scopul de a se sustrage de la răspunderea penală”, în opinia noastră, încalcă în mod evident principiul prezumției de nevinovăție.

Studiul practicii judiciare relevă faptul că majoritatea cazurilor de casare a sentințelor sunt determinate de aprecierea incorectă a probelor. De exemplu, datorită unei aprecieri eronate a probelor și a discrepanței între concluziile instanței din sentință și probele examinate, în anul 2023 de către Curtea Supremă de Justiție au fost anulate **192** de decizii, pronunțate de către Curtea de Apel Chișinău, dintre care în 6 cazuri au fost menținute sentințele primei instanțe – Judecătoria Chișinău, în 7 cauze s-a dispus rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri și tocmai în 179 de cauze s-a decis rejudecarea cauzei de către instanța de apel⁵¹⁶. Unul dintre motivele principale pentru acest fenomen pare a fi reglementarea insuficientă, din punct de vedere legislativ, a părții descriptive și motivatoare a sentinței, în special în ceea ce privește prezentarea și analiza detaliată a probelor administrate în cadrul procesului.

Prin urmare, reglementarea normativă a aprecierii probelor de către instanță, precum și stabilirea proprietăților și calităților acestora ca premise fundamentale contribuie semnificativ la asigurarea unui rezultat legitim. Legalitatea aprecierii probelor la adoptarea sentinței impune respectarea normelor legale aplicabile, realizată pe baza convingerii intime a judecătorului, într-un mod independent și exclusiv, pentru acele mijloace de probă care au fost efectiv cercetate în cadrul procesului de judecată.

⁵¹⁶ *NOTĂ INFORMATIVĂ privind înfăptuirea justiției de către judecătorii Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău în anul 2023*. Disponibilă în cadrul Secției penale a Direcției generalizare a practicii judiciare, sistematizare și evidență a legislației a Curții Supreme de Justiție.

Aflată în deliberare, instanța are posibilitatea de a reîncadra faptele inculpaților, oferindu-le o apreciere diferită față de cea acordată de procuror în faza de urmărire penală, în conformitate cu limitele legale stabilite de art. 325 alin. (2) Cpp. Aceasta se poate întâmpla atunci când instanța consideră că faptele săvârșite sunt mai puțin grave sau pot fi interpretate într-o altă lumină juridică, însă fără a depăși limitele stabilite de lege pentru fiecare infracțiune în parte. Aprecierea instanței se poate manifesta prin emiterea, după caz, a unor sentințe de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal. Instanța va ține cont că, în situația reîncadrării acțiunilor inculpatului, aceasta urmează a fi efectuată în conformitate cu legea, fără a fi agravată situația inculpatului și fără a-i fi încălcat dreptul la apărare.

Instanța va lua în considerație că, de multe ori, procurorul manifestă tendința de a exalta gravitatea faptei comise de inculpat sau de a exalta pe marginea pedepsei solicitate în dezbaterile judiciare. Există situații în care probelor administrate la faza de urmărire penală, procurorul le acordă o apreciere inexactă sau chiar eronată. Având în vedere situațiile descrise, judecătorul trebuie să manifeste prudență și obiectivitate sporită la emiterea sentinței.

Respectarea cu strictețe a normelor procesual-penale garantează legalitatea aprecierii probelor și contribuie la crearea unor practici bazate exclusiv pe cadrul legal. Adoptarea unor soluții legale, întemeiate și motivate, precum și plasarea sentințelor pe portalul instanței, vor facilita acest proces.

Deseori, se afirmă: „în urma controlului judiciar inefficient și cu ignorarea de către instanțele ierarhic superioare a încălcărilor de procedură, intră în vigoare hotărâri, în care propria convingere a judecătorului este anihilată”⁵¹⁷. În cadrul controlului judiciar inefficient la nivelul curților de apel, trebuie menționată și existența unor practici diferite între completele de judecată. Astfel, instanțele superioare, în anumite cazuri, nu reușesc să asigure o practică uniformă în cazuri similare. Mai mult, în practică există situații în care judecătorii de la curțile de apel profită de autoritatea lor și casează sentințe legale și motivate, oferind interpretări proprii, bazate pe o fundamentare juridică mai puțin „solidă”.

De exemplu, prin decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 4 iulie 2023, adoptată în cauza penală nr. 1ra-952/2022⁵¹⁸, a fost admis recursul ordinar, declarat de către avocat în interesele inculpatului, casată parțial decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 12 aprilie 2022, în partea excluderii aplicării prevederilor art. 90 din Codul penal, în cauza

⁵¹⁷ MANEA, T., UZLĂU, A., VOICU, C. *Camera preliminară. Practica judiciară*. București: Hamangiu, 2017, ISBN: 978-606-27-0760-6. p.55.

⁵¹⁸ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 4 iulie 2023, adoptată în cauza penală nr. 1ra-952/2022. [online]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23426

penală în privința lui Z. I., cu menținerea în vigoare, în această parte, a sentinței primei instanțe. S-a dispus eliberarea inculpatului Z. I. din penitenciar, dacă în privința acestuia nu a fost aplicată măsura preventivă sub formă de arest sau nu execută pedeapsa închisorii în baza altor hotărâri judecătorești. Celelalte dispoziții ale deciziei s-au menținut.

Colegiul penal lărgit, cu referire la chestiunea de individualizare a pedepsei reținute în sarcina inculpatului de către instanța de apel, și anume prin care acesta a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza art. 187 alin. (2) lit. b), e), f) din Codul penal, la 5 ani închisoare, cu amendă în mărime de 750 u.c., cu excluderea aplicării prevederilor art. 90 din Codul penal (aplicat de către prima instanță), a apreciat-o drept una nemotivată.

Or, instanța de apel a statuat asupra unei concluzii eronate privitor la neaplicarea art. 90 din Codul penal în privința inculpatului, bazându-se pe faptul că „... *instanța de fond i-a stabilit o pedeapsă prea blândă, deoarece nu a luat în considerare în deplină măsură gravitatea infracțiunii săvârșite de către acesta, care a săvârșit o infracțiune gravă, de circumstanțele și motivul comiterii acesteia, de persoana inculpatului, care nu a recunoscut vina, anterior a fost judecat*”.

Reieșind din soluția adoptată, în coraport cu motivarea hotărârii, Colegiul penal lărgit a reținut că la baza acesteia stau, de fapt, circumstanțe și materiale ale cauzei verificate și cercetate de către instanța de fond, care au fost invocate la adoptarea sentinței sale. Astfel, anumite date, informații sau circumstanțe noi nu au fost invocate de către acuzare, apărare și inculpat, nefiind indicate nici de către instanța de apel.

În situația dată, Colegiul penal lărgit a considerat soluția instanței de apel ca fiind una nejustificată, deoarece de către a doua instanță inculpatului i-a fost aplicată o pedeapsă mai aspră, fără a se constata suplimentar circumstanțe atenuante sau agravante. Simpla motivare declarativă și cu caracter generic, precum că pedeapsa aplicată de către instanța de fond este insuficientă și lipsită de argumentare, nu poate duce la agravarea situației inculpatului.

Instanța de recurs a apreciat că modalitatea de executare aleasă și cuantumul pedepsei aplicate pentru infracțiunea reglementată de art. 187 alin. (2) lit. b), e), f) din Codul penal, săvârșită de Z. I., nu este în acord cu principiul proporționalității, având în vedere fapta comisă și urmările produse.

Colegiul penal lărgit a considerat că erorile admise au impus necesitatea casării parțiale a deciziei atacate, *cu menținerea sentinței în partea casată*.

Printr-o altă decizie a Curții Supreme de Justiție din 6 decembrie 2023, adoptată în cauza penală nr. 1ra-484/2023⁵¹⁹, s-au admis recursurile declarate de către avocat în numele inculpatei

⁵¹⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 6 decembrie 2023, adoptată în cauza penală nr. 1ra-484/2023. [online]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=24098

și de către inculpată, s-a casat total decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 16 noiembrie 2022 în cauza penală în privința lui M. E., cu menținerea sentinței primei instanțe. S-a dispus eliberarea inculpatei M. E. din penitenciar, dacă în privința acesteia nu a fost aplicată măsura preventivă sub formă de arest sau nu execută pedeapsa închisorii în baza altor hotărâri judecătorești.

Completul de judecată a constatat că la individualizarea pedepsei inculpatei, instanța de apel, neargumentat și controversat, a decis casarea sentinței în partea liberării de executare a pedepsei și a aplicat în privința inculpatei pedeapsa cu executarea reală în penitenciar de tip semiînchis pentru femei, cu toate că a evidențiat faptul că a ținut cont de principiile generale de individualizare a acesteia.

Totodată, instanța de apel s-a expus contradictoriu la capitolul „*stabilirii modalității de executare a pedepsei penale*”, menționând, pe de o parte, că, „*drept circumstanță atenuantă la examinarea cauzei și la stabilirea pedepsei inculpatei M. E. s-a stabilit săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a atins vârsta de 18 ani și nu a atins vârsta de 21 ani, iar circumstanțe agravante nu au fost identificate*”, iar pe de altă parte, a concluzionat că „*corijarea și reeducarea acesteia este posibilă cu izolarea de societate*”, fără a motiva concluzia prin prisma prevederilor articolelor 61, 75 din Codul penal.

Completul de judecată a menționat că instanța de apel neîntemeiat a invocat că, în cazul lipsei unui acord în scris privind încetarea procesului penal în legătură cu intervenirea amnistiei, care urma a fi materializat printr-o cerere scrisă olograf și semnată personal de inculpată, nu ar fi posibilă aplicarea Legii privind amnistia.

Acest raționament al instanței de apel a fost apreciat ca neîntemeiat de către completul de judecată, or, prima instanță a recunoscut-o vinovată pe M. E. de săvârșirea infracțiunii specificate la art. 186 alin. (2) lit. c), d) din Codul penal, cu stabilirea pedepsei de 1 an de închisoare și cu liberarea de executarea pedepsei, în temeiul art. 2 alin. (1) și (4) ale Legii nr. 243 din 24.12.2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței RM.

Astfel, completul de judecată a conchis că instanța de apel nu a ținut cont că, potrivit art. 107 alin. (1) din Codul penal, amnistia este actul care are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei.

Instanța de recurs a menționat că prevederile Legii nr.243 din 24.12.2021 pot fi aplicate în cazul acordului inculpatului – *sentință de încetare*, cât și în lipsa acordului – *sentință de condamnare cu liberarea de executare a pedepsei*.

Prin urmare, completul de judecată a reținut ca fiind neîntemeiate concluziile instanței de apel, precum că lipsa de la ședința de judecată a inculpatei și lipsa acordului ei în scris privind

încetarea procesului penal în legătură cu intervenirea amnistiei servesc drept temei pentru neaplicarea Legii nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței RM.

Mai mult, instanța de recurs a reținut ca fiind absolut lipsite de temeiuri de drept alegațiile Curții de Apel Chișinău precum că, la cazul dedus judecării, inculpata cade sub incidența restricțiilor formulate în art. 2 din Legea nr. 243 din 21.12.2021 și în privința ei nu poate fi aplicat actul de amnistie.

Totodată, completul de judecată a menționat că, deși inculpata nu s-a prezentat în ședința de judecată, acest fapt urmează a fi interpretat ca o lipsă a acordului, care nu este altceva decât un refuz de aplicare a amnistiei. În cazul refuzului, amnistia totuși urmează a fi aplicată, în sensul că produce efectul liberării de executare a pedepsei.

Or, așa cum rezultă din textul sentinței, instanța și-a motivat soluția privind recunoașterea inculpatei ca vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 186 alin. (2) lit. c), d) din Codul penal, cu stabilirea pedepsei de 1 an de închisoare și cu liberarea de executare a pedepsei, în temeiul art. 2 alin. (1) și (4) ale Legii nr. 243 din 24.12.2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței RM, just motivând că inculpatei îi sunt aplicabile prevederile art. 2 alin. (1) și (4) ale Legii nr. 243 din 24.12.2021, or, fapta care îi este imputată a fost săvârșită până la intrarea în vigoare a legii respective (la 14 septembrie 2019), iar infracțiunea săvârșită prevede drept pedeapsă principală maximă închisoare pe un termen de 4 ani, nefiind atestate interdicții instituite la art. 6 din Legea la aplicarea amnistiei, iar neprezentarea inculpatei în fața instanței și eschivarea acesteia de la judecarea cauzei este apreciată drept împrejurare care se circumscrie refuzului inculpatei de la aplicarea prevederilor amnistiei.

În această ordine de idei, completul de judecată a conchis că liberarea de executare a pedepsei în baza Legii nr. 243 din 24.12.2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței RM poate avea loc și în lipsa inculpatei, iar în speță nu este niciun impediment pentru aplicarea acestei Legi.

Instanța de recurs a considerat că erorile admise au impus necesitatea casării totale a deciziei atacate, cu *menținerea sentinței primei instanțe*.

4.4 Concluzii la Capitolul 4

Prin efectuarea unei analize detaliate a instituției aprecierii probelor de către instanța de judecată, se poate concluziona că *proba* reprezintă, pe bună dreptate, elementul central al procesului penal. Activitatea organelor care asigură desfășurarea procesului penal, indiferent că este vorba de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată, se întemeiază, în mod exclusiv, pe administrarea și aprecierea probelor.

Faza judecării cauzei în fond este considerată etapa principală în cadrul procesului penal, fiind esențială datorită examinării de către instanța de judecată a probelor administrate de părți, în mod obligatoriu și în condiții de contradictorialitate. În această fază, instanța soluționează conflictul de drept penal, stabilind vinovăția persoanei și aplicând pedeapsa penală sau, în cazul în care nu se constată vinovăția, dispunând reabilitarea persoanei prin pronunțarea unei sentințe de achitare.

Este important de menționat că, în cadrul ședinței preliminare, instanța de judecată apreciază probele doar din perspectiva pertinentei acestora, așa cum sunt propuse în listele prezentate de părți. Astfel, ședința preliminară are ca scop soluționarea, cu participarea părților, a chestiunilor legate de punerea pe rol a cauzei, fără a se intra în fondul acestora.

Așadar, în cadrul ședinței preliminare, instanța se pronunță exclusiv asupra pertinentei probelor, evaluându-le în funcție de relevanța lor pentru cauza penală aflată în judecată. Soluționarea acestei chestiuni presupune ca instanța, după ascultarea opiniilor părților, să stabilească dacă probele propuse în liste au legătură cu faptele ce formează obiectul procesului și să decidă care dintre acestea urmează a fi prezentate în fața instanței, pentru a fi examinate la judecarea cauzei.

În cadrul cercetării judecătorești, se realizează o evaluare obiectivă a tuturor probelor, atât din partea acuzării, cât și din partea apărării, inclusiv a celor ce pot avea un impact în ceea ce privește agravarea sau atenuarea răspunderii inculpatului. Astfel, scopul acestei etape constă în examinarea completă și sub toate aspectele a probelor administrate de părți, pentru a permite formarea convingerii intime a judecătorului cu privire la aspectele esențiale ale cauzei care urmează a fi soluționate.

Una din regulile esențiale ale aprecierii probelor de către judecător este că acesta apreciază probele conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege, iar condamnarea inculpatului poate avea loc, doar dacă instanța are convingerea că acuzația a fost dovedită dincolo de orice dubiu rezonabil.

Urmare a cercetării realizate în cadrul prezentul capitol, considerăm că:

1. Instanța de judecată este responsabilă de aprecierea probelor în mod obiectiv și imparțial, asigurându-se că procesul decizional se bazează pe un raționament logic și conform cu prevederile legale. Judecătorul trebuie să aprecieze toate probele administrate, să le analizeze în contextul cauzei și să adopte o soluție corectă, fundamentată pe probe admisibile, pertinente, concludente și utile.

2. Instanța trebuie să verifice, înainte de a aprecia probele, dacă acestea au fost administrate în conformitate cu reglementările stipulate în Codul de procedură penală. Acest proces presupune o examinare atentă a modalităților de strângere, prezentare și verificare a probelor, pentru a garanta că au fost respectate drepturile fundamentale ale părților implicate și că procedura a fost desfășurată corect.

3. Probele trebuie să fie obținute exclusiv prin mijloace legale, conform principiilor fundamentale prin care sunt asigurate drepturile omului. Instanța are obligația de a se asigura că probele au fost dobândite într-un mod loial, fără utilizarea unor metode ilegale sau abuzive, care ar putea afecta veridicitatea acestora.

4. Nicio probă nu are valoare dinainte stabilită, inclusiv pentru instanța de judecată, deoarece însăși libera apreciere a probelor exclude conferirea puterii probante dinainte stabilite unor sau altor probe.

Instanța de judecată ia în considerare opiniile părților implicate în proces cu privire la aprecierea probelor, însă nu este obligată să se conformeze acestora. Aprecierile probelor realizată de instanță are un caracter imperativ, întrucât sentințele judecătorești, în care se exprimă analiza și concluziile privind probele administrate, sunt de natură să impună măsuri obligatorii pentru inculpat și celelalte părți implicate.

5. Instanța de judecată va aprecia sursa din care au provenit, mijlocul de probă prin care au fost administrate, pentru a se stabili gradul de încredere pe care îl prezintă. Dacă mijlocul de probă prezintă îndoieli în ceea ce privește credibilitatea, el poate fi verificat prin alte mijloace de probă sau prin administrarea de probe noi în condițiile legii.

Prin soluția adoptată în cauză, judecătorul va scoate în evidență aprecierile și concluziile sale, fără a lăsa loc de interpretări. Propria convingere a judecătorului se va forma în urma examinării probelor în ansamblu, sub toate aspectele, complet și obiectiv. Aprecierile trebuie să se bazeze pe dispozițiile legale – admisibilitatea, relevanța, concludența și utilitatea probelor.

Deși examinarea cauzei în procedură simplificată este o procedură cvasi-specială și abreviată, instanța de judecată este obligată să respecte toate regulile de apreciere a probelor prevăzute pentru procedura generală. Chiar dacă instanța a început examinarea cauzei în procedură

simplificată, aceasta poate dispune examinarea în continuare a cauzei penale în procedură generală, dacă din declarațiile inculpatului rezultă dubii cu privire la învinuirea adusă.

O asemenea posibilitate a instanței de judecată vine ca o metodă de control întru garantarea dreptului la apărare a inculpatului, astfel încât să fie înlăturate orice dubii la adoptarea sentinței de condamnare.

Am constatat că, în contextul modificărilor legislative operate la CPP RM, în cadrul procedurii privind acordul de recunoaștere a vinovăției, competențele instanței de judecată în sfera aprecierii probelor ce țin de constatarea faptei și vinovăției au fost reduse. Astfel, aceste competențe au trecut pe deplin procurorului la faza de urmărire penală. Instanța are doar obligația de a verifica legalitatea acordului încheiat și oportunitatea pedepsei penale convenite prin acord. Or, partea descriptivă a sentinței trebuie să conțină, în special, probele pe care se întemeiază sentința, prezentate de procuror și acceptate de învinuit.

Rezultatele aprecierii probelor sunt expuse în actele procedurale care, în toate cazurile, trebuie să fie motivate. Motivarea se exprimă și prin faptul că, la admiterea unor probe și respingerea altora, trebuie să se indice motivele unei asemenea atitudini a organului de urmărire penală sau a instanței.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice obținute ca urmare a cercetărilor efectuate în cadrul tezei de doctorat cu genericul *Aprecierea probelor la adoptarea soluțiilor instanței de fond* și-au găsit reflectarea corespunzătoare în următoarele aspecte: abordarea teoretică a noțiunii de *probatoriu* și adaptarea esenței ei la practica judiciară (47, p.57-66); definirea noțiunii de *probă* și descrierea importanței clasificărilor ei nemijlocit în procesul de apreciere a probelor de către subiecții abilitați, în special de către instanța de judecată, la judecarea cauzei penale în fond (48, p.66-91); identificarea cazurilor de invalidare a probelor obținute nelegal (40 p.91-115); raportarea principiului legalității, contradictorialității la procesul de apreciere a probelor, analiza detaliată a practicii judiciare naționale și a CtEDO (41, p.119-131; 131-143); dezvăluirea esenței conceptului de *intimă convingere* a judecătorului și relevarea influenței directe și nemijlocite asupra procesului de apreciere a probelor, descrierea limitelor intimei convingeri a judecătorului în procesul de apreciere a probelor (42, p.142-154); identificarea particularităților aprecierii probelor la examinarea cauzei în fond (43-45, p. 158-204); aprecierea probelor în procedura simplificată, aprecierea probelor în procedură generală, identificarea cazurilor ce generează soluții duplicitare vis-à-vis de modalitatea de sentință adoptată (p. 154-204); elaborarea de propuneri și recomandări privind modificarea și completarea legislației în domeniul aprecierii probelor (p. 184-190).

Prezentul demers științific a contribuit la soluționarea **problemei științifice de importanță majoră**, care rezidă în conceptualizarea instituției aprecierii probelor la adoptarea soluțiilor în instanța de fond, fapt care a condus la precizarea pentru teoreticienii și practicienii din sfera vizată a condițiilor de apreciere a probelor în instanța de fond, în vederea raționalizării doctrinei procesual-penale în acest domeniu, prin formularea și argumentarea recomandărilor și a propunerilor de *lege ferenda*.

Problema științifică de importanță majoră a fost evidențiată prin **concluziile** formulate pe baza ipotezei de cercetare, după cum urmează:

1. După ratificarea Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale de către Republica Moldova, la 24 iulie 1997, întregul spectru al drepturilor și libertăților fundamentale ale justițiabilului în procedura penală a cunoscut o dezvoltare semnificativă, în mod special prin prisma garantării dreptului la un proces echitabil. Această evoluție a fost determinată de necesitatea adaptării sistemului juridic național la standardele europene privind justiția penală și a completării cadrului de reglementare procesual-penală cu garanțiile stipulate în art. 6 CoEDO (Capitolul 2, Subcapitolul 2.2.);

2. Aprecierea probelor în faza judecării cauzei penale se efectuează în baza legii și a intimei convingeri a judecătorului. Instanța are obligația de a verifica totalitatea probelor prezentate de părți, în vederea stabilirii admisibilității, pertinentei, concludenței și utilității lor. În vederea administrării, probele se cer a fi admise de lege (admisibilitatea); să aibă legătură cu obiectul cauzei penale (pertinența); să prezinte valoare pentru rezolvarea cauzei penale (concludența); să fie necesară administrarea probei (utilitatea). Un alt atribut al aprecierii probelor este criteriul veridicității, care se referă, în opinia noastră, la autenticitate, la caracterul lor de a corespunde adevărului, realității (Capitolul 2, Subcapitolul 2.1.);
3. Înfăptuirea justiției penale impune ca judecătorii să-și întemeieze hotărârile nu pe probabilități, ci pe certitudini care se obțin pe baza probelor, capabile să reflecte realitatea obiectivă a faptei infracționale imputate. Legiuitorul impune instanței de judecată obligația de a adopta sentința exclusiv în baza probelor examinate în ședința de judecată, apreciind în coroborare atât probele acuzării, cât și pe cele ale apărării (Capitolul 2, Subcapitolul 2.2.);
4. Din perspectiva clasificării probelor, un criteriu cu relevanță practico-aplicativă constă în delimitarea acestora în probe directe și probe indirecte. În procesul de apreciere a probelor, instanța de judecată este obligată să aplice acest criteriu, având în vedere credibilitatea, obiectivitatea și puterea de convingere a fiecărei probe. Este important a sublinia că o probă directă poate constitui, în mod autonom, baza unei sentințe de condamnare, în timp ce o probă indirectă va putea fi aplicată doar în coroborare cu alte elemente de fapt relevante cauzei (Capitolul 2 Subcapitolul 2.3.);
5. Aprecierea probelor în cadrul adoptării soluției de către instanța de fond trebuie să fie realizată *dincolo de orice dubiu rezonabil*, această cerință constituind o componentă fundamentală a dreptului la un proces echitabil. Standardul respectiv, care face parte integrantă din dreptul la un proces echitabil și din sarcina acuzării de a dovedi toate elementele vinovăției într-un mod care să elimine orice îndoială, poate fi pe deplin înțeles doar prin raportare la principiul *in dubio pro reo*, care reprezintă o garanție esențială a prezumției de nevinovăție (Capitolul 2, Subcapitolul 2.1.);
6. Se disting următoarele sancțiuni procesual-penale pentru obținerea probelor în mod nelegal: *nulitatea* - care invalidează actele procedurale întocmite fără respectarea dispozițiilor legale, *inadmisibilitatea* - care asigură respectarea legalității prin excluderea acțiunilor nepermise de lege și *excluderea*. Dacă la faza urmăririi penale, excluderea probelor are loc cu înlăturarea fizică din materialele dosarului, la faza judecării cauzei, este

imposibilă excluderea fizică a probelor, context în care instanța nu va ține cont de ele. Mai mult, imposibilitatea excluderii fizice a probelor din dosar de către instanța de judecată nu conduce la încălcarea dreptului acuzatului de a fi prezumat nevinovat (Capitolul 2, Subcapitolul 2.4.);

7. Contradictorialitatea aprecierii probelor de către instanța de judecată se referă la analiza pozițiilor contradictorii privind aceleași circumstanțe de fapt. În cazul declarațiilor contradictorii ale inculpatului pe parcursul diferitor faze ale procesului penal, instanța are o situație mai clară, având obligația de a le evalua și de a acorda prioritate celor care sunt susținute de alte probe din dosar. Cu toate acestea, o problemă mai complexă apare atunci când referitor la același fapt sunt realizate două sau mai multe expertize judiciare cu concluzii diferite. În această situație, instanța trebuie să aprecieze toate rapoartele de expertiză, iar dificultatea constă în faptul că aceste concluzii se bazează pe cunoștințele specializate ale expertului. Astfel, aprecierea veridicității informațiilor și a concluziilor raportului presupune competențe profesionale avansate din partea judecătorilor. În cazul în care există dubii, pentru a adopta o soluție corectă și bine fundamentată, în instanță se va recurge la audierea experților sau la expertize repetate, pentru a clarifica pozițiile contradictorii (Capitolul 3, Subcapitolul 3.2.);
8. Principiile care guvernează aprecierea probelor de către instanța de judecată trebuie să fie conforme cu legea, iar instanța, ca autoritate responsabilă de respectarea principiului legalității în aprecierea probelor, este obligată să adopte soluții care să reflecte corectitudinea și echitatea actului de justiție. În acest sens, instanța trebuie să se asigure că justiția este percepută ca atare, astfel încât fiecare persoană care a avut contact cu sistemul judiciar să fie convins că justiția a fost cu adevărat îndeplinită (Capitolul 3, Subcapitolul 3.1.);
9. Recunoașterea vinovăției de către inculpat poate constitui temeiul unei sentințe de condamnare doar în măsura în care aceasta este confirmată prin coroborarea cu alte probe administrate și apreciate de instanță (Capitolul 3, Subcapitolul 3.1.);
10. Procesul de apreciere a probelor trebuie să respecte anumite principii fundamentale, precum cel al legalității, contradictorialității și egalității armelor în proces. Aceste principii asigură obiectivitatea evaluării probelor. În același timp, legea permite ca probele să fie apreciate și pe baza convingerii intime a judecătorului, aspect ce introduce o anumită doză de subiectivism în fiecare caz în parte. Totuși, convingerea intimă a judecătorului este limitată de normele legale, iar depășirea acestor limite poate atrage sancțiuni asupra judecătorului (Capitolul 3, Subcapitolul 3.3.);

11. Instanța de judecată are obligația de a-și întemeia hotărârea exclusiv pe acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile în mod egal și de a motiva în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea fiecărei probe administrate. Contradictorialitatea în procesul de apreciere a probelor se manifestă în mod clar în momentul în care instanța evaluează probele acușării în raport cu cele ale apărării (Capitolul 3, Subcapitolul 3.1.);
12. Libera apreciere a probelor nu înseamnă arbitrar, ci implică libertatea de a evalua probele într-un mod rezonabil și imparțial. Rezultatele acestei aprecieri sunt prezentate de instanța de judecată în acte procedurale, denumite generic *hotărâri*, care trebuie să fie motivate în mod obiectiv și sub toate aspectele, conform prevederilor legale (Capitolul 3, Subcapitolul 3.3.);
13. În cadrul ședinței preliminare, instanța trebuie să decidă, după ce a ascultat opiniile părților, asupra pertinentei probelor propuse și să dispună care dintre acestea vor fi prezentate în cadrul judecării cauzei. Decizia privind relevanța probelor se limitează la stabilirea, pe baza listei probelor prezentate, a celor care au legătură cu cauza penală aflată în examinare. Astfel, din analiza cadrului legal, instanța nu se pronunță asupra admisibilității probelor sau asupra cererilor de declarare a nulității anumitor probe în cadrul ședinței preliminare, întrucât aceste aspecte depășesc competențele instanței la acest stadiu al procedurii (Capitolul 4, Subcapitolul 4.1.);
14. Aprecierea probelor de către instanță în cadrul etapei cercetării judecătorești se face din perspectiva părților referitor la suficiența acestora. Aprecierea suficienței probelor implică o evaluare atât cantitativă, cât și calitativă a probelor administrate. Probele sunt considerate suficiente atunci când, analizate în ansamblul lor, permit instanței să-și formeze o părere sau o convingere clară privind circumstanțele cauzei, vinovăția inculpatului și alte aspecte relevante ale cazului (Capitolul 4, Subcapitolul 4.2.);
15. Până la finalizarea cercetării judecătorești, părțile pot solicita administrarea de probe noi, dacă din cercetarea judecătorească rezultă existența unor mijloace de probă suplimentare, care ar putea contribui la stabilirea sau verificarea circumstanțelor relevante în cauza penală. După ascultarea opiniilor părților implicate, instanța va dispune, prin încheiere motivată, fie continuarea judecării cauzei, fie amânarea acesteia pentru administrarea probelor noi. În cadrul examinării unei astfel de cereri sau demers, instanța poate respinge cererea de administrare a probelor noi în următoarele situații: a) proba nu este pertinentă; b) s-a constatat că au fost administrate suficiente mijloace de probă pentru faptele și împrejurările ce urmează a fi dovedite; c) proba nu este necesară, având în vedere că faptul este notoriu; d) proba este imposibil de obținut; e) administrarea probei este contrară legii

(Capitolul 4, Subcapitolul 4.2.);

16. Sentința reprezintă actul final al judecării cauzei, care trebuie să fie legală, întemeiată și motivată. Este considerată *legală*, atunci când este pronunțată și redactată în strictă conformitate cu legea procesual penală și legea penală. Este *întemeiată*, atunci când soluția adoptată reflectă corect circumstanțele cazului penal. Este *motivată*, atunci când sunt expuse circumstanțele de fapt și de drept ale cauzei penale, se evaluează probele și se formulează concluziile instanței (Capitolul 4, Subcapitolul 4.3.);
17. Aprecierea probelor de către instanță se manifestă, în funcție de caz, prin pronunțarea unor sentințe de condamnare, achitare sau încetare a procesului penal, fiecare dintre acestea fiind rezultatul unei evaluări detaliate a probelor administrate în cadrul procedurii judiciare (Capitolul 4, Subcapitolul 4.3.).

Descrierea contribuțiilor personale, cu sublinierea semnificației teoretice și valorii practice a acestora. Esența aprecierii probelor, probatoriul, limitele convingerii intime a judecătorului, forma procesuală și rezultatul aprecierii probelor sunt subiecte ale unei analize multiaspectuale și complexe. Conceptul de *convingere intimă a judecătorului*, esențial în adoptarea soluției în instanța de fond, este fundamentat pe prevederile doctrinare naționale și internaționale, precum și pe practica judiciară națională, pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, pe practica judiciară din cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, Curții de Apel Centru și a Curții Supreme de Justiție. Concluziile formulate sunt susținute de aceste surse și reflectă o abordare detaliată a procesului de apreciere a probelor în cadrul justiției penale. Teza de doctorat prezintă concluzii și recomandări cu o evidentă noutate și originalitate științifică, având un impact semnificativ asupra îmbunătățirii înțelegerii și aplicării aspectelor legate de aprecierea probelor, precum și asupra perfecționării reglementărilor procesual-penale, în contextul aprecierii probelor la emiterea soluției în instanța de fond. Au fost fundamentate corespunzător propunerile *de lege ferenda*, care reflectă rezultatul cercetărilor și concluziilor proprii, contribuind la dezvoltarea teoretică a domeniului. De asemenea, teza include sugestii valoroase pentru îmbunătățirea activității procesual-penale. În cadrul lucrării, sunt prezentate argumente pertinente, care susțin opiniile cercetătorilor din domeniu, în timp ce alte aspecte au fost supuse unei analize critice și dezbaterii.

Noutatea și originalitatea științifică lucrării constă și în faptul că au fost examinate aspectele teoretice și științifico-practice ale aprecierii probelor la adoptarea soluțiilor de către instanța de fond. Examinarea esenței și a tuturor aspectelor acestui subiect pertinent, deocamdată relativ puțin studiat, au permis formularea unor concluzii, care, în mare măsură, sunt caracterizate de noutate și originalitate, având o importanță semnificativă pentru îmbunătățirea activității

practice a organelor judiciare, precum și pentru dezvoltarea legislației procesual penale. Astfel, cercetarea realizată răspunde cerințelor de noutate și originalitate științifică.

Baza legală și empirică a studiului este alcătuită din următoarele surse: a) legislația procesual penală națională, care reglementează procedurile de apreciere a probelor la judecarea în fond a cauzei; b) hotărârile și deciziile Curții Constituționale, care contribuie la interpretarea și aplicarea corectă a normelor constituționale în contextul procesului penal; c) practica judiciară națională în domeniul aprecierii probelor la emiterea sentinței în instanța de fond, care reflectă aplicarea normelor legale în cazuri concrete; d) reglementările procesual penale din legislațiile unor state străine, care oferă o perspectivă comparativă asupra aprecierii probelor în sistemele juridice internaționale; e) jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care asigură standardele europene în domeniul drepturilor fundamentale, influențând, astfel, practica judiciară națională privind aprecierea probelor.

Baza științifică este constituită din lucrările autorilor naționali, precum și din cercetările și publicațiile autorilor din alte state, cum ar fi România, Federația Rusă, Ucraina și altele, care abordează teme relevante legate de aprecierea probelor în cadrul procesului penal, teoria și practica dreptului procesual penal, precum și reglementările internaționale în domeniu. Aceste lucrări constituie fundamentul teoretic al cercetării și sunt utilizate pentru a analiza și a compara abordările naționale și internaționale ale problemelor studiate.

Semnificația teoretică a tezei constă în faptul că rezultatele obținute sunt relevante sub aspect teoretic în latura identificării particularităților de apreciere a probelor la emiterea sentinței în instanța de fond, a importanței libertății de apreciere a probelor la emiterea soluției în cauză. Subiectele investigate sunt expuse multiaspectual și detaliat, cu reflectarea conținutului lor sub aspect juridico-organizațional, teoretic și metodologic; teza de doctorat extinde și amplifică cunoștințele în știința procesului penal privind aprecierea probelor la emiterea sentinței în instanța de fond, rezultatele respective care pot fi utilizate în cercetările ulterioare în domeniul aprecierii probelor.

Valoarea practică a tezei: lucrarea de doctorat constituie o cercetare complexă dedicată aprecierii probelor în instanța de fond. Propunerile formulate în teză sunt menite să contribuie la perfecționarea legislației procesual-penale, iar recomandările practice, susținute de argumente temeinice, vor fi de folos practicienilor în vederea aplicării corecte a normelor legale și în scopul uniformizării practicii judiciare. În plus, conținutul tezei de doctorat poate fi utilizat ca material didactic în cadrul procesului de formare inițială și continuă a specialiștilor din domeniul dreptului, oferind o bază solidă pentru aprofundarea cunoștințelor în acest sector al dreptului procesual penal.

Date privind aprobarea rezultatelor. Rezultatele științifice ale tezei de doctorat au fost

diseminate în articole științifice, comunicări în cadrul conferințelor și al altor foruri, precum și în activitatea de judecător în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani.

Indicarea limitelor rezultatelor obținute, cu stabilirea problemelor rămase nerezolvate. Limitele rezultatelor obținute se rezumă la cercetarea subiectului aprecierii probelor la adoptarea soluțiilor de către instanțele de apel și recurs.

Recomandări:

În scopul perfecționării legislației procesual penale în domeniu, precum și în scopul uniformizării practicii judiciare, înaintăm următoarele recomandări *de lege ferenda*:

Modificarea conținutului art. 251² alin. (2) CPP al RM, astfel încât să permită invocarea nulității relative din oficiu de către instanța de judecată:

„Nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, bănuț, învinuit, inculpat, de celelalte părți, în cazul în care există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate, sau, din oficiu, de către instanța de judecată.”

Această modificare vizează acordarea instanței de judecată a posibilității de a sesiza și de a invoca nulitatea relativă, chiar și în absența unei cereri expres formulate de părțile implicate, în scopul asigurării respectării principiilor procesuale și al protejării drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal.

BIBLIOGRAFIE

Acte normative naționale:

1. Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a Judecătorilor nr. 8 din 11 septembrie 2015 (modificat prin Hotărârea AGJ nr.12 din 11 martie 2016). [online]. [citat 02.06.2022] Disponibil: https://www.csm.md/files/Acte_normative/Codul_de_etica_al_judecatorului.pdf.
2. Codul de procedură penală a RSSM, adoptat la 24.03.1961, în vigoare din 24.03.1961, În: *Veștile Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, abrogat la 12.06.2003 prin Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.06.2003, nr. 104-110. Data intrării în vigoare: 12.06.2003. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
4. Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129/1012, pp. 2-63; republicat În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74/195, pp. 6-60. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
5. Constituția Republicii Moldova: din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1, pp. 6-31; republicat În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 78/140, pp. 2-16. 10. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
6. Decizia Curții Constituționale a R.M. de inadmisibilitate a sesizării nr.197g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 347 alin.(3) din Codul de procedură penală. [online]. [citat 14.03.2022]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_9_2020_197g_2019_rou.pdf
7. Decizia Curții Constituționale a R.M. de inadmisibilitate a sesizării nr. 118g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art. 325 alin. (2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (modificarea învinuirii în instanța de judecată). [online]. [citat 14.03.2022]. Disponibil: <https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d6812102016ro37669.pdf>
8. Decizia Curții Constituționale a R.M. de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din Codul de procedură penală (invocarea nulității probelor la ședința preliminară) [online]. [citat 04.06.2022]. https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_38_2019_50g_2019_rou.pdf;

9. Decizia Curții Constituționale a R.M. nr. 123 din 25.11.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 129g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 342 alineatele (2) și (3) din Codul de procedură penală (motivarea încheierii de refuz privind audierea martorilor apărării). [online]. [citat 04.06.2022]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=715>
10. Decizia Curții Constituționale a R.M. nr.107 din 07.11.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 135g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 68 alin. (1) și (2) și articolul 293 alin. (1) din Codul de procedură penală (accesul la materialele urmăririi penale). [online]. [citat 04.06.2023]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=419&l=ro>
11. Decizia Curții Constituționale a R.M. nr.40 din 08.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.48g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 364/1 din CPP (judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală). [online]. [citat 19.02.2023]. Disponibil: <http://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=461>
12. Decizia Curții Constituționale a R.M. nr.47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal). [online]. [citat 14.02.2021]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=472&l=ro>
13. Decizia Curții Constituționale a R.M.nr.120 din 15.12.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 155g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 95 alineatul (2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (admisibilitatea probelor). [online]. [citat 14.02.2021]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=424>
14. Decizia Curții Supreme de Justiție din 6 decembrie 2023, adoptată în cauza penală nr. 1ra-484/2023. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=24098
15. Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului). [online]. [citat 09.09.2019]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=617&l=ro>
16. Hotărârea Curții Constituționale a R. M. nr. 2 din 23.01.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală (definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”) (sesizările nr. 122g/2019 și nr.

- 216g/2019). [online]. [citat 13.06.2022]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=721&l=ro>
17. Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). [online]. [citat 06.09.2016]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=612&l=ro>
18. Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr. 22 din 05.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi privind imunitatea judecătorului. [online]. [citat 15.11.2021] Disponibil: <http://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=468&l=ro>
19. Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr. 28 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 78¹ din Codul contravențional. [online]. [citat 14.03.2021]. Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=675>
20. Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr.5 din 17.03.2009 pentru controlul constituționalității prevederilor alin.(1) art.326 din Codul de procedură penală. [online]. [citat 17.03.2019]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro_2009_h_5.pdf
21. Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr.9 din 09.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 364/1 din CPP (judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală). [online]. [citat 22.06.2021]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=632&l=ro>
22. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298 din 24.07.1997 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.54. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. [citat 09.09.2019]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=7462&lang=ro
23. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. nr.12 din 24.12.2012 „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2013. [online]. [citat 15.02.2021]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=43
24. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova privind sentința judecătorească nr.5 din 19.06.2006. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii*

- Moldova, 2007, nr.1. [online]. [citat 12.12.2021]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=152
25. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.13 din 16.12.2013 „Cu privire la aplicarea prevederilor art.364/1 CPP de către instanțele judecătorești”, modificată de Hotărârea Plenului CSJ al R.M. nr.19 din 26.03.2018. [online]. [citat 19.01.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=346
26. Legea nr. 245 din 31.07.23 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 325-327/22.08.23 art.579; în vigoare 22.08.2023. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
27. Legea nr. 246 din 31-07-2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 318 – 321, publicat: 18.08.2023. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
28. Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 185. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
29. Legea nr.66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al R.M. nr.122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.155-159. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
30. *Nota de fundamentare la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 90/2018 privind unele măsuri pentru operaționalizarea Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție.* [online]. [citat 13.02.2023]. Disponibil: <http://gov.ro/ro/guvernul/procesul-legislativ/note-de-fundamentare/nota-de-fundamentare-oug-nr-90-10-10-2018&page=2>.
31. *Nota informativă la proiectul Legii cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție).* [online]. [citat 04.12.2024]. Disponibil: https://justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nota_pl_cadrul_conex_csj.pdf
32. *Notă informativă privind înfăptuirea justiției de către judecătorii Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău în anul 2023.* / Disponibilă în cadrul Secției penale a Direcției generalizare a practicii judiciare, sistematizare și evidență a legislației a Curții Supreme de Justiție.
33. Raport privind activitatea Procuraturii Republicii Moldova pentru anul 2020. Chișinău, 2021, 166 p. [online]. [citat 14.02.2022].

Disponibil: <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2023-04/Raport%20de%20activitate%20a%20Procuraturii%20Republicii%20Moldova%20pentru%20anul%202020.pdf>

34. Recomandarea CSJ nr.29 „Privind judecarea cauzelor penale pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art.364/1 CPP)”. [online]. [citat 19.02.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id47
35. Recomandarea CSJ nr.37 „Cu privire la pronunțarea hotărârilor judecătorești în procesul penal”. [online]. [citat 11.04.2021]
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=346
36. Regulamentul privind modul de distribuire aleatorie a dosarelor pentru examinare în instanțele judecătorești, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 110/5 din 05.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 96. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
37. Regulamentul privind stabilirea gradelor de complexitate, unice naționale a cauzelor judiciare penale, contravenționale și civile, aprobat prin hotărârea CSM nr.165/6 din 18.02.2014, modificat și completat prin Hotărârea CSM nr. 518/24 din 01.08.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 330-334. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.

Acte normative străine:

38. Codul de procedură penală al României. Nr. 135 din 01.07.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr. 486. ISSN: 1453-4495.
39. Decizia Curții Constituționale a României nr. 554/2017 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 282 alin. (2) din Codul de procedură penală în vigoare din 21.12.2017. [online]. [citat 19.09.2019]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/196019>
40. Decizia Curții Constituționale a României nr. 80 din 16 februarie 2014 asupra propunerii legislative privind revizuirea Constituției României. [online]. [citat 19.09.2019]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/157153>
41. Decizia Curții Constituționale a României nr. 840 din 8 decembrie 2015, referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) și art. 282 alin. (1)-(3), alin. (4) lit. a) și c) și alin. (5) lit. a) din Codul de procedură penală. [online]. [citat 02.02.2023]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175857>

42. Decizia Curții Constituționale a României nr.171 din 23 mai 2001 privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.63 alin.(2), art.192 alin.(2), art.346 alin.(2) și art.392 alin.(4) din Codul de procedură penală al României. [online]. [citat 12.09.2021]. Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act=28682
43. Decizie nr. 778 din 17 noiembrie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 100 alin. (2) teza finală și art. 103 alin. (1) teza a doua și alin. (2) teza a doua din Codul de procedură penală. [online]. [citat 12.09.2021]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/175796>

Acte internaționale:

44. Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei asupra principiilor și regulilor privind imperativele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității. Strasburg, 2002. [online]. [citat 02.10.2019]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680747bac>
45. Carta Europeană a statutului judecătorilor, adoptată de participanții din țările europene și de două asociații internaționale ale judecătorilor, care s-au reunit la Strasbourg, în perioada 8-10 iulie 1998, confirmată de reuniunea președinților instanțelor supreme din țările Europei Centrale și de Est, care a avut loc la Kiev, în perioada 12-14 octombrie 1998, și reconfirmată de reprezentanții ministerelor justiției din 25 de țări europene, care s-au reunit la Lisabona, în perioada 8-10 aprilie 1999. [online]. [citat 02.10.2019]. Disponibil: <https://www.csm1909.ro/ViewFile.ashx?guid=7e8ff161-67e2-4618-a2df-47c1791bade9-InfoCSM>.
46. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04 noiembrie 1950. În: *Convenția europeană a Drepturilor Omului*, pp. 5-31 [on-line]. [citat 01.10.2020]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
47. *Opinia amicus curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind răspunderea penală a judecătorilor Curții Constituționale.* / Adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017). [online]. [citat 23.11.2020]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/comisia_venetia/Amicus_Curiae_raspunderea_judecatorilor_2017_CD-L-AD2017002-e_rom_002.pdf

48. *Opinia Amicus Curie Brief pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova referitor la răspunderea penală a judecătorilor*, din 13 martie 2017. [online]. [citat 23.11.2020]. Disponibil: http://www.constcourt.md/public/files/file/comisia_venetia/CDL-AD2017002-e.pdf
49. *Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară 2002*. /Proiectul Codului de Conduită Judiciară de la Bangalore 2001, adoptat de Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității Justiției, așa cum a fost revizuit la Masa Rotundă a Președinților Curților Supreme ținută la Palatul Păcii, Haga, 25-26 noiembrie 2002. [online]. [citat 03.11.2019]. Disponibil: https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/bangalore_principles/bangalore_principles_romanian.pdf.
50. Raport de follow-up referitor la Raportul ad hoc privind ROMANIA (Regula 34), Adoptat de GRECO la cea de-a 83-a Reuniune Plenară (Strasbourg, 17-21 iunie 2019). [online]. [citat 17.10.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/raport-de-follow-up-referitor-la-raportul-ad-hoc-privind-romania-regul/1680965689> .
51. Recomandarea CM/Rec(2010)12 a Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile. / Adoptată de Comitetul Miniștrilor în 17 Noiembrie 2010, la cea de-a 1098-a întâlnire a delegaților miniștrilor. [online]. [citat 25.10.2019]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/wp-content/uploads/2019/12/RecomandareaCMRec2010.pdf>
52. Recomandarea CM/Rec(2010)12 a Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile. [online]. [citat 25.10.2019]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/wp-content/uploads/2019/12/RecomandareaCMRec2010.pdf>.
53. Recomandarea Consiliului Europei nr. (2000)19 cu privire la rolul procurorului în sistemul de justiție penală. / Adoptată de Comitetul Miniștrilor în 6 oct. 2000, la a 724-a reuniune a delegaților miniștrilor). [online]. [citat 25.10.2019]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16804b20f4>.

Jurisprudența internațională:

54. Hotărârea CtEDO în cauza *Affaire A. contra Royaume-Uni*. [online]. [citat 13.08.2022]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-62789%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-62789%22]})
55. Hotărârea CtEDO în cauza *Affaire H. contra Belgiei*. [online]. [citat 13.08.2022]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":"001-62059"}](http://hudoc.echr.coe.int/fre#{)

56. Hotărârea CtEDO în cauza *Al-Khawaja și Tahery contra Regatului Unit*. [online]. [citât citat 17.11.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072>
57. Hotărârea CtEDO în cauza *Barberra, Messegue și Jabardo contra Spaniei*. [online]. [citât 17.11.2019]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57429%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57429%22]})
58. Hotărârea CtEDO în cauza *Beian contra României* (nr. 1) (Cererea nr. 30.658/05). [online]. [citât 13.07.2023]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/96741>
59. Hotărârea CtEDO în cauza *Boicenco contra Moldovei*. [online]. [citât 09.09.2019]. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BOICENCO%20\(fond%20si%20admisibilitate\)%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BOICENCO%20(fond%20si%20admisibilitate)%20(ro).pdf)
60. Hotărârea CtEDO în cauza *Bykov c. Federației Ruse*. [online]. [citât 03.03.2023]. Disponibil: pe <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91704>
61. Hotărârea CtEDO în cauza *De Tommaso contra Italiei*. [online]. [citât 14.03.2021]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-171985%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-171985%22]})
62. Hotărârea CtEDO în cauza *Demicoli contra Maltei*. [online]. [citât 12.02.2020]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-55632%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-55632%22]})
63. Hotărârea CtEDO în cauza *Dulaurans contra Franței*. [online]. [citât 14.03.2021]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-63017%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-63017%22]})
64. Hotărârea CtEDO în cauza *Fomin contra Moldovei*. [online]. [citât 13.08.2022]. Disponibil: <https://www.agentguvernamental.md/wp-content/uploads/2015/04/FOMIN-RO.pdf>
65. Hotărârea CtEDO în cauza *Grădinaru contra Moldovei*. [online]. [citât 13.08.2022]. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GRADINAR%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GRADINAR%20(ro).pdf)
66. Hotărârea CtEDO în cauza *Ibrahim et al. împotriva Regatului Unit*. [online]. [citât 13.08.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680>
67. Hotărârea CtEDO în cauza *John Murray v. Regatul Unit*. [online]. [citât 09.09.2019]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-10564%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-10564%22]})
68. Hotărârea CtEDO în cauza *Kamasinski contra Austriei*. [online]. [citât 17.08.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57614%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57614%22]})
69. Hotărârea CtEDO în cauza *Khan c. Regatului Unit*. [online]. [citât 17.08.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-63078%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-63078%22]})
70. Hotărârea CtEDO în cauza *Levința contra Moldovei*. [online]. [citât 22.03.2024]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-127824%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-127824%22]})

71. Hotărârea CtEDO în cauza *Lisica c. Croației*. [online]. [citat 24.04.2024]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97213>.
72. Hotărârea CtEDO în cauza *Mantovanelli contra Franței*. [online]. [citat 06.06.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-62582%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-62582%22]})
73. Hotărârea CtEDO în cauza *Mereuță contra Moldovei*. [online]. [citat 06.06.2023]. Disponibil: <http://agent.gov.md/mereuta-v-republica-moldova/>
74. Hotărârea CtEDO în cauza *Morari contra Republicii Moldova*. [online]. [citat 22.03.2024]. Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/05/MORARI-pdf1.pdf>
75. Hotărârea CtEDO în cauza *Pătrașcu contra României*. [online]. [citat 22.03.2025]. Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/05/MORARI-pdf1.pdf>
76. Hotărârea CtEDO în cauza *Pelissier și Sassi contra Franței*. [online]. [citat 14.09.2024]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58226%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58226%22]})
77. Hotărârea CtEDO în cauza *Ruiz contra Spaniei*. [online]. [citat 03.03.2023]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22002-214%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22002-214%22]})
78. Hotărârea CtEDO în cauza *Schenk contra Elveției*. [online]. [citat 21.03.2024]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572#{%22itemid%22:\[%22001-57572%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572#{%22itemid%22:[%22001-57572%22]})
79. Hotărârea CtEDO în cauza *Škaro contra Croației*. [online]. [citat 18.11.2023]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-158431%22%7D](http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-158431%22%7D)
80. Hotărârea CtEDO în cauza *Suominen contra Finlandiei*. [online]. [citat 29.03.2022]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-22250%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-22250%22]})
81. Hotărârea CtEDO în cauza *Ștefan contra României*. [online]. [citat 29.03.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680>
82. Hotărârea CtEDO în cauza *Van de Hurk contra Olandei* [online]. [citat 13.08.2022]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-10439%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-10439%22]})

Practica judiciară națională

83. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 24.11.2020, dosarul nr. 1a-1790/20. / Arhiva Judecătoriei Chișinău sediul Râșcani.
84. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 4 iulie 2023, adoptată în cauza penală nr. 1ra-952/2022. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23426
85. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a R.M. din 05.06.2018, dosarul nr. 1ra-768/2018. / Arhiva Judecătoriei Chișinău sediul Buiucani.

86. Decizia Curții Supreme de Justiție a R.M. din 21.01.2020, dosar nr.1ra-20/2020.
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15107.
87. Dosar nr. 1-222/2018 (12-1-21249-03042018) în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 217 alin. (2) Cod Penal al Republicii Moldova;
88. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) nr. 1-3362/2020 din 22.02.2022. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani;
89. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 02.11.2020, dosar nr.1-1361/2019. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
90. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 06 mai 2022, dosar nr.1-1397/2021. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
91. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 09 august 2019, dosar nr.1-324/2018. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
92. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 11 noiembrie 2019, dosar nr.1-1129/17./ Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
93. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 11.11.2019, dosar nr.1-1129/17. Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
94. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-282/2021 din 22.11.2021. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
95. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-1587/2020 din 24.12.2021. / Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.
96. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 15.04.2019, dosar nr.1-4980/2019.
Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/24979fa0-8f94-420c-bb48-bcf82d31c6a5.
97. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 03.11.2021. / Dosarul nr. 12-1-31967-30052019 (1-2360/2019). Disponibil: <https://jc.instante.justice.md>
98. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 18.01.2021. / Dosarul nr. 1-20116159-12-1-22092020 (1-2520/2020). Disponibil: <https://jc.instante.justice.md>
99. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-1421/2017 (12-1-40880-12062017) din 25.01.2021. /Arhiva Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.
100. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-266/2018 (12-1-24927-20042018) din 18.01.2019. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
101. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-3830/19 (1-19155792-12-1-01102019) din 10.12.2019. / Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.

102. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-974/2020 (1-20051677-12-1-19052020) din 22.12.2020. / Arhiva Judecătoriei Chișinău sediul Buiucani.
103. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani nr. 41-1-4977-07042017 din 28.09.2017. / Arhiva Judecătoriei Chișinău sediul Buiucani.
104. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani nr. 1-2466/2021 (1-21133217-12-1-08092021) din 24.03.2022. / Arhiva Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani).
105. Sentința Judecătorie Chișinău, sediul Buiucani, nr. 1-1059/2014 (14-1-6630-04072014) din 29.12.2014. / Arhiva Judecătoriei Chișinău sediul Buiucani.

Surse științifice

În limba română:

1. ALECU, Gh. *Drept penal. Partea generală*. Ediția a II-a, Constanța: Europolis, 2009, 352 p., ISBN 978-606-13-0598-8.
2. ALECU, Gh., ALECU, C. Considerații teoretice și practice privind conceptul de apreciere a probelor. În: *Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică*. / Materialele Conferinței științifice, Chișinău, 18 octombrie 2013, pag. 117-123.
3. BARBU, S. G., COMAN, V. Aspecte de constituționalitate privind regimul probelor în procesul penal în viziunea ultimei inițiative de revizuire majoră a Constituției. În: *ABC Juridic.ro*, 2017. [online]. [cit 09.09.2023]. Disponibil: <https://abcjuridic.ro/>
4. BĂLAN, C. Instituția camerei preliminare. O modalitate de eficientizare a procesului penal sau repetarea unei greșeli? Trimiterea în judecată. [online]. [cit 17.09.2020]. Disponibil: https://drept.unibuc.ro/dyn_doc/publicatii/revista-stiintifica/Balan%20Cristian.pdf
5. BÎCU, V. *Rolul mijloacelor materiale de probă în procesul penal: tz de doct în drept*, Chișinău, 2016. 175 p.
6. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. București: Editura All Beck, 2005. 1920 p. ISBN: 978-973-115-676-7.
7. BOTNARENCO, D. Răspunderea penală pentru pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii (art.307 CP RM). În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2019, nr.3(123), p.138-145, ISSN 1814-3199.
8. BRIA, Iu. Impactul prezumției de nevinovăție asupra repartizării sarcinii probei în procesul Penal. În: *Revista Română de Criminalistică*, 2023, nr. 4, pp. 354-363. ISSN 1454- 3117. [online] [cit 10.01.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/194410

9. BUGUȚA, E., CUCIURCĂ, A. Esența și conținutul conceptului de apreciere a probelor în procesul penal. În: *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și a Ucrainei la legislația Uniunii Europene/ Materialele conferinței*. Chișinău, 2019, pp.200-206. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/200-206_3.pdf
10. BUTOI, I. T., BUTOI, T. *Tratat universitar de psihologie judiciară*. Ediția a II-a. București: Pro universitaria, 2019. 488 p. ISBN 978 60626 10 56 2
11. CEACHIR, A. Abordări conceptuale privind admisibilitatea probelor în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 10-12 (228-230), 2019, pag.72-78. ISSN: 1811-0770;
12. CEACHIR, A. Funcția apărării în procesul penal – între reglementări și realitate. În: *Integrare prin cercetare și inovare./ Materialele conferinței naționale cu participare internațională. Științe juridice și economice, Volumul 2*, Chișinău, 7-8 noiembrie 2020. Chișinău: CEP USM, 2020, pag. 193-197, ISBN: 978-9975-152-48-8.
13. CEBOTARI, O., NASTAS, A. Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2020, nr.1 (52), p.39-44. ISSN 1857-2405.
14. CHIPERI, M. Aprecierea probelor de către instanța de judecată la examinarea cauzelor penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.10-12, pag. 161-162. ISSN: 1811-0770.
15. CHIRTOACĂ, I., SOCEVOI, S. Judecarea cauzelor în procedură simplificată: aspect teoretico-practice. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2020, nr.2 (53), pag. 47-51. ISSN 1857-2405.
16. CHIRTOACĂ, I. Particularitățile administrării probelor în ședința preliminară. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, Nr. 2 (65), 2023. Pag.24-28. ISSN 1857-2405.
17. COMȘA, M. Despre buna reputație a judecătorilor și procurorilor. În: *Juridice.ro* [online] [citat 19.10.2019]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/205170/despre-buna-reputatie-a-judecatorilor-si-procurorilor.html>
18. COVALENCO, E., VÎZDOAGĂ, T. Deliberarea și adoptarea sentinței. În: *Manualul Judecătorului pentru cauze penale. / coordonator M.Poalelungi*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. pag. 1992, ISBN 978-9975-53-231-0.
19. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală*. Ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2017. 396 p. ISBN: 978-606-27-1670-7.
20. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală*. Ediția a 4-a. București: Hamangiu, 2020. 691 p. ISBN: 978-606-27-1558-8.

21. CRIȘU, A. *Drept procesual penal, partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată. București: Hamangiu, 2017. 584 p., ISBN 978-606-27-0783-5.
22. CUMPĂȚĂ, V., ONICOV, V. *Exerciții și probleme la logică*, Chișinău: Civitas, 1999;
23. DANILEȚ, C. Independența și imparțialitatea justiției din perspectiva europeană. [online]. [citat 19.10.2019]
Disponibil: <https://www.humanistica.ro/anuare/2004/Anuare%202004/Art.22.pdf>
24. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I. VÎZDOAGĂ, T., ROTARU, V., CERBU, A., URSU, S. *Drept procesual penal*. Ediția a 3-a, revizuită și completată. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. 185 p., ISBN 978-9975-78-833-5.
25. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ediția a 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 777 p. ISBN 978-9975-3418-0-6.
26. DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. 417 p. ISBN 978-9975-9927-7-0.
27. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Comentariu aplicativ*. Chișinău: Cartea Juridică, 777 p. 2016. ISBN 978-9975-3111-3-7.
28. DOLEA, Ig. et. al. *Drept procesual penal. Partea Generală*. Vol. I. Ediția a 2-a. Chișinău, 2005, 136 p. ISBN:997-5-7934-3-6.
29. DONGOROZ, V. et al. *Explicațiile teoretice ale codului de procedură penală român. Partea generală*, Vol. I. București: Editura Academiei române, 1975. ISBN: 978-973-655-320.
30. EREMCIUC, Gh. Conceptul de nulitate în procesul penal. În *Revista Națională de Drept*, nr. 1, ianuarie 2010, pag.74-76. ISSN:1811-0770;
31. FURDUI, S. Aspecte din practica judiciară cu privire la aprecierea probelor puse la baza sentinței. În: *Avocatul poporului*, 2005, nr.9. ISSN: 1810-7141.
32. *Ghid privind art. 6 CEDO. Dreptul la un proces echitabil (aspectul civil)*, 2018. 91 p. [online]. [citat 19.10.2019]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ROM.pdf
33. GHIRDOVEANU, I.-A., HĂRĂBOIU, F. *Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal*. [online], [citat 17.04.2022]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/535174/probele-mijloacele-de-proba-si-procedeele-probatorii-in-procesul-penal.html>
34. GIURGIU, N. *Cauzele de nulitate în procesul penal*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 236 p. 1974.

35. GORBEI, L. Nulitatea actului juridic în procesul penal. În: *Analele științifice ale USM*. Lucrări studențești, ediția 2020. P. 72-75, ISSN 1857-3665 / ISBN 978-9975-152-40-2.
36. IONESCU-DOLJ, I. *Curs de procedură penală română*. București: SOCEC, 1937. 596 p. ISBN 973-9131-01-8.
37. IVAN, M.C., IVAN, Gh. *Cauzele justificative*. Ediția a 2-a. București: Universul juridic, 2021, 318 p. ISBN: 978-606-39-0706-7.
38. JITARIUC, V., RUSU, L. *Principiul contradictorialității în procesul penal*. București: Pro universitaria, 2024. ISBN 978- 606- 26-1335-8
39. LEFTERACHE, L. V. Probatoriul în procesul penal. În: *Analele Universității din București*, Seria Drept, 2015. 74-93 pp. ISSN: 1220-0263;
40. LUPAȘCO, L. Libera apreciere a probelor: între legalitate și propria convingere a judecătorului. In: *Integrare prin cercetare și inovare*. Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2019, Chișinău: CEP USM, 2019, SJE, pp. 99-103. ISBN 978-9975-149-46-4.
41. LUPAȘCO, L. Aprecierea liberă a probelor – arealul de manifestare a principiilor de independență și imparțialitate a judecătorului. In: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor*, 1-2 octombrie 2019, Chișinău: CEP USM, 2019, Vol.2, pp. 598-609. ISBN 978-9975-149-88-4.
42. LUPAȘCO, L. Conceptul „libera apreciere a probelor” vis-à-vis de conceptul „intima convingere a judecătorului”. In: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr. 10-12(240-242), pp. 81-91. ISSN 1811-0770.
43. LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor de punere pe rol a cauzei penale. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2021, nr. 3(58), pp. 35-40. ISSN 1857-2405.
44. LUPAȘCO, L. Sentința judecătorească – actul final al aprecierii probelor . In: *Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie*. Ediția I-a, 25-26 martie 2021, Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 682-692. ISBN 978-9975-158-12-1.
45. LUPAȘCO, L. Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor procesuale în cursul cercetării judecătorești. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022, nr. 1(60), pp. 41-48. ISSN 1857-2405.
46. LUPAȘCO, L. Aprecierea eronată a probelor – generarea erorii grave de fapt. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2022, nr. 8(158), pp. 164-171. ISSN 1814-3199.

47. LUPAȘCO, L. Esența și conținutul probatoriului penal. In: *Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie*. Ediția a 2-a, 24-25 martie 2022, Chișinău: CEĂ USM, 2022, pp. 435-450. ISBN 978-9975-62-476-3.
48. LUPAȘCO, L. Aspecte teoretice și practice ale aprecierii anumitor mijloace de probă. In: *Univers strategic*, 2024, nr. 2(58), pp. 74-83. ISSN 2067-7464. [online] [citat 05.09.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/74-83_7.pdf
49. LUPAȘCO, L. Aspecte problematice de procedură în cauze penale cu implicarea minorilor. In: *Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială*. Volumul I, 30 septembrie - 1 octombrie 2022, Chișinău: CEP USM, 2022, Volumul I, pp. 357-369. ISBN 978-9975-62-504-3. [online] [citat 02.02.2023]. Disponibil: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7643385>.
50. MANEA, T., UZLĂU, A., VOICU, C. *Camera preliminară. Practica judiciară*. București: Hamangiu, 2017. 325 p. ISBN: 978-606-27-0760-6;
51. MATEUȚ, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Vol. II. București: C. H. BECK., 2012, 738 p. ISBN: 978-973-115-252-3;
52. MOISA, Cr. *Probele în procesul penal. Practica judiciară comentată.*/ Ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2020. 536 p. ISBN 978-606-27-1442-0,
53. MOISA, C. *Probele în procesul penal. Practica judiciară adnotată*. București: Hamangiu, 2017. 312 p. ISBN: 978-606-27-0863-4.
54. MORCOV, A. Modificarea acuzării în ședința de judecată în sensul agravării ei. Probleme de drept procesual-penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.9 (203). 40-45 p., ISSN: 1811-0770.
55. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*, București: Ed. PRO, 1997, 280p..
56. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2013, 738 p. ISBN 978-606-673-376-2.
57. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea Generală*, București: Ed. Universul Juridic, 2016, ISBN: 978-606-673-577-3.
58. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea generală. În lumina noului Cod de procedură penală*. București: Universul juridic, 2014. ISBN 978-606-673-371-7.
59. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*. Vol I. București: Global Lex, 2004. ISBN 973-86207-4-0.
60. NEGRU, A. I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. București: Universul Juridic, 2022. ISBN 978-606-39-0827-9.

61. OLARIU, M., MARIN, C. *Drept procesual penal. Partea generală. Curs universitar*. București: Universul Juridic, 2015. ISBN: 978-606-39-0634-3.
62. ORÂNDAȘ, V. *Procedura penală*. Chișinău, 2001.
63. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Punerea sub învinuire și înaintarea acuzării. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova* nr. 13/ 2021. ISSN: 1857-0976.
64. PAVEL-GUZUN, I. *Particularitățile probatoriului în cadrul procedurilor sumare*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2024. 243 p.
65. PĂTULEA, V. ș.a. Administrarea probelor și respectarea dreptului la apărare. În: *Dreptul*, 2002, nr.6. ISSN: 1018-0435;
66. PETRUȘCA, S. Suficiența probelor pentru emiterea hotărârilor în procesul penal. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria Științe Sociale*, 2019, nr.3 (123). ISSN 1857-2103;
67. PETRUȘCA, S. Avocatul – subiect sau participant la formarea convingerii asupra aprecierii probelor în procesul penal. În: *Integrare prin cercetare și inovare / Materialele conferinței naționale cu participare internațională, Științe juridice și economice, Volumul 2*, Chișinău, 7-8 noiembrie 2020. Chișinău: CEP USM, 2020, p.184-187.
68. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. /Asociația judecătorilor din Moldova. Chișinău, 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
69. POALELUNGI, M., SÎRCU, D. Garanțiile juridice ale unui proces echitabil. Accesul la justiție. În: *Manualul judecătorului pentru cauze penale. / Asociația judecătorilor din Republica Moldova*. Chișinău, 2013. p. 23-33, ISBN 978-9975-53-231-0.
70. POP, T. *Drept procesual penal, partea generală*. Vol. III, Cluj: Ed. Tipografia Națională S.A., 1946.
71. POSTICĂ, A. Conceptul și conținutul limitelor judecării cauzei conform legislației procesual penale. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2019, nr.8 (128), p. 188-193, ISSN 1857-2103.
72. PRISAC, A. Aprecierea probelor în procesul civil. În: *Legea și viața*, 2017, nr.3 (303). P. 24-27, ISSN 1810-309X.
73. *Raport privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2017*. / Aprobare prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 1 din 5 ianuarie 2018. Chișinău, 2018. 265 p. ISBN 978-9975-0-0129-8. [online]. [citare 13.02.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2018/CC_Raport_2017_ro_.pdf

74. RAREȘ, M. Regimul nulităților în procesul penal, 2016. [online] [citat 12.12.2022]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/438117/regimul-nulitatilor-in-procesul-penal.html>
75. *Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului.* / Ghid informativ despre protecția drepturilor omului realizat de Consiliul Europei. Strasbourg, 2012. [online]. [citat 12.12.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806f1616>.
76. RUSU, L. *Principiul contradictorialității în procesul penal – reglementări naționale și de drept comparat.* Tz de doctor în drept, Chișinău, 2016. 193 p.
77. RUSU, L. Unele particularități ale realizării principiului contradictorialității în cadrul căilor de atac în procesul penal al Republicii Moldova. În: *Legea și viața*, nr. 7 din martie 2017. Pp.7-11. ISSN 1810-309X. [online] [citat 06.09.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/51649
78. RUSU, V., GHERASIM, D. Unele reflecții asupra limitelor cercetării judecătorești în procesul penal al Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.8. p. 27-32, ISSN: 1811-0770.
79. RUSU, V., GHERASIM, D., BOTNARU, C. Locul și rolul cercetării judecătorești în cadrul fazei de examinare a cauzei penale în prima instanță de judecată. În: *Avocatul poporului*, 2016, nr.1-3. 27-32 p. ISSN 1810-7141.
80. SANDUȚA, V., MALANCIUC, I., RUSU, M. *Comentariu practic asupra Codului de etică și conduită a judecătorului (capitolul II).* [online]. [citat 10.10.2019]. Disponibil: <https://voxjust.md/feed/62>.
81. SAVA, A. *Aprecierea probelor în procesul penal.* Iași: Junimea, 2002, 234 p., ISBN: 9733707341.
82. SERBINOV, I., CATANA, E., CHIRTOACA, E. et al. *Ghidul acuzatorului de stat.* Chișinău: Cartier, 2005. 127 p. ISBN 9975-79-366-5.
83. SPERIUSI-VLAD, A. *Procesul și sistemul judiciar din România.* București: C.H. Beck, 2021. 396 p. ISBN: 978-606-18-1056-7.
84. ȘLICARI, I. Instituția probatoriului penal privit prin prisma principiului egalității armelor. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2019, nr.3 (123). 247-255 p. ISSN 1857-2103.
85. ȘOFRANCA, D.V. Considerații generale privind excluderea probelor administrate în mod nelegal în cursul procesului penal. [online]. [citat 25.02.2021]. Disponibil: www.universuljuridic.ro
86. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal.* București: Hamangiu, 2007.

87. THEODORU, Gr., CHIS, I.-P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a IV-a. București: Hamangiu, 2020. ISBN: 978-606-27-1671-4.
88. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a III-a. București: Hamangiu, 2013. ISBN: 978-606-522-441-4;
89. THEODORU, Gr, Gh. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. București: Hamangiu, 2013. ISBN 978-606-522-441-4.
90. TIPĂ, I. Răspunderea juridică a magistraților din Republica Moldova și România. În: *Administrarea Publică*, nr. 4, 2014. ISSN 1813-8489. 27-41 p. [online] [citată 10.10.2019]. Disponibil: <http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/416/4-27-41.pdf?sequence=1&isAllowed=y>;
91. TOMA, E. Standarde europene și românești referitoare la principiul loialității probațiunii. În: *Dreptul* nr. 1/2011, p. 239-244.
92. ȚONCU, S. Conceptul de procedură simplificată. În: *Revista Națională de Drept*, 2018, nr.1-3. P. 86-88, ISSN: 1811-0770.
93. ȚONCU, S. Condițiile și procedura de inițiere a judecării cauzei penale pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. În: *Legea și viața*, 2018, nr.9. p. 28-33, ISSN 1810-309X.
94. ȚONCU, S. Judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. (lacune și dezavantaje legislative). În: *Integrare prin cercetare și inovare*. / Conferința științifică cu participare internațională. Chișinău: CEP USM, 2018.
95. ȚONCU, S. Sentința pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, Elemente definitorii. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. / Materialele conferinței naționale cu participare internațională, Științe juridice, 9-10 noiembrie 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, p.98-99.
96. UDROIU, M. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. Volumul 2. București: C.H. BECK, 2015. ISBN 978-606-18-0672-0.
97. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea specială. Noul Cod de procedură penală*. București: C.H. Beck, 2015.
98. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea generală*. Vol.I, Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019. ISBN, 978-606-18-0897-7.
99. UDROIU, M. *Procedură penală. Partea generală*, Ediția 4. București: Editura C.H. Beck, 2019. ISBN, 978-606-18-0897-7.
100. VASILIU, Al. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. București: Ed. All Beck, 2003.

101. VÎZDOAGĂ, T. Renunțarea procurorului la învinuire: între lege și realitate. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2021, nr.2 (57). P. 6-11, ISSN 1857-2405.
102. VÎZDOAGĂ, T., EȘANU, A. Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării: probleme de drept penal material și procesual. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2016, nr.1 (36). P. 22-28, ISSN 1857-2405;
103. VÎZDOAGĂ, T., OBOROCEANU, N. Inadmisibilitatea probelor care derivă din art. 8 CEDO – obținute cu încălcarea obligațiilor negative ale statului. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, NR. 1 (48), 2019. p.8-15, ISSN 1857-2405;
104. VÎZDOAGĂ, T., ȚONCU, S. *Discursul acuzatorului*. Chișinău: USEM, 2015,
105. VOLONCIU, N. *Codul de procedură penală comentat. Ediție aniversară*. București: Hamangiu, 502 p., 2017.
106. VOLONCIU, N. Modificările Codului de procedură penală al României. În: *Revista de Științe Sociale-Juridice*, 1956, nr. 6.
107. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*, Vol. I, București: Ed. Paideia, 1997. 502 p., ISBN 973-9131-24-7.
108. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*. Vol. I. Ediția III. București: Ed. Paideia, 510 p., 2006.
109. VOLONCIU, N., UZLĂU, A. S. ș.a. *Noul Cod de procedură penală comentat*. București: Ed. Hamangiu, 2014. 1561 p. ISBN 978-606-27-0002-7.

În limba rusă:

110. АЛЕКСАНДРОВ, А. С., АЛЕКСАНДРОВА, И. А., КРУГЛОВ, И. В. *Назначение уголовного судопроизводства и наказания*. Нижний Новгород: МВД РФ, 2006, 111 с.
111. АЛТУНЯН, Э.Э. Свобода оценки доказательств по внутреннему убеждению как принцип процессуального права. В: *Форум молодых ученых*, 2021, nr.7 (59), 11-15 с.
112. АНТОНОВ, К. В., САЧКО, О. В., ТЕРТИШНИК, В. М., УВАРОВ. В. Г. *Теорія доказів*. Kiev, 2015. 148 с. [online]. [citat: 10.06.2019]. Disponibil: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2019/1/Tertishnik_Teoriya_dokaziv_150430_avt.pdf
113. БАЛАКШИН В. С. Принцип свободы оценки доказательств в системе принципов российского уголовного судопроизводства. В: *Вестник Удмуртского университета*. 2015. Т. 25. Вып. 4. с. 75-83.

114. БЕЗЛЕПКИН, В. Т. *Уголовный процесс России*. Москва: Юристъ, 2004. 730 с. ISBN 5-98032 – 366 – х.
115. БЕЗЛЕПКИН, Б. Т. *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. Москва, 2010, 825 с.
116. БЕЛКИН, А.Р. *Теория доказывания в уголовном судопроизводстве. Монография*. Москва: Норма, 2005, 432 с.
117. БОБРОВ, В. К., БОЖИЕВ, В. П., БОРОДИН С. В. и др. *Уголовный процесс*. Москва: Спарк, 2002. 471 с. ISBN 5-88914-222-4.
118. БОЗРОВ, В.М., КОСТОВСКАЯ, Н.В. *Судебное решение и оценка доказательств по уголовному делу*. Москва: Юрлитинформ, 2013.
119. БОЛДЫРЕВ, О. Н. Психологическая концепция внутреннего убеждения в судебной деятельности. В: *Аграрное и земельное право*, 2019, № 7(175).
120. БУРМАГИН, С.В. Соответствие приговора внутреннему убеждению судьи. В: *Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения*, 2017, nr.1.
121. БЫКОВ, В.М. *Сторона обвинения в уголовном процессе России*. Москва: Юрайт, 2020, 205 р. ISBN 978-5-534-04829-2.
122. ВАСИЛЬЕВ, О.Л. *Справедливость на досудебных стадиях уголовного процесса России*. Москва: Юрлитинформ, 2017.
123. ВЕРЕТЕННИКОВА, Е. В. Внутреннее убеждение судьи в оценке доказательств. В: *Глагол правосудия*, 2012, №1 (3). [online]. [citat 07.03.2022]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/vnutrennee-ubezhdenie-sudi-v-otsenke-dokazatelstv>
124. ВИЛКОВА, Т. Ю., НАСОНОВ, С. А. *Принцип участия граждан в осуществлении правосудия в уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрайт, 2021. 261 с. ISBN 978-5-534-04947-3.
125. ГАЛУШКО, А.Ф. Влияние внутреннего убеждения судей на оценку доказательств. В: *Вестник Омского университета*, 2011, nr.3 (28), с. 146-148.
126. ГОЛОВКО, Л.В. *Курс уголовного процесса*. / 4-е издание. Москва: Статут, 2020. с. 67. ISBN: 978-5-8354-1208-2.
127. ГРОШЕВОЙ, Ю.М., СТАХІВСЬКИЙ, С.М. *Докази і доказування у кримінальному процесі*. Київ, 2006.
128. ДИКАРЕВ, И.С. О роли суда в доказывании по уголовным делам, рассматриваемым в порядке главы 40 УПК Российской Федерации. В: *Вестник военного права*, 2020, nr.2.

129. ЖАРИКОВ, Ю. С. *Теоретические основы судебной состязательности и их реализация в уголовном судопроизводстве России: учебное пособие*. Москва: КноРус, 2021. 158 с. ISBN: 978-5-406-01920-7.
130. ЗАХАРЧЕНКО, О. В. Понятие и сущность внутреннего убеждения судьи в уголовном производстве Украины. В: *Современные проблемы прикладной юридической психологии*. Минск: Изд. центр БГУ, 2017. с. 34-38. [online]. [citat 08.08.2023]. Disponibil: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/191163>
131. ЗЕЛЕНСКИЙ, Д. В. *Проблемы допустимости доказательств в российском уголовном процессе*. Автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Краснодар, 1995, с. 192.
132. ЗОЛОТЫХ, В. В. *Проверка допустимости доказательств в уголовном процессе*. Москва: АСТ. Ростов н/Д. 1999, с. 288, ISBN 5-222-00580-1.
133. КАЛІНОВСЬКА, А. Оцінка доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. В: *Кримінальний процес*, №11, 2019., с.323-328. [online] [citat: 07.03.2019]. Disponibil: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/56.pdf>
134. КАЧАЛОВА, О.В. *Теоретические основы ускоренного производства в российском уголовном процессе*. Москва: Юрлитинформ, 2015, с. 208.
135. КОРНАКОВА, С. В., ЩЕРБАКОВ, В.А. *Проблемы реализации принципа справедливости в российском уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрлитинформ, 2019. с. 144, ISBN 978-5-4396-1729-6.
136. КОЧКИНА, М.А. *Оценка достаточности доказательств на этапе окончания предварительного расследования по уголовному делу*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. наук. Москва, 2015, с. 197.
137. КРИПИНЕВИЧ, С.С. *Институт подготовки к судебному заседанию и формы его реализации в досудебных стадиях уголовного судопроизводства Российской Федерации*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 38 с.
138. КУЗИНА, Т. В. Сущность внутреннего убеждения судьи. В: *Исследования молодых ученых / Материалы X Междунар. науч. конф.* Казань: Молодой ученый, 2020, с. 53. [online]. [citat: 07.03.2019]. Disponibil: <https://moluch.ru/conf/stud/archive/370/15776>
139. КУРЗИНЕР, Е.С. О праве защитника собирать доказательства. В: *Вестник ЮУрГУ*, №6, 2009, с. 28-30.

140. ЛАЗАРЕВА, В. А., ИВАНОВ, В. В., УТАРБАЕВ, А. К. *Защита прав личности в уголовном процессе России*. Учебное пособие. / 4-е издание. Москва: Юрайт, 2020. 82 с. ISBN 978-5-9916-1431-3.
141. МАКЕЕВА, И. В. Правила и принципы оценки доказательств в уголовном судопроизводстве. В: *Экономика. Право. Общество*. Т. 7, № 4 (32), 2022, с. 100-105.
142. ОРЛОВ, Ю.К. *Основы теории доказательств в уголовном процессе*. Научно-практическое пособие. Москва: Проспект, 2001, с. 144.
143. ПЕГУШИНА, О.В. Права потерпевшего при рассмотрении дел в особом порядке принятия решения, предусмотренном главой 40 УПК РФ. В: *Актуальные вопросы юридических наук: международная научная конференция* (Чита, апрель 2017). Чита: Молодой ученый, 2017, с. 161-168.
144. ПИВОВАРОВА, А.А. *Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. наук. Самара, 2009, с. 228.
145. ПИЮК, А.В. *Роль суда в доказывании обстоятельств уголовного дела в современном уголовном судопроизводстве Российской Федерации*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 92 с.
146. ПОПОВ, А.П., ПОПОВА, И.А., ЗИНЧЕНКО, И.А. *Проблемы современного уголовно-процессуального доказательственного права*. Пятигорск: КМВ, 2019, с. 196. ISBN 978-5-89314-884-8.
147. ПОПОВА, И.П. *Обвинительный приговор без назначения наказания в российском уголовном судопроизводстве*. Москва: Юрлитинформ, 2020. 74 с.
148. Постановление Конституционного Суда РФ от 20 апреля 1999 г., пг.7-П “По делу о проверке конституционности положений пунктов 1 и 3 части первой статьи 232, части четвертой статьи 248 и части первой статьи 258 Уголовно-процессуального кодекса РСФСР”. В: *Собрание законодательства Российской Федерации*, 1999, пг.17.
149. ПРОКОПЕНКО, А.А. Оценка достаточности доказательств судом на стадии судебного разбирательства. В: *Научный журнал Кубанского государственного аграрного университета*, 2008, пг.36 (2).
150. РЯБИНИНА, Т.К. *Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти*. Москва: Юрлитинформ, 2021. ISBN 5439621474.

151. САВЕЛЬЕВА, Н.В. *Проблемы доказательств и доказывания в уголовном процессе*: учеб. пособие. Краснодар: КубГАУ, 2019, с.83. [online] ISBN 978-5-907294-81-3.[citat 19.02.2021]. Disponibil: <https://kubsau.ru/upload/iblock/266/266830bfb21f276fb0858ccc023952b3.pdf>
152. СЕВАСТЬЯНОВ, А.П. *Пределы судейского усмотрения при назначении наказания*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. наук. Красноярск, 2004, с. 200.
153. СИНИЦЫН, А.А. Особенности оценки достаточности доказательств судом в стадии судебного разбирательства в первой инстанции по уголовным делам. В: *Закон и право*, 2019, nr.7, с. 122-127.
154. СИНИЦЫН, А.А. Оценка достаточности доказательств судом при постановлении оправдательного приговора ввиду отсутствия в деянии подсудимого состава преступления. В: *Закон и право*, 2020, nr.3. с. 126-130, ISSN: 2073-3313.
155. СМИРНОВ, А. В., КАЛИНОВСКИЙ, К. Б. *Уголовный процесс*, 8-е издание. Москва: Норма, 2022. 784 с. ISBN 978-5-04-122498-1.
156. СМИРНОВ, А. В., КАЛИНОВСКИЙ, К.Б. *Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. Санкт Петербург, 2009.
157. *Судебное производство в уголовном процессе Российской Федерации: практ. пособие по применению Уголовно-процессуального кодекса Рос. Федерации* / под общ. ред. А.И.Карпова. Москва: Юрайт-Издат, 2008, с. 732.
158. ТЕРЕХИН, В.В. Допустимость уголовно процессуальных доказательств: сущность, содержание, происхождение. В: *Вестник Нижегородской Академии МВД России*, 2012, №20, с. 117-121.
159. ФИЛЯЮШКИНА, Д. А. Свобода оценки доказательств в уголовном процессе. В: *Проблемы науки*, №4(28), 2018. [online] [citat: 22.03.2025]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/svoboda-otsenki-dokazatelstv-v-ugolovnom-protsesse>
160. ФОМИН, М. Участие адвоката в оценке доказательств: миф или реальность? [online] [citat: 21.11.2021]. Disponibil: <https://pomoshurista.ru/ugolovnoe-pravo/yhastie-advokata-v-ocenke-dokazatelstv-mif-ili-realnost.html>
161. ХОРЬЯКОВ, С. Н., ГОРДЕЕВ, А. Ю. Процессуальные особенности проведения предварительного слушания в уголовном судопроизводстве. В: *Проблемы правоохранительной деятельности*, 2020, № 2, с. 11-17.
162. ЧЕЛЬЦОВ-БЕБУТОВ, М. А. *Курс советского уголовного процессуального права*. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1957, с. 839.

163. ЮРЧЕНКО, Л.В. Оценка доказательств на стадии подготовки к судебному заседанию. В: *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2005, nr.4, с. 146-148.

În alte limbi:

164. FLORIAN, E. *Diritto processuale penale*. Torino: UTET, 1939, p. 637.
165. FRANCIS, V. *Magistrats et thérapeutes face à l'abus sexuel: Entre devoir, espoir et besoin*. Bruxelles: De Boeck, 2003. 98 p. ISBN 978-2804143275.
166. GUINCHARD, S., BUISSON, J. *Procédure pénale*. 14-ème edition. Paris: LexisNexis, 2021. 1509 p. ISBN 978-2-7110-3337-9.
167. MERMOZ, V. *Les indices en procédure pénale*. / Tz. de doc. în drept. Paris, 2019. [online]. [citat: 19.03.2020]. Disponibil: <https://theses.hal.science/tel-02161918/document>
168. PRADEL, J. *Procédure pénale*. 20-ème edition. Paris: Cujas, 2019. 1136 p. ISBN 9782254194063.
169. PRADEL, J. Rapport général sur le preuves en procédure pénale comparée. In: *Revue Internationale de droit pénal*, 1992, vol.63, nr.1-2.
170. SKORUPKA, J. The rule of admissibility of evidence in the criminal process of continental Europe. In: *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, vol. 7, no.2021 <https://www.redalyc.org/journal/6739/673972096003/html/>;
171. VERGÈS, E. *La catégorie juridique des principes directeurs du procès judiciaire, thèse*. Aix-en-Provence, 2000.

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

LUPAȘCO Lilia

Semnătura

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lupașco Lilia', written over a light blue horizontal line.

Data

CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE

LUPAȘCO LILIA

📍 Str. Ghidighici, 83, com. Trușeni, mun. Chișinău, MD 3733, Republica Moldova

☎ + 373 60803600

✉ lilia.lupasco1@gmail.com

Sexul F | Data nașterii 08.07.1975 | Naționalitatea Moldoveancă

LOCUL DE MUNCA
PENTRU CARE SE
CANDIDEAZĂ
POZIȚIA
LOCUL DE MUNCĂ
DORIT
STUDIILE PENTRU
CARE SE CANDIDEAZĂ
PROFILUL PERSONAL

Studii Superioare de Doctorat

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

-
(01.09.2023 – curent)	Asistent universitar (cumul extern)
Catedra Drept Polițienesc a Facultății de Drept, ordine și securitate publică
a Academiei ”Ștefan cel Mare” a MAI al RM – disciplina de predare Drept penal
(20.07.2020-
07.09.2020,2022,2023)	Vice-președinte interimar
Judecătoria mun. Chișinău sediul (Buiucani)
Mun. Chișinău, str. Ștefan cel Mare 200
(25.04.2020-16.06.2020)	Vice-președinte interimar
Judecătoria mun. Chișinău sediul Rîșcani
mun. Chișinău, str. Kiev, nr.3
email: jrc@justice.md
(13.05.2008 - curent)	Judecător
Judecătoria mun. Chișinău sediul Buiucani
mun.Chișinău, str. Ștefan cel Mare, 200
email: jrc@justice.md

(2007 - 2008) Consilier al Vice-președintelui CSJ
Curtea Supremă de Justiție al RM
mun.Chișinău, str. M. Kogălniceanu, nr. 70

(2001 - 2007) Grefier
Judecătoria sectorului Ciocana, mun. Chișinău
mun.Chișinău, str. Mihai Sadoveanu, nr.24/1

(1995 - 2000) SCM „Sfînta Treime”
Asistentă medicală
mun.Chișinău, str. Alecu Russo, nr.15

(02.09.1993 - 1995) Spitalul Central Raional Călărași
Asistentă medicală
or. Călărași, str. N. Testimițeanu, nr. 59

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

- (01.11.2018-curent) Studii Superioare de Doctor
Universitatea de Stat din Moldova
Școala Doctorală de Științe Juridice
Specialitatea 554.03 – *Drept procesual penal*
- 2004) (1999 - Licențiat în Drept
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Dreptul
Cunoștințe juridice
- (1990 - 1993) Asistentă medicală
Colegiul Republican de Medicină din Chișinău
Medicină
Cunoștințe medicale
- (1982 - 1990) Studii medii incomplete
Școala medie rusă nr.3 din or. Slobozia, r-nul Slobozia
Cunoștințe de cultură generală

COMPETENȚE PERSONALE

Limba(i) maternă(e) Limba Rusă și Română

Alte limbi străine cunoscute	INTELEGERE		VORBIRE		SCRIERE
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	
Limba Engleză	B1	B1	B1	B1	B1

Competențe de comunicare de Spirit de echipă
Bune abilități de public speaking, obținute ca urmare a experienței de jurist
O bună capacitate de comunicare, obținută ca urmare a experienței de jurist și asistent medical

Competențe organizaționale
Capacitate de adaptare la medii multiculturale, obținute prin experiența de muncă
Leadership
Spirit organizatoric
Experiență bună a managementului echipei
Gândire analitică
Capacitatea de a elabora și implementa un proiect
Abilitatea de a coordona echipe de lucru
Capacitatea de inițiativă și capacitatea de a răspunde pozitiv în situații de criză

Competențe acumulate la locul de muncă
Dezvoltarea artei comunicării
Abilitate de consiliere și dezvoltare personală, de evaluare și intervenție organizațională
Abilități de ascultare activă

INFORMATII

SUPLIMENTARE

Competențe digitale

AUTOEVALUARE				
Procesarea informației	Comunicare	Creare de conținut	Securitate	Rezolvarea de probleme
Utilizator independent	Utilizator independent	Utilizator independent	Utilizator elementar	Utilizator independent

Permise de conducere

Categoria "B"

Publicații

1. "Libera apreciere a probelor: între legalitate și propria convingere a judecătorului", Chișinău, 2019;
2. "Aprecierea liberă a probelor- arealul de manifestare a principiilor de independență și imparțialitate a judecătorului", Chișinău, 2019;
3. "Conceptul Libera apreciere a probelor" vis-a-vis de conceptul *intima convingere a judecătorului*" În: Revista Națională de Drept. Nr. 10-12(240-242), 2020;
4. "Aprecierea probelor la adoptarea de punere pe rol a cauzelor penale." În: Revista Institutului Național al Justiției (Categoria B), 2021;
5. "Aprecierea probelor la adoptarea hotărârilor procesuale în cursul cercetării judecătorești." În: Revista Institutului Național al Justiției (Categoria B), 2022;
6. "Aprecierea eronată a probelor – generarea erorii grave de fapt." În: Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”;
7. "Aspecte teoretice și practice ale aprecierii anumitor mijloace de probă" În: Univers Strategic (Categoria B);
8. "Aprecierea probelor la judecarea cauzelor privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical." În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice, Ed. 1, 7-8 noiembrie 2020, Chișinău;

Conferințe

1. Conferința "Realități și perspective ale învățământului juridic național", Chișinău, 2020, organizată de Universitatea de Stat din Moldova;
2. Conferință științifică internațională „Infrațiunea – Răspunderea Penală - Pedepsă" Ediția a III-a, 7-8 decembrie 2023;
3. Conferința științifico-practică internațională "Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală", 2022;
4. "Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială", Chișinău, 2023;
5. Conferință științifică internațională „Infrațiunea – Răspunderea Penală - Pedepsă" Ediția a II-a, 2022;
6. Forumul internațional al judecătorilor Veta Fifth EECA Judges Forum on HIV, Human Rights and the Law, 27-28 noiembrie 2023;
7. Conferința științifică națională cu participare internațională "Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice (Ediția a IV-a), organizată de Academia „Ștefan cel Mare" a MAI al RM Chișinău, 05 decembrie 2024.